

ŽELEZAR

TEDNIK – GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SZ ŽELEZARNE JESENICE

JESENICE, DNE 29. APRILA 1981

ŠTEVILKA: 16 • LETO: XXX

Naš kovinar, svobodno glasilo delavcev KID, je kot predhodnik Železarja začel izhajati 26. januarja 1937. Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstdnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glasilo je ob 25-letnici predsednik Tito odlikoval z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl — Naslov: Uredništvo Železarja, SZ — Železarna Jesenice. Številke internih telefonov: urednik 483, administracija 484 in 726. Tisk: TK Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-72.

ZNIŽANJE STROŠKOV V PRVEM ČETRTLETJU 1981

V primerjavi z načrtovanimi stroški proizvodnje so bili dejansko nastali stroški v Železarni v prvih treh mesecih nižji za 204 milijone dinarjev. Vse temeljne organizacije so v tem obdobju delale z nižjimi stroški, kar je v nekaterih temeljnih organizacijah rezultat boljšega izpolnenja od predvidenega, nižje so bile tudi porabe različnih vrst materialov, v nekaterih primerih smo dosegli tudi boljši asortiment izdelkov. V precejšnji meri pa je na nižje stroške od planiranih vplivala tudi nižja cena vložka od načrtovane in to v tistih temeljnih organizacijah, kjer se je struktura nabavljenega vložka spremenila v korist tujega, to je iz zunanjih virov dobavljenega vložka.

V temeljni organizaciji Plavž je znižanje znašalo 7,4 milijonov dinarjev, pri tem so bili stroški nižji v aglomeraciji, na plavžu pa so dejanski stroški presegli planirane. Do prekoračitve stroškov na plavžu (za 2,1 milijona dinarjev) je prišlo predvsem zaradi večje porabe predelave rude (128 kg/t več od načrta) in večje porabe koksa (za 6 kg/t več). Pri predelavi pa so stroške zmanjšali za skoraj 2 milijona dinarjev, planirano proizvodnjo so namreč presegli za 4,6%. V aglomeraciji pa so bili stroški nižji za 9,8 milijonov dinarjev in to pri vložku (poraba rud je bila nižja od načrtovane za 77 kg/t), manjša je bila tudi poraba koksa, znižanje pa so dosegli tudi pri predelavi. Proizvodnja je bila večja od načrtovane za 14%.

V temeljni organizaciji Jeklarni so oili nastali stroški nižji od načrto-

vanih za 49,7 milijona dinarjev. V SM jeklarni so bili stroški višji za 25,9 milijona dinarjev, v vseh ostalih obratih te temeljne organizacije pa so delali z nižjimi stroški. V SM jeklarni je prekoračitev stroškov vložka znašala 20,5 milijona dinar-

jev in sicer je 7,5 milijona dinarjev zvišanja nastalo zaradi večje porabe surovega železa namesto nabavljenega, 13 milijonov dinarjev pa je nastalo zaradi obremenitev s strani valjarn za drugo kvaliteto. Tudi pri predelavi so stroški presegli plan (za 13 milijonov dinarjev) in to zaradi večje porabe mazuta za 16,4 kg/t, proizvodnja pa je bila nižja od planirane. Asortiment proizvodnje je bil kvalitetnejši, kar je stroške znižalo za 7,6 milijona dinarjev.

Elektrojeklarna je imela za 58,6 milijonov dinarjev nižje stroške od načrtovanih. Precejšnje znižanje je

(Nadaljevanje na 8. strani)

STABILIZACIJA ZAHTEVA VEČJO AKTIVNOST IN BUDNOST

Letna delovna konferenca osnovnih organizacij zveze sindikata Železarne, v četrtek 16. aprila, ki je potekala v zavzeti in angažirani razpravi, je dala številne pobude in usmeritve za nadaljnje delovanje osnovnih organizacij in organov sindikata Železarne. Poleg predstavnikov poslovnega odbora Železarne, sta delovni konferenci prisostvovala tudi predsednik republiškega odbora sindikata delavcev proizvodnje in predelave kovin Srečko Mlinarič in predsednik občinskega sveta zveze sindikatov Jesenice Branko Iskra.

Po izvolitvi organov konference je v uvodnem poročilu predsednik izvršnega odbora konference Stefan Ščerbic orisal minulo enoletno obdobje in poudaril nekaj značilnosti, ki so spremljale naš družbenoekonomski in gospodarski razvoj, ki se je odvijal v pogojih uresničevanja politike gospodarske stabilizacije. Večkrat je dejal, smo se v minulem obdobju srečali s težavami, ki so bile na pogled skorajda nerešljive, pa vendarle sta stabilizacijska naravnost velike večine delavcev TOZD in delovnih skupnosti ter njihova večja delovna zavzetost premagovala tudi najtežje. Pomanjkanje pol-

(Nadaljevanje na 9. strani)

PROGNOZA OSKRBOVANJA SOZD SŽ S KOVINSKIM VLOŽKOM ZA IZDELAVO SUROVEGA JEKLA

Kovinski vložek za izdelavo surovega jekla predstavlja tako po svojem pomenu za celotni proces izdelave in predelave jekla v vseh treh slovenskih železarnah, kot po potrebnih količinah, najpomembnejšo surovino SOZD Slovenske železarne. Količine potrebnega kovinskega vložka so odvisne od predvidene količine surovega jekla, ki bo izdelan v naslednjem obdobju. Zato so služile za izhodišče predložene prognoze oskrbovanja SOZD SŽ s kovinskim vložkom planirane količine surovega jekla, ki bodo izdelane v obdobju 1981–1985 v SOZD SŽ.

V razpredelnici je prikazano predvideno naraščanje količin izdelanega surovega jekla v SŽ in potrebne količine kovinskega vložka za nekatera leta srednjeročnega obdobja 1981 do 1985; v rubriki »po letu 1985« pa je ocenjeno stanje za čas, ko bodo naložbe v naprave za izdelavo surovega jekla v električnih pečeh v vseh treh slovenskih železarnah dokončane in ko bodo plavži in SM peči na Jesenicah prenehale z obratovanjem.

Potrebne količine jeklenega vložka so v tabeli razčlenjene po možnih virih dobav, v nadaljevanju pa so za sleherni vir opisane predpostavke, ki so služile za določanje v tabeli prikazanih količin.

Za medsebojno primerjavo vrednosti posameznih vrst kovinskega vložka je v tabeli, vključen prikaz cen v indeksih — cena za jekljeni odpadki zbran v Jugoslaviji je enaka 100. Prikazani indeksi cen predstavljajo izračunano poprečje za vse tri železarne, na temelju veljavnih cen iz drugega polletja 1981, ob upoštevanju stroškov dovoza.

(Nadaljevanje na 10. strani)

LETOŠNJE NALOŽBE V ŽELEZARNI

Kot je že običajno ob prazniku dela 1. maju, pregledujemo in ocenjujemo uspehe našega dela na raznih področjih. Eno od teh področij je tudi investicijska dejavnost, kjer uspešna izgradnja objektov in pričetek porabe naprav za nove delovne rezultate, dajejo še poseben pomen prazniku. Skoraj vsako leto smo v Železarni uspeli zaključiti kakšno pomembnejšo naložbo in tako prispevati svoj delež k lepšemu praznovanju in seveda v prvi vrsti k boljšim delovnim uspehom.

Kot je znano, se v zadnjem obdobju investicijska dejavnost izvaja v duhu stabilizacije, ki se kaže predvsem v zmanjšanem obsegu naložb.

Ob 1. maju — prazniku dela, čestitamo vsem delavcem TOZD in delovnih skupnosti, njihovim svojcem in ostalim občanom in jim želimo veliko delovnih uspehov in osebnega zadovoljstva

Samoupravni organi, družbeno-politične organizacije in poslovodni organi TOZD, delovnih skupnosti in delovne organizacije Železarne

S SOLIDARNOSTJO BOMO ZAGOTOVILI VSEM UČENCEM ENAKE POGOJE

Te dni v krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela že potekajo razprave o predlogu občinske konference SZDL o uvedbi drugega samoprispevka občanov za izgradnjo osnovnošolskega prostora. V naslednjem petletnem obdobju naj bi občani prispevali po 1,5% iz čistega osebnega dohodka za adaptacijo in dogradnjo osnovne šole Karavanških kurirjev NOB na Koroški Beli in dogradnjo prostorov osnovne šole 16. december v Mojstrani. To je nedvomno najbolj realna možnost, da v jeseniški občini zagotovimo vsem učencem osnovnih šol enake pogoje vzgoje in izobraževanja.

Kakor je znano je v mesecu marcu pretekel prvi občinski samoprispevek, s katerim smo zgradili šolski center na Plavžu in s tem na mestnem območju izredno izboljšati vzgojnoizobraževalne pogoje učencev osnovnih šol. Seveda pa je naš skupni interes, da vsem učencem osnovnih šol v občini zagotovimo enake pogoje vzgoje in izobraževanje. Pri tem pa nedvomno najbolj odstopata obe navedeni šoli, od katerih bi morala biti osnovna šola Karavanških kurirjev NOB

(Nadaljevanje na 13. strani)

Naša socialistična samoupravna demokracija izvira iz socialističnih proizvodnih odnosov, zasnovanih na samoupravljanju. Družbenoekonomski položaj delavca v združenem delu — njegova pravica, da suvereno odloča o sredstvih, pogojih in rezultatih svojega dela, je izhodišče in pogoj za samoupravne demokratične odnose. In nasprotno, delegatski samoupravni sistem zagotavlja razvoj socialističnih samoupravnih proizvodnih odnosov. Družbenoekonomski položaj človeka in delegatski sistem odločanja o družbenih zadevah sta dve plati, dve neločljivi obeležji položaja, pravic in svobode človeka. V naravi našega družbenega sistema je, da se ljudje kot proizvajalci in samoupravljalci pri reševanju osebnih, skupnih in splošnih družbenih vprašanj medsebojno sporazumevajo in dogovarjajo na podlagi enakopravnosti in vzajemne odgovornosti. Samo tako lahko uresničujemo in izboljšujemo človekove svobode. Absolutne svobode zunaj medčloveške odvisnosti ni. Na tem temeljijo tudi naša pojmovanja svobode in pravic občanov, naša praksa demokratičnih odnosov v družbi.

Tovariš Tito na XI. kongresu ZKJ

RAZMIŠLJANJE OB 1. MAJU — PRAZNIKU DELA

Tako kot pri nekaterih drugih dnevih in praznikih, tudi ob 1. maju — prazniku dela, zelo radi pozabljamo na njegovo osnovno sporočilo, ki je spremljalo razredni boj delavskega razreda skozi stoletje pod geslom DELU ČAST IN OBLAST. Danes pa se mnogo preveč ob prazniku pogovarjamo le o prostih dnevih, izletih, vikendih in podobno, kakor bi kar najbolj podaljšali prvomajsko praznovanje, kakor, da ne bi bilo delo osnova našega celotnega razvoja in kakor, da ne bi bili v času zaostrenih gospodarskih pogojev, kot posledice lastnih slabosti in nezavidljivih mednarodnih ekonomskih in političnih razmer. Ob vsem tem pa bi radi hitrejšo rast osebnega dohodka, življenjskega in družbenega standarda, kakor, da bi bil dohodek, od katerega je odvisno vse to, nekaj imaginarnega, nekaj izven nas, kakor da ne bi bil dohodek odvisen od rezultatov našega dela in celotnega družbenega dela. Kakor, da pridobljeni dohodek ne bi bil odvisen od produktivnosti našega živega dela in uspešnosti gospodarjenja in upravljanja z družbenimi sredstvi.

Prav gotovo bi bilo krivično tako mišljenje in ravnanje pripisovati vsem delavcem, kajti precej jih bo preživel prvomajске praznike v tovarni zavedajoč se, da so naši delovni zaostanki v prvem tromesečju le preveliki. Naj omenimo, da pri izdelavi surovega jekla znaša planski zaostanek v treh mesecih kar 8.700 ton, pri blagovni proizvodnji pa 12.300 ton in da smo ob tem zelo zmanjšali medfazno proizvodnjo, ker smo dobili kar 10.000 ton manj vložka od zunaj, kakor smo načrtovali. Seveda se to odraža tudi pri izvrševanju naših obveznosti do kupcev. Tako smo v prvem tromesečju poslovni skupnosti za predelavo jekla SR Slovenije dobavili 6.000 ton manj izdelkov, kot so znašale naše obveze. To omenjamo zato, ker se dosledno izvrševanje naših obvez do te poslovne skupnosti povezuje kot pogoj, da bo skupnost za potrebe naše železarne zbrala 16 milijonov 577.000 dolarjev. Naš zaostanek v dobavi delovnih organizacijam v okviru SOZD Slovenske železarne v treh mesecih znaša 1.400 ton, čeprav se tako kakor mi, ubadajo s pomanjkanjem vložka.

To navajamo le v ilustracijo, kako se vsi izpadi veržno povezujejo in neposredno prizadevajo pridobivanje dohodka v delovnih organizacijah, tako naši, kakor v vseh tistih, kamor dobavljamo naše izdelke, povezujejo pa tudi s pridobivanjem deviznih sredstev za naše potrebe. Mi se hudujemo, čutimo pa tudi posledice pri ustvarjenih dohodkih, ker ne dobimo načrtovanih polproizvodov od drugih dobaviteljev ali iz uvoza, hkrati pa najbolj premalo pomislimo, da enako usodo doživljajo tudi delavci drugih delovnih organizacij, ki od nas prejema polizdelke in ki so, kakor smo navedli, v primeru poslovne skupnosti za predelavo jekla SR Slovenije, pogojeni tudi z združevanjem deviznih sredstev za naše potrebe.

Vsekakor se to povezuje z nekaterimi objektivnimi vzroki in pogoji, ki jih narekujejo zaostreni gospodarski pogoji in mednarodna ekonomska in politična situacija. Ne bi smeli pa tudi mimo kritičnega in samokritičnega priznanja, da precej vzrokov tiči tudi v nas samih, v slabem in neodgovornem delu, neekonomskem izkoriščanju časa in delovnih naprav, surovin, energetskih medijev in podobno, kar vse se odraža v prepogostnih zastojih, različnih okvarah delovnih naprav, nižjem izplenu in podobno, kar vse v bistvu povečuje proizvodne stroške in zmanjšuje naše poslovne rezultate, ustvarjeni dohodek in s tem naše osebne dohodke.

Čeprav o vsem tem veliko govorimo in pišemo in čeprav na vse to nenehno opozarja poslovni odbor Železarne in se tega zaveda tudi večina vodij TOZD, zavedajo pa tudi mnogi delavci, se srečujemo še vedno z velikim podcenjevanjem teh opozoril, kar hkrati kaže, da se tudi premalo zavedamo situacije, ki pa je nedvomno v naših rokah. Še vedno je med nami nekaj takih, ki se premalo zavedajo, da bomo imeli toliko kolikor bomo naredili in pripragostarili in da je delo edina osnova naše eksistence, socialne varnosti in perspektive.

Ravno zato bi morali pomenu človekovega dela kot »edine« podlage za prilaščanje proizvoda družbenega dela in podlage za upravljanje družbenih sredstev dati poudarek, ki ga je uveljavil razredni boj delavskega razreda in ki smo ga opredelili v naši ustavi in zakonu o združenem delu.

INOVACIJE – POMEMBNA SESTAVINA ZDRUŽENEGA DELA

V priprave na III. kongres samoupravljalcev Jugoslavije, ki bo junija letos v Beogradu, smo se med drugim vključili tudi v tematsko razpravo o spodbujanju inventivnega dela, ustvarjalnosti in iznajdljivosti ter o oblikovanju ustreznih organov in meril za posebna nadomestila osebnih dohodkov na tej podlagi. To razpravo je organizirala in izvedla konferenca osnovnih organizacij sindikata v Železarni v ponedeljek, 20. aprila. Sporočilo kongresu o tej problematiki bomo objavili v naslednji številki Železarnja, v nadaljevanju pa navajamo le poročilo o tematski razpravi.

Tematske razprave se je udeležilo štirideset predstavnikov različnih organizacij na Gorenjskem: Alpes Železniki, IBI Kranj, Sava Kranj, LIP Bled, medobčinski sindikalni svet Kranj, Peko Tržič, občinska raziskovalna skupnost Kranj, Gorenjska občila Jesenice in Železarna Jesenice. Otvoril jo je predsednik konference osnovnih organizacij sindikata Železarnje Stefan Ščerbij in podal kratek uvod o razvoju samoupravljanja in inovativne dejavnosti v Železarni. Železarno je predstavil tudi predsednik poslovnega odbora Stefan Nemec. Gradivo, ki so ga udeleženci prejeli že pred tematsko razpravo, pa so pripravili v Železarni (Ivanka Petrič, Sašo Piber, Janez Faletič in Stefan Ščerbij).

V razpravi je sodelovalo precej udeležencev. Poročali so o razmerah v svojih organizacijah zdrženega dela zelo konkretno, predlagali pa tudi možne rešitve za še večji razmah množične inventivne dejavnosti. Izmenjali so si tudi izkušnje na tem področju.

Delegat iz Peka je poročal o številu inovacij in postopku obravnavanja inovacij v njihovi delovni organizaciji. Poudaril je, da se pri njih zgodi, da se temeljne organizacije sicer strinjajo z inovacijo, ne pa tudi z nadomestilom osebnega dohodka. Opozoril pa je tudi na neustrezne rešitve v zakonu o raziskovalni dejavnosti o tem, kdo je lahko raziskovalec.

Delegatka iz Save pa je poleg poročila o inventivni dejavnosti v Savi povedala še, da pri njih sicer ni problemov pri izplačilu nadomestil osebnega dohodka. Zato pa so težave pri realizaciji predlogov, saj lahko traja tudi dve do tri leta, preden se začne uvajati inovacija. Delegatka iz Save je dodala, kako imajo to področje samoupravno urejeno ter povedala, da imajo poseben odbor za pospeševanje inovacijske dejavnosti.

Sekretar KS ZSMS Železarnje je kritično ocenil vključevanje mladih v inventivno dejavnost (npr. akcija najboljši mladi samoupravljalci), vendar ni veliko učinka (verjetno tudi zato, ker se mladi bojijo, da bodo starejši zavrnili njihove ideje).

Delegat iz IBI (industrija bombaznih izdelkov) pa je povedal, da se je pri njih inventivna dejavnost začela šele pred petimi leti. Kljub temu, da je IBI majhna delovna organizacija, imajo vsako leto po nekaj predlogov.

Predsednik poslovnega odbora Železarnje je poudaril, da smo v preteklosti zanemarjali lastno izdelavo rezervnih delov in raje uvažali ter tako plačevali znanje tujcem. Menil je, da bi bili raziskovalni izdelki lahko v celoti plačani z inovacijskim dohodkom. Govoril je tudi o dejavnostih raziskovalnih občinskih skupnosti, o tem, da je treba dejavnost inovatorjev čim bolj natančno normativno opredeliti in podobno. Odgovoril je tudi na nekatera vprašanja, ki so se pojavila v razpravi ter predlagal, da je treba razrešiti dileme v zvezi z davkom na inovacijski dohodek. Tega davka namreč ni, vendar vsi tega ne vedo.

Delegat iz Alpessa je poročal o tem, kako so pred tremi leti izvedli veliko prestrukturiranje proizvodnje zgolj z lastnimi kadri. V projektne timove so namreč zajeli delavce, z različnim poklicnim profilom. Tako jim je uspelo, da so brez licence dosegli zmanjšanje potrebnih surovin.

Predstavnik občinske raziskovalne skupnosti Kranj je ugotovil, da marsikje sploh nimajo urejeno področje inventivne dejavnosti. V kranjski občini se zato lahko »pohvalijo« le z nekaterimi delovnimi organizacijami (npr. Iskra, Sava, IBI), medtem ko se pri ostalih trudijo, da bi spodbudili to dejavnost. Vendar pri tem ni veliko uspeha. Menil je, da bi se moral bolj angažirati sindikat, ustrezno pa bi morali tudi vzgajati mladino.

Predsednik koordinacijskega odbora za inovacije pri medobčinskem svetu sindikatov Gorenjske je pozval prisotne, da naj bi v svojih temeljnih organizacijah dosegli, da bi sodelovale na razstavi inovacij v aprilu sejma male obrti. Menil je, da bi inventivno dejavnost lahko bolj širili, če bi ustrezen minimalni program vključili že v šole, organizirati pa bi bilo treba tudi strokovno knjižnico.

Predsednik občinskega sindikalnega sveta Jesenice je ugotovil, da se skoraj vsa inovacijska

dejavnost v jeseniški občini izvaja v Železarni, medtem ko se drugje šele prebujajo. Med drugim je tudi predlagal, da je treba razgovore o inventivni dejavnosti organizirati tudi po kongresu samoupravljalcev, vendar tako, da bi bil kraj razgovora vsakokrat drugačiji. Na njih pa naj bi se srečali predstavniki iz različnih panog na Gorenjskem.

Ob zaključku razgovora so udeleženci menili, da je resnično treba nadaljevati s podobnimi razgovori.

Nada Dejak

DOSLEDNEJŠE IZVAJANJE SAMOUPRAVNEGA SPORAZUMA O INOVACIJAH

Na svoji zadnji redni seji 1. aprila letos je upravni odbor DIATI obravnaval med drugim možnost za povečanje legalne inovacije in sprejel stališča, ki jih je posredoval vsem zainteresiranim v sprejem in izvajanje.

Upravni odbor DIATI Jesenice v stališčih ugotavlja, da je stopnja razvitosti inventivne dejavnosti, predvsem v formalnem in institucionalnem postopku, dosegla v Železarni Jesenice razvoj in nivo, ki zahteva čim doslednejše uveljavljanje programirane in načrtovane, oziroma vsaj legalne množične inventivne dejavnosti.

S tem pa seveda ne nasprotujejo samoiniciativni novatorji in jo celo podpirajo pri samostojnem reševanju problemov, če nimajo podpore v delovnem okolju ali, če jih celo ovirajo pri delu.

Poudarjajo, da je prvi ukrep pri zgornjih stremljenjih v tem, da se dosledno izvaja samoupravni sporazum o inovacijah in posebej čl. 16 in čl. 22.

Opozorjajo, da društvo ne misli ščititi avtorjev, ki bi jim bile dozdevno kršene pravice zaradi prepozne prijave realizirane izboljšave.

★★★★★★

Sodelavke pri ročnem pakiranju elektrod (Foto I. Kučina)

MALI EKONOMSKI LEKSIKON

DELO – Delo je smotrna dejavnost človeka, usmerjena, da predmete pripravi prilagodi potrebam človeka. »V prvi vrsti, delo je proces med človekom in naravo, proces v katerem človek zamenjuje svojo materijo z naravo in to zamenjavo omogoča, ureja in nadzira z lastno dejavnostjo. Proti naravni materiji nastopa kot naravna sila. On premika naravne sile svojega telesa, roke in noge, glavo in dlan, da bi naravno materijo prilagodili obliki, uporabni za njegovo življenje.« (K. Marx) Bistvene odlike človekovega dela so naslednje: Človek ima v glavi vizijo proizvoda, ki ga izdeluje, pri delu uporablja sredstva za delo, ki jih je naredil sam, delo je izvelek človeka iz živalskega carstva.

(Mali ekonomski leksikon)

DRUŽBENA NADSTAVBA – Oblike družbene zavesti skupno s pravnimi in političnimi ustanovami, običaji in predpisi, ki se izoblikujejo v določeni družbi na njeni materialni osnovi, tvorijo družbeno nadstavbo. Ko govorimo o pravno-politični nadstavbi, mislimo predvsem na pravni red, obliko države, naravo njenih ustanov in prisilnih sredstev. Pri ideološki nadstavbi pa imamo v mislih predvsem razne oblike družbene zavesti, ki tvorijo povezane v določen sistem, ideologijo tega ali onega razreda. – Na različnih stopnjah zgodovinskega razvoja posamezne oblike družbene zavesti niso nastopale samostojno in ločeno, temveč so se razvijale v medsebojni odvisnosti, vplivajoč druga na drugo.

DRUŽBENI RAZVOJ – Za razumevanje družbenega razvoja pa je treba poudariti, da obstoji tudi med družbeno bitjo (materialno osnovo družbe) in družbeno zavestjo medsebojna odvisnost in medsebojno vplivanje. Družbena zavest določene družbene skupnosti, ki v njej na bolj ali manj posreden način odseva materialna osnova družbe, katere ideološko nadgradnjo tvori, učinkuje nenehoma tudi »nazaj« na to osnovo, na obstoječe proizvodne sile in proizvodne odnose, ter jih spreminja. Družbena zavest sicer ne more spremeniti glavne smeri družbenega razvoja, deluje pa nanj pospeševalno ali zaviralno. Učinkovanje družbene zavesti na družbenoekonomsko osnovo se uresničuje z zavestnim delovanjem ljudi. Ko družbena zavest v obliki ideologije zajame množice, lahko pomeni močno materialno silo, ki preoblikuje naravo in družbo, seveda v mejah naravnih in družbenih zakonitosti, pomeni silo, ki pospešuje razvoj družbe ali pa ga zavira.

(Vodnik skozi čas in družbo)

PORTRET SODELAVCA

RIZVANOVIC LATIF je vratar na glavnem vhodu v Železarno. Na Jesenicah je že od 1954. leta. Najprej je nekaj časa delal pri Projektu Kranj, ki je imel svoj obrat na Jesenicah (sedanji Gradbinec), potem je šel v vojsko. V začetku leta 1958, takoj po prihodu iz vojske, pa se je zaposlil v Železarni.

»Sedem let sem delal v martinarni. Zbolel sem in postal invalid 3. kategorije, tako da sem potem šel za vratarja. Sedaj sem tu že 17 let.« pripoveduje o svojem delu Latif. »Delo je naporno, predvsem za živce, saj imam opravka z ljudmi, največkrat s takimi, ki niso disciplinirani. Delam v turnusu 4+1, nočne dneve pa so za nas invalide precej naporne. Poleg tega pa pri glavnem vhodu tudi zapornice niso urejene, tako da je treba celih osem ur, ob vsem ostalem delu, tudi odpirati in zapirati vrata. Še posebno napeto postane ob koncu dneve. Nekateri na vse načine silijo ven in so se za tistih nekaj minut, ko bi bili prej zunaj, pripravljali kregati, prerivati in groziti. V Železarni dela veliko delavcev iz zunanjih firm. Ti so lahko prej izhajali in prihajali kakor so hoteli. Lani s 1. oktobrom pa so to uredili tako, da tudi zunanji sodelavci delajo natančno do dveh. V začetku je bilo veliko groženj, češ, da bodo z vratarji fizično obračunali, toda mi se držimo navodil in nikogar ne spuščamo predčasno ven.«

Latif je doma iz Bosanske Gradiške. Že 27 let živi na Jesenicah. Zena je tudi zaposlena v Železarni. Otroka pa študirata v Ljubljani. Oba sta na ekonomski fakulteti. Hči ima stipendijo Železarnje, sina pa šolata sama. »Z življenjem na Jesenicah sem zadovoljen. Delam, zaslužim in nimam nobenih problemov, razen mogoče to, da sem zbolel. V življenju na Jesenicah sem se dobro vključil, nikoli tudi nisem imel težav, ker sem iz druge republike, moja družina pa tudi ne. Mnogi pravijo, da imajo otroci v šoli probleme, zato ker niso domačini, češ da zato prej dobijo slabo oceno. Pri nas tega ni bilo, nikoli kaj takega nista omenila. Dobila sta vedno tisto, kar sta zaslužila. Sicer pa mislim, da tudi ni treba gledati na vsako malenkost. Važno je predvsem, da gojimo dobre medsebojne odnose.«

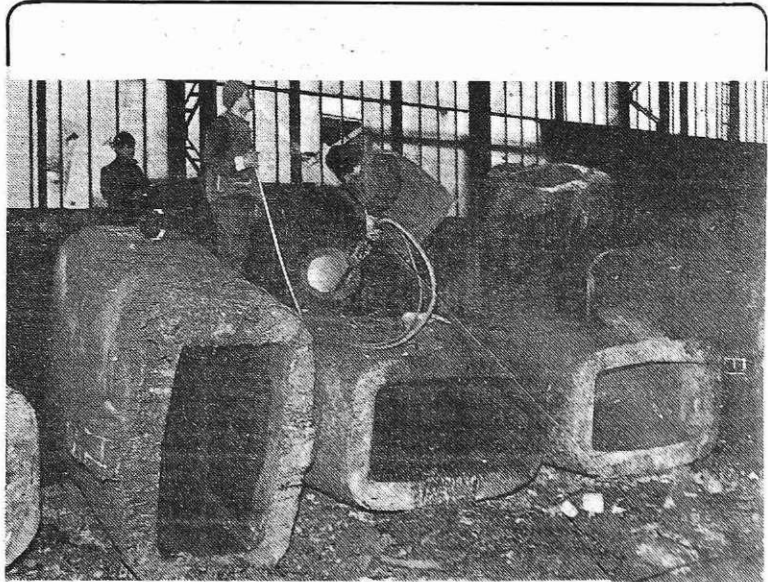
Latif mora biti na delovnem mestu pred ostalimi. Ko ljudje prihajajo v Železarno na delo, mora biti že tam. Treba je paziti, da ne pride noter kaka nepovabljenca oseba, da se ne nosi alkoholnih pijač v Železarno in podobno. Tudi iz Železarnje nosijo razne materiale in orodje, s tem delajo Železarni precejno škodo. Sploh je veliko stvari, na katere je treba paziti. Predvsem gre tu za varnost objektov in imovine. »Mislim, da je naša tovarna

slabo zavarovana. Zelo je odprta in razvlečena je po celih Jesenicah. Tudi ograj ni povsod. Ne vem, ali je zato premalo denarja, ali pa premalo skrbimo za varnost objektov. Na nezavarovanih mestih lahko vsakdo pride v Železarno ali pa gre ven.

Velik problem so tudi predčasni izhodi iz tovarne. Mnogi zapuščajo delo uro, dve ali celo več pred koncem dneve. S tistimi so potem težave, ponavadi nimajo propustnic in jih ne smemo spuščati ven, toda oni se pripravijo z nami, češ, jaz sem svoje naredil. Ko sem prišel delat v Železarno, tega ni bilo. Mislim, da smo v tem času veliko popustili pri disciplini. Vprašam se, kakšni so to delavci in kakšni so delovodje, ki jim dovoljujejo, da jim ljudje predčasno zapuščajo delo, saj če oni delavca ne pogrešajo, mu tudi mi ne moremo preprečiti, da bi predčasno zapustil delo. Po eni strani tožimo, da nam primanjkuje ljudi, po drugi strani pa nekateri delavci predčasno zapuščajo delovna mesta. Tudi legalnih izhodov, tistih s službenimi propustnicami je zadnje čase vedno več. Ne verjamem, da so vsi ti izhodi službeni. Za izhod iz Železarnje smo prej uporabljali propustnice z rumenim ozadjem, take brez slike. O teh smo vodili evidenco, vpisovali smo jih v knjigo izhodov, toda ljudje so spoznali, da lahko nemoteno odhajajo in prihajajo s službenimi propustnicami, ker pri teh ni nobene kontrole, saj se ti izhodi ne vpisujejo. Te propustnice sedaj uporabljajo za vse mogoče namene, tako, da se je število izhodov povečalo za polovico. Samo prejšnji mesec se jih je nabralo za skoraj 2 kg. Na mnogih piše, da ima delavec ure v dobrem. Če jih je že opravil, bi lahko na propustnici pisalo, kdaj jih je opravil, da bi bila potem lahko vodena kontrola. Le OTK in centralno skladišče imata pri nas knjigo, v katero se vpiše vsak, ki pride delat izven rednega delovnega časa, na podlagi tega se lahko potem vrši kontrola porabljenih ur. Toda tudi tu na propustnicah ne vpisujejo datuma, kdaj so te ure opravili. Mislim, da bi se veliko problemov odpravilo, če bi imeli kontrolne ure. Na kontrolnih karticah bi potem bilo vpisano tudi, če bi šel kdo ven na malico, ali po službenih opravkih, kar bi se potem upoštevalo pri delovnem času. Toda tam, kjer so ure že postavljene, se uporabljajo samo pri prihodu in odhodu z dela, vmes pa se ne uporabljajo. Te ure potem tudi izgubijo na pomenu, saj je lahko nekdo »prisoten« ob šestih in ob dveh, vmes pa je kje zunaj.

»So primeri, ko nekdo dela štiri ure, piše pa se mu celih osem. To po moje ni prav. Zgodilo se je že, da je kdo prišel za eno uro, delovodja pa mu je pisal osem ur. Če odkrijemo tak primer, ga raziščemo, saj je to navadno izkoriščanje sodelavcev. Takih primerov je bilo že več.«

Latif je aktiven tudi v samoupravnih organih in družbeno političnih organizacijah. Je član zveze komunistov ter delegat v izvršnem odboru sindikata. V novi mandatni dobi pa je izvoljen v delavski svet. O delu v samoupravnih organih meni, da so premalo aktivni. Prideš na sestanek, vidiš, da vedno precej ljudi manjka. Delo tudi ni vedno učinkovito. Na sestankih se kaj dogovorimo, potem pa tega v praksi ne izvedemo. Treba bi bilo več delati in manj govoriti.

Priprava kokil v martinarni (Foto I. Kučina)

LETOŠNJE NALOŽBE V ŽELEZARNI

(Nadaljevanje s 1. strani)

prireditnega objekta, pa tudi naložbe v teku ne potekajo po predvidenih planih. Vzroki za to so predvsem v pomanjkanju deviznih sredstev, dinarskih sredstev in večjem zamujanju rokov domačih dobaviteljev opreme, kot je bilo normalno.

Kljub temu splošnemu zastoju pri izgradnji, pa je v Železarni le nekaj naložb, ki so tik pred zaključkom, nekatere, ki so v polnem izvajanju in seveda več takih, na katere se intenzivno pripravljamo.

Od objektov, ki so v zaključni fazi izgradnje in so že v testiranju ali bodo v najkrajšem času pričeli poizkusno obratovati, naj omenimo najprej tiste, ki bodo vplivale na višjo produktivnost in boljše kvaliteto izdelkov. Ti so naslednji:

Nova profilarna linija, ki je kombinacija uvozne in domače opreme, je bila po enoletnem zastoju zaradi zamude domače opreme, vključno s temelji, zmontirana v treh mesecih. To je vsekakor pomemben uspeh vseh izvajalcev in če ne bi bilo težav zaradi premalo dobavljenih električnih kablov, bi linija za praznik dela že poizkusno obratovala. Pomen te linije za izdelavo hladno oblikovanih profilov ni potrebno posebej poudarjati, saj njena sodobna izvedba omogoča mnogo višjo produktivnost, še posebej pa kvaliteto profilov.

Tudi pri postopni modernizaciji TOZD Jeklovleka je bil storjen korak naprej, saj je bil v sorazmerno kratkem času postavljen novi brusilni stroj, dobavljen iz Češkoslovaške, ki je zamenjal starega. Tudi ta stroj, ki je trenutno v testiranju, bo s svojo moderno izvedbo omogočil boljše in kvalitetnejše delo kot stari.

Manj uspešno in prepočasno se zaključuje izgradnja strojnih delavnic - hale za težko obdelavo. Dodatna dela, pomanjkanje finančnih sredstev, zamude pri izdelavi konstrukcij in premalo intenzivna montaža hale, so vzrok, da dela še niso zaključena. Zaradi tega tudi ni možno preseliti še ostalih strojev za težko obdelavo in tudi ne postaviti ploščinski brusilni stroj, ki je bil že pred nekaj meseci dobavljen v Železarno.

V zaključevanju ali v pripravi so tudi nekatere naložbe, ki nimajo direktnega vpliva na višjo proizvodnjo ali kvaliteto jekla, so pa prav tako izredno pomembne za Železarno. Ena od teh je nova instalcijska delavnica v TOZD Remontne delavnice, ki je nastala na mestu stare kiskarne na Jesenicah. Delavnica bo predana namenu za praznik dela in bo pomenila za delavce - instalaterje mnogo boljše pogoje dela, kot jih imajo v sedanji delavnici in tako lahko pričakujemo tudi povečanje njihovo produktivnost dela in izboljšano kvaliteto storitev.

V polnem teku je tudi montaža avtomatske telefonske centrale v zgradbi računalniškega centra. Montaža bi po osnovnem terminskem planu sicer morala biti že zaključena. Zaradi kasnitve gradbenih del in tudi dobave opreme, so montažo pričeli izvajati šele v januarju letos. Zaključek montaže lahko pričakujemo v juliju, v avgustu letos pa pričetek obratovanja.

Posebno intenzivno tečejo dela na montaži odpravevalne naprave in še posebej priprava del ob ustavitvi elektro jeklarne. Ustavitev je predvidena v mesecu avgustu, ko mora biti zamenjana celotna streha hale elektrojeklarne, montirane odsevalne nape in cevovodi za dimne pline. Vsa dela bodo izredno tehnično in časovno zahtevna in vsaka najmanjša nepredvidena težava, bo lahko povzročila podaljšanje ustavitve elektro peč. Zahtevna pa ne bodo samo operativna dela, ampak tudi usklajevanje celotnega proizvodnega programa Železarne v tem času, s ciljem, da bi izpad proizvodnje čim manj vplival na poslovne rezultate Železarne.

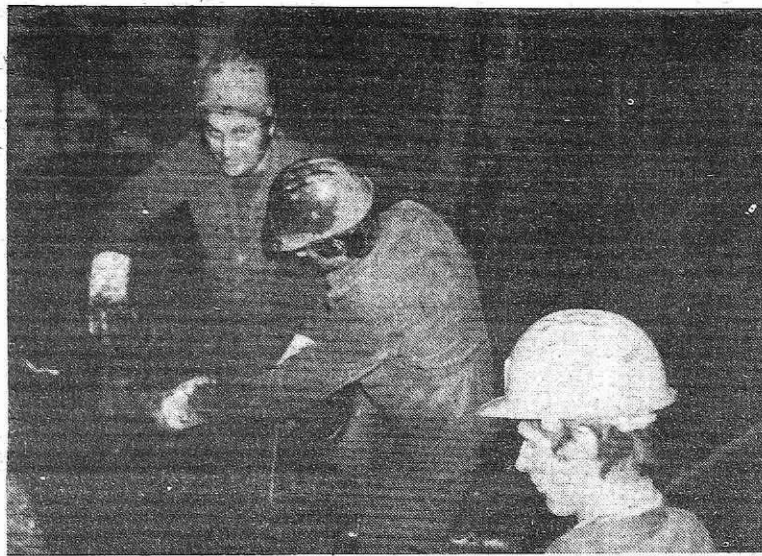
V teku je tudi vrsta bolj ali manj pomembnih naložb, ki so v različni fazi gradnje. Od pomembnejših naj omenimo predvsem napravo za vpihovanje CaSi v ponvice. Na osnovi znanja strokovnjakov iz Železarne in projektantov Inženiring Bled, je bila v prvem kvartalu letos izdelana tehnična dokumentacija za tako napravo in naročena izdelava opreme. Dobava opreme in montaža naj bi tekla v tretjem kvartalu letos in za tem bo naprava pričela poizkusno obratovati. Rezultati, ki jih pričakujemo od te naprave so za izdelavo jekla izredno veliki, saj naj bi s CaSi obdelano jeklo ne povzročalo več težav pri vlivanju na konti livu, pomenilo pa bi tudi izboljšanje jekla v kvalitetnem smislu. Pri tem ne gre zanemariti še en pomen te naložbe in sicer, da bomo z lastnim znanjem in z domačo opremo dobili pomemb-

no napravo, ki bi jo sicer morali uvoziti.

Na področju TOZD Jeklarne se nadaljuje tudi priprava za predelavo še dveh SM peč na zemeljski plin in še novih mest za ogrevanje ponvic. S tem se zaključuje sedanja faza predelav raznih agregatov v Železarni na zemeljski plin, kar je zelo pomembno z energetskega vidika, še bolj pomembno pa je iz vidika izboljšanja tehnologije, kvalitete in produktivnosti izdelave in ogrevanja jekla.

Energetika ima še eno pomembno naložbo in sicer postavitev parnega kotla na Beli. Ta kotel, ki naj bi ga po terminskem planu izročili konec leta v obratovanje, bo pokrival potrebo področja Javornika in Bele po tehnološki plati in ogrevanje in tako omogočil uporabo pare z Jesenic za novo vakuumsko napravo. Dosežena bo tudi večja ekonomičnost, saj bodo ustavljeni dotrajani kotli na Javorniku in zmanjšan dotok pare z Jesenic na Belo.

Čeprav ju omenjamo na zadnjem mestu, pa sta med najpomembnejšimi naložbami v Železarni, naložbi v napravo za vakuumiranje jekla in naprave za aglomerirani prašek. Obe naložbi sta bili že v letu 1979 pripravljeni za pričetek realizacije, vendar zaradi težav pri uvozu opreme, še danes nista s tega razloga pričeli, čeprav smo pričeli že z domačimi deli, ki tečejo sorazmerno uspešno.

Sodelavci pri remontu valjarne žice (Foto J. Urh)

KONFERENCA DELEGACIJ ZA SKUPNOST ZA TELESNO KULTURO

V torek, 21. aprila je bila 10. seja konference delegacij za skupnost za telesno kulturo Jesenice, na kateri so delegati pregledali gradivo za 10. sejo skupščine telesnokulturne skupnosti Jesenice in delegirali delegate na to sejo. Konferenca delegacij je k posameznim točkam dnevnega reda sprejela naslednje predloge, pripombe in stališča:

Potrditev zapisnika 9. seje skupščine TKS Jesenice

Konferenca delegacij je ugotovila, da je bila 9. seja skupščine TKS Jesenice tudi po drugem sklicu ponovno nesklepčna, vendar so skupščino kljub temu izvedli. Delegati, ki so se udeležili seje skupščine, so največ pozornosti posvetili poročilu samoupravne delavske kontrole o predvideni izgubi delovne skupnosti SD Jesenice in predlog izvršnega odbora o sanaciji izgube in sprejeli dokaj kritična stališča do tega. Menili so, da se v bodoče ne sme več zgoditi, da bi brez predhodno dostavljene gradiva obravnavali take zadeve.

Obravnava in sprejem zaključnega računa TKS in delovne skupnosti Jesenice za leto 1980

Konferenca delegacij je pri pregledu zaključnega računa TKS in delovne skupnosti Jesenice za preteklo leto ugotovila, da osnovna dejavnost ni bila okrnjena, za vzdrževalno oziroma investicijsko dejavnost pa je bilo porabljenih manj sredstev kot je bilo planirano.

Konferenca delegacij je tudi pripomnila, da se ne nadaljuje z deli v športni hali v Podmežaklju, ki še vedno ni povsem zaprta. Verjetno je tudi to posledica okrnjene vzdrževalne oziroma investicijske dejavnosti.

Potrditev kriterijev za pripravo finančnega načrta za leto 1981 in sprejem finančnega načrta izvajanja srednjeročnega programa razvoja telesne kulture v občini Jesenice za leto 1981

Konferenca delegacij vprašuje, zakaj niso v finančnem načrtu predvidena sredstva za vzdrževanje šahovskega društva, ali so mogoče za to kakšni posebni razlogi. Enako vprašuje tudi glede občinske strelske

Pri naložbi v napravo za vakuumiranje jekla je v delu livni žerjav, naročene so vakuumске črpalke in livne ponvice. Dobava te opreme je predvidena v polovici leta 1982, dobava ostale domače opreme in uvozne opreme, pa zavisi od podpisa in veljavnosti pogodbe s tujim dobaviteljem.

V podobni situaciji je tudi naložba v napravo za aglomerirani prašek, kjer je proizvodna hala v zaključni fazi izgradnje, domača in uvozna oprema pa sta prav tako odvisni od podpisa pogodbe s tujim partnerjem. Pri tem je treba omeniti, da so izglede za pridobitev deviznih sredstev za to napravo mnogo manjši kot za vakuumiranje jekla.

Čeprav je bil namen tega sestavka prikazati v grobem stanje izvajanja nekaterih naložb, pa je vseeno treba omeniti tudi priprave na dve pomembni naložbi in sicer v jeklaro 2 in v posebni program v TOZD Valjarna debele pločevine. Obe naložbi sta sicer pripravljeni do take faze, da je možen zelo hiter pričetek. Vendar tudi tu nastopajo velike težave pri zagotavljanju deviznih in dinarskih sredstev, saj gre za sredstva, ki so tudi v republiškem merilu izredno visoka in je potrebno speljati zelo obsežen in tudi težaven postopek združevanja sredstev vseh zainteresiranih. Kljub naštetim težavam smo prepričani, da bomo še v letošnjem letu premostili vse težave in tako pričeli z obema naložbama.

Sektor novogradenj

IZREDNO DOBRA UDELEŽBA NA VOLITVAH V SREDO, 22. APRILA

V sredo, 22. aprila, smo delavci Železarne volili delegate v samoupravne organe temeljnih organizacij in delovnih skupnosti ter v samoupravne organe Železarne. Poleg tega smo volili še predsednika in podpredsednike skupne disciplinske komisije ter zunanje člane skupne disciplinske komisije Železarne z liste zbora združenega dela skupščine občine Jesenice. V nekaterih temeljnih organizacijah in delovni skupnosti pa so izvedli še nadomestne volitve za delegiranje delegatov v skupščine SIS in družbenopolitičnih skupnosti. Volilne komisije so svoje delo dobro in v redu opravile, na volitvah ni bilo nepravilnosti. Vsi kandidati so bili izvoljeni z večino glasov.

V nadaljevanju posredujemo pregled udeležbe na volitvah:

TOZD (DS) Volilne	Vpisanih v imenik	Glasovalo število	%
PLAVŽ	208	178	85,6
JEKLARNA	681	509	74,7
LIVARNA	90	78	86,7
VALJ. BL. ŠTEKEL	397	330	83,1
VALJARNA ŽICE	181	159	87,8
VALJARNA DEB. PLOČ.	165	145	87,9
HVB	274	245	89,4
HVJ	217	182	83,9
ŽICARNA	265	200	75,5
PROFILARNA	78	69	88,5
VRATNI PODBOJI	70	65	92,9
JEKLOVLEK	156	128	82,1
ELEKTRODE	257	212	82,5
ŽEBLJARNA	84	65	77,4
MONTER	295	234	79,3
STROJNE DELAVNICE	317	283	89,3
REKONTNE DELAVNICE	507	454	89,5
VZDRŽEVANJE	533	463	86,9
ENERGETIKA	240	203	84,6
TRANSPORT	356	317	89,0
DRUŽBENA PREHRANA	173	148	85,5
KSI	319	282	88,4
KO - FI	286	257	89,9
EK., TKRN	481	436	90,6
Skupaj:	6630	5642	85,1

OBVESTILA KOLEKTIVU - OBVESTILA KOLEK

RAZPORED DEŽURNIH ŽELEZARNE OD 4. DO VKLJUČNO 10. MAJA

4. maja, JERNEJ HOČEVAR, vodja sekt. prodaje, Jesenice, Kejžarjeva 38, štev. telefona 81-118.
5. maja, ALEKSANDER JEZERŠEK, vodja TOZD HV Bela, Jesenice, Titova 3, štev. telefona 82-789.
6. maja, MARTIN ŠKETA, vodja SEO, Bled, Alpska 1, štev. telefona 77-130.
7. maja, FRANC BRELIH, vodja TOZD Vzdrževanje, Jesenice, Kurirska 3, štev. telefona 81-612.
8. maja, BERTI BRUN, vodja TOZD Jeklovlek, Jesenice, C. revolucije 1 a, štev. telefona 82-798.
9. maja, VLADIMIR OBLAK, vodja TOZD Strojne delavnice, Jesenice, Titova 1 a, štev. telefona 81-727.
10. maja, BOŽO BARTELJ, član PO, Jesenice, Titova 3 a, štev. telefona 81-453.
V času dežurstva je dežurni v sobi vodje splošnega sektorja štev. tel. 601, sobe 19.
Dežurstvo je na delovni dan od 15. do 7. ure zjutraj, dežurni je od 15. do 19. ure dosegljiv doma, od 19. do 7. ure zjutraj pa v Železarni Jesenice.
V prostih sobotah, nedeljah in praznikih je od 7. do 19. ure dosegljiv doma in od 19. do 7. ure zjutraj v Železarni Jesenice.

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK - 27. 4.	FRANC BERNIK	ANTON BURJA, ml.
TOREK - 28. 4.	ALOJZ SLIVNIK	VITOMIR PRETNAR
SREDA - 29. 4.	ALOJZ VARL	EDO KAVČIČ
ČETRTEK - 30. 4.	MARJAN ENDLIHER	MATIJA URH
PETEK - 1. 5.	VALENTIN MARKEŽ	AHMED TELALLOVIČ
SOBOTA - 2. 5.	STANE MENCINGER	JOŽE ZIDAR
NEDELJA - 3. 5.	MIROSLAV ZUPAN	AVGUŠTIN NOVŠAK

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 4. do 9. maja bodo delale naslednje obratne ambulante:
dopolodne: I. obratna ambulanta - dr. Janez Zaletel in IV. obratna ambulanta - dr. Nada Jensterle,
popoldne: II. obratna ambulanta - dr. Janez Resman in III. obratna ambulanta - dr. Želimir Cesarec.
V soboto, 9. maja, samo dopoldne, II. obratna ambulanta - dr. Janez Resman in III. obratna ambulanta - dr. Želimir Cesarec.
Dispanzer za borce IV. obratna ambulanta - dr. Nada Jensterle.
ZOBNE AMBULANTE:
dopolodne: II. zobna ambulanta - dr. Alojz Smolej.
Za borce v četrtek, 7. maja, od 13. do 19. ure.
Za Železarno v torek, 5. maja, od 13. do 19. ure.
Popoldne: I. zobna ambulanta - v. dent. Viktor Stražišar.
Za Železarno v torek, 5. maja in v četrtek, 7. maja, od 7. do 19. ure.
V soboto, 9. maja, samo dopoldne, I. zobna ambulanta - v. dent. Viktor Stražišar.

JUBILANTI 50-LETNIKI

V mesecu maju bodo praznovali petdeset let življenja naslednji sodelavci: IGNAC BRKIČ, jeklar - 2. maja, IVAN DAKSKOFER, družbena prehrana - 4. maja, ZILKA PAŠIČ, valjarna bluming-štekel - 9. maja, IGNAC SMOLE, jeklovlek - 11. maja, JANEZ ZUPAN, energetika - 12. maja, ANTON ŽELEZNIKAR, remontne delavnice - 12. maja, SREČKO TORKAR, transport - 21. maja, HUSEIN KIČIN, splošni sektor - 25. maja, DANIJELO ČRV, valjarna debele pločevine - 27. maja in ANTON SABO, jeklar - 31. maja.
Vsem sodelavcem iskreno čestitamo!

SAMOUUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

TOZD Jeklovlek

20. SEJA DELAVSKEGA SVETA

V sredo, 15. aprila, je predsednik delavskega sveta TOZD Jeklovlek Anton Dežman sklical 20. redno sejo. Najprej so pregledali sklepe prejšnje seje in ugotovili, da so v glavnem izvršeni, razen sklepov v zvezi s poslovnim poročilom ki so pa dolgoročni.

Delavski svet je dobil pisni odgovor poslovnega odbora Železarn na delegatsko vprašanje o akontaciji in poročilu OD za leto 1980.

Na seji so izrekli soglasje k sklepom odbora za gospodarstvo, da se poročila uskladi z rezultati dela na dosežen indeks dohodka.

Predlagali so, da se pospeši izdelava delovnih nalog in opravi pravilnika o merilih in osnovah za delitev OD, zaradi dopolnitve sistema nagrajevanja po delu.

Delavski svet je pregledal poročila odborov in potrdil program koriščenja sredstev IV in AZ za leto 1981 in prioritete naložbe, kot sta ogrevanje hale na vročo vodo in prestatitev brusilnice na Belo. Naročili so računovodjo TOZD, da pripravi poročilo o porabi sredstev za AZ in stanje prostih sredstev za združevanje.

Sprejeli so predlog srednjeročnega plana TOZD Jeklovlek za obdobje 1981-1985, ki znaša 25.000 ton na osnovi ugotovitve, da je plan izdelan.

SEJA KOMITEJA ZA LO IN DRUŽBENO SAMOZAŠČITO

V ponedeljek, 6. aprila je predsednik komiteja za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito TOZD Jeklovlek Milojko Rajaković sklical izredno sejo.

Predsednik je v uvodu prebral informacijo v zvezi z dogodki v avtonomni pokrajini Kosovo. Po razpravi so se člani komiteja strinjali z oceno in varnostnimi ukrepi. Na osnovi informacije so izdelali kratko varnostno-politično oceno razmer v TOZD Jeklovlek.

Komite je soglašal s sklepi odbora samoupravnih delavske kontrole glede disciplinskih ukrepov. Menili so, da je v interesu stabilizacijskih prizadevanj in družbene samozaščite, preprečiti škodljive pojave in samovoljnost nekaterih subjektivnih dejavnikov in jih najstrožje disciplinsko kaznovati.

TOZD Vzdrževanje

20. SEJA DELAVSKEGA SVETA

Delegati delavskega sveta TOZD Vzdrževanje so se zbrali na 20. redni seji, ki jo je predsednik Valentin Markez sklical 14. aprila.

Ob pregledu izvajanja sklepov zadnje seje je bilo ugotovljeno, da bo vprašanje ponovne ureditve vrtarnice na Beli obravnavano, ko bo odprto gradbišče za novo jeklaro.

Pripravljen je bil program ukrepov za izboljšanje dela vzdrževanja in stanja delovnih naprav s poimen-skimi zadolžitvami. Realizacijo ukrepov bo mesečno obravnaval odbor za gospodarstvo.

Po izdelavi analize števila posameznih delovnih mest na področju vzdrževanja Bela, je bilo ugotovljeno, da je možno nekatere ključavničarje specialiste razporediti na naloge ključavničar varilec-specialist in s tem zagotoviti možnost napredovanja sodelavcem, ki izpolnjujejo pogoje.

Predsednik razpisne komisije za objavljene delovne naloge vodje TOZD Vzdrževanje je poročal o delu komisije. Za delovne naloge vodje TOZD Vzdrževanje so ponovno imenovali Franca Breliha, ki je ob tej priliki tudi podal problematiko TOZD Vzdrževanje v preteklem mandatnem obdobju in obrazložil program dela za bodoče.

Obravnavani so bili ključni planski dokumenti za naslednje srednjeročne obdobje in sprejete naslednje ugotovitve:

- Potrjuje se plan Železarn in TOZD Vzdrževanje in daje soglasje na planske dokumente delovnih skupnosti z naslednjimi ugotovitvami:

- Že v prvih mesecih tekočega srednjeročnega obdobja opazimo zaostajanje za planskimi predvidevanji tako pri količinski kot blagovni proizvodnji, kakor tudi pri kadrih in naložbah;

- Za neizpolnjevanje planskih obvez je poleg pomanjkanja vložnih materialov v veliki meri krivo tudi slabšanje kadrovske strukture v TOZD in pomanjkanje kadra. Zaradi tega bo na tem področju treba sprejeti ukrepe, ki bodo v kratkem času spremenili, stanje. V nasprot-

v skladu s sprejetimi temelji srednjeročnega plana TOZD, zlasti da bi dvignili kakovost poslovanja in večjo raven dohodkovnih odnosov.

V nadaljevanju so obravnavali srednjeročni plan Železarn za obdobje 1981-1985 in ugotovili, da je plan izdelan v skladu s sprejetim samoupravnim sporazumom o temeljih srednjeročnega plana delovne organizacije Železarn.

Na seji so ugotovili, da so vse delovne skupine obravnavale predlog o delitvi sklada skupne porabe, brez bistvenih pripomb in dopolnitev.

S sklepom so pristopili k družbenemu dogovoru o združevanju sredstev za financiranje prostovoljnega mladinskega dela v občini Jesenice.

7. SEJA ODBORA

SAMOUUPRAVNE DELAVSKE KONTROLE

V četrtek, 26. marca je predsednik odbora samoupravnih delavske kontrole Marjan Stojan sklical 7. redno sejo. Odbor je najprej pregledal sklepe zadnje seje in ugotovil, da so izvršeni, razen nekaterih kadrovskega vprašanja, katerih reševanje je v teku.

Odbor je ponovno opozarjal vodstvo vzdrževanja na Beli glede odgovornosti pri vzdrževanju v TOZD Jeklovlek in strokovne zaposlitve ustreznih kadrov.

Odbor je bil seznanjen, da je DS TOZD Jeklovlek dobil pisni odgovor na delegatsko vprašanje o akontaciji in poročilu OD za leto 1980 šele po treh mesecih.

V nadaljevanju so obravnavali poslovno poročilo in zaključni račun za leto 1980. Pri pregledu sklepov delavskega sveta in javne razprave na sestankih SDS so ugotovili, da gradivo - zlasti finančnih del ni bilo pravočasno pripravljeno. Pred-

loženo je bilo tik pred sejo DS TOZD Jeklovlek.

Med drugim je odbor ugotovil, da so nekatera pomembna vprašanja še odprta, zlasti kakovost poslovanja in dohodkovni odnosi, ki še niso na višji ravni gospodarjenja in samoupravnih odnosov.

V nadaljevanju je odbor obravnaval nekatera preostala vprašanja, predvsem: delovno disciplino, kvaliteto dela, reklamacije, zastoje in vzdrževanje.

Odbor je predlagal, da se zaradi kritičnega pomanjkanja materiala, omeji mala prodaja odpadnih jeklenih palic.

TOZD Vratni podboji

17. SEJA DELAVSKEGA SVETA

V TOZD Vratni podboji je bila 16. aprila 17. seja delavskega sveta. Predsednik Janez Vidmar je za dnevni red predlagal deset točk. Pri pregledu izvrševanja sklepov zadnje seje so ugotovili, da je en sklep še v izvajanju.

V nadaljevanju so delegati potrdili predlog srednjeročnega plana TOZD za obdobje 81-85. Sprejeli so tudi plan delovne organizacije za isto obdobje z ugotovitvijo, da je plan izdelan v skladu s sprejetim samoupravnim sporazumom o temeljih srednjeročnega plana delovne organizacije železarn Jesenice za obdobje 81-85. Ugotovili so tudi, da so predlogi srednjeročnih planov delovnih skupnosti za obdobje 81-85 izdelani v skladu z nalogami in obveznostmi, ki so določene v samoupravnem sporazumu, zato so jih soglasno potrdili.

Soglašali so s predlogom oblikovanja in delitve sredstev sklada skupne porabe in potrdili višino sredstev namenjenih za financiranje mladinskega prostovoljnega dela v občini Jesenice.

Družbeni dogovor o uresničevanju kadrovske politike v občini Jesenice so soglasno sprejeli in za podpisnika določili Franca Pretnarja.

Samoupravni sporazum o temeljih planov bank združenih v Ljubljansko banko - združeno banko za obdobje 81-85 je delavski svet soglasno potrdil.

Soglašali so tudi s spremembami samoupravnih sporazumov skupnosti za ekonomske odnose s tujino in sicer:

- o merilih, pogojih, načinih in postopkih za doseg dogovorjenega obsega uvoza blaga in storitev ter odliva deviz za obdobje 1981-85 in

- o merilih in postopkih za uresničevanje kreditnih odnosov s tujino za obdobje 1981-85.

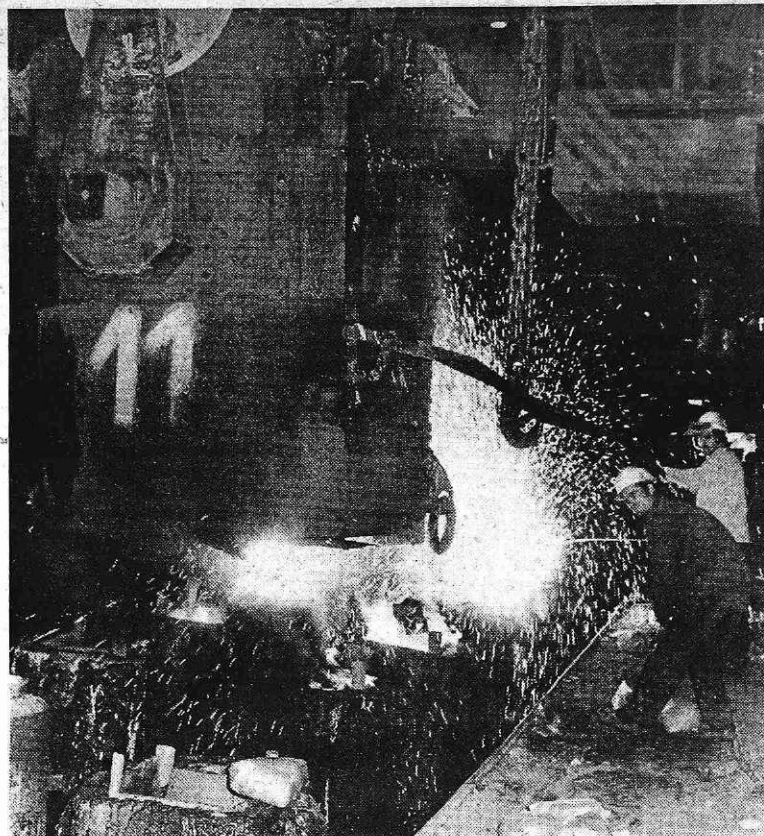
Z novim načinom delitve malice je delavski svet soglašal s pripombo, da se kvaliteta toplih obrokov izboljša.

M. J.

Železarski globus

JAPONSKA

Japonske železarn so izdelale leta 1980 111,41 milij. ton surovega jekla, kar je za 340.000 ton ali 0,3% manj kot leta 1979. Od tega je bilo 84,15 milij. ton ali 75,5% jekla iz kisi-kovih konvertorjev in 27,26 milij. ton ali 24,5% elektro jekla. SM jekla japonske železarn je nekaj let nazaj ne izdelujejo več. Gotovih izdelkov so izdelali 87,66 milij. ton, oziroma 100.000 ton ali 0,1% manj kot v letu 1979. Največ, oziroma 55,28 milij. ton je bilo ploščatih izdelkov, medtem ko je bilo ostalih (žice, palice, jeklo in podobno) 29,64 milij. ton.

Vlivanje jekla (Foto I. Kučina)

TOZD Elektrode

19. SEJA DELAVSKEGA SVETA

Delavski svet TOZD Elektrode je imel 16. aprila redno sejo, ki jo je vodil predsednik Janez Kosmač. Sprejeli so poročilo o izvrševanju sklepov zadnje seje in ugotovili da se vsi sklepi nanašajo na daljše časovno obdobje.

Obravnavali so predlog srednjeročnega plana temeljne organizacije Elektrode za obdobje 1981-1985 in delovne organizacije in ga sprejeli na osnovi ugotovitve, da je plan izdelan v skladu s sprejetimi temelji srednjeročnega plana temeljnih organizacij in delovne organizacije. Pripomnili so, da je potrebno za realizacijo plana zagotoviti nabavo rezalnih strojev, realizirati naložbo za aglomerirane praške in urediti kadrovske probleme.

Soglašali so s predlogi srednjeročnih planov delovnih skupnosti za obdobje 1981-1985 in ugotovili, da so izdelani v skladu z nalogami in obveznostmi, ki so določene v samoupravnem sporazumu o temeljih srednjeročnega plana delovne organizacije za obdobje 1981-1985.

Ugotovili so, da so predlog oblikovanja in delitve sklada skupne porabe obravnavale vse samoupravne delovne skupine TOZD in ga sprejele brez pripomb.

Obravnavali so družbeni dogovor o uresničevanju kadrovske politike v občini Jesenice in ga potrdili. Za podpisnika so pooblastili Slavka Maverja.

Brez pripomb so sprejeli samoupravni sporazum o temeljih planov bank združenih v Ljubljansko banko - združeno banko za obdobje 1981-1985.

Soglašali so s predlogom najemne pogodbe z Vatrostalno Zenica, TOZD Jesenice in pooblastili vodja TOZD Miha Stojana za podpis te pogodbe.

Za delegata v skupščino »JUŽICA« so potrdili Milana Dornika iz

prodajnega sektorja, v svet proizvajalcev elektrod Jugoslavije pa dosedanjega delegata Miha Stojana, vodja TOZD Elektrode.

Obravnavali so problematiko preskrbe z domačimi in uvoženimi surovinami ter rezervnimi deli. Ugotovili so, da je največ težav s preskrbo žice za specialne elektrode in z nekaterimi surovinami iz uvoza, žice Pr iz železarn Ravne ter rezervnimi deli iz uvoza in tudi tistimi, ki jih izdelujemo v Železarni sami, kakor tudi izven nje. Opozorili so, da zaradi navedenih težav obstaja bojazen za realizacijo specialnega programa elektrod in s tem izpada precejšnjega dohodka za TOZD in Železarno kot celoto. Opozarjajo, da je potrebno poiskati vse možnosti za realizacijo predvidenih nalog. Nabavna služba Železarn in SOZD SZ mora biti bolj usklajena in pravočasno oskrbeti naročeni material.

Potrdili so spremembe samoupravnega sporazuma skupnosti za ekonomske odnose s tujino in pooblastili Miha Stojana za podpisnika.

Potrdili so 13 podpisnikov materialnih čekov za TOZD Elektrode. Ob sklepu seje so obravnavali problematiko o gradnji novih tovarn za dodatne materiale v Jugoslaviji in pooblastili vodja TOZD, da obvesti vse odgovorne, da je gradnja nove tovarne v Plužinah negospodarna, ker so kapacitete dodatnih materialov za potrebe Jugoslavije že zadostne, oziroma se morajo določene količine izvažati.

M. S.

ŽELEZARSKI HUMOR

NA ZDRAVNIŠKEM PREGLEDU

Zdravnik: »Koliko ste stara, tovarišica?«
Bolnica: »Veste kaj vam povem ttovariš dddoktor, tako pa 'e ne boste govorili z menoj!«

V PISARNI

Tajnica: »Bi kavo?«
Šef: »Ni potrebno, ravnokar je zvonil telefon!«

STABILIZACIJSKA

Kupec je prišel v trgovino in ko mu je blagajničarka izstavila račun je sam za sebe skoraj obupano zamrmral, »ah te cene!«
»Dragi tovariš, že drugič se izvaja akcija NNNP. Vas cene še vedno presenečajo, pa plače, te tudi?« mu je odgovorila blagajničarka.

V KOPALIŠČU V SEPTEMBRU 1981

Tone: »Pozdravljen kolega! Tudi ti izrabljaš še zadnje dni dopusta?«

Tone: »Ah jaz imam pa tako smolo, da sem že vsega porabil, sem moral pa v bolnišnico, ko je pa tako čudovito vreme.«

KMALU PO POROKI

Zet: »Draga tašča, veste, da imate čast, da so vam v Ljubljani postavili spomenik.«

Tašča: »Kakšen spomenik? Meni?«

Zet: »Ja zmajski most vendar!«

Tašča: »Ljubi zet, ti si mnogo bolj skromen in bolj stabilizacijski; zadovoljen si kar s kavcem in časopisom!«

POPIS

Pavel: »Jaz sem pa že popisan.«

Popisovalec: »Pa ne bo držalo, v vaši stolpnici še nisem bil.«

Pavel: »Pač. Delo vam je danes jutraj prihranil policaj. Samo kako pridem v službo ga ni zanimalo.«

43 MLADIH IZ ŽELEZARNE NA SEMINARJU V BOHINJU

Koordinacijski svet ZSMS železarne Jesenice je s strokovno pomočjo delavske univerze Viktor Strazišar Jesenice organiziral v soboto in nedeljo, 11. in 12. aprila, seminar za članke predsedstev osnovnih organizacij zveze socialistične mladine iz Železarne. Kljub temu, da je bil seminar organiziran konec tedna, je bil dobro obiskan, udeležilo se ga je skupno 43 slušateljev, od tega pet deklet.

PROGRAMSKA ZASNOVA SEMINARJA

Seminar je obsegal po programu petnajst pedagoških ur, od tega dve uri skupinskega dela, ki se je v izobraževalnih oblikah za člane ZSMS lepo uveljavilo. Programska zasnova seminarja je bila takale:

1. Akcija za izbor najboljšega mladega delavca - samoupravljalca.
2. Koncept SLO in "družbene samozastite in vloga ter naloge ZSMS."
3. ZSMS v političnem sistemu socialističnega samoupravljanja.
4. Organiziranje kulturne dejavnosti v združenem delu in naloge ZSMS.
5. Informiranje in komuniciranje v združenem delu in naloge ZSMS.
6. Oblike in metode idejnopoliitičnega usposabljanja v osnovni organizaciji ZSMS.
7. Informiranje in komuniciranje znotraj ZSMS.

SPET OČITKI, DA SE IZOBRAŽEVANJE PONAVALJA

Obveščeni smo bili, da so slušatelji ugodno ocenili delo na seminarju, vendar so nekateri pripomnili, da na vseh seminarjih poslušajo iste teme. Ker to neugodno osvetljuje delo delavske univerze Viktor Strazišar, si moramo ogledati ozadje teh pripomb.

1. Če pregledamo udeležence zadnjih izobraževalnih oblik, ki smo jih organizirali za člane zveze socialistične mladine, na primer: prvo šolo za mlade samoupravljalce, izvedeno novembra in decembra lani, in za seminar za člane predsedstev osnovnih organizacij ZSMS, se veliko imen podvaja, prav tako pa se podvaja tema obeh izobraževalnih oblik.

2. Ker smo si pri uspešnem sodelovanju kluba samoupravljalcev in občinske konference ZSMS zastavili nalogo, da v naših možnostih izobrazimo mlade samoupravljalce in da njihovo znanje stopnjujemo iz nekaterih skupnih osnov do temeljitejšega spoznavanja združenega dela, smo programirali dvostopenjsko šolo za mlade samoupravljalce. Na prvi stopnji smo jih seznanili z osnovami samoupravnih organiziranosti združenega dela in krajevnih skupnosti, o delegatskem sistemu, dohodkovnih odnosih in z osnovnimi metodami družbenopolitičnega dela. Na drugi stopnji, ki smo jo značilno naslovlili "Združeno delo", smo poglobljali

V KRANJSKI GORI JE BIL SEMINAR ZA SREDNJEŠOLCE

Po programu družbenopolitičnega izobraževanja članov zveze socialistične mladine, ki so ga postavili na predsedstvu občinske konference ZSMS, smo na delavski univerzi Viktor Strazišar pripravili deseterdnevni seminar za člane konference mladih v vzgoji in izobraževanju - srednješolce. Seminar je bil v petek, 17. aprila 1981, v hotelu Larix v Kranjski gori.

Na občinski konferenci ZSMS seminar ugodno ocenjujejo, tudi z udeležbo so zadovoljni, saj je prišlo v Kranjsko goro 27 srednješolcev. Tudi na tem seminarju so delali v skupinah, obravnavali so akcijski program konference mladih v vzgoji in izobraževanju. Predavanja pa so si sledila po naslednjem vrstnem redu:

1. Kadrovska in stipendijska politika v občini.
2. Samoupravljanje na šoli in delo v mladinski organizaciji.
3. Mesto mladinske organizacije v organizacijah in društvih na šoli.
4. Klub študentov in organiziranost v mladinski organizaciji.

Na seminarju je bilo največ dijakov centra srednjih šol, sledijo dijakinje šole za zdravstvene delavce, najmanj udeležencev pa je bilo iz železarskega izobraževalnega centra.

S tem seminarjem je bilo zaključeno izobraževanje članov konference mladih v vzgoji in izobraževanju. Osnovnošolci so bili na seminarju drugega aprila. Junija bomo organizirali izobraževalne oblike za člane konference mladih delavcev, mladi iz krajevnih skupnosti pa pridejo na vrsto jeseni.

M.

na skupnost za kadrovske in splošne zadeve ter informiranje.

Starostna struktura udeležencev: 39 udeležencev (91 odstotkov) je mlajših od 25 let, poprečna starost je okoli 22 do 23 let, kar pomeni, da so se izobraževanja udeležili slušatelji, ki bodo lahko delali v mladinski organizaciji vsaj še štiri ali pet let, in so ravno zaradi tega dobro izbrani.

Šolska izobrazba udeležencev je nižja od slovenskega poprečja (poklicne šole), saj ima večina udeležencev nepopolno ali popolno osnovno šolo (22 ali 51 odstotkov). Poklicno šolo ima 16 udeležencev (37 odstotkov), štirje pa srednjo šolo. Z višjo ali visoko šolo ni nobenega slušatelja in upajamo, da to pomeni le, da visoko izobraženi mladinci vsa ta znanja že imajo, ne pa, da niso aktivni.

Od slušateljev jih je 38 (88 odstotkov) delavcev v neposredni proizvodnji, štiri udeležence opravljajo administrativno-finančna dela. Tudi ta struktura je ugodna, saj se izobražujejo prav ti, ki sodijo, da jim je izobraževanje najbolj potrebno.

Ogledali smo si tudi **družbenopolitično aktivnost udeležencev**, kolikor so jo označili (sedem jih je bilo brez odgovora). Vsi poudarjajo naloge, ki jih opravljajo v osnovni organizaciji zveze socialistične mladine, devet udeležencev je aktivnih v osnovnih organizacijah zveze komunistov, štirje pa v sindikalnih organizacijah in dva v krajevni skupnosti. Pet slušateljev je delegatov. Podatek je pomemben tudi zato, ker kaže, da so udeleženci seminarja potencialni delegati in aktivisti, kolikor bodo angažirani.

Ker ima družbenopolitično izobraževanje članov zveze socialistične mladine v občini značilnosti, ki so splošno pomembne, ga bo potrebno podrobneje analizirati in tako nadaljevati gornje razmišljanje.

M.

DELO KOMISIJE ZA KULTURO

V torek, 7. aprila se je drugič sestala komisija za kulturo pri koordinacijskem svetu ZSMS Železarne. Komisija je sprejela program dela za mesec april in smernice za nadaljnje delo.

Na seji so ugotovili, da kulturna dejavnost v osnovnih organizacijah ZSMS ni zaživela in da se vse aktivnosti v glavnem odvijajo le v pripravah na razna praznovanja. Zato so menili, da je ena prvih nalog komisije, da spodbudi trajna prizadevanja v osnovnih organizacijah na področju kulture.

Ugotovili so tudi, da iz OO ZSMS ni nobenih pobud, idej želja, slabo je tudi informiranje v smeri komisija - osnovne organizacije, zato bo komisija sproti obveščala vse OO ZSMS o svojem delu, pričakujejo pa tudi povratne informacije iz OO ZSMS.

Komisija si je zadala naslednje stalne naloge:

- izobraževanje in usposabljanje članov komisije za kulturo in predvsem referentov OO ZSMS,
- vključevanje mladih v kulturno-umetniška društva in skupne akcije zveze kulturnih organizacij,
- zasledovanje aktivnosti in delovanja mladih v kulturnih društvih in organizacijah,
- odkup kino in gledaliških predstav,
- stalna, tradicionalna srečanja mladih,
- stalno sodelovanje in usklajevanje akcij s sindikatom in komisijo za kulturo pri OK ZSMS Jesenice in ZKO,

NAGRADNI RAZPIS

Občina Jesenice je ena izmed tistih, ki je najbližja našim rojakom na avstrijskem Koroškem, zato je prav gotovo potrebno, da bi bili s problemi koroških Slovencev bolj seznanjeni. Predvsem je treba poudariti, da koroški Slovenci živijo že 1400 let avtohtono na Koroškem. Kljub različnim diskriminacijam, kljub nenehnemu gospodarskemu pritisku in načrtnemu raznarodovanju pa živijo koroški Slovenci strnjeno na podedovani zemlji v Žilji, Rožu in Rodjunu, med Dravo in Vrbskim jezerom in tja do Kostanj in severno od Velikovca do Djekš. Vedno z vso svojo močjo kažejo svojo narodno in kulturno navzočnost, to je močno navezanost na slovensko poreklo in slovensko besedo.

In prav mi smo tisti, ki bi morali v prvi vrsti pomagati našim rojakom na Koroškem in njihove probleme prikazovati širši javnosti. Zato občinski center klubov OZN Jesenice razpisuje literarni, likovni in foto natečaj na temo:

NAŠI ROJAKI NA KOROŠKEM

Z natečajem želimo poglobiti poznavanje življenja in delovanja naših rojakov na tujem. Na natečaju lahko sodelujejo vsi člani klubov OZN, ZSMS in družbenih organizacij ter društev, kakor tudi vsi, ki jih to področje zanima.

Natečaj poteka do 28. maja. Do takrat pošljite vse prispevke na naslov: OK ZSMS Jesenice, za OCK, OZN, 64270 Jesenice.

Vse prispevke bo pregledala žirija, ki jo bo sestavil OCK OZN Jesenice. Najboljši prispevki bodo nagrajeni, pripravljena pa bo tudi razstava najboljših likovnih in foto prispevkov, literarni prispevki pa bodo objavljeni v posebni publikaciji.

Prispevke avtorjem ne bomo vračali.

Karmen Bernik,
predsednik
OCK OZN Jesenice

Med obiskom v Železarni so si mladi iz delovne organizacije Krušik iz Valjeva, ogledali tudi naš tehnični muzej (Foto S. Kokalj)

O DELU MLADIH V KS ŽIROVNICA

Mladi iz krajevnih skupnosti Žirovnica so tudi v zadnjem obdobju dosegli pomembne uspehe pri delu v okviru OO ZSMS KS Žirovnica. Poleg rednega dela, ki se odvija v predsedstvu OO ZSMS, so se mladi lotili tudi nekaterih akcij, ki jih sprva niti niso imeli v planu. Tako so po 31. januarju mladi iz Žirovnice in ostalih vasi pristopili k pripravam na zimski pohod na Stol. Nedvomno so k uspehu pohoda dobri del prispevali tudi člani OO ZSMS KS Žirovnica. Dalje velja omeniti pustovanje z nagrajevanjem mask, ki je bilo 28. februarja v gostilni Anžon na Bregu. Ta družabno-zabavni večer je v sodelovanju z gostilno Anžon, lepo uspel. 30. marca so prav tako mladi na pobudo mladih rekreativcev TVD Partizan izpeljali odbojarski turnir, na katerem so poleg rekreativcev sodelovale še moška mladinska ekipa, ekipa karavle Matija Verdnik-Tomaž in ekipa osnovne šole Gorenjski odred iz Žirovnice.

Nasploh pa velja omeniti precejšnjo aktivnost in razgibanost mladih na področju športa, saj poleg redno organizirane športne rekreacije mladink ob petkih, potekajo tudi treninški mladincev v odbojki in košarki, mimogrede, ustanovili so celo svojo ekipo in jo registrirali.

Mladi so organizirali 5. aprila tudi mladinski smučarski izlet na Vogel, ki pa, na žalost, zaradi slabega vremena ni v celoti uspel, kljub dobri organiziranosti. V četrtek 9. aprila, pa so mladi iz krajevnih skupnosti Žirovnica izvedli tudi akcijo ureditve obeležja Dragoljuba Milovanovića v dolini Završnice. Odstranili so dotrajano ograjo in namesto nje nasadili omorike, kar daje spomeniku lepši in naravnostni izgled. Omeniti velja, da tudi ta akcija spada v sklop sodelovanja s pobratenimi Beograščani iz družbenega doma Dragi Milovanović, ki poteka izredno dobro, žal so ovira finačna sredstva, tako tudi za letošnji sprejem delegacije najboljših dijakov iz Beograda konec junija. Mladi verjamemo, da denar ne sme biti ovira za razvijanje bratstva in enotnosti zlasti, če ne gre za velike vsote. Vsekakor pa ena OO ZSMS, brez redne dotacije, takega bremena ne more nositi. Mimogrede: o pobratenju z Beograščani, ki je bilo 5. oktobra 1979, pripravljajo mladi iz OO ZSMS KS in osnovne šole stalno razstavo v prostorih osnovne šole Gorenjski odred.

Od prihodnjih akcij, ki jih imajo mladi, naj omenim le najvažnejše:

- 25. aprila (sobota) se v TVD Partizan začnejo plesne vaje pod vodstvom učitelja Janeza Boriška. Vaje bodo ob sobotah ob 18.30, trajale pa bodo do konca maja. Prispevek udeležencev je 250 din.
- 27. aprila - sprejem štafete mladosti.
- 30. aprila - mladinski kresovi za 1. maj. V krajevni skupnosti Žirovnica je predvidenih pet kresov. Ob tem še enkrat velja opozoriti na prijavo kresov, da bo zagotovljena ustrezna gasilska zaščita, predvsem pa, da se kresovi ne bodo delali povsem neorganizirano.

To je bilo le nekaj aktivnosti mladih v OO ZSMS KS Žirovnica, vendar mladi vodijo še precej drugih dejavnosti, oziroma se pripravljajo, da jih oživijo (npr. družina počitniške zveze, likovni krožek itd.). Zlasti je potrebno omeniti angažirano delo mladih gasilcev PDG Smokuč (mladinski aktiv!) in PGD Zabeznica. M. Z.

Š. B.

MOJI VTISI OB DRUGI LOKALNI DELOVNI AKCIJI

»Vabimo vas na prvo lokalno delovno akcijo...« sem prebrala na oglasni deski in začela premišljevati kako bi kaj bilo, če bi se tudi jaz udeležila te delovne akcije. Vedno sem z zanimanjem poslušala »stare« brigadirje, ko so pripovedovali o življenju v brigadi. Ob tem pa sem si zmeraj želela tudi sama sodelovati v mladinskih delovnih akcijah. Prav zaradi radovednosti sem se te akcije na Bregu udeležila in moram reči, da sem bila prijetno presenečena nad delom in vzdušjem v njej. Ta prva akcija me je navdušila tako močno, da sem se odločila sodelovati ne samo na vseh lokalnih, temveč oditi tudi na zvezno delovno akcijo.

Prejšnjo soboto, 18. aprila, se mi je spet nudila prilika, da skupaj s svojimi prijatelji na drugi lokalni delovni akciji pomagam urejati cesto iz Brega proti Zasipu.

Avtobusa sta nas čakala pred železarskim izobraževalnim centrom ob 6.30 in nas nato odpeljala na traso. Vsi sodelujoči: delavci Železarne, dijakinje zdravstvene šole in dijaki ŽIC, smo kmalu prišli za lopate, krampe in grablje. V začetku nas je mraz, ki je kar močno pritiskal, držal pri delovni vnemi. Sonce, ki pa je počasi prihajalo na obzorje, nas je

kmalu ogrelo, s tem pa tudi delo napravilo prijetnejše.

Po malici je delo resnično še bolj zaživelo in doseglo svoj vrh. Vsi smo se trudili, da bi napravili čim več in da bi bilo delo čim boljše opravljeno. Ravno zaradi zagnanosti skoraj večine brigadirjev, so nas neprijetno presenetili nekateri posamezniki, ki so s svojim neprimernim obnašanjem hoteli rušiti brigadirsko zavest in zmanjšati delovno storilnost. Zaradi tega, so ti mladinci morali predčasno zapustiti delovno akcijo. Nato pa je delo spet v redu teklo naprej.

Okoli 13. ure je bilo urejanje ceste zaključeno. Vodstvo je bilo z našim delom zadovoljno. Po delu smo se vsi skupaj zbrali pri Anžonu, kjer smo se malo pokrepčali, pa tudi po brigadirsko pozabavali in naplesali. Ob 14.30 smo se vsi veselili zaradi dobro opravljenega dela z avtobusom odpeljali na Jesenice. Da pa je bilo vzdušje še bolj polno in prijetno, nas je na avtobusu spremljala tudi glasna brigadirska pesem.

Ta delovna akcija mi je spet potrdila misel, kako lepo je delati skupaj s svojimi prijatelji in na tak način pomagati graditi marsikateri prepotrben objekt.

Martina Debevec

PRIPRAVLJALNI SESTANEK ZA 35. IN 36. SEJO ZBORA ZDRUŽENEGA DELA

V torek, 21. aprila je bil v Železarni pripravljalni sestanek za 35. in 36. sejo zbora združenega dela skupščine občine Jesenice, katerega so se poleg delegatov iz temeljnih organizacij in delovnih skupnosti Železarnice udeležili še vodja oddelka za plan in analize skupščine občine Jesenice Vanjo Pleš, predsednik konference osnovnih organizacij sindikata Železarnice Štefan Šerbič in sodelavka iz CPSI Nada Dejak.

Najprej so razpravljali o pripravah združenega dela v občini Jesenice na tretji kongres samoupravljalcev Jugoslavije. Delegati so bili uvodoma seznanjeni z analizo stanja in problematiko združenega dela v občini Jesenice, katero je pripravila komisija za spremljanje izvajanja zakona o združenem delu skladno s pripravami na 3. kongres samoupravljalcev Jugoslavije.

V nadaljevanju so vzeli na znanje informacijo predsednika konference osnovnih organizacij sindikata železarnice Štefana Šerbiča o tem, kako so potekale priprave na ta kongres v naši železarni. Na sestankih so razprave potekale predvsem s poudarkom na razvijanju množične inventivne dejavnosti in o problemih, s katerimi se srečujemo v temeljnih organizacijah. Poudarjeno je bilo, da bi razvoj inventivne dejavnosti lahko potekal hitreje, prav tako tudi

zbiranje idej ter reševanje splošne problematike v Železarni. Povedal je, da v okviru te dejavnosti dela posebna grupa, ki je v zvezi s tem pripravila posebno sporočilo kongresu, ki bo objavljeno tudi v glasilu Železar.

V razpravah o problematiki v Železarni je bilo največ pozornosti namenjeno problematiki vloška, re-promateriala in cen ter na kakšen način rešiti to problematiko. Več besed je bilo tudi v zvezi z izboljšanjem tehnološke in delovne discipline.

Obenem z razpravami za ta kongres je tekla tudi priprava za izbor delegatov, ki bodo zastopali Železarno na III. kongresu samoupravljalcev. Za Železarno Jesenice sta bila predlagana Anton MIKLIČ, podpredsednik delavskega sveta Železarnice in Tihomir KOSTIČ, sek-

retar koordin. sveta ZSMS Železarnice. Z navedenim predlogom so se delegati strinjali ter predlagali, da ju je treba seznaniti z vsemi pripravami na kongres in da mora eden od njih obvezno o naših problemih razpravljati na kongresu.

Konferenca delegacij je v razpravi na gradivo za sejo zborov združenega dela imela pripombo, da je rok za sklic seje prekratek.

Predlagali so, da bi bilo potrebno sprožiti postopek za spremembo statuta v tem smislu, da bi podaljšali ta rok. Pripombe, ki so navedene v zapisnikih s seje delegacij, pa naj bi bile analizirane pred sejo zbora združenega dela.

Predlog družbenega plana občine Jesenice za obdobje 1981-1985 je navzočim obrazložil vodja oddelka za plan in analize pri skupščini občine Jesenice Vanjo Pleš. Najprej je spregovoril o razliki med osnutkom in predlogom družbenega plana občine Jesenice za omenjeno obdobje. Priprave v zvezi z izdelavo družbenega plana občine Jesenice za obdobje 1981-1985 so bile izvajane vzporedno s pripravo dogovora o

temeljnih plana razvoja občine, ki je s sprejetjem postal temeljni planski dokument. Predlog družbenega plana se metodološko v primerjavi z osnutkom ne razlikuje. Spremembe so le v uvodnem delu, kjer so bile v osnutku izpostavljene tudi glavne smeri razvojne politike naše občine. Predlog vsebuje tudi posebno deveto poglavje, kjer je navedeno, kako in s kakšnimi ukrepi bomo cilje in naloge realizirali, kar je bila ena od pripomb družbenega sveta za družbeno planiranje in družbeno ekonomski razvoj. S tem v zvezi so poudarjene bolj konkretne zadolžitve.

Največ pripomb je bilo tudi za področje skupnosti za ekonomske odnose s tujino, zato je to poglavje precej dopolnjeno. Ponovno je bilo obdelano tudi področje naložb v osnovna sredstva, predvsem z vidika virov financiranja teh naložb. Ponovno je bila preverjena višina planiranih vlaganj v osnovna sredstva, udeležba naložb v družbenem proizvodni in možnosti njihovega pokritja. Pri tem se je vrednost skupnih naložb znižala s tem, da so ločene tiste naložbe, ki so finančno že pokrite in bremenijo družbeni proizvod ustvarjen v obdobju 1976 do 1980. Z dodatnimi analizami je bilo tudi ugotovljeno, da so planirane naložbe v obdobju 1981-1985 v globalu finančno pokrite, pri čemer je upoštevano tudi sovlaganje

drugih v gospodarstvo občine Jesenice, pri čemer je predvsem poudarek na izgradnjo jeklarne 2.

Pri zaposlovanju v družbenem sektorju je letna stopnja rasti zaposlovanja znižana iz 1,6 na 1,2. To znižanje gre predvsem na račun znižane stopnje rasti zaposlovanja pri Carinarnici Jesenice, ker do leta 1985 ne bodo v celoti aktivirane vse službe ob novem karavanskem predoru.

Pripomba je bila tudi na stanovanjsko gospodarstvo, kjer je bilo ugotovljeno, da gradbena operativna ob tako velikih naložbah na področju občine Jesenice ni sposobna zgraditi planiranega števila stanovanj, prav tako pa tudi še ni dogovorjen način in višina sredstev za stanovanjsko izgradnjo.

Pripombe so bile tudi na prostorski del družbenega plana in so se nanašale na nejasnost opredelitve dolgoročnih nalog in nalog, ki bodo realizirane v obdobju 1981-1985. Takšna razmejitev je v predlogu upoštevana tako, da so posebej prikazane naloge na področju posgov v prostor za obdobje 1981 do 1985, posebej pa dolgoročne naloge.

Konferenca delegacij se je s predlogom družbenega plana občine Jesenice za obdobje 1981-1985 strinjala.

Dragica Medja

PREGLED SESTANKOV SDS

Samoupravne skupine zadnje čase kažejo intenzivno samopravno aktivnost. Razumljivo: treba se je bilo izrekat o predlogu sklada skupne porabe, razen tega pa je bil to tudi čas priprav na minule volitve v samoupravne organe. Ponekod so bili sestanki sklicani tudi zaradi nenadnih nemirov na Kosovem. Delavci so izgrede obsodili ter izrekli polno podporo naprednim silam. Razen tega pa se je začela že tudi javna razprava o samopravni za adaptacijo in novogradnjo osnovne šole na Koroški Beli ter za dograditev manjkajočih prostorov v osnovni šoli v Mojstrani, ki jo moramo zaključiti do 6. maja, da bi bilo možno referendum o samopravni izvesti še pred letnimi dopusti. Zato tudi v današnjem pregledu ne bomo povzeli vseh zapisnikov, ki smo jih prejeli doslej.

Iz TOZD REMONTNE DELAVNICE smo prejeli zapisnik z zbora delavcev gradbenoremontnih delavnic na katerem so se sestale SDS tesarji, mizarji, kleparji, zidarji, plastika in vodstvo GRD, na katerem so se delavci seznanili z dogodki na Kosovem ter izrekli vso podporo delovnim ljudem in občanom Kosova, ki takšnim dejanjem nasprotujejo, kot tudi vso podporo varovanju in razvijanju dosežkov revolucije ter enotnosti in enakopravnosti jugoslovanskih narodov, pa tudi osemletne celovitosti Jugoslavije. Prejeli smo tudi zapisnik SDS delavnica elektrostrojev 2. Ta SDS se je v z gradivom za sejo delavskega sveta TOZD zavzela za čimustrejšo razdelitev sredstev za IV in AZ za najnujnejše potrebe, izrekla pa se je tudi za sofinanciranje mladinskih delovnih akcij. V zvezi s skladom skupne porabe pa meni, da bi moral biti regres za letovanje večji.

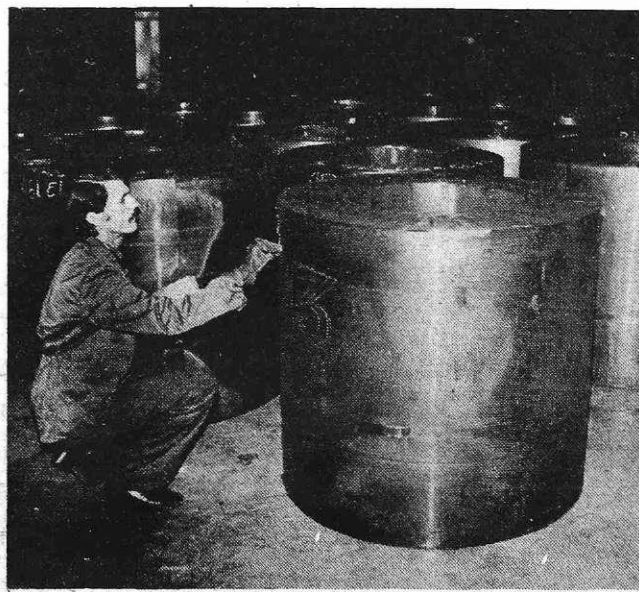
Iz TOZD VZDRŽEVANJE smo prejeli zapisnike SDS vzdrževanje plavž 1 in 2, vzdrževanje jeklarne 1 in 2, vzdrževanje HVŽ 1 in 2, vzdrževanje Jesenice 1 in 2, vzdrževanje Javornik 1 in 2, vzdrževanje Bela 1, 3, 4, in 5 ter vzdrževanje hladne valjarne Bela 1 in 2. Razpravljale so o zadevah, ki jih omenjamo v uvodu (sklad skupne porabe, Kosovo, volitve). SDS vzdrževanje plavž 1 omenja, da naj se regres ne bi izplačeval skupaj z rednim osebnim dohodkom. SDS vzdrževanje plavž 2 trdi, da je regres glede na življenjske stroške prenizek. Isto menita tudi SDS vzdrževanje jeklarne 1 in 2. SDS vzdrževanje HVŽ 1 in 2 bi želeli biti seznanjeni ne samo s primerjavo delitve s preteklim letom temveč tudi s porabo sredstev, ki jih za določene potrebe razporejamo iz sklada. SDS vzdrževanje Jesenice 1 in 2 na sklad nista imeli pripomb, sta pa pod razno predlagali, da naj bi nabavili stroj za pranje elektromotorjev in opozorili na slabo stanje demag divgal, ki ga uporabljajo za zamenjavo elektromotorjev, v črpalni postaji »desni breg« in na jezcu. SDS vzdrževanje Javornik 1 in 2 sta se v zvezi z dogodki na Kosovem zavzela za večjo odprtost v poročanju, v zvezi s skladom skupne porabe pa sta imeli pripombo na višino regresa (premajhen!) ter k odkupu doma na Mežakliji (bolje bi bilo povečati kapacitete na morju, zlasti v severnem delu Jadrana). SDS vzdrževanje Bela 1 je pod razno opozorila na kadrovske probleme. Zaradi nizkega števila zaposlenih v SDS pričakujejo v času letnih dopustov težave pri izpolnjevanju delovnih nalog. Zato vprašuje, kaj je in bo ukrenila kadrovska služba za izboljšanje stanja. SDS vzdrževanje Bela 3 meni, da v predlogu sklada skupne porabe ni razvidno, za kakšne namene bo služil dom na Mežakliji. Pod razno pa opozarja, da se bo v poletnem času pojavil problem visokih temperatur in sicer zato, ker je vhod na vzhodni strani obrata zazidan. Po mnenju delavcev bi bilo najprej treba urediti žaluzije nad strugarno valjev, nato pa razmisliti o dovodu svežega zraka v delavnico. SDS vzdrževanje hladne valjarne Bela 1 in 2 sta imeli več pripomb in predlogov v zvezi z ožjo obratno problematiko. Obe SDS zahtevata, da se, po izgradnji prve faze delavnice, ponovno opravijo ekološke meritve ter da je treba nedokončana dela v delavnici čimprej dokončati. Delavci, ki dežurajo ob sobotah in nedeljah morajo za morebitne zamenjave poskrbeti sami, pri zamenjavi elektromotorja pa morata – tako je bilo dogovorjeno – sodelovati elektricar in ključavničar. Člani SDS so se tudi pritoževali, da v garderobi ni tople vode ter da so sanitarije v neznosnem stanju.

Iz TOZD ENERGETIKA smo prejeli zapisnike SDS vodstvo TOZD, energetiki 1, 2, 3 in 4, parne naprave 1, 2, 3, in 4, delavnica toplotne energije, delavnica elektroenergije, delavnica PIV energije ter PIV energije 1, 3, in 4 (od nekaterih celo po več). SDS so razpravljale o zadevah, ki jih omenjamo uvodoma. SDS vodstvo TOZD je imela več pripomb k skladu skupne porabe. Vprašuje se, zakaj smo dopustili, da je dom na Mežakliji propadel, ko pa bomo sedaj vanj ponovno vlagali velika sredstva. Moti jih tudi, da se sredstva dele predvsem za potrebe na ožjem območju Jesenic, kar prizadeva delavce iz drugih krajev. Zato predlagajo, da naj bi dali več, na primer, za upokojece, za planinske domove ter za družbene or-

ganizacije. Konkretno pa predlagajo, da naj bi dali večjo dotacijo zvezi inženirjev in tehnikov ter za planinske postojanke. SDS parne naprave 2 v zvezi z domom na Mežakliji izraža bojazn, da po nekaj letih, ko bi bil dom že obnovljen, ne bi ponovno prišlo do odtujitve doma. SDS delavnica toplotne energije je imela več pripomb na račun obratne problematike. Delavnica je po njihovem mnenju za sedanje potrebe vzdrževanja premajhna in jo je treba razširiti, ali pa najti novo lokacijo in zgraditi novo. Potrebno je tudi urediti prezračevanje v sedanjih garderobi v kotlovnici Jesenice, razen tega pa je ta garderoba tudi premajhna (potrebno je zagotoviti prostor za jedilnico delavnice toplotne energije). Nadalje je sklenila, da je treba do nove zimske sezone nabaviti bunde za delo na terenu, za čas remontov parnih kotlov pa poskrbeti za nabavo srajc (tako kot je to urejeno v drugih temeljnih organizacijah, kjer sta prisotna vročina in prah). SDS parne naprave 3 se pritožuje, da življenjski stroški močno prehitujejo osebne dohodke, podobno mišljenje pa je prišlo do izraza tudi pri obravnavanju sklada skupne porabe na sestanku SDS parne naprave 4. SDS delavnica elektroenergije pa je v zvezi s skladom skupne porabe zanimalo, kdo bo rešil vprašanje prehrane med delom za delavce skupnih služb (poglavje II, točka 2.1.). Od vodstva TOZD pa je zahtevala (do 14. 4.) tudi pisne odgovore na vprašanja, ki so bila postavljena na sestankih dne 15. septembra lani ter na predloge, ki jih je podala na sestanku dne 30. decembra lani. SDS PIV energije 1 se zanima, kdaj bo prišlo do nagrajevanja po katalogu delovnih nalog in opravil. V zvezi s spremembo 56. člena pravilnika TOZD Energetika o osnovah in merilih za delitve osebnih dohodkov (obravnavale so ga tudi druge SDS) pa izraža začudenje nad tem, »kako je lahko prišlo do ukinitve dodatka za preprečevanje nezgod samo v TOZD Energetika«. Več pripomb na sklad skupne porabe ima tudi SDS PIV energija 3. Zanima jo, čemu bo služil dom na Mežakliji, ki ga Železarna že dolgo ni uporabljala in ki je sedaj »dokončno propadel« ter čemu je zmanjšan prispevek za športne objekte v počitniških domovih, ko pa le-te delavci res največ uporabljajo. Ne zdi se ji tudi prav, da tolikšno vsoto denarja namenjamo za praznovanje dedka Mrza, in sicer ne le zato, ker smo v času stabilizacije, temveč tudi zato, ker v Železarni dela veliko delavcev iz drugih občin. Zato bi ta prispevek kazalo odvajati tudi v druge občine iz katerih so delavci zaposleni v Železarni.

Iz TOZD TRANSPORT smo prejeli zapisnike SDS promet + vleka 1, 2, 3 in 4, avtomobilske prevozi, tehtalci, lokomotivska delavnica, vozovna delavnica, delavnica motornih vozil ter vzdrževanje proge. Vse so obravnavale predlog delitve sklada skupne porabe. SDS promet + vleka 2 in 3 sta imeli pripombo k združevanju sredstev za praznovanje dedka Mrza, SDS v delavnicah in vzdrževanje proge pa so predlagale, da naj bi bila osnova jubilejnih nagrad prihodnje leto večja. Slednje SDS so tudi zahtevale, da se v najkrajšem času izboljša prehrana delavcev in delo kantine oziroma so želele dobiti konkreten odgovor glede urejanja tega vprašanja. V TOZD Transport je bil sklican tudi skupen zbor delavcev, na katerem so se delavci seznanili z dogodki na Kosovem in izrazili svojo podporo naprednim silam Kosova.

SDS samski domovi (TOZD DRUŽBENA PREHRANA) se je na sestanku seznanila s sklepi samoupravnih organov ter s predlogom sklada skupne porabe. Po njenem mnenju sredstev za pogostitev upokojecev ne bi kazalo združevati (ostala naj bi na razpolago osnovnim organizacijam sindikata), sredstev za vzdrževanje objektov Partizana pa ne drobiti (vsako leto naj se izbere nekega »kandidata«, ki je pomoči najbolj potreben). Pod

Signiranje pločevine v hladni valjarni Bela (Foto I. Kučina)

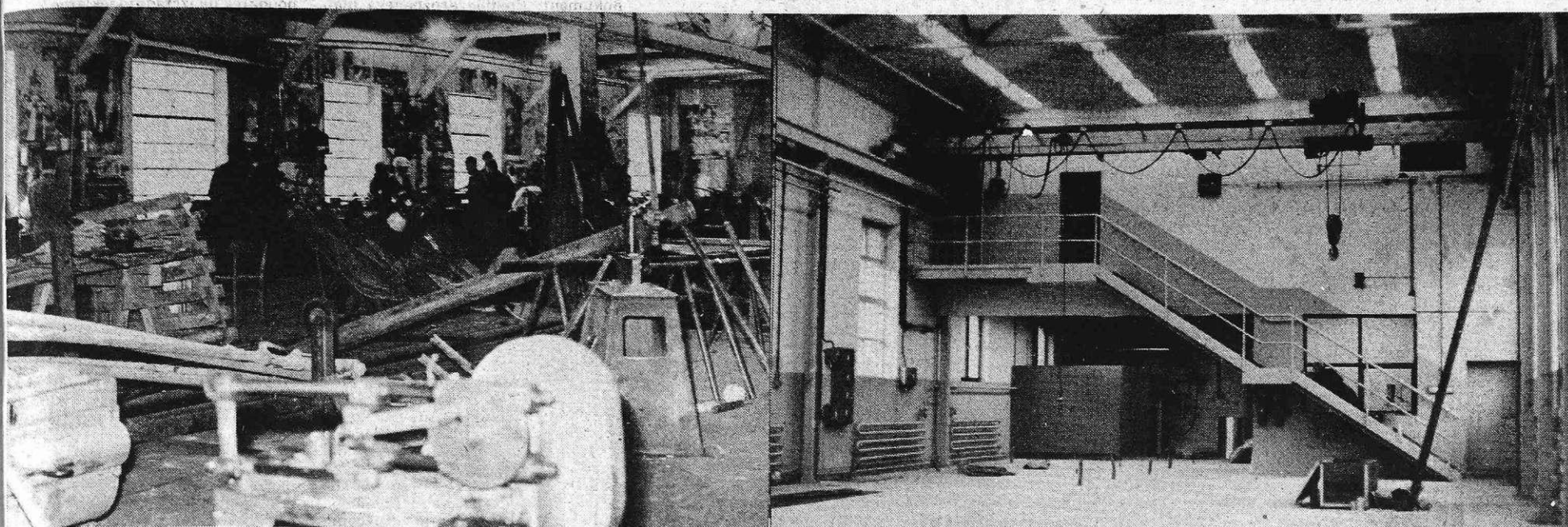
razno je skupina razpravljala tudi o kritični bolezenski odsotnosti zaradi katere je vse več nadurnega dela. Ugotovila je tudi, da se na razpis za sobarico ni prijavila nobena kandidatka in ga bo torej treba ponoviti.

Iz DELOVNE SKUPNOSTI ZA KOMERCIALNE IN FINANČNE ZADEVE smo prejeli zapisnike SDS nabava 1 in 3 ter prodaja. Prvi dve sta razen o skladu skupne porabe razpravljali tudi o srednjeročnem planu delovne skupnosti KO-FI. SDS nabava 1 k le-temu pripominja, da zaradi pomanjkanja sredstev ne morejo posodobiti skladiščnega poslovanja ter da bi morale potrebna sredstva na nek način zbrati temeljne organizacije. Meni tudi, da bi morali kriteriji za ustvarjanje celotnega prihodka biti za vse sektorje enaki oziroma strokovno obdelani. K skladu skupne porabe pa je imela SDS le pripombo, da naj se delež, ki pripada delavcu glede na leta zaposlitve v Železarni dvigne na 50 din. Zato pa je imela več pripomb na sklad SDS prodaja. Tudi ta meni, da je delež na leta zaposlitve prenizek in zato nestimulativen, predlaga pa tudi, da naj bi regres prejemali le aktivni delavci v železarni (češ, da imajo tudi drugi takšno prakso) in da bi morali v večji meri stimulirati individualno stanovanjsko gradnjo. Ne strinjajo se tudi glede sredstev, ki jih namenjamo za širši družbeni standard, ker imamo na Jesenicah še nedokončane objekte, ki propadajo in bi bilo torej najprej treba le-te dokončati. Razen tega so programi za porabo teh sredstev premo konkretni, pa tudi pregleda nad tem, kako se rabijo, nimajo. Zahtevali so tudi pregled porabe sredstev sklada skupne porabe SOZD SZ za lansko in program za letošnje leto.

Iz DELOVNE SKUPNOSTI ZA KADROVSKE IN SPLOŠNE ZADEVE TER INFORMIRANJE pa smo prejeli zapisnike SDS kadrovskega sektorja, oddelek za zdravstveno in socialno varstvo, sekretariat, splošna varnostna služba, PGRC ter oddelek splošne administracije. Tudi tu so SDS razpravljale predvsem o srednjeročnem planu delovne skupnosti ter o skladu skupne porabe. K le-temu SDS kadrovskega sektorja med drugim pripominja, da bi na primer pri sredstvih za družno stanovanjsko gradnjo kazalo navesti načina uporabe sredstev in pogoje gradnje ter skladnost z že sprejetimi akti za dodeljevanje posojil, v zvezi s sredstvi za odkup in obnovo doma na Mežakliji pa natančen program obnovenih del in potrebnih sredstev. Sredstva, ki so namenjena aktivu ZB NOV Železarnice se ji zdijo sorazmerno velika, zato bi jih bilo treba racionalno rabiti, pri čemer nikakor ne bi smeli preseči predvidene postavke. Zanima pa jo tudi iz katerih sredstev se pokrivajo potrebe krajevnih skupnosti, če naj bi jih po programskih usmeritvah pokrivalo združeno delo materialne proizvodnje na območju krajevnih skupnosti. Številne pripombe je imela tudi na srednjeročni plan delovne skupnosti. Opozorila je zlasti na problem enotnega in primerljivega prikaza nalog in aktivnosti po sektorjih, na temeljna izhodišča za dejavnost kadrovskega sektorja, na potrebo po konkretizaciji nalog. Zlasti tam, kjer se že sedaj zaostaja, na področje varstva pri delu in varstva okolja, na delo pri zaposlovanju invalidnih oseb itd. Pripominja pa tudi, da je bilo gradivo prepozno poslano in da se z njim niso mogli seznaniti prav vsi delavci. SDS sekretariat se je izrekla proti temu, da se v skladu skupne porabe namenja za družno gradnjo bistveno več sredstev kot za individualno gradnjo stanovanj. Tudi ta SDS bi želela dobiti širše pojasnilo o programski zasnovi doma na Mežakliji, premalo pa se ji zde obrazložene tudi ostale postavke (kako so bila sredstva lani porabljen, zakaj se bodo porabila v letošnjem letu?), med njimi pa primer tudi sredstva, ki so namenjena za dejavnost sindikata (ki so zelo visoka). Med drugim omenja tudi, da bi se moral sklad skupne porabe praviloma sprejemati na referendumu (463 člen ZZZ). SDS PGRC v zvezi s srednjeročnim planom delovne skupnosti opozarja predvsem na kadrovske težave PGRC, ki otežkočajo zahteve po boljšem delu le-te. Pripombe na predlog sklada skupne porabe je imela tudi SDS oddelka splošne administracije. Po njenem mnenju bi bilo treba koordinacijskemu odboru planinskih društev predlagati le sredstva za obnovo poti in markacij, ne pa tudi za obnovo planinskih postojank. Vprašuje tudi, zakaj se ne objavlja program porabe sredstev ter če je sredstva za društva Partizan res treba tako drobno, ko pa delavci že tako vsak mesec plačujejo prispevek za telesno kulturo. Glede odkupa in obnove doma na Mežakliji pa skupina meni, da bi bilo potrebno, preden do tega pride, obravnavati v javni razpravi program, z vsemi detaili, ki naj bi pokazal, kaj pravzaprav hočemo s to obnovo doseči. Upoštevati bi bilo treba vremenske prilike, postavitev žičnice, problem ogrevanja prostorov, vprašanje vodo-voda in kanalizacije – za ureditev vsega tega pa je predvideni znesek nerealen. Omenjajo tudi, da je pokojni dr. Čeh pred leti podal strokovno obdelano poročilo delavskemu svetu, v katerem omenja, da so pogoji na Mežakliji zelo primerni za srčne bolnike in za bolnike s slabimi živci. Prav se jim tudi ne zdi, da bi prenehali z letnimi pogostitvami upokojecev, saj to zahteva, po eni strani, le minimalna finančna sredstva, po drugi pa gre za ljudi, ki so 30, 35 ali celo več let dajali Železarni svoje moči. Pripombe je imela tudi na vprašanje prehrane delavcev skupnih služb ter glede sredstev, ki jih namenjamo za klub samoupravljalcev.

Se enkrat naj povemo, da bomo ostale zapisnike, ki jih v zadnjem času dobivamo v zares velikem številu povzeli v naslednjih številkah Železarja.

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje Božidar Lakota

Del sedanje in nove inštalacijske delavnice (Foto I. Kučina)

KAKO SMO DELALI V PRVEM TROMESEČJU

V prvih treh mesecih letošnjega leta smo dosegli v celotni železarni pri skupni proizvodnji, v odnosu na gospodarski načrt in operativni program, naslednje rezultate:

Mesec (ton)	Načrt	Program	Izpolnitev	2:4 %	3:4 %
1	2	3	4	5	6
Januar	129.223	128.023	115.004	89,0	89,8
Februar	123.842	121.992	117.176	94,6	96,0
Marec	135.488	129.038	124.007	91,5	96,1
Skupaj	388.553	379.053	356.187	91,7	94,0

Pri izpolnjevanju načrta, operativnega programa gotove proizvodnje pa je bilo stanje naslednje:

Mesec (ton)	Načrt	Program	Izpolnitev	2:4 %	3:4 %
1	2	3	4	5	6
Januar	36.250	35.075	31.124	85,9	88,7
februar	35.370	33.880	32.145	90,9	94,9
Marec	37.695	33.565	34.308	91,0	102,2
Skupaj	109.315	102.520	97.577	89,3	95,2

Iz razpredelnice vidimo, da je bil mesec januar najslabši, v naslednjih dveh mesecih pa se je stanje precej popravilo. V januarju je bila precej

niža proizvodnja kot načrtovana predvsem v tozd Jeklarna, Valjarna bluming-štekel in Hladna valjarna Bela. V tem mesecu smo dobili iz

tujih virov samo 4.033 ton polproizvodov, v celotnem četrtletju pa 18.728 ton, kar je približno 9.000 ton manj kot smo načrtovali.

Izpolnjevanje kvalitetnega asortimenta je bilo v tem obdobju dobro in je tako pozitivno vplivalo na višino finančne realizacije. Po posameznih temeljnih organizacijah pa so delali takole:

TOZD PLAVŽ

Oba plavža sta v obdobju januar-marec obratovala dobro in sta dosegla načrtovano količino s 104,6 % in to kljub slabemu stanju plavža št. 1, ki ima obzidavo v zelo slabem stanju. K temu uspehu je pripomogel tudi kvaliteten vsip rude z visoko vsebnostjo železa. Specifična poraba koksa je bila na plavžu št. 2 nižja kot načrtovana, medtem ko je bila na plavžu št. 1, zaradi navedenega vzroka, nekoliko višja.

TOZD JEKLARNA

Jeklarna je v prvih treh mesecih letošnjega leta izpolnila gospodarski načrt samo z 92,1 %. Pri tem je bila SM jeklarna z 89,8 % slabša in elektro jeklarna s 96,1 % boljša.

Najnižjo količino izdelanega jekla je dosegla SM jeklarna v januarju, ko so bile težave zaradi precejšnje odsotnosti delavcev med novoletnimi prazniki, pomanjkanja grodlja in občasnega obratovanja s štirimi, namesto s petimi SM pečmi. V ostalih dveh mesecih se je delo sicer izboljšalo, vendar zaradi premajhnega števila delavcev, pomanjkanja grodlja in izvajanja popravil na livnih žerjavih v februarju, načrtovana količina ni bila dosežena.

V elektro jeklarni so najnižjo količino jekla izdelali v februarju zaradi 44 ur zastoja, zaradi redukcije električne energije, poleg tega so bili občasno tudi drugi krajši zastoji in odpis količine zaradi reklamacij.

TOZD LIVARNA

Livarna je dosegla planirano količino s 106,0 %, medtem, ko je bilo tujim naročnikom dobavljeno skupno 165,4 tone raznih jeklenih odlitkov.

TOZD VALJARNA BLUMING-ŠTEKEL

Ta valjarna je imela v prvem četrtletju precej različnih težav, ki so imele za posledico, da je izvajala le 84,6 % količine predvidene z gospodarskim načrtom oziroma 92,4 % v odnosu na znižani operativni program. Operativni program je bil v januarju in februarju znižan, ker ni bilo v gospodarskem načrtu predvidenega uslužnostnega valjanja slabov, v marcu pa še dodatno zaradi generalnega remonta globinske peči št. 1.

Dosežena skupno izdelana količina se je v vseh mesecih gibala med 31.000 in 32.000 tonami. V januarju je bilo zaradi nižje količine izdelanega jekla v TOZD Jeklarna na razpolago premalo vročega vložka in so bili zastoji, zaradi čakanja na temperaturo blokov, visoki. Razen tega je bilo zaradi premajhne zaloge slabov, prevlanih prek potisne peči v tem mesecu samo 4.352 ton. V ostalih dveh mesecih sta bila glavna vzroka za manjšo izvajalno količino remonta globinske peči št. 1 in 2, ker

je bila zmogljivost dveh peči za ogrevanje potrebne količine blokov premajhna. V vseh mesecih je obratovala tudi potisna peč in je bila prek nje prevlana celotna količina razpoložljivih slabov, 18.708 ton.

TOZD VALJARNA ŽICE IN PROFILOV

V Valjarni žice in profilov je bilo v januarju in februarju več daljših zastojev na valjavskem ogrođu Jumping, medtem, ko je bilo v marcu skupaj štiri dni zastoja zaradi okvare ogrevne peči za blume. To je bil tudi vzrok, da je ta valjarna v preteklih treh mesecih izpolnila gospodarski načrt gotovih izdelkov le s 96,4 %.

TOZD VALJARNA DEBELE PLOČEVINE

Ta temeljna organizacija je dosegla načrtovano skupno količino s 94,8 %. Glavni vzroki za nižjo količino so bili okvara na krožni peči zaradi težav s polproizvodom, občasno neustrezen proizvodni program in zastoj na valjovski prostori.

TOZD HLADNA VALJARNA BELA

Eden glavnih vzrokov za precej nižjo doseženo skupno in gotovo proizvodnjo, kot je bila načrtovana, so bile premajhne dobave polproizvodov iz tujih virov. Poleg tega je bil v januarju in februarju v okvari transformator valjavskega ogrođa Sendzimir, kar je imelo za posledico znižanje njegove največje obratovalne hitrosti s 600 na 400 m/min. V tem obdobju se je tudi znižala povprečna debelina izvajalnih trakov.

TOZD HLADNA VALJARNA JESENICE

Hladna valjarna Jesenice je samo za 1,1 % zaostala za načrtovano skupno količino. Glavni vzrok za to so bile občasne manjše težave s pomanjkanjem polproizvoda.

TOZD ŽICARNA

Žičarna je z gospodarskim načrtom predvideno skupno količino dosegla v obdobju januar-marec s 103,8 %. Zaradi premajhnih dobav vlečene žice iz tujih virov za potrebe žebeljarne, so bile potrebne večje dobave iz žičarne in zato je bil operativni program gotove proizvodnje postavljen nižje, kot gospodarski načrt in je bil dosežen s 108,8 %. V januarju je bilo nekaj težav zaradi pomanjkanja valjane žice za direktno vlečenje in velika odsotnost delavcev.

TOZD PROFILARNA

V TOZD Profilarna je bilo občasno sicer nekaj težav zaradi kakovosti vložka in razdrobljenosti programa, vendar je kljub temu dosegla načrtovano količino s 102,0 %.

TOZD VRATNI PODBOJI

V mesecu februarju je pričela ta temeljna organizacija uspešno obratovati na dve izmeni. To je pripomoglo k znatno boljšemu delovnemu rezultatu in k izpolnitvi gospodarskega načrta s 112,0 %.

TOZD JEKLOVLEK

V obdobju januar-marec je Jeklovlek izpolnil načrtovano skupno proizvodnjo s 101,8 %. Posebno uspešen je bil mesec marec s skupno izdelano količino 1.976 ton.

TOZD ELEKTRODE

V vseh izdelkih so dosegli v prvem četrtletju 96,4 % načrtovane skupne količine. Vendar je bilo pri posameznih izdelkih doseganje različno. Tako je bila izdelava oplasčenih elektrod ter taljenega praška pod in varilne žice ter ognjestalnega materiala nad načrtovano količino. Pri oplasčenih elektrodah so bile glavni vzrok težave v rezalnici in na oplasčevalnih linijah, medtem, ko so bili pri izdelavi talilnega praška problemi zaradi pogostih okvar na peči.

TOZD ŽEBELJARNA

Žebeljarne je za 4 % zaostala za gospodarskim načrtom predvidene količine gotovih izdelkov. Glavni vzrok so bile težave z vložkom, predvsem pri določenih dimenzijah vlečene žice. Avgust Karba

IZVRŠITEV PLANA SKUPNE IN GOTOVE PROIZVODNJE IN PRODAJE JANUAR—MAREC

TOZD	SKUPNA PROIZVODNJA					GOTOVA PROIZVODNJA					ODPREMA	
	Družbeni plan	Program	Izvršitev	% 4/2	% 4/3	Družbeni plan	Program	Izvršitev	% 9/7	% 9/8	za prodajo	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
PLAVŽ	13.600	13.600	14.185,0	104,3	104,3	—	—	—	—	—	—	
JEKLARNA	43.300	43.300	40.921,0	94,5	94,5	—	—	—	—	—	—	
— SM	27.400	27.400	25.320,2	92,4	92,4	—	—	—	—	—	—	
— EL	15.900	15.900	15.600,8	98,1	98,1	—	—	—	—	—	—	
— AEA	7.100	7.100	6.777,3	95,5	95,5	—	—	—	—	—	—	
— LM	8.600	8.600	8.613,0	100,2	100,2	—	—	—	—	—	—	
— BBC	200	200	210,5	105,3	105,3	—	—	—	—	—	—	
LIVARNA	153	153	162,3	106,1	106,1	60	60	46,1	76,8	76,8	46,1	
— jeklo	150	150	158,3	105,5	105,5	60	60	46,1	76,8	76,8	46,1	
— kovino	3	3	4,0	133,3	133,3	—	—	—	—	—	—	
VALJ. BLUMING-ŠTEKEL	39.000	32.550	31.901,1	81,8	98,0	7.270	4.900	6.817,3	93,8	139,1	6.847,7	
— bluming	18.400	17.740	18.090,0	98,3	102,0	270	400	806,3	298,6	201,6	820,8	
— štekel razrez.	15.830	12.110	11.030,0	69,7	91,1	4.130	1.800	3.230,0	78,2	179,4	3.220,7	
— štekel razr. storitve	1.900	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
— termična obdelava	2.870	2.700	2.781,1	96,9	103,0	2.870	2.700	2.781,0	96,9	103,0	2.806,2	
VALJ. ŽICE IN PROFILOV	9.900	9.900	9.235,3	93,3	93,3	2.740	1.300	2.154,1	78,6	165,7	1.976,6	
— valj. žice	9.900	9.900	9.235,3	93,3	93,3	2.740	1.300	2.154,1	78,6	165,7	1.976,6	
— valj. žice storitve	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
VALJ. DEB. PLOČEVINE	6.700	6.700	6.160,2	91,9	91,9	6.600	6.600	5.984,7	90,7	90,7	5.896,5	
— valj. deb. ploč.	6.700	6.700	6.160,2	91,9	91,9	—	—	—	—	—	—	
— valj. deb. ploč. storit.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
HLAD. VALJ. BELA	8.030	8.030	6.408,5	79,8	79,8	7.950	7.950	6.408,5	80,6	80,6	7.161,7	
— hl. valj. Bela	8.030	8.030	6.408,5	79,8	79,8	—	—	—	—	—	—	
— hl. valj. Bela storitve	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
HLAD. VALJ. JESENICE	2.640	2.640	2.604,7	98,7	98,7	2.420	2.420	2.311,0	95,5	95,5	2.363,5	
— hl. valj. Jesenice	2.640	2.640	2.552,4	96,7	96,7	—	—	—	—	—	—	
— hl. valj. Jes. storitve	—	—	52,3	—	—	—	—	—	—	—	—	
ŽICARNA	5.000	5.000	5.172,4	103,5	103,5	3.820	3.450	3.707,8	97,1	107,5	3.973,9	
PROFILARNA	1.650	1.650	1.699,2	103,0	103,0	1.290	1.330	1.186,1	92,0	89,2	1.259,3	
— HOP	1.470	1.510	1.402,0	95,4	92,9	1.280	1.320	1.144,5	89,4	86,7	1.229,3	
— HOP storitve	—	—	184,9	—	—	—	—	—	—	—	—	
— ronđele	—	—	24,2	—	—	—	—	24,3	—	—	16,6	
— ronđele storitve	40	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
— diski storitve	90	60	45,2	50,2	75,3	—	—	—	—	—	—	
— deli za cest. ograjo	50	50	42,9	85,8	85,8	10	10	17,3	173,0	173,0	13,4	
SKLADIŠČE 38	170	170	3,0	1,8	1,8	170	170	3,0	1,8	1,8	3,0	
VRATNI PODBOJI	175	175	187,2	107,0	107,0	175	175	187,0	106,9	106,9	210,0	
JEKLOVLEK	1.950	1.950	1.976,4	101,4	101,4	1.940	1.940	1.947,6	100,4	100,4	1.967,3	
ELEKTRODE	2.170	2.170	2.386,9	110,0	110,0	1.970	1.970	2.167,4	110,0	110,0	2.112,6	
— elektr. + varil. žica	1.800	1.800	1.735,6	96,4	96,4	1.800	1.800	1.731,1	96,2	96,2	1.678,8	
— varil. žica storitve	—	—	0,7	—	—	—	—	—	—	—	—	
— varil. prašek	70	70	46,7	66,7	66,7	70	70	46,1	65,9	65,9	43,6	
— suha elektr. masa	100	100	79,2	79,2	79,2	100	100	79,2	79,2	79,2	79,2	
— ognjevdžni mat.	200	200	524,7	262,4	262,4	—	—	311,0	—	—	311,0	
ŽEBELJARNA	1.050	1.050	1.004,7	95,7	95,7	1.040	1.050	1.002,4	96,4	95,5	979,4	
ŽELEZARNA	135.488	129.038	124.007,9	91,5	96,1	37.445	33.315	33.923,0	90,6	101,8	34.797,6	
ELEKTRODE ZAGREB						250	250	385,2	154,1	154,1	385,2	
SKUPAJ						37.695	33.565	34.308,2	91,0	102,2	35.182,8	

(Nadaljevanje s 1. strani)

bilo pri vložku (za 117,2 milijona dinarjev), ki je rezultat večje porabe legiranih odpadkov namesto drugih kovinskih dodatkov. Pri predelavi pa so bili stroški nižji za 27 milijonov dinarjev, kar temu je pripomogla manjša poraba pomožnih materialov (za 13,4 milijonov dinarjev), nižji pa so bili tudi ostali stroški. Slabše kot smo predvideli pa je bilo z doseganjem asortimenta proizvodnje, saj je bilo izdelanih 2.300 ton manj nerjavnih jekel, kar je poslabšalo znižanje stroškov za 85,7 milijonov dinarjev.

Nižji od planiranih so bili stroški tudi na kontinuitetu (za 5,2 milijona dinarjev), kakovostnejši je bil asortiment oddanih gredic.

Znižanje stroškov v temeljni organizaciji Livarna je znašalo 1,7 milijonov dinarjev, kar je bilo rezultat boljše izpolnitve v večji proizvodnji, tako v jeklovirni, kot kovinoliivni.

Temeljna organizacija Valjarna bluming štel je imela stroške nižje za 7,8 milijonov dinarjev. Precejšen del k znižanju (5,7 milijona dinarjev) je doprineslo dodatno prebiranje in s tem večja oddaja tretje-a (terca) kvalitete. Razlika med bremenitvami za drugo kvaliteto s strani temeljne organizacije Hladna valjarna Bela in bremenitvami Jeklarne s strani Valjarne bluming štel je bila ugodna in je tudi vplivala na zmanjšanje stroškov. Odstopanje od planiranih izpolnenj je na blumingu znašalo 1,4 %, upoštevajoč dodatno prebiranje 3. a kvalitete pa le 1,3 %, na štelu pa 1,8 %. Nekoliko nižji od predvidenih pa so bili tudi predelavni stroški.

V temeljni organizaciji Valjarni žice in profilov so zaključili prvo tromesečje z 29,6 milijoni dinarjev nižjimi stroški od načrtovanih. 11,4 milijona dinarjev znižanja je rezultat razlike v ceni vložka zaradi spremenjenih struktur (več vložka iz kontinuiteta kot iz bluminga ter več iz železarne Ravne). Sami stroški vložka pa so bili nižji za 8,5 milijonov dinarjev, doseženi izpolnjen je bil namreč boljši za 2 %, nekaj pa so doprinesle preklasifikacije. Nižji so bili tudi predelavni stroški (za 11,3 milijona dinarjev) in to na račun nižjih stroškov rezervnih delov, bistveno boljši pa je bil asortiment proizvodnje.

Znižanje stroškov v temeljni organizaciji Valjarni debele pločevine, ki je znašalo 9,1 milijona dinarjev, je v veliki meri rezultat nižje cene vložka (več nabavljenih slabov kot domačih) in sicer za 7 milijonov dinarjev. Pri samem vložku stroški niso bili nižji, pri predelavi pa so bili nižji za 2,8 milijonov dinarjev.

Temeljna organizacija Hladna valjarna Bela je delala s 13,8 milijoni dinarjev nižjimi stroški. Zaradi nižje cene vložka v primerjavi s ceno vložka iz štelka so dejanski stroški nižji od planiranih za 16,8 milijonov dinarjev. Na samem vložku je bilo znižanje za 21,5 milijona dinarjev, kar je rezultat poročila za drugo a kvaliteto s TO Valjarno bluming štel in TO Jeklarno, ter boljše izpolnitve. Predelavni stroški pa so v primerjavi z načrtovanimi porasli za 24,1 milijonov dinarjev, prekoračitve so v glavnem pri vseh stroških, plan proizvodnje je bil namreč izpolnjen le 78,5 %.

Tudi temeljna organizacija Hladna valjarna Jesenice je prvo tromesečje zaključila z nižjimi stroški in sicer za 26,3 milijona dinarjev. 21,3 milijona dinarjev znižanja je nastalo zaradi nižje cene vložka (struktura glede na plan spremenjena v korist nabavljenih TVT). Stroški vložka pa so bili nižji za 1,2 milijona dinarjev in to v glavnem na račun boljše izpolnitve (za 0,59 %) in delno za poročila za reklamacije s TO Valjarno bluming štel. Tudi stroški predelave so bili od načrtovanih nižji in sicer za 4,4 milijona dinarjev, znižanje je pri vseh stroških razen pri materialu na delovni nalog.

Od 15,5 milijonov dinarjev znižanja stroškov v temeljni organizaciji Žičarni je 9,8 milijonov dinarjev rezultat nižje cene nabavljene žice (spremenjena struktura vložka), 3,9 milijonov dinarjev znižanja pa je nastalo na račun boljše izpolnitve za 1,21 %.

Pri predelavi so delali z 2 milijona dinarjev nižjimi stroški. Plan proizvodnje so v tej temeljni organizaciji presegli za 6 %.

Nižja cena nabavljena vložka je zmanjšala dejanske stroške v primerjavi s planiranimi tudi v TOZD Profilarna, ki izkazuje 2,4 milijona dinarjev znižanja. Stroški vložka so večji za 1,4 milijona dinarjev zaradi 1,1 % slabšega izpolnitve, razlika med ceno domačega in nabavljenega vložka pa je znašala 3,8 milijona dinarjev.

V temeljni organizaciji Vratni podboji so bili stroški nižji od na-

črtovanih za 1,7 milijona dinarjev, od tega je 1 milijon dinarjev rezultat 6,1 % boljše izpolnitve, znižanje pa je tudi pri predelavi.

Pretežni del znižanja stroškov v temeljni organizaciji Jeklovlek (za 5,9 milijona dinarjev) je rezultat nižjih predelavnih stroškov, proizvodnja je bila namreč presežena s 3 %. Na račun boljše izpolnitve za 1 % pa so bili stroški nižji za 1,3 milijona dinarjev. Rezultat glede stroškov pa nekoliko poslabšuje spremenjeni asortiment vložka.

Tudi v temeljni organizaciji Elektrode, ki je delala z 11,5 milijonov dinarjev nižjimi stroški, je pretežni del znižanja rezultat nižjih stroškov predelave (8,4 milijona dinarjev), 3,3 milijona dinarjev pa je doprinesla nižja cena kupljene Emone kot od cene doma izdelane Emone. Pri vložku pa je zvišanje in to zaradi slabšega izpolnitve za 1,8 %.

Temeljna organizacija Žebljarna pa je izkazala nekoliko višje stroške od planiranih, kar je rezultat

porasta predelavnih stroškov.

Tudi v temeljnih organizacijah, ki v Železarni opravljajo storitve, so bili stroški pod planiranimi, razen v temeljni organizaciji Energetika, ki je imela 0,122 milijona dinarjev višje stroške. V obratu elektroenergija so stroški presegli plan za 16,3 milijona dinarjev, čemur je vzrok višja dejanska cena kupljene električne energije.

planska cena: 1.353,48 din/Mwh
dejanska cena: 1.539,37 din/Mwh
razlika 185,89 din/Mwh

V obratu toplotne energije so bili stroški višji za 1,8 milijona dinarjev, v obratu PIV pa so bili stroški nižji od planiranih za 19,2 milijona dinarjev. Cena zemeljskega plina je bila nižja od planirane za 653,48 dinarjev na 10³ m³.

Nižji kot so bili načrtovani pa so bili tudi stroški v delovnih skupnostih skupnih služb.

Pesjak Nada

	količina	jan. - marec	poprečno
Železove rude	58.503 ton	166.581	55.527
Legure	4.058 ton	8.634.684	2.878.228
Staro železo	34.256 ton	7.679.201	2.559.734
Dodatki Talilnic		3.036.912	1.012.304
Ognjevdžni material		2.047.681	682.560
Tekoča in pl. goriva		49.281.502	16.427.167
Trda goriva (koks)	36.770 ton	8.478.348	2.826.116
Vlož. m. (pred. žica)	1.735 ton	8.232.252	2.744.084
Trakovi	12.783 ton	4.423.576	1.474.525
Surovo železo	4.205 ton	4.271.845	1.423.949
Surovo jeklo	6.264 ton	4.575.629	1.525.210
Mat. za vzdrž., rez. deli		4.945.936	1.648.646
Livni material	2.941 ton	3.103.985	1.034.662
Maziva		6.129.192	2.043.064
Ostalo		212.638	70.879
Razlika R-3 in R-6		2.891.471	963.824
		68.246.375	22.748.791

Mazut	19.642,1 ton
Zemeljski plin	15.623.152 m ³
Butan	449,1 ton

TOZD	Jan. - marec	poprečno
Plavž	7.447.865	2.482.622
Jeklarna	61.413.057	20.471.019
Razlika v c. kvalitet	11.751.551	3.917.184
Jeklarna - skupaj	49.661.506	16.553.835
Livarna	1.742.408	580.803
Valj. bluming štel	7.810.384	2.603.461
Valj. žice in profilov	29.598.658	9.866.219
Valj. debele pločevine	9.083.085	3.027.695
Hlad. valj. Bela	13.798.488	4.599.496
Hlad. valj. Jesenice	26.340.654	8.780.218
Žičarna	15.546.814	5.182.271
Profilarna	2.403.362	801.121
Podbojarna	1.734.528	578.176
Jeklovlek	5.920.871	1.973.624
Elektrode	11.507.653	3.835.884
Žebljarna	331.186	110.395
Strojne delavnice	5.382.526	1.794.175
Remontne delavnice	5.109.322	1.703.107
Vzdrževanje	6.121.179	2.040.393
Energija	121.675	40.558
Transport	5.387.011	1.795.670
Železarna - Skupaj	204.143.453	68.047.817

Delo je zelo sestavljena kategorija, ki ne zadeva samo prisotnost nepriljubljenega fizičnega dela v odnosu do umskega, pač pa še dimenzije kot so strukturiranost (zahtevnost), smiselnost, ponavljajnost, ustvarjalnost, dokončnost delovne naloge, vidik cilja itd., oziroma sistem organizacijsko tehničnih in družbenih pojavov dela.

O tehnični vsebini dela v TOZD Jeklarna (delo jemljemo zgolj kot produkcijo) lahko rečemo naslednje:

— delo — izdelava jekla je organizirano v zaključnih enotah proizvodnje, ki jo predstavljajo peči;

— cilj dela je jasen, kar pomeni, da ima delo dejelnost;

— delo daje relativno hitre rezultate kot povratne informacije.

Organizacijska vsebina dela je v določeni meri determinirana s tehnološko, saj gre za proizvodne enote, ki se lokacijsko zbirajo okrog peči. Te proizvodne enote so delovne skupine s široko zastavljeno delovno nalogo, vendar ozko specializiranimi delovnimi funkcijami in hierarhičnim pretokom informacij.

Opozoriti je potrebno na določene stvari, ki v zvezi z delovnimi skupinami nakazujejo zasnove dejanskih skupin:

— specifična narava dela zahteva obstoj skupin,

— prijateljski odnosi s sodelavci so med najpomembnejšimi cilji delavcev,

— dejstvo, da z dobrim delom dosežejo prijateljske odnose s sodelavci, slabo delo pa jih ne zavira, sovpada z domnevo, da so skupine razvile skupinske norme,

— nesoglasja med skupinami kažejo na močne skupine navznoter in postajajo zato še bolj kohezivne, konflikti navzven jih združujejo.

Organizacijsko delovna povezanost, ki izvira iz narave dela temelji tudi na rotaciji delovnih vlog, ki je ob pomanjkanju delavcev neizogibno potrebna. Rotacija je eden najstarejših industrijskih principov, ki ga v našo organizacijo dela nismo vgradili in je na normativni ravni ne vzpodbujamo; celo predstavlja vrsto kršitve iz razlogov varnosti pri delu. Delo v delovni skupini ima vzgojno izobraževalno funkcijo, ker fleksibilni in spremenljivi značaj dela, ki mora upoštevati različne nepredvidljive situacije, zahteva od članov delovne skupine, vse tisto, kar si v precizni tayloristični organizaciji dela prilašča nekdo drug kot umsko komponento dela.

Vloga vodje v delovni skupini je izredno pomembna. Tudi pomen te vloge je zanimarjen že s tem, da je delovodja postavljen in ne voljen. Vpliv skupine na ravnanje posameznika je odločilen, ker bo skupina izvajala pritisk na posameznika iz dobrega delavca napravila slabega in obratno.

KVALIFIKACIJA	ZADOLGOVANOST Z DOHODKI
NK - PK	
K V	
V K	
Uslužbenici	
SKUPAJ	

KATEGORIJE	ZADOLGOVANOST Z DOHODKI
do 5	
6 - 9	
10 - 11	
12 in več	
SKUPAJ	

Skupina ima svojo delovno, socializacijsko, izobraževalno, socialno in razodtuevalno funkcijo. Zato se v mnogem pojavlja kot kompenzacijski element za druge pomanjkljivosti, ki se pojavljajo v zvezi z delom. V jeklarni se srečujemo na eni strani s celovitostjo delovne funkcije, z jasno določenim obsegom dela, s ciljem dela in rezultati, torej z odgovorno avtonomijo, ki pa ji sistem nagrajevanja, izobraževanja in možnosti odločanja ne dopušča objektivne realizacije. Glede na vse realizirane in nerealizirane možnosti, ki jih delovne skupine v jeklarni še imajo, se te skupine pojavljajo kot prava sreča za jeklarjo. Več pozornosti bi vsekakor morali posvetiti naslednjim področjem:

— rotaciji delavcev, kot stimulativnemu nagrajevalnemu sistemu, ki ga zahteva narava dela;

— izobraževanju preko rotacije, ki je možno zaradi bolj izkustvene narave dela

— vodji kot koordinatorju med skupinami;

— nagrajevanju delovnih skupin, tako da bi enoto nagrajevanja predstavljala tudi skupina.

Zelo na kratko opredelimo še nekatere probleme nagrajevanja skozi prizmo motivacije. Položaj cilja »pravično plačilo za vloženi trud« kaže na učinke negativne stimulacije (če slabo delam izgubim, če dobro delam nič ne pridobim). Na ta izid bi morala mejno vplivati tako dobro kot slabo delo, še posebej zato, ker je zadovoljstvo bolj odvisno od relativnih kot absolutnih nivojev dohodkov: je funkcija primerjave med vloženim delom in nagrado.

Druga pomembna ugotovitev s tega področja je ponazorjena na sliki 3.

Izkaže se, da so z dohodki najmanj zadovoljni kvalificirani in visoko kvalificirani delavci ter tisti »srednjimi« plačilnimi skupinami in ne tisti z najnižjimi, kot bi nekdo pričakoval. Iz tega pa sledi, da moramo iskati stimulative metode vseh oblik nagrajevanja zlasti pri tistih nalogah, ki zahtevajo visoko usposobljene delavce in specialiste (operative) in ne kot se to pogosto misli pri »začetnih« delovnih nalogah ali kar počez in vseprek.

Medtem, ko nekaterim človeškim dejavnikom pripisujemo neposredni pomen za izvajanje dela, se drugi pojavljajo kot bolj pristranski saj na človekova znanja, sposobnosti in motiv za delo ne vplivajo, tako da bi jih povečevali ali odvezali. Med njimi so pogoji dela, ki so kot fizični pojavi del produkcijskih sredstev in njihova stopnja razvitenosti vpliva zelo pomembno na celoten proces produkcije, delavci pa jih doživljajo kot svoje delovno okolje, na katerega se mora prilagajati. Pomen pogojev dela zato ni pretiran, ker vemo, da so slabi delovni pogoji povzročitelji subjektivnih in objektivnih napak, doživljanje takega okolja pa je s strani delavca uperjeno bolj v odvrčanje kot prilagajanje.

Ker prihaja človek na delo s svojo celotno osebnostjo, je kvaliteta življenja, ki ga prebija izven dela tudi tista, ki ga spremlja na delu. Med dejavniki, ki posredno vplivajo na človekovo produktivnost so tudi pogoji bivanja, v katerih se omogoča človekova reprodukcija.

Objektivne značilnosti delovnih pogojev, o katerih pričajo podatki, da gre za večkratne prekoračitve maksimalno dovoljenih koncentracij prahu, preseženem ropotu, pomanjkljivi razsvetljavi, prevelikih temperaturnih razlikah v vseh letnih časih, neurejenem in neopracenem prostoru, prepihu, razpadu higienskih naprav in garderob, ni ustreznega prostora za prehrano delavcev itd., povedo že toliko, da ni treba posebej dvomiti o počutju de-

lavcev v jeklarni. Največjemu to plotnemu stresu so izpostavljeni delavci v livni jami za SM pečjo, ki se srečujejo tudi z vsemi drugimi težavami, ki sovpadajo z vsesplošno varnim in agresivnim okoljem, katerega je možen samo umik v nagresijo in apatijo. Govorimo lahko nečloveških delovnih pogojih, povzročajo nesreče pri delu, zmanjšujejo delovno aktivnost, okolju, ki je življenjsko nevarno postane nevarnejše še to, da se delavci nevarnosti navadijo in zgubijo občutek zanj. To predstavlja tisočfazo mirnega sožitja z nevarnostjo, ko se srečujeta vse bolj agresivno okolje in vse manj borben človek. Menim, da smo to fazo v jeklarni dosegli, da pa ni v moči delavcev samih, da bi kar koli spremenili izboljšali.

Tehnološki problemi se pogosto krat povezujejo z neurejenimi pogoji dela. Udeleženci v nesrečah so največkrat mladi delavci, ki niso dovolj usposobljeni za visoke zahteve po varnosti pri delu.

Med vsemi temeljnimi organizacijskimi Železarne zavzema TOZD Jeklarna najslabši položaj tudi po stanovanjskih kapacitetah delavcev. Ima največje število (34,9 %) delavcev, ki imajo objektivno neustreznost stanovanja, torej živijo v samskih domovih (21 %), v barakah (6,4 %) in 24 % vseh delavcev Železarne. Na splošno živijo v barakah in kot podnajemniki (27,5 % vseh podnajemnikov dela v jeklarni). Družbena varnost delavcev jeklarne je glede na pomeni-reprodukcijo najnižjih in fizično najtežjih delovnih položajev delovni organizaciji. To se povzema jasno prikazuje tudi v sliki interesov v zvezi s stanovanjem teh delavcev, gre tudi za ne tako slučajen pojav solidarnosti z obstoječimi razmerami. Kar 29,3 % delavcev, ki z vidika opazovanja živijo v neustreznih razmerah (samski dom, baraka, podnajemnik) ne namerava ne graditi ne počakati družbena stanovanja, kar je mogoče pripisati tudi omejenim ekonomskim možnostim te materialne skupine delavcev.

Interesi delavcev jeklarne v zvezi z izboljševanjem stanovanj se v največji meri navezujejo na čakanje družbenih stanovanj; med vsemi temeljnimi organizacijami je v jeklarni namreč največ pričakovalec te stanovanj, kar 32,5 % in zelo malotih, ki bodo reševali stanovanjske vprašanje s pretežno lastnimi in nančnimi sredstvi. Na splošno lahko ugotovimo, da stanovanjskih problemov jeklarjev ne bo mogoče popuščati njim samim, ampak bo potrebno usmerjati več sredstev v družbeno gradnjo stanovanj namenjnih jeklarni.

Težavnost problematike s katero se danes v jeklarni srečujemo in je bila bralcem dokaj obširno predstavljena, nam narekuje tudi celo vrsto ukrepov, s katerimi skušamo vplivati na dane razmere. Vendar pa je potrebno že takoj na začetku povedati, da vseh težav niti ne moremo reševati v okviru delovne organizacije in drugič: dokončno odpravo vseh nakopičenih težav resnično pomeni gradnja oziroma postavitev nove jeklarne. Ker pa je seveda po vsem nevdržno le z dolgoročnimi ukrepi reševati precejšnje probleme in bo praktično v celotnem srednjem ročnem obdobju ta jeklarna ključnega pomena za Železarno, se pravilna na posameznih, najbolj izpostavljenih področjih, ki so bila analizirana, nekaj spremeni. Na splošno lahko rečemo, da se spremembe nanašajo na nekatere vidike stanovanjskega vprašanja: prehrane, dopustov in zdravstvenega varstva, pa tudi deficitarnosti minulega dela ter delovnih skupin nagrajevanja.

Bojan ERJAVŠEK
Miljana VEGNUTI

STABILIZACIJA ZAHTEVA VEČJO AKTIVNOST IN BUDNOST

(Nadaljevanje s 1. strani)

proizvodov, surovin, repromateriala in drugega je oviralo normalno delo in povzročalo neizkoriščenost delovnih naprav, kar se je odražalo tudi pri oblikovanju dohodka in sredstev za osebne dohodke. Le dobro pripravljene stabilizacijske programi in skupne akcije družbenopolitičnih organizacij, samoupravnih in poslovnih organov sta pripomogla, da je bilo leto 1980 zaključeno zadovoljivo, kljub vsem težavam, ki so bile prisotne vse leto, je nadaljeval predsednik Ščerbic.

Dosti poudarka, je nadalje razmišljal predsednik, smo v lanskem letu dajali lastni ustvarjalni dejavnosti, spodbujanju množične inventivne dejavnosti, večjemu izkoriščanju domačega znanja in kapacitet in ne nazadnje boljše in ustreznejšemu nagrajevanju po delu in rezultatih dela. Povsod nismo najbolje uspevali, je nadaljeval, predvsem na področju delitve osebnega dohodka po delu in rezultatih dela je še vrsta slabosti, ki že neugodno vplivajo na produktivnost dela, stabilno in politično razpoloženje zaposlenih. Ti problemi, je naglasil, povzročajo nezadovoljstvo pri delavcih, ki delajo dobro in prispevajo več, ne dobijo pa zato ustreznega osebnega dohodka. To velja, je dejal, posebno za neposredne proizvajalce, ki delajo v težjih delovnih pogojih in za tiste, ki s svojimi ustvarjalnimi napori pospešujejo proizvodnjo, organizacijo in tehnologijo dela. To je tudi razlog, da smo v izvršnem odboru sindikata Železarne v eni izmed zahtev postavili pred delovno grupo, da pri pripravi sistema delitve po delu in rezultatih dela zagotovijo že v osnutku dokumenta višje vrednotenje proizvodnega in ustvarjalnega dela delavcev v težjih pogojih, glede na vrednotenje čistega administrativnega dela.

Take razmere, je nadaljeval, so zahtevale tudi večjo angažiranost sindikalnih aktivistov, kar moramo pričakovati tudi v letošnjem letu.

Programska usmerjenost osnovnih organizacij zveze sindikatov in organov sindikata je izhajala iz osmega kongresa Zveze sindikatov Jugoslavije in devetega kongresa Zveze sindikatov Slovenije ter ustavnih nalog sindikata. Aktivnosti so potekale, je nadalje razmišljal, prek članov izvršnega odbora sindikata Železarne in predsednikov osnovnih organizacij zveze sindikatov v TOZD in delovnih skupnostih, ter z neposrednim angažiranjem pri reševanju konkretnih vprašanj in problemov v posameznih TOZD in delovnih skupnostih. Sindikat v Železarni je bil v preteklem obdobju nosilec številnih javnih razprav o samoupravnih dokumentih, temeljnih planov za začetno srednjeročno obdobje in podobno.

Predsednik je za tem govoril o letnih načrtih, ki so bili dobro oblikovani, katerih izvrševanje pa je prepletala težka gospodarska situacija doma in v svetu. To je seveda večkrat povzročalo prekinjanje ali zaviranje normalnega delovnega ritma, kar je seveda zahtevalo še večjo angažiranost sindikalnih organizacij in organov sindikata. Težave pri realizaciji sprejetih nalog, je nadaljeval Stefan Ščerbic, so povzročali tudi še ne dovolj razviti dohodkovni odnosi, prepočasno povezovanje pri skupnih vlaganjih in skupnem izvozu s predelovalci jekla ter delitvi deviznih sredstev, predvsem pa v nekaterih primerih nespoštovanje sprejetih samoupravnih sporazumov.

Sindikat Železarne je prek izvršnega odbora in komisije za samoupravljanje in gospodarjenje sprti opozarjal na pomanjkljivosti in neustrezne rešitve samoupravne organiziranosti, hla potrebo po dopolnjevanju že sprejetih samoupravnih dokumentov in na potrebo za oblikovanje novih samoupravnih listin, ki jih narekuje vsakodnevno življenje in nadaljnje uresničevanje zakonov o združenem delu. Tu smo, je poudaril predsednik, prepočasni napredovali in zato so bila ta vprašanja na letošnji februarški konferenci zveze komunistov Železarne zelo zaostrena, pred posameznike pa postavljena večja osebna odgovornost. Za neresena vprašanja so bile imenovane delovne grupe, katerih delo bo potrebno stalno spremljati, hkrati pa grupam nuditi svojo pomoč. Zato bo potrebno posameznike, ki se angažirajo več, kot od njih zahteva njihovo delo in opravila, dodatno stimulirati ali jih razrešiti nekaterih vsakodnevnih del in opravil.

Predsednik Ščerbic je menil, da bomo le tako lahko hitreje dopolnjevali samoupravne dokumente in dogradili katalog delovnih opravil in nalog ter sistem njihovega vrednotenja, brez česar si ne moremo zamisljati uresničitve zakonskega določila o delitvi osebnih dohodkov po delu in rezultatih dela. Napredek pa moramo narediti tudi pri boljšem dohodkovnem povezovanju med TOZD in delovnimi skupnostmi, pri čemer bomo presegli tu in tam še prisotno podjetniško miselnost.

Ena od temeljnih nalog sindikata v Železarni v lanskem letu je bila, je nadaljeval Ščerbic, uresničevanje

politike gospodarske stabilizacije. Sindikat je tudi organiziral in sodeloval v razpravah o ocenjevanju doseženih rezultatov dela in poslovanja ob periodičnih, oziroma zaključnem računu.

Predsednik Stefan Ščerbic je zdaj del svojega poročila namenil nalogam in prvim letu uresničevanja novega srednjeročnega načrta. Iz preteklega leta, je dejal, smo prenesli vrsto pozitivnih težej pa tudi izkušnji za premagovanje težav, pa tudi precej problemov. Potrebni bodo veliki napori in odgovornost vseh v Železarni, od zadnjega delavca pa do poslovnega odbora in izredno aktivnost vseh družbenopolitičnih organizacij. Predvsem moramo, je nadaljeval, z boljšo organizacijo dela, večjo tehnološko in delovno disciplino ter boljšimi medsebojnimi odnosi izboljšati produktivnost dela, predvsem pa dosledno izpolnjevati sprejete planske obveznosti in s tem doseči večji izvoz ter odgovorno izpolnjevanje obveznosti do naših kupcev.

V sklepnem delu je predsednik govoril tudi o družbenem in življenjskem standardu ter o pomenu izgradnje jeklarne 2 za izboljšanje delovnih pogojev in okrepitve socialne varnosti jesenjskih delavcev ter delavcev predelovalne industrije v republiki in Jugoslaviji. Pri vsem tem moramo zahtevati večjo osebno odgovornost vseh, kajti le tako lahko z gotovostjo pričakujemo boljše rezultate pri gospodarskem in političnem delovanju, je zaključil predsednik Stefan Ščerbic.

Po poročilih blaginika in predsednika nadzornega odbora se je razvila živahna razprava, iz katere povzemamo najpomembnejše misli.

SINDIKAT JE V STABILIZACIJSKIH PRIZADEVANJH OPRAVIL VELIKO NALOGO

Član poslovnega odbora Božidar Bartelj je najprej poudaril pomemben prispevek sindikata v Železarni pri uresničevanju politike gospodarske stabilizacije in pri premagovanju številnih težav, ki so in še pestijo našo delovno organizacijo. V nadaljevanju je podrobno orisal dosežene rezultate v letošnjem prvem tromesečju in opozoril na številne objektivne, pa tudi subjektivne težave, ki spremljajo uresničevanje sprejetih planskih obvez. O tem je v današnji številki več posebnih informacij, zato njegovih misli ne ponavljamo.

Miro Mohorič je spregovoril o sodelovanju mladinske organizacije s sindikatom in omenil več uspešno izvedenih skupnih akcij. Posebej se je dotaknil akcije, ki jo izvajajo v osnovnih organizacijah ZSMS v zvezi z izborom najboljšega mladega delavca samoupravljalca. Akcija, ki ima izreden pomen v pogledu vrednotenja dobrega dela in aktivnosti v samoupravnih organih in družbenopolitičnih organizacijah, se ne razvija tako kot bi bili želeli, ker je preveč vezana le na moralna priznanja. Akcija bo dobila pravi pomen šele, ko bo dosledno uresničeno nagrajevanje po delu in rezultatih dela in bo na splošno tudi boljše moralno vrednoteno družbenopolitično delo.

O pomenu in vlogi znanstveno raziskovalnega dela je govoril Slavko Dežman, ki je dejal, da sindikat v Železarni precej pozornosti namenja množični inventivni dejavnosti, nikjer pa ni poudarka na znanstveno raziskovalnem delu, ki je za nadaljnji razvoj še kako potreben. Raziskovalni oddelki naše železarne zato tudi nima ustrezne podpore, razen tega pa se tudi znanstveno raziskovalni dosežki premalo upoštevajo, oziroma vnašajo v prakso.

O problematiki delovnih invalidov je v nadaljevanju govoril Božidar Mlinarič, predsednik aktivna invalidov v Železarni. Dejaj, da se je v letu 1980 število delovnih invalidov v Železarni povečalo za 34 oseb in je bilo tako skupaj zaposlenih 515 delovnih invalidov. Vključno z vojaškimi vojnimi invalidi pa je v Železarni 535 vseh invalidov ali 8,36 % od skupnega števila zaposlenih. V nadaljevanju je govoril še o pomembnem delu aktivna invalidov Železarne, ki deluje v okviru Društva invalidov Jesenice in o vzrokih nastajanja invalidnosti.

Janez Faletič je imel pripombo k točki 11 predloga okvirnega programa dela, ki med drugim navaja, da bo sindikat zavračal poskuse izsiljevanja in pretiranih zahtevkov posameznikov glede odškodnin za posamezne inovacije. Govornik je menil, da do tega ne more priti, če bi dosledno spoštovali samoupravni dokument in če se skrbno pripravijo ocene in izračuni. Govoril je tudi o odgovornosti delegatov v delegatskem sistemu in poudaril, da bo treba tudi bazo bolj zainteresirati za to, da bo delegat lahko od nje dobil stališča in predloge ter da bo lahko bazo tudi informiral. Tako pa včasih izgleda kot bi delegat skušal samovoljno nekaj vsiljevati bazi. Glede skromne razprave na sejah delavskega sveta Železarne je menil, da je vzrok v temu, ker je večina stvari že prej opredeljenih, razen tega pa je

lahko objavljali v Železarni, ne pa da z njimi bremenimo seje, ker gre za golo formalnost. Ko je govoril o delu komisije za inovacije in novatorstvo pri tovarniškem sindikatu je dejal, da je bilo nekaj sprejetih nalog neuresničenih, čeprav so bili pripravljene predlogi za rešitve, ki ne izhajajo iz želja, temveč jih zahteva zakon o združenem delu. Dejaj, da je problemska konferenca v okviru SOZD Slovenske železarne o množični inventivni dejavnosti dala mnogo koristnih pobud, tudi v pogledu sodelovanja z znanstveno raziskovalno dejavnostjo, vendar se prepočasno uresničujejo. Čeprav je navedeno že v poročilu je prav, je zaključil razpravo, da konferenca izreče posebno javno pohvalo za dobro uveljavljanje inovacijskih predlogov v letu 1980 naslednjim TOZD: Žičarna, Jeklarne, Valjarna bluming-štel in Vratni podboji. Te temeljne organizacije so dosegle zapažene rezultate, kar pomeni da dobro delajo medtem, ko v drugih TOZD niso naredili vsega, da bi bolj razširili množično inventivno dejavnost.

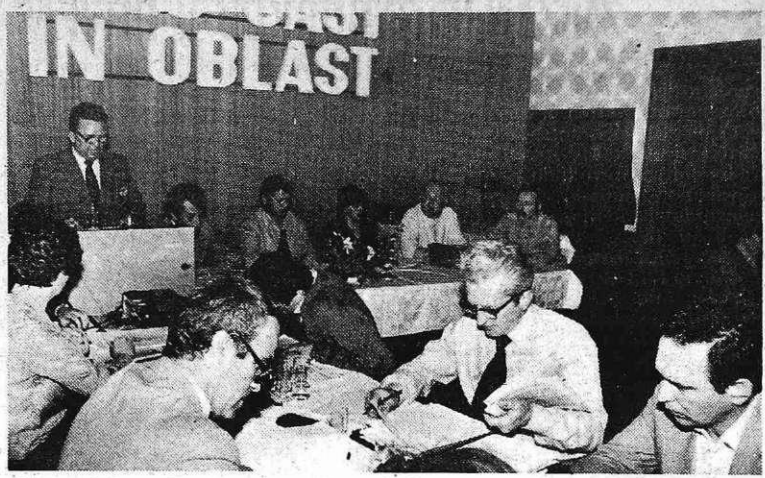
Franci Pogačnik je v svoji razpravi menil, da nikakor ni sprejemljivo, da so posebna nadomestila avtorjem tehničnih izboljšav obdavčena z 20 % občinskimi davki. Tehnične izboljšave oziroma inovacije prinašajo gospodarstvu velike koristi in zato jih vsestransko razvijamo in podpiramo, na drugi strani pa pretirano obdavčujemo. Menil je, da bi moralo biti v jesenjski občini, kakor v mnogih drugih, posebna nadomestila oproščena davka.

O neskladjih pri oblikovanju osebnih dohodkov je razmišljal Oto Kelih, ki je menil, da z neodgovornim delom rušimo celotni sistem delitvenih odnosov in ustvarjamo nezadovoljstvo.

Omenil je nekaj primerov izplačevanja nadur in otežkočenega dodatka kot oblik »stimulacije« kar ruši celotni sistem in zato bi morali čim prej priti do ustreznih rešitev v boljše stimulacije dela. Izpostavil je tudi vprašanje raznih pogodbenih del in dela tujih firm v Železarni. Menil je, da bi veliko tega z boljšo organizacijo dela in z boljšim izkoristkom delovnega časa lahko naredili sami v Železarni. Opozoril je tudi na razna odstopanja pri odobravanju dodatka za manjkajoče in pri tem še posebej poudaril odgovornost neposrednih vodij dela. Menil je, da kljub očitnim kršitvam delovnih obveznosti, le redki delavci z višjimi kategorijami za to odgovarjajo pred disciplinski komisijo.

Tone Pintar je konferenco seznanil o akciji za obnovo doma na Mežakliji, ki jo vodi poseben odbor pri izvršnem odboru sindikata Železarne. Odbor si je takoj ob imenovanju zadal tri naloge in sicer: odkup doma in zemljišča od Univerze Ljubljana; izdelava faznih načrtov za adaptacijo in nadaljnja izgradnja počitniškega centra na Mežakliji. Odbor predvideva, da naj bi bila do 1. avgusta, občinskega praznika, ki naj bi se praznoval na Mežakliji istočasno s srečanjem nekdanjih borcev NOV iz delovnih organizacij SOZD Slovenske železarne, zaključena adaptacija spodnjih prostorov doma in urejena okolica. Ostala dela pa naj bi se izvajala etapno in v sodelovanju z drugimi delavci v občini.

Član poslovnega odbora Železarne Tone Varl je v razpravi precej časa namenil vprašanju družbenega standarda in prehrane v Železarni. V zvezi z razpravo o letošnji delitvi sklada skupne porabe, ki je potekala na sestankih samoupravnih delovnih skupin je dejal, da so dobili 184 različnih pripomb, ki se nanašajo na različna področja. Precej pripomb poudarja čim bolj gospodarno delo s sredstvi sklada skupne porabe in na bolj usmerjeno uporabo sklada in sicer, da bi morali dokončno urediti posamezna vprašanja in šele potem preiti na drugo akcijo, tako pa so sredstva preveč razpršena, brez nekih večjih končnih rezultatov. Pripombe so se nanašale tudi na regresiranje malic, prevozov na delo in z dela v mestnem prometu, jubilejne nagrade, regresiranje dopustov in podobno. Podrobno je obrazilo stanovanjsko problematiko delavcev TOZD in delovnih skupnosti Železarne in nakazal nekaj spodbudnih usmeritev za pospešeno reševanje te problematike. Pri tem gre predvsem za bolj organizirano individualno gradnjo, nakup etaž in zadružno gradnjo. Govoril je tudi o pomanjkanju delavcev, predvsem v težjih obratih, kar bomo uspešno reševali z boljšim usmerjanjem, podkrepljenim z boljšim nagrajevanjem delavcev v teh obratih. S tem se bo dvignil tudi interes domačega kadra. Konferenco je seznanil, da je v zaključnih pripravah nov samoupravni sporazum o delitvi osebnih dohodkov, ki bo v kratkem dan v javno razpravo, medtem, ko bo razvidna del in nalog v celoti do konca

Z letne delovne konference sindikata Železarne (Foto I. Kučina)

Sašo Piber je v razpravi menil, da je bil predlog delitve sklada skupne porabe letos slabše pripravljen brez primerjave z realizacijo posameznih postavk v preteklem letu. Dejaj, da tudi ni bilo prav, da ni bil objavljen v Železarni, tako kot vsa pretekla leta.

Ponovno se je v razpravo prijavil Franci Pogačnik, ki je dejal, da ni prav, da vse vzdrževalce mečemo v isti koš, ker so le- ti razdeljeni v več vzdrževalnih TOZD in bi se, kadar je beseda o kritiki, morali bolj natančno kritizirati, ker je služba samovoljno uknila stimulacijo za zbiranje odpadnih surovin, čeprav je to samoupravno opredeljeno. Sicer so to kasneje uveljavili za nazaj, vendar pa je vzpodbudilo precej negodovanja proti takim nesamoupravnim ukrepom. Glede pripomb za obnovo doma na Mežakliji je menil, da so bolj posledica nezadostne informiranosti delavcev o stanju doma. Sicer pa, je zaključil, je tipično jesenjski pojav, da se predolgo zadržujemo pri dilemah za ali proti in v tem že marsikaj zamudimo.

O delovnih pogojih in varstvu pri delu je spregovoril Zoran Kreič, ki je dejal, da je v Železarni zaposlenih 8,6 % invalidov v odnosu na skupno število zaposlenih. Ob tem je dejal, da glede na delovne pogoje, ki jih imamo v nekaterih obratih in ki se bodo še poslabševali lahko le pričakujemo, da bo delovnih invalidov še več. V zvezi z nesrečami pri delu je dejal, da se večja števila poškodb, ki pa so lažjega značaja, kar kaže tudi manjša števila izgubljenih dni. Vzroki za to pa so predvsem v omalovaževanju varnostnih ukrepov, površni organizaciji dela, v neizkušeniosti in premajhni poučenosti delavcev. O vzrokih bi morali bolj kritično spregovoriti, kajti, čeprav je novosprejeti delavec o vsem dobro seznanjen pri sprejemu, bi morali pri delu bolj računati na njegovo neizkušeniost, pomanjkanje delovnih navad in podobno. Opozoril je na nezadovoljstvo delavcev zaradi nekulturno urejenih sanitarij, jedilnic in podobno.

Predsednik občinskega sveta zveze sindikatov Branko Iskra je menil, da smo v Železarni uspešno obdržali situacijo v rokah, kljub zaostrenim pogojem gospodarjenja in številnim težavam v zvezi pomanjkanja surovin, polproizvodov, repromateriala in drugega. Žal, je poudaril, pa kljub zaostrenim pogojem gospodarjenja nekateri še vedno mislijo, da bo nekdo drugi razreševal problema in jim nekdo drug dal manjkajoča sredstva. Imeli bomo le toliko, kolikor bomo sami ustvarili. Menil je, da bi se morali bolj spoprijeti s tem, da Železarne naredi vsako leto manj, kar je, nedvomno, poleg drugega, tudi posledica še neizgrajenega sistema delitve dohodka in sredstev za osebne dohodke. Za doseglo boljših rezultatov dela, bo potrebno povsod, pa tudi v Železarni še bolj zaostri osebno odgovornost od poslovnih organov do slehernega delavca. Poudaril je, da bo potrebno v teh prizadevanjih dati tudi večjo politično pomoč poslovnim organom pri uresničevanju zastavljenih nalog. Govoril je tudi o štipendiranju in o tem, da bomo v Železarni morali vedno bolj računati pri zaposlovanju z naravnim prirastkom. Poudaril je, da bi morala še večja prizadevanja biti usmerjena v doseglo večje finalizacije izdelkov v Železarni in pri tem bolj angažirati lastne umske sposobnosti, ki se morajo izražati tudi v večji inventivnosti razvojnih programov. Menil je tudi, da bo potrebno bolj razviti politično delovanje med delavci in večjo skrb namenjati delavcem iz drugih republik in pokrajin tudi v pogledu njihovega prostega časa, življenjskih razmer in podobno. Pri tem bo potrebno, da bodo tudi komunisti v sindikatu bolj prodorno in ustvarjalno delovali.

O informiranju kot sestavnem delu združenega dela je govoril Joža Varl, ki je dejal, da smo v Železarni uspešno razvili izredno razvijen samoupravni komunikacijski sistem, od samoupravnih delovnih skupin in drugih oblik neposrednega komuniciranja — od celotne samoupravne strukture

oglasnih desk, tedenskih informacij in tednika Železar, poleg drugih informacijskih sistemov, vključno s centrom za elektronsko obdelavo podatkov. Sistem, ki bi moral zagotavljati popolno, kvaliteto in sprgot samoupravno informiranost delavcev, ki pa ima še vrsto vrzeli. Čeprav smo že nekajkrat znanstveno ugotovili, da je najbolj učinkovito neposredno informiranje, na primer, ob dobrem startu samoupravnih delovnih skupin in s pričetnim načrtnim usposabljanjem vodij skupin, vse to nekako prepuštili spontanosti. Podobno je z delegatskim sistemom in drugimi oblikami samoupravnega komuniciranja in informiranja. Žal je dejal, pa se ob tem pojavlja kopica slabosti in negativnih pojavov. Tako mnogokje ugotavljajo, da smo pri manj mehaniziranih obračunih pred leti preje dobili mesečne rezultate dela, kakor danes pri najmodernejših računskih napravah. Prisotni so tudi primeri zapiranja informacij in ponostavljanja informacij, oziroma olepševanja stanja. Nasprotno pa kritične informacije nemalokrat nalezijo na različne pritisk in negativne reakcije. Menil je, da bi morali biti pri obravnavanju tega vprašanja mnogo bolj kritični in samokritični in izhajati iz tega, da je vsaka še tako kritična ali neprijetna informacija vedno bolj kot pa neinformiranost ali olepševanje informacij. Tem vprašanjem bodo morale tudi sindikalne organizacije namenjati mnogo več organizirane in poglobljene skrbi kot doslej.

Srečko Mlinarič je v svojem prispevku poudaril, da se metode dela sindikalnih organizacij iz obdobja v obdobje spreminjajo, kar velja še posebno za čas uresničevanja politike gospodarske stabilizacije, neugodnih gospodarskih in političnih gibanj v svetu, kar se odraža tudi v zaostrenih pogojih gospodarjenja pri nas. Sindikat se mora zato dinamično vključevati v vsa ta področja dela, ker se od njega ta čas zahteva mnogo večja aktivnost in budnost na vseh področjih. Menil je, da je tovarniški sindikat naredil korak naprej v metodah dela in dosegel zaupanje delavcev. V nadaljevanju je menil, da bi vprašanja pomanjkanja surovin, polproizvodov in drugega, morali mnogo bolj reševati tudi po delegatski liniji, prek samoupravnega dogovarjanja in sporazumevanja, ne pa samo prek poslovdno — strokovnih struktur in izvršilnih organov družbenopolitičnih skupnosti. Menil je, da brez znanja ni napredka in zato bi morali o inovacijski in znanstveno raziskovalni dejavnosti spregovoriti širše, morda na problemski konferenci. Poudaril je tudi nujnost stalnega dopolnilnega izobraževanja kadrov in pri tem dejaj, da nekdo, ki zavira inovacijsko dejavnost in tudi sam ni inventiven, ne bi smel biti vodja TOZD. Zadržal se je tudi pri oblikovanju sistema nagrajevanja po delu in rezultatih dela in tudi on poudaril, da bomo morali mnogo bolj stimulirati delo v težkih obratih in to ne samo neposrednih proizvajalcev, temveč tudi vzdrževalcev, ki v teh obratih delajo. Enaka pozornost mora veljati tudi inventivno-kreativnim delavcem. Menil je, da je vprašanje kadrov za metalurške poklice kompleksno vprašanje, za kar je narejena že ustrezna analiza, ki mora spodbuditi drugačne odnose do teh poklicev. Poudaril je, da se vedno bolj pojavlja to, da predsedniki delavskih svetov le še vodijo seje in niso več sokreatorji politike v TOZD in delovnih organizacijah. Zato bi morali mnoga vprašanja iz sindikalnih organizacij prenesti v samoupravne organe, kot na primer, vprašanje znanstveno raziskovalnega dela in inovacijske dejavnosti, varstva pri delu, skrbi za delavca in drugo, ki bi morali sprejemati konkretne ukrepe, sklepe in podobno.

Delegati konference so ob končani razpravi potrdili predlagani okvirni program dela s tem, da ga ob začetku konference izvoljena komisija dopolni s pripombami, pobudami in sugestijami izraženimi v razpravi.

PROGNOZA OSKRBOVANJA SOZD SŽ S KOVINSKIM VLOŽKOM ZA IZDELAVO SUROVEGA JEKLA

(Nadaljevanje s 1. strani)

KOVINSKI VLOŽEK – PROGNOZA POTREB IN VIROV V SOZD SŽ

	Cene v indeksih	1981	1983	1985	Po letu 1985
Proizvodnja surovega jekla v tonah		855.000	918.000	982.000	1.032.000
Kovinski vložek v t					
Skupaj		924.000	1.011.000	1.074.000	1.111.000
Jekleni odpadki – lastni	82	253.000	261.000	281.000	282.000
Grodelj – lastni	197	160.000	165.000	100.000	–
Grodelj – tuji	177	80.000	80.000	80.000	80.000
Legure		35.000	40.000	50.000	65.000
Jekleni odpadki iz SFRJ	100	170.000	190.000	230.000	230.000
v tem: iz Slovenije	100	110.000	130.000	170.000	170.000
iz drugih republik	100	60.000	60.000	60.000	60.000
Kovinski vložek uvoz		226.000	275.000	333.000	454.000
v tem: Brodospas	164	40.000	50.000	50.000	50.000
Jekleni odpadki – uvoz	137	160.000	170.000	170.000	170.000
Fe v železovi gobi	140	26.000	55.000	113.000	234.000

Jekleni odpadki lastni: Količine lastnega jeklenega odpadka, ki nastaja pri delu v železarnah SŽ so za posamezna leta izračunane iz prikazanega obsega planirane količine surovega jekla in predvidene porabe tujih polproizvodov, ob upoštevanju specifičnih izplenov za posamezne železarnice. Z izboljšanjem izplena, ki ni zadovoljil, bi se zmanjšale količine lastnega jeklenega odpadka.

Grodelj lastni – SŽ, zajema planirano količino izdelano v železarni Jesenice v obdobju 1981–1985. Iz osnutka samoupravnega sporazuma o temeljnih srednjeročnih plana železarnice Jesenice za 1981 do 1985 izhaja, da bi se v letu 1985 izdelana količina grodja znižala na 100.000 ton, kar pomeni, da bi v tem času obratoval le en plavž. Za prikaz »po letu 1985« je izbrana predpostavka, da bi oba plavža na Jesenicah prenehala z obratovanjem. Primerjava cen v gornji razpredelnici pokaže, da se uvršča grodelj iz jeseniških plavžev med najdražje vire kovinskega vložka.

Grodelj tuji – nabavljen v jugoslovanskih železarnah. Na osnovi pogodbe o sovlaganju v izgradnjo železarnice Smederevo bi morale SŽ prejmati letno iz Smedereva od 65.000 do 80.000 ton grodja. Predpostavljamo, da bo mogoče v naslednjem obdobju v železarnah Smederevo in Zenica nabavljati za potrebe SŽ skupno okoli 80.000 ton grodja letno. Doslej te količine še niso zagotovljene.

Skupna količina razpoložljivega grodja – lastnega in tujega – bo znašala v letih 1981 do 1984 okoli 240.000 ton letno. To bi omogočalo, da bi delež grodja v vložku električnih peči znašal okoli 10%, v SM pečeh pa okoli 50%. V letu 1985 bi se zaradi ustavitve enega plavža na Jesenicah skupna razpoložljiva količina grodja znižala na 180.000 ton. Pri 50% deležu grodja v vložku SM peči, ki bi v tem letu omejile izdelavo surovega jekla na vsega 100.000 ton, bi bilo potrebno v tem letu povečati delež grodja v električnih pečeh na okoli 14%. »Po letu 1985«, ko bi povsem prenehali na Jesenicah obratovati plavži in SM peči, bi z 80.000 ton tujega – nabavljenega grodja dosegli delež grodja v vložku električnih peči okoli 8%. Iz navedenega izhaja, da bi bilo potrebno, da bi si SŽ čimprej, z dolgoročnimi dogovori zagotovile stalne dobave grodja iz železarn Smederevo in Zenica v skupni količini 80.000 ton letno.

Legure: V razpredelnici prikazane količine potrebnih ferolegur izhajajo v glavnem iz projekcij porabe posameznih železarn. Z usmeritvijo na večanje deleža plemenitih jekel, bodo vsekakor narastle tudi potrebe po ferolegurah, vendar pa bosta količina in asortiment odvisna od kvalitativnih programov posameznih železarn.

Jekleni odpadki – nabavljeni v Jugoslaviji. V razpredelnici je zaradi specifičnosti problematike, v Jugoslaviji nabavljeni jekleni odpadki prikazani posebej:

a) za količine zbrane v Sloveniji b) za količine, ki jih pričakujemo iz drugih republik.

a) **Jekleni odpadki zbrani v Sloveniji**

Na osnovi večletnih izkušenj je možno oceniti razpoložljive količine odpadka v SRS od 190.000 do 210.000 ton letno (brez lastnega odpadka železarn), kar bi pri uporabi jekla okoli 1.000.000 ton letno, približno ustrezalo normativom, ki

veljajo za industrijsko razvite države. V naslednjem obdobju ni računati s takšnim porastom porabe železarskih izdelkov v Sloveniji, da bi to vplivalo na pomembno povečanje razpoložljivih količin jeklenih odpadkov. Tudi zbiranje jeklenih odpadkov je v Sloveniji organizirano zadovoljivo, tako da se v glavnem celotna količina nastalega jeklenega odpadka vrača v ponovno predelavo. Na teh osnovah lahko za naslednje obdobje računamo z več ali manj nespremenjenimi količinami zbranega jeklenega odpadka v Sloveniji v obsegu okoli 200.000 ton letno.

Od celotne zbrane količine odpade okoli 30.000 ton na jeklene ostružke, preostala količina pa se glede na dosedanje prakso deli na slovenske livarne in slovenske železarnice v odnosu 1:2. Slovenske železarnice lahko na ta način od obeh delovnih organizacij Dinos in Surovine, ki jima je poverjeno zbiranje in priprava jeklenih odpadkov v Sloveniji, pričakujejo v naslednjem srednjeročnem obdobju okoli 120.000 ton jeklenih odpadkov letno. Vendar pa sta se decembra 1980 obe slovenski delovni organizaciji za zbiranje odpadkov obvezali, da bosta SOZD SŽ v letu 1981 dobavili le 105.000 ton jeklenih odpadkov, z obljubo, da si bosta prizadevali, da to količino povečata največ na 110.000 ton; kar pa je še vedno manj, kot je bilo dobavljeno v zadnjih letih. Na zmanjšanje dobav jeklenih odpadkov SŽ v letu 1981 naj bi vplivalo zmanjšanje količin jeklenih odpadkov iz proizvodnje, zaradi racionalnejše uporabe jekla in povečane dobave jeklenih odpadkov iz SRS železarnam v drugih republikah na temelju vezane trgovine. Tak način trgovanja z jeklenimi odpadki sta v letu 1980 razvili predvsem železarni Smederevo in Zenica z nekaterimi večjimi porabniki njihovih izdelkov v Sloveniji in se ocenjuje, da so SŽ na ta način v letu 1980 izgubile najmanj 5.000 ton jeklenih odpadkov iz slovenskih virov. Posebno izstopa primer vezane trgovine med Železniškim gospodarstvom Slovenije in železarno Zenico, ki dobavo novih železniških tračnic veže na proti dobavo ustreznih količin jeklenih odpadkov. Iz navedenih razlogov in zaradi porabljenih zalog v letu 1980 pri Dinos in Surovini, je za leto 1981 v razpredelnici prikazana možna količina dobav iz SRS le v višini 110.000 ton.

S takšnimi količinami dobav jeklenih odpadkov iz Slovenije pa se SOZD SŽ v letih po 1981 ne bi smele zadovoljiti. Zato je potrebno v splošnem združenju črne metalurgije Jugoslavije doseči dogovor, da bo v bodoče povsem prenehala vezana trgovina z jeklenimi odpadki. Posebno pozornost zahteva tudi delitev v Sloveniji zbranega jeklenega odpadka med livarne in železarnice. Livarne zaradi pomanjkanja sivega grodja in nižjih cen stalno povečujejo porabo jeklenih odpadkov. Tako so livarne v Sloveniji leta 1975 porabile 513 kg jeklenih odpadkov na tono livarskih izdelkov, v letu 1980 so se količine jeklenih odpadkov povečale na 750 kg na tono ulitkov, za leto 1985 pa planirajo livarne povečanje porabe jeklenih odpadkov na 845 kg na tono ulitkov. V načrtih razvoja slovenskih livarn je v tej zvezi predvideno skupno povečanje porabe jeklenih odpadkov od 89.000 ton na 126.000 ton leta 1985. Pri, v Sloveniji zbranih jeklenih odpadkih, imajo livarne določeno prednost, ker lahko plačujejo višje cene kot jih zmorejo železarnice. To kaže na to, da lahko v naslednjem razdobju pričakujemo povečan pritisk livarn na dobave jeklenih odpadkov. Slovenske železarnice, ki so

s sovlaganjem omogočile opremiti delovne organizacije za zbiranje odpadkov v Sloveniji s potrebno mehanizacijo za pripravo jeklenih odpadkov, morajo zato v naslednjem obdobju stalno spremljati poslovanje Dinos in Surovine in striktno vztrajati na spoštovanju dogovora sklenjenega med Dinosom, Surovino in SŽ, da se livarnam, ki niso prispevale za razvoj zbiranja sekundarnih surovin, me morejo povečati dobave jeklenih odpadkov.

Ob tem pa se odpira vprašanje ali so dogovorjeni delitveni odnosi, po katerih bi slovenske livarne sprejemale od Dinos in Surovine največ do 60.000 ton jeklenih odpadkov letno, v novih razmerah še družbeno upravičeni. Slovenske železarnice morajo namreč velik del kovinske substance uvažati in pri tem uvoz pokrivate iz izvozom, medtem, ko slovenske livarne, ki z direktnim in indirektnim izvozom svojih izdelkov prav tako ustvarjajo devizni dohodek, svoje potrebe po jeklenih odpadkih v celoti pokrivajo iz jugoslovanskih virov. Zato bi morali z družbenim usmerjenjem porabe jeklenih odpadkov, kot strateške surovine doseči, da bodo livarne uvažale jeklene odpadke v enakem razmerju kot železarna. To vprašanje bi bilo potrebno priti reševati v okviru Gospodarske zbornice Slovenije in Gospodarske zbornice Jugoslavije.

V razpredelnici je pri količinah jeklenega odpadka zbranega v Sloveniji predvideno, da se bodo od leta 1983 dalje povečale količine za 10.000 ton letno, na račun izboljšane »delitvenega« razmerja med livarnami in železarnami. Količina v Sloveniji zbranega jeklenega odpadka za livarne naj bi se namreč omejila na največ 50.000 ton letno.

V skladu z napori za čim boljše oskrbo z jeklenimi odpadki iz domačih virov bo morala SOZD SŽ realizirati tudi projekt za pripravo in briketiranje ostružkov, kar bi omogočilo povečanje v Sloveniji zbranega in pripravljene kovinskega vložka za izdelavo surovega jekla za okoli 40.000 ton letno. Idejni projekt za postavitev »pripravljalnice jeklenih ostružkov« z zmogljivostjo 50.000 ton briketov letno že pripravlja železarna Store, ki je prav tako z uspehom že izvršila poizkus uporabe briketiranih ostružkov za izdelavo surovega jekla v električni peči. Računamo, da bo naprava s predvideno naložbo 74.100.000 din, s skupnim vlaganjem SOZD SŽ, Dinos in Surovine, zgrajena do leta 1984 in so zato v razpredelnici ustrezno povečane dobave kovinskega vložka iz Slovenije za 10.000 ton leta 1984 in za 40.000 ton v naslednjih letih.

b) **Jekleni odpadki nabavljeni v drugih republikah**

Količine jeklenih odpadkov, ki so jih prejemale slovenske železarnice iz drugih republik so znašale leta 1979 in 1980 okoli 60.000 ton letno. Spriči splošnega, naraščajočega zanimanja za recikliranje jeklenih odpadkov, je težko pričakovati, da bi se dobave za potrebe SOZD SŽ iz drugih republik v bodoče lahko povečale. Nasprotno, če upoštevamo, da se regionalno zapiranje trgov tudi pri zbiranju in uporabi jeklenih odpadkov ne bo moglo povsem preprečiti; prav posebno pa, če se bodo uresničile namere za izgradnjo novih električnih peči v hrvaških železarnah ter zaradi naraščajoče uporabe jeklenih odpadkov v livarnah, bi bilo potrebno na splošno računati z zmanjšanjem dobav jeklenih odpad-

kov iz drugih republik. Vendar pa ocenjujemo, da bi lahko nekoliko narasle dobave legiranih odpadkov, ki so sedaj v dobavi iz drugih republik udeležene s približno 10.000 tonami letno. Razen tega ocenjujemo, da bo možno dobaviti tudi že manjše količine predelanih lahkih odpadkov iz »šreder« naprav, od katerih se ena že gradi v Beogradu, druga pa se projektira za postavitev v okolici Zagreba. Ker bi bilo možno zbrati v Sloveniji od 30.000 do 45.000 odsluženih avtomobilov in odvržene bele tehnike, racionalno obratovanje »šreder« naprave pa zahteva 100.000 ton vložka, bi izgradnja takšne naprave v Sloveniji prila vpoštev šele po letu 1985. Med tem časom pa bi bilo možno, da bi odpadke za »šreder« zbiral v Sloveniji Dinos in Surovina ter jih pošiljala na predelavo v najbližjo napravo zunaj Slovenije. V sodelovanju z obema slovenskimi organizacijami za zbiranje odpadkov, bi bilo potrebno analizirati, ali bi bil tak način pridobivanja jeklenih odpadkov racionalen. Ne glede na možnosti predelave v Sloveniji zbranih odpadkov, bi morale Slovenske železarnice vzpostaviti kontakte z delovnimi organizacijami s »šreder« napravami zunaj Slovenije in najti ustrezne oblike sodelovanja (Unija, Zagreb).

Ocenjujemo, da bi bilo mogoče s povečanjem dobav legiranih odpadkov in s predelanimi odpadki iz »šreder« naprav, zadržati skupne dobavljene količine jeklenih odpadkov iz drugih republik tudi v bodoče na dosednji ravni, to je okoli 60.000 ton letno.

Jekleni odpadki iz uvoza. Ker je dobava potrebnega kovinskega vložka iz domačih virov, omejena, bo SOZD SŽ tudi v bodoče morala uvažati del potrebne kovinske substance. Kot posledica rastoče količine izdelanega surovega jekla in zmanjšanja lastne količine grodja, pa se bo odvisnost SŽ od uvoza v naslednjih letih še močno povečala. SŽ bodo morale uvoziti sledeče količine vložka za izdelavo jekla: (v tonah)

1981	1982	1983	1984	1985	Po letu 1985
226.000	266.000	275.000	275.000	333.000	454.000

Uvoz kovinskega vložka za potrebe SŽ je v razpredelnici razdeljen na tri različne vire in sicer:

a) Indirektni uvoz prek Brodospasa z nabavljanjem in razrezovanjem odsluženih ladij. Jekleni odpadki pridobljeni z razrezovanjem odsluženih ladij predstavljajo v glavnem kvalitetne jeklene odpadke, vendar pa spadajo po ceni franco Split med najdražje vrste jeklenega vložka (glej razpredelnico). Na to vplivajo visoke cene ladij in visoki stroški razrezovanja zaradi zastarele tehnologije. Razen tega je ta vložek obremenjen še z višjimi stroški prevoza zaradi daljših prevoznih poti iz Splita do slovenskih železarn. Spriči visoke cene bodo količine, ki jih bo dobavljala Brodospas verjetno tudi v bodoče ostale omejene. Kljub temu pa se slovenske železarnice temu viru jeklenih odpadkov v bodoče ne bi smele povsem odpovedati. Potrebno bo intenzivirati različne oblike sodelovanja z Brodospasom na dolgoročni osnovi in pomagati posodobiti rezanje in pripravljanje jeklenega odpadka, prav tako pa tudi racionalizacijo celotnega poslova-

nja. Slovenske železarnice se bodo morale povezati z drugimi jugoslovanskimi komitenti Brodospasa (predvsem z železarno Sisak) in skupno pomagati iskati najbolj ustrezno lokacijo za kasacijo ladij in razvijati takšne oblike organizacije Brodospasa in njegove povezave z železarnami, ki bodo zagotavljale čim bolj racionalno poslovanje.

b) Direktni uvoz jeklenega odpadka. Slovenske železarnice so v zadnjih letih uvozile okoli 160.000 ton jeklenih odpadkov, od tega okroglo 100.000 ton iz ZSSR, ostalo pa iz dežel zahodne Afrike, Bolgarije in le manjše količine iz drugih dežel Evrope. Jugoslavija je doslej na temelju blagovne liste prejela iz ZSSR okoli 200.000 ton jeklenih odpadkov letno, od katerih je bilo 31% dodeljenih slovenskim železarnam. Preostalo količino, to je okoli 40.000 ton letno, pa so slovenske železarnice prejemale iz ZSSR na osnovi blagovne menjave.

V sedanjem trenutku, ko sta energetska kriza in recesija v črni metalurgiji zajeli več del sveta, je težje kot kdajkoli poprej prognozirati dolgoročni razvoj svetovne trgovine z jeklenimi odpadki. Vendar pa lahko s precejšnjo gotovostjo predpostavljamo, da bo tržišče evropske gospodarske skupnosti – zaradi obstoječega posebnega režima za izvoz jeklenih odpadkov – za Jugoslavijo ostalo še naprej praktično zaprto. Prav tako ni računati na povečane možnosti za nabavo jeklenih odpadkov v ZDA, ki spadajo sicer med največje izvoznike jeklenih odpadkov na svetu, glede na to, da so tudi tam vse bolj prisotne zahteve, da bi se v bodoče izvoz jeklenih odpadkov omejil oziroma kontingental.

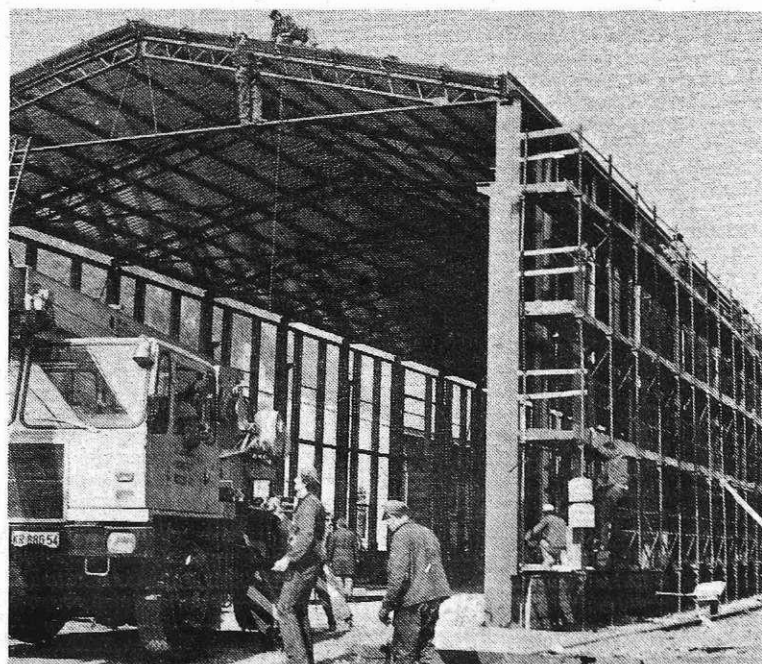
Kot potencialni viri za uvoz jeklenih odpadkov ostajajo zatorej tudi v bodoče v glavnem dosednji dobavitelji, to je ZSSR in države v razvoju, vendar pa tudi za izvore manjka zanesljivih informacij, ki bi omogočale zanesljivo planiranje dobav za naslednje razdobje. Tako, na primer, izhaja iz podatkov in anket »International Iron and Steel Institute« iz leta 1978, da bo ZSSR v letu 1985 razpolagala s 5,5 milijonov ton presežka jeklenih odpadkov (več kakor največji izvoznik ZDA, kjer so

presežki za leto 1985 ocenjeni 3,4 milijona ton). Na drugi strani pa je znano, da tudi na vzhodu pridajajo vedno večji pomen reciklirano odpadkov, razen tega pa je iz raznih podatkov iz različnih mednarodnih srečanj metalurgov in naših neposrednih kontaktov s predstavniki črne metalurgije ZSSR možno zaključiti, da namerava ZSSR v bodoče omejiti, oziroma celo povsem ukiniti izvoz jeklenih odpadkov. Čeprav Jugoslavija še ne razpolaga s podatki kolikšen bo uvoz jeklenih odpadkov iz ZSSR v letu 1981 in v naslednjih letih srednjeročnega razdobja, pa je vendarle iz naslova blagovne menjave in iz naslova blagovne liste realno pričakovati, da se dosednji obseg dobav jeklenih odpadkov iz ZSSR za Jugoslavijo v naslednjem razdobju ne bo bistveno spremenil. Po vsej verjetnosti pa se bodo povečale zahteve za povečanje deleža v delitvi dobavljenih količin iz ZSSR od ostalih jugoslovanskih železarn in livarn.

Tudi za uvoz iz Bolgarije, ki je za potrebe slovenskih železarn leta 1980 dosegel 12.000 ton ni pričakovati, da bi se lahko v naslednjem obdobju bistveno povečal. Ostane še uvoz iz držav v razvoju, ki je v zadnjih letih za potrebe SOZD SŽ narasel od okroglo 10.000 ton leta 1975 na 40.000 ton leta 1980. Čeprav tam vse možnosti za obsežnejše ubiranje še niso izčrpane, pa bodo tudi v bodoče omejitveni faktorji raztreseni viri, nezadovoljiva organizacija zbiranja in odkupovanja odpadkov, slaba opremljenost pristanišč ter neurejen transport; razen tega pa se povečuje tudi povpraševanje s strani bližnjih držav (Spanija, Libija).

Potrebno bi bilo upoštevati, da se bodo verjetno v bodočem razdobju povečale zahteve po uvozu tudi s strani drugih jugoslovanskih porabnikov jeklenih odpadkov. Možnosti za oskrbovanje slovenskih železarn z jeklenimi odpadki iz uvoza v naslednjem obdobju zato gotovo ne bodo lažje niti večje kot doslej. Ker v tem trenutku ne razpolagamo z informacijami, ki bi upravičevale planirati večji uvoz jeklenih odpadkov v naslednjem srednjeročnem obdobju, računamo v razpredelnici z uvozom jeklenih odpadkov na dosednji ravni.

Železova goba. Količine jeklenih odpadkov in grodja, ki bodo na osnovi predložene prognoze na raz-

Pokrivanje in obzidava nove hale za elektrode (Foto I. Kučina)

polago slovenskim železarnam v letu 1981, bodo komaj zadostovale za sestavo potrebnega kovinskega vložka za planirano količino surovega jekla (v tabeli je prikazan izračunski primanjkljaj 26.000 ton, kar znaša nekaj manj kot 3 % celotnega potrebnega vložka). Z večanjem količine izdelanega surovega jekla v teku srednjeročnega obdobja, pa bo vzporedno naraščal tudi primanjkljaj kovinskega vložka, v takšnem obsegu, da ga ne bo več možno pokrivati s konvencionalnimi surovinami. V letih 1982 do 1984 se bo primanjkljaj konvencionalnega kovinskega vložka gibal v mejah 5–6 %, s prenehanjem obratovanja enega plavža, leta 1985, se bo povečal na okoli 10 %, s perspektivo, da v dokončni fazi, ko bo povsem prenehalo obratovanje plavžev in SM jeklarne, doseže do 30 %.

Očitno je, da dosegljive količine jeklenih odpadkov in grodja ne bodo zadostovale, da bi lahko slovenske železarnice v srednjeročnem obdobju 1981–1985 dosegle načrtovano količino surovega jekla in bo zato nujno manjkajoče količine jeklenega vložka nadomestiti z železovo gobo.

Količina izdelane železove gobe v svetu, z razširitvijo procesa direktne redukcije, posebno v deželah s ceninimi viri energije (Latinska Amerika in Bliznijski vzhod) stalno narašča. Ceni se, da se bodo svetovne zmogljivosti za izdelavo železove gobe, ki so leta 1980 dosegle okoli 15 milijonov ton, do leta 1985 povečale na 30 do 40 milijonov ton. Vzporedno z naraščanjem količine, pa postaja železova goba vse bolj tržno blago, ki ga je možno, ob določenih pogojih transporta, prevažati na velike razdalje. Zato je možno železovo gobo nabavljati v deželah, ki zaradi posebno ugodnih energetskih pogojev z nizkimi stroški izdelujejo železovo gobo za trg. Za naše razmere je ugodno, da spadajo med te dežele tudi nekatere države v razvoju. Kakor je razvidno iz ponudb, ki jih je prejelo SOZD SZ, se je cena železove gobe CIF naša luka, že praktično izenačila s ceno uvoženih jeklenih odpadkov, pri čemer pa je pri primerjavi že upoštevano, da vsebuje železova goba le okoli 90 % železove substance. Pričakujejo, da se bo v bodoče na svetovnem trgu kvaliteta nelegiranih jeklenih odpadkov vse bolj vzporedila s kvaliteto železove gobe, kar bo imelo za posledico, da se bodo medsebojno usklajevale tudi cene železove gobe in jeklenih odpadkov.

Porebna količina železove gobe – okoli 60.000 ton letno – za predvideno količino surovega jekla v letih 1982 do 1984, ne dosega 10 % potrebnega kovinskega vložka za električne peči tako, da glede porabe energije in poteka procesa izdelave surovega jekla, dodatke železove gobe ne bo povzročil posebnih težav. Ker pa je smotrna uporaba železove gobe le vezana na določene izkušnje je nujno, da se s poizkusno predelavo prične čimprej in bi bilo zato potrebno že v letu 1981 nabaviti določene količine iz uvoza. Na temelju izkušenj pridobljenih v letih 1981–1984 z nabavo, prevozom, skladiščenjem in predelavo železove gobe, pa bo možno ob koncu srednjeročnega obdobja podvojiti njeno porabo. V končni fazi, ko bomo prenehali z izdelavo SM jekla in grodja, bo dosegel delež železove gobe v kovinskem vložku električne peči že 23 %.

Redna uporaba železove gobe zahteva tudi določene predhodne priprave. Kljub že doseženi manjši občutljivosti za atmosferske vplive so za shranjevanje železove gobe v luki in železarnah potrebna ustrezna, posebno opremljena pokrita skladišča, ki jih bo nujno zgraditi. Z dodajanjem železove gobe, ki predstavlja kemično čisto surovino, brez škodljivih primesi (oligo elementi), v vložek električnih peči, se brez večje škode za kvaliteto izdelanega surovega jekla povečuje tudi možnost širše uporabe manj vrednih, nečistih jeklenih odpadkov, ki jih bo v bodoče vse več.

Na osnovi izkušenj, zbranih z uporabo železove gobe v prvih letih srednjeročnega obdobja, bo potrebno izbrati najustreznejše dobavitelje in si na temelju dolgoročnih pogodb zagotoviti redne dobave v ustrezni kvaliteti.

V razpredelnici prikazana perspektivna poraba železove gobe »po letu 1985«, pa že predstavlja takšne količine, ki bi, v kolikor bi uspelo zagotoviti ustrezne energetske vire, opravile izdeladno lastne naprave za izdelavo železove gobe. V ta namen morajo slovenske železarnice intenzivirati študije in priprave za izgradnjo naprave za direktno redukcijo v Jugoslaviji in se pri tem povezati predvsem z železarno Sisak.

Transport surovin. Ocenjujemo, da bodo skoraj celotne količine kovinskega vložka za potrebe slovenskih železarn iz uvoza prihajale iz prekomorskih dežel preko jadranskih luk. Razen za 40.000 do 50.000 ton jeklenih odpadkov od odsluženih ladij, ki jih Brodospas razrezuje v Splitu, prideta za prekladanje uvo-

ženih surovin iz ladij na železnico v poštev pristanišče Reka in Koper. Na Reki, kjer se sedaj pretovarjajo železni odpadki za potrebe slovenskih železarn, so prekladalne zmogljivosti omejene na 180.000 ton letno in jih ni mogoče povečati. Prav tako Reka nima možnosti skladiščenja jeklenih odpadkov, zato pride v poštev samo direktno prekladanje iz ladij v vagon. Za dodatne tovore ponuja Reka nove prekladalne zmogljivosti v raskem zalivu, kjer bi bilo potrebno izgraditi obalo, urediti skladiščne površine in nabaviti potrebne žerjave. Celotna naložba je ocenjena na 250 milij. din, potrebno pa bi bilo sovlaganje SOZD SZ. Za stroške prevozov do slovenskih železarn in železarne Sisak je lokacija Raša manj ugodna kot sta Reka oz. Bakar in Koper. Prevozi jeklenih odpadkov iz Raše bi presegali stroške prevozov iz Reke za železarno Jesenice za 70 din/t ali 43 %, za železarno Store za 66 din/t ali 44 %, za železarno Ravne za 55 din/t ali 26 % in za železarno Sisak za 91 din/t ali za 46 %. Na višino podražitev vplivajo razen večjih razdalj iz Raše do železarn tudi nesorazmerno visoke prevozne tarife, ki jih zaračunava železnica za prevoze na odseku proge Kozina–Raša zaradi malega prometa. S povečanjem prometa bi se morali na tem odseku tudi primerno znižati stroški za železniški netotonski km tako, da je upravičeno računati z nekoliko manjšimi podražitvami za prevoze iz Raše do železarn, kakor je prikazano zgoraj.

Tudi pretovarjanje kovinskega vložka v Koprju za potrebe slovenskih železarn bi zahtevalo nove naložbe za izgradnjo tretjega bazena. Luka Koper nudi SOZD SZ poseben terminal v tretjem bazenu, ki bi ga bilo potrebno zgraditi z združenimi sredstvi. Vrednost naložbe za terminal v Koprju je ocenjena na 547.000.000 din. Železniški prevozni stroški za dovoz jeklenih odpadkov iz Koprja v slovenske železarnice bi bili za okoli 5 % višji kot za prevoze iz Reke, za železarno Sisak pa bi podražitev znašala 12 %.

Ker sta novi prekladalni zmogljivosti v Raši in Koprju vezani na večja vlaganja in več let trajajočo izgradnjo, bi kazalo za prekladanje jeklenega odpadka iz uvoza za potrebe slovenskih železarn še v naprej zadržati pristanišče Reko, kjer bi obstoječe pretovorne zmogljivosti zadostovale za prekladanje jeklenih odpadkov za slovenske železarnice, po predvidevanjih v predloženih prognozi, za celotno bodoče razdobje. Glede na to, da se SOZD SZ dogovarja z železarno Sisak za skupno nastopanje pri oskrbovanju s surovinami iz uvoza, bodo skupne potrebe po uvoženih jeklenih odpadkih za SOZD SZ in za železarno Sisak (za železarno Sisak še niso znane količine) verjetno presegle razpoložljive zmogljivosti za prekladanje v pristanišču Reka. V tem slučaju bi morala oba partnerja, SOZD SZ in železarna Sisak, skupno izbrati in sodelovati pri usposobitvi dodatnih prekladalnih zmogljivosti (verjetno bi zato bolj ustrezala Raša kot Koper) in oba skupno uporabljati Reka in novi pretovorni terminal za uvoz jeklenih odpadkov.

Za pretovarjanje železove gobe iz ladij na železnico prihaja v poštev, poleg Raše in Koprja, tudi možnost zgraditve ustreznega terminala v Bakru. Ker si bodo morale slovenske železarnice za nemoteno preskrbo z uvoženo železovo rudo v Bakru zagotoviti s sovlaganjem določene skladiščne površine za železovo rudo, bi bilo primerno v tem okviru zgraditi tudi pokrito skladišče, ki bi omogočalo pretovarjanje in skladiščenje železove gobe iz uvoza. Ker je tudi pri preskrbi z železovo gobo predvideno sodelovanje z železarno Sisak, bi morala pri ureditvi terminala in njegovi uporabi oba partnerja nastopati povezano.

V teku nadaljnjega dograjevanja srednjeročnega plana 1981–1985, se bodo na temelju dokončnih podatkov in bolj izčrpnih informacij verjetno spremenile v razpredelnici prikazane kvantifikacije o izdelavi surovega jekla in o virih kovinskega vložka. Vendar pa ni pričakovati, da bi mogle biti spremembe take narave, da bi se zaradi tega spremenilo tudi bistvo prikazanih problemov in nalog.

Viktor Kotnik,
Miran Gorup,
Stojan Kostanjevec

OBNOVA DOMA NA MEŽAKLJI

Izvršni odbor konference osnovnih organizacij sindikata Železarn je januarja 1979 imenoval posebni odbor, da opravi v zvezi s počitniško postojanko na Mežakli naslednje naloge:

1. Pridobiti za železarno Jesenice zemljišče in objekte, kateri so bili last Univerze v Ljubljani.
2. Pripraviti vse potrebne programe in načrte za adaptacijo oz. usposobitev doma na Mežakli, da bo služil polno namenu (I. faza obnove in izgradnje).
3. Pripraviti dolgoročni program in načrte za nadaljnjo izgraditvijo počitniškega centra (usposobiti ga za več namenske dejavnosti, kot so počitniške, izletniške, zdravstvene, športne).

Pri tem je treba računati in upoštevati interese tudi ostalih organizacij združenega dela in občanov Jesenic (II. faza obnove in izgradnje).

Na osnovi teh nalog je odbor najprej razvil dejavnosti za pridobitev oz. ureditev lastništva. Kot je znano so bili objekti in zemljišče po osvoboditvi, kot splošno ljudsko premoženje, dani od družbe v upravljanje in razpolaganje Univerzi v Ljubljani. V letu 1952 je prišlo do najemne pogodbe med Univerzo v Ljubljani in sindikalno organizacijo železarne Jesenice. Po tej pogodbi se je železarna obvezala adaptirati (dograditi) osrednjo stavbo in depandanso. Kolektiv naše železrne je to delo opravil zelo pošteno, v glavnem s prostovoljnimi deli. S tem je železarna po pogodbi pridobila pravico uporabe objektov na Mežakli za dobo desetih let, kar je bilo za nas glede na (dogradnjo) vložena sredstva za adaptacijo in dograditev zelo neugodno.

Leta 1957 je prišlo do pogovora med železarno in Univerzo z namenom, da bi pripravili (spremenili) novo pogodbo. Doseglo se je samo to, da se je ustanovil poseben konzorcij za skupno upravljanje lastništva je pa še vedno ostalo Univerzi. Leta 1962 po preteku desetletne pogodbe železarna ni bila več pripravljena obnoviti pogodbe, ne da bi se rešilo vprašanje lastništva. Tako je železarna brez pogodbe upravljala z domom do leta 1965, ko ga je Univerza dala v najem Alpe-Adriji do leta 1969, ko je bil dom končno zaradi neustreznega upravljanja in vodenja zaprt. V času, ko sta bila dom in depandansa zaprta, je lastnik, to je Univerza, poskrbel za redno nadzorstvo nad zgradbama (zračenje, občasna manjša popravila strehe itd.) tako, da sta stavbi zahvaljujoč se temu v sorazmernem dobrem stanju, tako da bo možno izvesti adaptacijo.

Odbor je ob imenovanju takoj začel akcijo za pridobitev lastništva nad objekti in zemljiščem na Mežakli. Kljub pooblastilom, ki smo jih imeli s strani vodstva železarne, pa so dogovori potekali počasi, (skoraj dve leti), dokler ni odbor v mesecu novembru 1980 leta postavil zahtevo, da se morajo lastniške zadeve objektov in v nasprotnem primeru se železarna dokončno umika z Mežaklje. Pripominjamo, da je bilo pred tem opravljenih dosti dogovorov tudi med vodstvom železarne in Univerze in ogledi na mestu. Opravljena je bila tudi že geodetska izmera za razdelitev premoženja. Tako je bilo v tem dveletnem obdobju opravljeno delo v zvezi s pridobitvijo počitniškega doma na Mežakli do takšne stopnje, da se pogodba o prenosu osnovnega sredstva na železarno Jesenice lahko podpiše v prednost objekta počitniškega doma je bila po sodnem izvedencu za gradbeno stroko ocenjena na 2.213.300,00 din, kar predstavlja tudi dogovorjeno prometno vrednost, za katero je Univerza Edvard Kardelj v Ljubljani pripravljena ta počitniški dom (glavni objekt) predati kot osnovno sredstvo železarni. Prenos pripadajočega funkcionalnega zemljišča v izmeri okrog 17.000 kvadratnih metrov bi se opravil brezplačno. V zvezi z zemljišči je bilo doseženo soglasje, da železarna pridobi vsa tista zemljišča, ki so glede eventuelne izgradnje kakršnihkoli rekreacijskih objektov zanimiva v celoti. Ugotavljamo, da je ocena vrednosti objekta realna in v vsakem pogledu za železarno sprejemljiva. Univerza je nedograjen objekt, ki leži v južnem predelu, ki pa je samo zidovje s streho, prenesla na delovno organizacijo LIPA v Ajdovščini.

V informativnih razgovorih s predstavniki te delovne organizacije je bilo ugotovljeno, da so pripravljene sofinancirati ustrezen del za skupne naprave, kot so vodovod, elektrika, igrišča. Za železarno je takšna rešitev ugodna, saj bi del stroškov za skupne naprave krila ta delovna organizacija. Po drugi strani pa so vsa zemljišča, ki so zanimiva za izgradnjo katerihkoli objektov v upravljanju železarne oz. bodo v njenem upravljanju in nas v tem

pogledu prisotnost te delovne organizacije na predvidenem mestu ne bo ovirala.

Depandanso, zgradbo na zahodni strani glavnega objekta z najnujnejšim zemljiščem za dostop si bo Univerza pridržala za svoje počitniške potrebe. Univerza v Ljubljani, oziroma njeni samoupravni organi so že sprejeli sklepe o prenosu počitniškega doma na železarno Jesenice. Takšne sklepe o prevzemu osnovnega sredstva je tudi že sprejel delavski svet TOZD Družbena prehrana. Vse pravne – lastniške zadeve in pogodbe, tako z Univerzo kot z delovno organizacijo LIPA Ajdovščina, urejuje pravni oddelek železarne.

Na osnovi takšnega stanja (predvsem z ureditvijo lastništva) je odbor za izgradnjo počitniškega centra Mežaklja pripravil okvirni program adaptacije in izgradnje, kateri bi se odvijal po fazah in je prilagojen dejanskim potrebam organizacijskim in finančnim možnostim jeseniškega železarja in občana.

PROGRAMSKA USMERITEV I. DEL

1. Ureditev in sprejem oz. podpis pogodb za dokončni prenos lastništva dogovorjenega zemljišča in objektov na železarno Jesenice (TOZD Družbena prehrana).
2. Izdelava adaptacijskega načrta obnove doma z minimalno zunanjo ureditvijo (predhodna ugotovitev dejanskega stanja).
3. Obnova in izgradnja po adaptacijskem načrtu
 - kuhinja (nova v prizidku) z opremo,
 - spodnji prostori v zgradbi – salon, dnevni prostor za goste (funkcionalna ureditev pritličja),
 - sanitarije v pritličju,
 - popravilo strehe, strešnih oken, žlebov in podobno,
 - obnova vodnjaka, črpališča in vodovoda (dovodi),
 - obnova vodovoda v zgradbi
 - obnova kanalizacije in greznice,
 - ogrevanje – odločitve toplovodno, termoakumulacijsko; drugo – električna napeljava (dovodi, v stavbi in kuhinji),
 - ureditev okoliša in obnova rekreacijskih objektov.
4. Zagotavljanje najnujnejših finančnih sredstev
 - odkupnine za objekte in zemljišče
 - sredstva za kritje stroškov pri izvedbi adaptacijskega načrta v letu 1981
 - zbrati in odkupiti potrebne opreme inventarja.
5. Organizacija operative
 - zbrati strokovni gradbeni odbor z nosilci posameznih nalog. Delo pri obnovi naj bi v največji meri temeljilo na prostovoljnem

delu članov sindikata in mladine. Prostovoljno delo bo za to potrebno po izdelanem programu in strokovni usposobljenosti – prostovoljcev, tudi primerno organizirati (npr. elektriki – obnova in obdelava električne napeljave, vodovodni instalaterji – vodovodno omrežje, tesarji – ostrešje itd.)

6. Zaključek I. faze (adaptacija) ureditve

– pripravljeno do časa, da bo omogočena organizacija letošnjih proslav obletnic NOB in srečanje borcev Slovenskih železarn (odločitve obč. odbora ZZB NOV Jesenice in aktivna ZB NOV V Železarni)

(Železarna Jesenice je letos organizator srečanja borcev SOZD Slovenske železarnice.)

DRUGI DEL

1. Izdelava celotnega načrta na osnovi dolgoročne uporabe in potrebnem oz. ugotovljenem obsegu kapacitet

– izdelati idejne in glavne načrte (naročiti)

– za sodelovanje in pomoč povabiti (po dogovorih) občinski sindikalni svet Jesenice in preko njega eventualno tudi ostale delovne organizacije in krajevne skupnosti jeseniške občine, kot tudi politične organizacije (ZSMS, SZDL in podobno).

2. Neposredni, dolgoročni program na osnovi katerega bi bilo možno napraviti idejne in glavne načrte naj bi bil utemeljen s programi uporabnosti bivalnih in gostinskih kapacitet v domu na Mežakli, ki jih bodo posredovali pristojni z zainteresiranih področij

– dopustniška aktivnost delavcev in upokojenecv železarne in jeseniške občine (sind. organ. železarne, občinske sindikalne organizacije železarne, občinski sindikalni svet).

– rekreativna in izletniška dejavnost (sindikati železarne in občine, ZSMS, športne organizacije).

– zdraviliška dejavnost, rekavalescenti, usmerjena dopustniška dejavnost (kadrovske sektor železarne, zdravniki, sindikat železarne in občine).

– izobraževalna dejavnost, tečaji, seminarji in podobno (kadrovske sektor železarne, sindikalne organizacije železarne in občine, ZSMS in drugi).

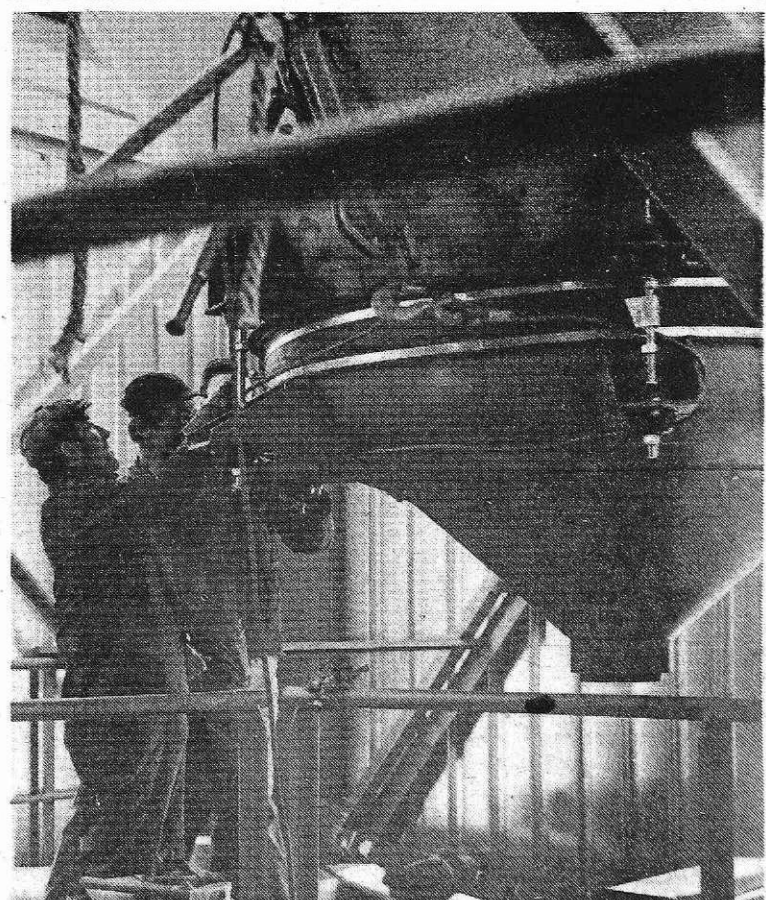
Na osnovi ugotovljenih potrebnih kapacitet naj bi upoštevali pri nadaljnji graditvi tudi razširitve domskih kapacitet in primerne infrastrukture.

– možnosti širitve kapacitet oz. brunaric, ki jih bi lahko zgradile posamezne TOZD železarnice, ali druge organizacije v občini itd.

– program postopne izgradnje rekreacijskih objektov in naprav za letne in zimske športne dejavnosti.

– program in skupni dogovor z delovnimi organizacijami, ki so prisotne ob domu na Mežakli za elektro omrežje, vodovod, ceste itd. – proučitev perspektivno možnih drugih dostopov k počitniškemu centru na Mežakli (žičniška povezava direktno z Jesenico).

Odbor za ureditev počitniškega centra Mežaklja

Montaža silosa za prah na novi odpraševalni napravi pri elektrojeklarni (Foto I. Kučina)

ALFRED NOBEL IN NJEGOVI FIZIKI

Alfred Nobel, švedski izumitelj in industrialec, je leta 1896 ustanovil po njem imenovani sklad z devetimi milijoni dolarjev. Vendar takrat ni slutil, da bodo letno iz tega sklada izplačane nagrade kmalu postale najvišji statusni simbol znanstvenikov. Prvič so podelili nagrade leta 1901, torej ravno v času elikega prodora v fiziko, ko se je razumevanje sveta v osnovi premenilo s kvantno in relativnostno teorijo. Spoznanja, ugotovljena v začetku 20. stoletja so omogočila v naslednjih desetletjih izredno poglobljeno razumevanje tako mikrokozmosa s fizičnimi elektronskimi delci, kakor tudi zvezdnih, galaktičnih in kozmičnih dogajanj. Dosedanji nosilci Nobelovih nagrad za fiziko od Wilhelma Röntgena do Sheldona Glashowa, so vendar isti moške in žene, katerih dela tvorijo osnovo sodobne naravoslovne znanosti.

Doslej je prejelo 114 znanstvenikov Nobelovo nagrado za fiziko. To so bili predvsem moški, saj sta bili doslej med njimi le dve ženski: Marie Sklodowska-Curie (radij in polonij) in Maria Oepfert-Mayer (luskasti model atomskega jedra). Poprečna starost nagrajencev je bila doslej dobrih 49 let, medtem, ko je bila skoraj polovica starih med 40 in 59 leti. Običajni nagrajenec v fiziki je pri slavnosti v Stockholmu že zrela osebnost v najdljših letih in ima že dolgoletni naslov profesorja, medtem ko svoja najbolj originalna dela pogosto objavi že kot doktor inženir. Pri tem sta samo dva ekstremna primera: Wilhelm Lawrence Bragg (ugotavljanje strukture kristalov) je dobil nagrado, ko je bil star 25 let in Pjotr Kapica (fizika nizkih temperatur) je bil edini, ki je postal Nobelov nagrajenec pri starosti 80 let.

Zanimiva je tudi državljanska pripadnost nagrajencev. Fizičarji se veliko selijo in seveda delajo predvsem tam, kjer jim nujno najboljše pogoje. Zato ni presenetljivo, da vodijo ZDA s 44 nagrajenci pred Veliko Britanijo z 20 in Zvezno republiko Nemčijo s 14 nagrajenci. Emigracija znanstvenikov iz nacistične Nemčije je v določeni meri pripomogla k povečanju števila Nobelovih nagrajencev v ZDA. Z upoštevanjem državljanstva ob rojstvu, so ZDA s 30 nagrajenci še vedno na prvem mestu, medtem ko se število nemških poveča na 20. Glede na velikost in evropsko prebivalstvo sta med nobelovskimi nagrajenci slabo zastopani Sovjetska zveza s sedmimi in Japonska s tremi, medtem, ko imajo nekatere manjše države sorazmerno več nagrajencev: sicer Nizozemska pet, Avstrija štiri in Madžarska tri. Vendar rodno pripadnost ni mogoče precenjevati, kar najbolje dokazuje Albert Einstein (fotoelektrični efekt), ki je bil zaporedoma emec, Švicar, spet Nemec in končno Amerikanec.

Postavlja se tudi principiarno vprašanje kaj je sploh fizika. Uglahamo Marconi (brežžični brzojav) in Nilld Gustaf Dalén (regulator za svetilke) sta bila izumitelja in ne prava znanstvenika. Poleg tega je dobila vrsta znanih fizikov Nobelovo nagrado za kemijo in med njimi predvsem Ernest Rutherford (atomsko jedro), potem pa še Walter Nernst (tretji stavek termodinamike), Frederic Joliot (umetna radioaktivnost) in Peter Debye (lipolni elementi molekul).

UPORABA PLAZME PRI IZDELAVI ŽELEZOVE GOBE

Že nekaj let nazaj se v švedski železarni SKF, Hofors intenzivno ukvarjajo z uvedbo plazme pri izdelavi železne gobe. Generator za plazmo omogoča ogrevanje plina do visoke temperature med 3.000 in 10.000 stop. C in pri tem plin ionizira (ionizacija imenujemo nastanek električno nabitih atomov imenovanih ioni iz nevtralnih atomov), oziroma se pretvori v plazmo. Ker so energetske izgube v generatorju majhne je mogoče dovajati plinu zelo velike količine energije. Oksidacijske in redukcijske pline je mogoče enako učinkovito ogrevati in pri tem ne nastane nobena sprememba v njihovi sestavi. Tehnologijo plazme nekaj časa uporabljajo v manjši meri tudi za industrijske namene. Vendar šele potem, ko so začeli v ZDA raziskovati možnost uporabe generatorja za plazmo v vesoljske namene, je tehnologija vzbudila zanimanje tudi pri jeklarskih strokovnjakih.

Vesoljske raziskave so razvile generator za plazmo z močjo 50 MW. Železarna SKF je uporabila po letu 1973 opremo tega generatorja za svoje raziskave v železarstvu. Pri tem je opredeljena za uporabo tehnologije s plazmo pri pridobivanju lina reducenta, potrebnega za izdelavo železove gobe.

Osnovni namen raziskovalnega programa je bil razviti činkovitega plinskega generatorja, pri katerem bi bilo možno birati med tremi reducenti in sicer olinom, nafto ali premogom. Raziskovalna dela so opravili v Hoforsu. Rezultati so pokazali, da lahko pripeljejo teoretične možnosti tehnologije s plazmo do praktičnih prednosti.

Poskuse z direktno redukcijo oziroma izdelavo železove gobe so izvajali v železarni SKF, predvsem iz dveh razlogov. Prvi bil vedno večja poraba železove gobe, ki jo uporabljajo upaj z jeklenim odpadkom kot vložek v električni obločni peč, kot drugi, možnost uporabe različnih energetskih medijev.

Osnovna značilnost pri izdelavi železove gobe je, da je železova ruda reducirana v trdnem stanju. Zaradi kemičnega avnotežja je mogoče uporabiti samo okoli 40 % reducenta v plinu. Zato je treba uporabljeni plin regenerirati in ponovno uporabiti.

Slaba stran večine postopkov direktne redukcije je v glavnem na strani regeneracije. Poraba energije je pri tem sorazmerno velika in iz ekonomskih razlogov uporabljajo ti postopki elikokrat cenen zemeljski plin. Uporaba ostalih virov energije, ot sta premog ali nafta, vodi pri danes znanih postopkih in sejanjem stanju razvoja do večje porabe energije.

Bolj ekonomičen postopek regeneracije bi naredil izdelavo železove gobe zanimivo še za širše tržišče kot je že danes. Kaže, da je tu mesto za tehnologijo s plazmo in to so tudi pokazale aziskave na poskusni napravi v Hoforsu.

Prednosti postopka s plazmo so:

- Možnost izbire med plinom, nafto in premogom.
- Manjša poraba energije.
- Nizki investicijski in obratovalni stroški.
- Enostavna konstrukcija naprave.
- Ekonomika pri nizki proizvodnji.
- Majhno onesnaženje okolja.
- Visoka kakovost proizvoda.
- Enostavna uporaba v obstoječih napravah.

Rezultati poskusov so bili tako uspešni, da se je železarna SKF odločila rekonstruirati že obstoječo napravo za izdelavo železove gobe v Hoforsu. Ta je bila zgrajena leta 1955 in je leta 1978 prenehala obratovati zaradi visokih proizvodnih stroškov in nizki produktivnosti, velike porabe energije in ker ni bilo možnosti za ugodno rešitev problema regeneracije plina.

S predelavo te naprave na postopek Plasmared, kot ga sedaj imenujejo, bo kapaciteta povečana s prejšnjih 25.000 ton na 70.000 ton letno. S tem povečanjem proizvodnje, ob znižanih stroških za energijo, bo postala izdelava železove gobe v Hoforsu ekonomsko upravičena. Tako bo lahko železarna SKF ponovno uporabila obstoječe naprave in izdelovala železovo gobo za potrebe lastne elektro jeklarne. Pričetek obratovanja je predviden še letos.

Doslej je postopek Plasmared vzbudil precejšnje zanimanje pri železarskih strokovnjakih v drugih državah. Vzrok za to so preje navedenih prednosti, ki jih bo treba dokazati pri normalnem poteku obratovanja.

JEKLO BODOČNOSTI

Čeprav je kazalo, da so zahteve po raznih vrstah jekla dosegle v zadnjem času svoj višek, vendar gledano dolgoročno še zdaleč ni tako. Uvajanje novih tehnologij odpira vedno širše možnosti za uporabo raznih, novo razvitih vrst jekel.

ENERGIJA

Iskanje možnosti za izkoriščanje novih energetskih virov je zahtevalo tudi razvijanje novih vrst jekel. Jedrska, sončna in geotermalna energija ter razni načini in oplemenitenje goriv zahtevajo nove vrste naprav in za njihovo izgradnjo vrste jekel, ki so danes že v uporabi.

Na primer, parni kotli reaktorjev jedrskih elektrarn so imeli na zvarih korozijske razpoke. Te so danes že odpravili z dodatkom titana in molibdena ter z zmanjšanjem vsebnosti ogljika in fosforja v jeklu.

Pri direktni redukciji železove rude z uporabo redukcijskega plina pri visoki temperaturi — to je eden izmed japonskih projektov — 1000 stop. C prehaja helij skozi izmenjalec toplote, kar omogoča ogrevanje vodika. Ker pa obstoječe super zlitine niso bile primerne za takšno uporabo, so razvili posebno novo zlitino z dobro varljivostjo in odporom proti koroziji helija. Rezultat je bil velik korak naprej pri razvoju tega projekta.

Rezervoarji za vodo, ki je ogrevana s sončno energijo, zahtevajo jeklo odporno proti korozijskim vplivom klorovih ionov. V ta namen uporabljajo jeklo 19 Cr—2 Mo z nizko vsebnostjo ogljika in dušika.

Iskanje geometričnih virov energije zahteva vrtnanje globoko pod zemeljsko površino. Za te namene je potrebno jeklo odporno proti koroziji natrijevega klorida. Poleg tega mora vzdržati visoko temperaturo in močno obrabo.

Vplivanje premoga poteka pri temperaturi 1000 stop. C in v ta namen je bilo treba razviti nove vrste jekla in njegovo površinsko zaščito. Podobno je potrebno pri pridobivanju tekočih goriv iz premoga uporabljati jekla z določenimi lastnostmi.

MORJE

Velike globine, v katerih potekajo danes vrtnanja za nafto pod morskim dnom, zahtevajo cevi in ostalo opremo, odporno proti žveplovodikom in natrijevemu kloridu. Za te namene so tudi že razvili nove primerne vrste jekel.

Izkoriščanje raznih surovin na ali pod morskim dnom je drugo področje, ki zahteva nove materiale. Poleg nafte, so tu še možnosti za premog, mangan, baker, uran in podobno. Morje nudi tudi veliko prostora za gradnjo mest, tovarnih letališč in cest. Gojenje rib, odstranjevanje soli iz morske vode, uporaba plime in oseke ter morskih tokov za pridobivanje električne energije, so samo nekateri primeri potreb za konstruiranje posebnih naprav. To pa pomeni tudi uporabo takšnih vrst jekel, ki bodo ustrezale v vsakem primeru drugačnim, posebnim pogojem.

Eden izmed največjih sovražnikov jekla pri uporabi v morju je njegova korozija. Na tem področju je bil dosežen velik napredek pri razvijanju jekel odpornih proti koroziji. Pri tem je šlo za ustrezno kemično sestavo jekla, pa tudi za prevleke jekla s posebnimi kovinami, plastiko in podobno. Vendar je še vedno aktualna nova vrsta jekla, ki bi bilo še bolj odporno proti morski koroziji kot so dosedanja.

Se več, ker postajajo morske naprave izredno velike, ji naftne ploščadi, plavajoče tovarne in rezervoarji za skladiščenje nafte, — postaja vedno večja potreba za jekli, ki bodo kljubovali surovim pogojem na morju. Ko bodo takšna jekla razvita, bodo lahko postala realnot tudi na morju plavajoča mesta.

TRANSPORT

Na področju transporta je jeklo najvažnejši material. Avtomobili, ladje in druga transportna sredstva uporabljajo veliko jekla. Področje za spreminjanje uporabe novih vrst jekel, je možno navesti avtomobilsko industrijo. Zaradi zmanjšanja teže avtomobila in s tem znižane porabe goriva uporabljajo pločevino z večjo trdnostjo. V preteklosti je povečanje trdnosti pomenilo poslabšanje oblikovalnosti. Danes pa je tehnologija tako napredovala, da omogoča enako dobro oblikovalnost tudi pri jeklih z večjo trdnostjo. V zvezi z izkoriščanjem lastnosti teh jekel pa se bo bistveno izboljšala tudi njihova površinska zaščita.

Izgledi za uporabo novih vrst jekel se odpirajo vedno znova. Tako, kot je železarska industrija razvijala nove vrste jekel v preteklosti, tako bo to nadaljevala tudi v prihodnosti.

V elektrodnom obratu (Foto S. Kocali)

ZVEZNA REPUBLIKA NEMČIJA POTREBUJE JEDRSKE ELEKTRARNE

Pogled na energetske politike sosednjih držav spravlja mnoge predstavnike zahodnonemškega gospodarstva v slabo voljo. Na vzhodu NDR dobro izpolnjuje svoj program za izgradnjo jedrskih elektrarn. Na zahodu je Francija z zagnanim izpolnjevanjem svojih jedrskih načrtov že dobro presegla ZRN. Celo Švica je s svojimi 20 % pridobljene jedrske energije dosegla skoraj enkrat večji delež kot ZRN.

Brez dvoma je v ZRN energetska odvisnost od uvoza velika. S svojimi 60 % je vendar manjša kot v Švici (67 %), Franciji (72 %) ali celo Japonski (90 %). Gospodarstvo pa svoje zahteve po večjem številu jedrskih elektrarn potiska vedno bolj v ospredje razprav. Med drugim utemeljuje gradnjo novih jedrskih elektrarn tudi s tem, da si bi sedaj nekoliko načeta zahodnonemška marka na mednarodnem deviznem tržišču hitro spet opomogla.

Kljub naftni krizi in pesimističnim napovedim elektro gospodarstva, je v ZRN narasel odpor proti jedrski energiji. Ta odpor, ki je v precejšnji meri tudi organiziran, je leta 1977 s sodno prepovedjo nadaljevanja gradnje jedrske elektrarne Wyhl dosegel dejansko ustavitev celotnega programa izgradnje teh elektrarn. Zadnje tri jedrske elektrarne so pričele v tej državi obratovati leta 1979. V letošnjem letu bo verjetno pričela obratovati še jedrska elektrarna Grafenrheinfeld pri Schweinfurtu. Večina ostalih gradenj se bori z velikimi ovirami ali pa so zaradi sodnijskih odločb začasno ustavljena. Nova dovoljenja ali celo naročila niso bila izdana že nekaj let.

Nasprotnikom jedrske energije pomaga tudi razvoj porabe električne energije, ki se ne odvíja tako kot so predvidevali energetske strokovnjaki. Še pred prvo naftno krizo so računali s sedemdesetletno dolgoročno rastjo porabe električne energije, medtem, ko bi naj poraba celotne primarne energije rasla za 3 % na leto. Gospodarska recesija pa tudi varčevalni naporji so podrli te prognoze. Namesto podvojitve porabe električne energije v desetih letih, se je le-ta v obdobju let 1970—1980 povečala samo za polovico. Poraba primarne energije po letu 1973 pa narašča za okoli 5 %. Ta značilna sprememba predvidenega trenda je primorala komisijo, ki jo je spomladi leta 1979 imenoval parlament z nalogo predvideti bodočo politiko v zvezi z uporabo jedrske energije, da je pripravila štiri možnosti za energetske rast. Pri tem gre od prve možnosti rasti najvišje možne stopnje z visoko gospodarsko rastjo in z izgradnjo jedrskih elektrarn do četrte stopnje, kjer jedrske elektrarne odpadejo, ob istočasno predvideni spremembi gospodarske strukture.

Bolj važna kot te stopnje pa je ugotovitev komisije, da še ni prišel čas za dolgoročno izkoriščanje jedrske energije. Zato bi naj poskusili odgovoriti na to vprašanje še enkrat v desetih letih, ko bi že imeli zanesljiva spoznanja o tem, kakšen rezultat so imeli dosedanja napor na tem področju. Do takrat morajo obstoječe jedrske elektrarne obratovati, tiste v gradnji morajo z obratovanjem pričeti in do leta 1990 bodo morali po potrebi naročiti nove agregate. S tem pa so bili veliki načrti elektro gospodarstva dokončno pokopani.

V zahodnemški industrijskih krogih smatrajo kot najbolj primerno srednjeročno prognozo za porabo električne energije tisto, ki jo je izdelal nemški inštitut za gospodarske raziskave. Po tej prognozi predvidevajo do leta 1985 letno rast porabe za 3,6 %, od leta 1985 do 1990 3,2 % in od leta 1990 do 2000 2,3 %. Druga varianta, ki računa z 0,6 % večjo rastjo porabe, upošteva gospodarsko politiko polne zaposlenosti. Ključne vrednosti osnovnega izračuna te prognoze se nahajajo v sredini štirih stopenj rasti, ki jih je postavila omenjena parlamentarna komisija.

Na osnovi te projekcije predvidevajo do leta 2000 bruto porabo električne energije med 670 in 750 milijardami kWh na leto. Za to bo potrebna srednja moč 96.000 MW v letu 1985 in 112.000 MW leta 1990. Do konca tega stoletja bo ta številka narasla na nekaj več kot 140.000 MW. Ob upoštevanju ustavitve termoelektrarn na premog (po 30 letih obratovanja do leta 1990 skupno 11.000 MW) bo potrebno pri varianti polne zaposlenosti povečati skupno moč elektrarn za 41.500 MW. Tako nastane do leta 1990, ob upoštevanju zmogljivosti, ki jih danes že gradijo, manjko potrebnih moči v višini 25.000 MW. Zato bo potrebno graditi elektrarne v vsakem primeru in do leta 2000 zgraditi dodatno še za 34.000 MW novih zmogljivosti.

Ob upoštevanju, da v prihodnje, razen že obstoječih in v gradnji, ne bodo gradili novih dodatnih jedrskih elektrarn, bo potrebno pripraviti do leta 2000 za okoli 90.000 MW novih zmogljivosti v termoelektrarnah na premog. To pa ustreza letni porabi okoli 150 milij. ton črnega premoga, medtem, ko porabijo danes v te namene samo 35 milij. ton. Skupna zahodnonemška količina izkopanega črnega premoga dosega dobrih 85 milij. ton in v prihodnjih 20. letih računajo v najboljšem primeru na povečanje za 20 milij. ton. Ostalo bo treba uvoziti, vendar pa za to zaenkrat ni videti možnosti za celotno potrebno količino.

Na osnovi takšnih podatkov so zaključili predstavniki industrije, da brez jedrske energije v bodoče ne bo šlo. Njen delež bi naj do leta 2000 dosegel 80 milij. enot črnega premoga (ečp), če bi naj poraba nafte ostala na ravni, ki je bila dogovorjena leta 1978 v Tokiu med predstavniki največjih industrijskih držav zahodnega sveta. Znižanje porabe nafte z 200 milij. ečp na 170 milij. ton zahteva povečan delež jedrske energije celo na 110 milij. ečp. Tako kaže, da bo potrebno že obstoječim jedrskim elektrarnam in tistim v gradnji povečati moč še za 20.000 do 34.000 MW novih enot. To ustreza 15 do 25 elektrarnam tipa Broekdorf, kjer je bila pred kratkim velika protijedrska demonstracija.

Danes obratuje v ZRN 14 jedrskih elektrarn s skupno močjo 9000 MW in njihov delež pri celotni količini pridobljene električne energije se giblje okoli 13 %. Nasprotno pa termoelektrarne na rjavi premog pridobivajo dobro četrtino celotne električne energije. Ker količine izkopanega rjavega premoga skoraj ni mogoče povečati, bo padel delež teh elektrarn do konca tega stoletja na manj kot 15 %. Istočasno pa računajo, da je sedanjo porabo črnega premoga za pridobivanje električne energije, ki se giblje letno pod 30 milij. ton, možno povečati na 60 do 65 milij. ton. To bi potem ustrezalo slabim 30 % celotne količine pridobljene električne energije, kar bi zahtevalo precejšen uvoz. Tako bi morala do leta 2000 količina električne energije, pridobljene v jedrskih elektrarnah, narasti za štirikrat in njen delež na okoli 45 %.

Danes gradijo 11 jedrskih elektrarn s skupno zmogljivostjo 12.600 MW. Z izjemo dveh poskusnih reaktorjev po 300 MW so vsi ostali v razredu 1300 MW in ustrezajo stanju današnje tehnike. V naročilu je še nadaljnjih 13 reaktorjev s skupno zmogljivostjo 16.800 MW. Skupaj so te zmogljivosti manjše kot pa potrebe, ki jih predvidevata industrija in elektro gospodarstvo. Zato oba pritiskata v smeri pospešene izgradnje novih jedrskih elektrarn.

S SOLIDARNOSTJO BOMO ZAGOTOVILI VSEM UČENCEM ENAKE POGOJE

PRIČETEK POSTOPKA ZA UVEDBO DRUGEGA SAMOPRISPEVKA OBČANOV

(Nadaljevanje s 1. strani)

rešena že v minulem srednjeročnem obdobju, vendar pa je bila zaradi podražitev gradnje šolskega centra na Plavžu in omejevanja sredstev za naložbe, prenešana v to srednjeročno obdobje kot prioriteta naloge. Težave trkajo tudi že na vrata osnovne šole 16. december v Mojstrani, ki pa se bodo z izgradnjo novih stanovanj še povečevale, razen tega pa bodo potrebne nekatere funkcionalne izboljšave in sanacija strehe, ki povzroča že škodo.

Razumljivo je, da občinska izobraževalna skupnost z denarjem, ki ga zbira na osnovi svobodne menjave dela, vsem tem nalogam ni kos. Zato je najbolj realna rešitev za nadaljnjo izgradnjo osnovnošolskega prostora v samoprispevku občanov, ki bodo nedvomno, tako kot pri referendumu za prvi občinski samoprispevek, dokazali visoko stopnjo zavesti in solidarnosti pri zagotavljanju enakih pogojev šolanja našim najmlajšim občanom.

Z ozirom na dejstvo, da je realni

življenjski standard nekoliko upadel, je občinska konferenca SZDL ravnala prav, da je predlagala v razpravo samoprispevek v višini 1,5 % od čistega osebnega dohodka, medtem, ko je dosednji samoprispevek znašal 2 %. Seveda bodo v dokončnem predlogu, ki ga bodo po ugodni javni razpravi, sprejeli vsi trije zbori skupščine občine, opredeljeni tudi limiti, glede na najnižje dohodek na člana družine, tako kot je bilo pri prvem samoprispevku.

Prvi krog razprav o predlogu za razpis drugega samoprispevka občanov za izgradnjo osnovnošolskega prostora v občini sicer mora biti zaključen do 5. maja, seveda pa s tem ni rečeno, da je razprava tudi že zaključena. Drugi krog razprav bo potekal po delegatski liniji, pred sprejemom odloka o razpisu referendumu za drugi samoprispevek občanov.

V nadaljevanju objavljamo informacije o dosednji izgradnji šolskega prostora v občini in o stanju obeh obravnavanih šol, oziroma uporabi samoprispevka občanov.

DOSEDANJE NALOŽBE

Svet za šolstvo skupščine Jesenice je na podlagi perspektivnega programa razvoja šolstva večkrat razpravljalo o številnih problemih, ki zadevajo temeljne pogoje za uspešno učno-vzgojno dejavnost naših vzgojnoizobraževalnih organizacij. Sprejeti je bil dolgoročni program naložb v šolske objekte. Vrstni red predvidenih naložb v posamezne šolske objekte iz leta 1961 je bil naslednji:

1. gradnja osnovne šole v Mojstrani,
2. gradnja osnovne šole v Kranjski gori,
3. gradnja osnovne šole na Plavžu,
4. dozidava osnovne šole na Koroški Beli.

Tako je bila po tem programu zgrajena osnovna šola v Mojstrani leta 1964 s sredstvi sklada za šolstvo, v takratnem znesku 133.982.000 din.

S sprejetjem zakona o izobraževalnih skupnostih leta 1967, je financiranje vzgoje in izobraževanja naloga in dolžnost izobraževalne skupnosti in preko nje vseh delavcev in delovnih ljudi v krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela.

Na podlagi široke javne razprave o izgradnji novih kapacitet v osnovnošolski prostor je bil prvotni predlog o naložbah še dopolnjen, in sicer z nujnimi gradbenimi posegi, ki so jih pogojevali vedno slabši gradbeno tehnični, funkcionalni in higienski pogoji še ostalih vzgojnoizobraževalnih organizacij. V nekatere šolah je pouk potekal v treh izmenah, šole niso imele telovadnice in drugih prostorov za kabinete in za predmetni pouk, higienski pogoji, predvsem v šolskih kuhinjah, pa so bili tako skromni, da niso ustrezali minimalnim zahtevam šolske higijene. Tako se je v praksi pokazala vzporedna potreba po dograditvi ali vsaj ureditvi prostorov še za naslednje objekte:

1. adaptacija in oprema prostorov za posebno osnovno šolo,
2. gradnja trakta z manjkajočimi učilnicami in telovadnice ter preureditev šolske kuhinje in jedilnice v osnovni šoli Žirovnica,
3. sanacija kletnih prostorov, priključitev na vročevodno omrežje in napeljava centralne kurjave v centru srednjih šol,
4. preureditev centralne kurjave in sanitarij v osnovni šoli na Koroški Beli ter sanacija šolske kuhinje v osnovni šoli na Koroški Beli in Blejski Dobravi,
5. preureditev šolske kuhinje ter jedilnice ter izgradnja butanske postaje v osnovni šoli Prežihov Voranc.

Sredstva za te naložbe so se zbirala na podlagi:

- pogodb o zbiranju sredstev za naložbe v osnovnošolski prostor za dobo treh let po 80.— din na zaposlenega,
- s prispevno stopnjo 0,30 % od davka na osebni dohodek iz delovnega razmerja — namensko za naložbe,
- samoupravnega sporazuma o združevanju sredstev po 350.— din na zaposlenega za investicijsko vzdrževalna dela v šolstvu,
- z vsakoletnimi namenskimi sredstvi izobraževalne skupnosti Jesenice in skupnosti otroškega varstva Jesenice.

- petletni 2 % samoprispevek

S tako pridobljenimi sredstvi, so bili na podlagi letnih planov naložb, izvedena naslednja dela:

leto	objekt	v vrednosti
dograditve		din
1970	izgradnja osnovne šole v Kranjski gori	5.023.037,80
1972	izgradnja telovadnice in ureditev 1. nadstropja za potrebe vzgojnoizobraževalne organizacije ter zunanjia ureditev osnovne šole Kranjska gora	2.512.299,70
1974	adaptacija in oprema prostorov posebne osnovne šole napeljava centralne kurjave in priključitev na vročevodno omrežje — center srednjih šol	1.296.932,75
1974	izgradnja trakta z manjkajočimi učilnicami za potrebe šole, katere pa začasno uporablja vzgojno varstvena organizacija, in telovadnice pri osnovni šoli Žirovnica	1.491.990,65
1975	Preureditev centralne kurjave in sanitarij v osnovni šoli na Koroški Beli	9.101.126,90
1976	Zunanjia ureditev pri osnovni šoli Žirovnica	1.694.152,85
1977	Razširitev kuhinje in jedilnice za potrebe COŠ v Kranjski gori	1.807.172,85
1978	Sanacija kletnih prostorov v centru srednjih šol ter zunanjia ureditev igrišča	2.573.955,30
1979	Preureditev šolske kuhinje ter jedilnice in izgradnja butanske postaje v osnovni šoli Prežihov Voranc	1.700.000,—
1979	Sanacija šolske kuhinje in osnovni šoli na Koroški Beli in Blejski Dobravi ter izdelava načrtov za nov objekt na Koroški Beli	2.575.622,40
1979	Preureditev šolske kuhinje ter izgradnja jedilnice pri osnovni šoli Žirovnica za potrebe COŠ	700.000,—
1980	Izgradnja šolskega centra Plavž	4.421.243,45
1980	Poleg teh večjih naložb pa so bila letno razporejena tudi sredstva za tekoče vzdrževanje, soudeležbo pri lastni gradnji in manjših delih, kot so:	196.556.855,55

- soudeležba pri gradnji telovadnice železarskega izobraževalnega centra,

- asfaltiranje šolskega igrišča in popravilo strehe osnovne šole Prežihov Voranc,

- zamenjava kotlov centralne kurjave v osnovni šoli Prežihov Voranc in osnovni šoli Mojstrana,

- soudeležba pri gradnji prizidka gimnazije Kranj za potrebe pedagoške gimnazije,

- solidarnostni prispevek pri gradnji osnovne šole Jurovski dol in osnovne šole Žaga.

Vse navedene naložbe so bile nujne in jih je bilo potrebno izvesti poleg glavnega investicijskega programa, ki se uresničuje tako, da smo z zbranimi sredstvi realizirali izgradnjo osnovne šole Kranjska gora, s prvim samoprispevkom osnovno šolo na Plavžu in nam torej ostane še dozidava in sanacija obstoječe stavbe na Koroški Beli.

Zaradi propustnosti strehe v osnovni šoli Mojstrana, manjkajočih učilnic ter preureditve kuhinje je potrebno vključiti v program naložb tudi to šolo. Ta naložba je bila programirana že v srednjeročnem obdobju 1976—1980, pa je bila zaradi pomanjkanja denarja preložena na naslednje srednjeročno obdobje.

S samoupravnim sporazumom o temeljih plana izobraževalne skupnosti Jesenice za obdobje 1981—1985 smo sprejeli obvezo, da bomo za izboljšanje materialnih pogojev izvajanja vzgojnoizobraževalnih programov ter za razširitev vzgojnoizobraževalnih zmogljivosti združevali sredstva iz SAMOPRISPEVKA za

- adaptacijo in novogradnjo osnovne šole Karavanskih kurirjev NOB na Koroški Beli

- dogradili manjkajoče prostore v osnovni šoli 16. december Mojstrana.

Zakaj je prišlo do take odločitve, da sta bili v ožji izbor naložb izbrani prav ti dve šoli, je razvidno iz gradiva v nadaljevanju, ki ga je pripravila strokovna skupina pri OK SZDL Jesenice za pripravo predloga referendumu za drugi samoprispevek za izgradnjo osnovnošolskega prostora v občini Jesenice.

OBSTOJEČE STANJE:

OSNOVNA ŠOLA KARAVANSKIH KURIRJEV NOB KOROŠKA BELA ima v naši občini najboljše delovne pogoje tako za učence, kot za učitelje. Poslopje, v katerem je razredni pouk, je bilo zgrajeno 1903. leta, ko je osnovno

program/leta	1981	1982	1983	1984	1985
učencev	538	600	623	667	720
odd. pod. bivanja	21	22	22	23	24
skupaj oddelkov	3	3	3	3	3

Zaradi naraščajočega števila učencev bo šola morala v celoti preiti na dvoizmenski pouk od 1. do 8. razreda.

V šolskem letu 1980/81 zajema šolski prostor 2.261 kv. m. Skupno ima šola 16 učilnic, in sicer v starem delu šole sedem učilnic, v novem delu stavbe osem učilnic in v kletnem prostoru eno učilnico za tehnični pouk. Šola nima ne specializiranih učilnic, ne kabinetov. Eno učilnico koristijo za zbornico.

Telovadnica v izmeri 174 kv. m. kar znaša v šolskem letu 1980/81 0,30 kv. m na učenca, v letu 1985/86 pa 0,23 kv. m na učenca, ne ustreza niti funkcionalnim, niti higienskim pogojem sodobnega pouka. Zaradi propustnosti strehe in dotrajnosti konstrukcije ni dovoljena nobena stropna montaža opreme in športnega orodja. Po predmetniku ima šola tedensko 46 ur telesne vzgoje, ki ga šola organizira tako, da hodijo učenci od 1. do 4. razreda v dopoldanskem času v telovadnico TVD Partizan Javornik-Koroška Bela.

Kljub sprotim vlaganjem v vzdrževanje, pa se pozna, da je bila šola zgrajena med vojno. Dotrajana so okna, prav tako tla. Stropi so še iz lesenih stropnikov. Zelo slaba je električna napeljava, tako da ob večjih obremenitvah pride do izpada električne energije. Kljub popravilom se stanje ni izboljšalo, ker ni bilo možno popraviti glavnega dovoda.

Šolska kuhinja je v kletnih prostorih. Vsa oprema je dotrajana. Zaradi takega stanja lahko šola nudi kosila samo tistim učencem, ki so v podaljšanem bivanju.

Znana je ugotovitev zdravstvene službe, da je zdravstveno stanje učencev te šole slabo. Ti učenci bi potrebovali poleg rednih ur telesne vzgoje v normalnih prostorskih možnostih tudi preventivno in korektivno telovadbo, kar pa ne dovoljuje prostorska stavba.

Tako šoli poleg učilnic, da bi odpravili dvoizmenski pouk, primanjkuje torej telovadnica, specialne učilnice, kabineti, prostor s knjižnico in čitalnico, kuhinja in jedilnica ter večnamenski prostor, skratka tista funkcionalna opremljenost, ki daje šoli materialne možnosti za kvalitetno izvajanje vzgojnoizobraževalnega programa.

Prostorske probleme te šole je možno reševati samo z dograditvijo novih prostorov in s smotno adaptacijo obstoječe zgradbe.

OSNOVNA ŠOLA 16. december Mojstrana je bila zgrajena leta 1964. Šola ima devet učilnic ter telovadnico, vendar se pouk odvija le v osmih učilnicah, ker eno učilnico zaseda otroški vrtec.

Šolska kuhinja v Mojstrani je neprimerna za funkcijo, ki jo opravlja, saj meri le 16 kv. m. V njej se dnevno pripravlja okrog 100 kosil, 240 malic in 20 zajtrkov.

Drug pereč problem predstavlja streha, ki pušča vodo. Ob deževju ali spomladi, ko se topi sneg, morajo podstavljeni posode po učilnicah in v avli. Streho je potrebno nujno sanirati, kajti škoda, ki jo povzroča voda je velika.

šolo obiskovalo le 177 učencev. V tej zgradbi je bilo prvotno pet učilnic, stanovanje hišnika in ravnatelja. V letih 1931—1936, ko je bilo učencev že 341, je pouk delno potekal tudi v enorazredni stari šoli na Koroški Beli, ki je bila zgrajena leta 1850. Leta 1939, se je takratni občinski odbor odločil za zgraditev novega šolskega poslopja in stanovanjskega trakta. Gradnja je potekala v letu 1939, med vojno, končala pa s prostovoljnim delom po osvoboditvi. Leta 1970 se je matični šoli pridružila še podružnična šola Blejska Dobrava.

Z razvojem industrije in priseljivanjem novih družin v tej krajevni skupnosti, je v času izgradnje novega sistema vzgoje in izobraževanja, postala zopet pereč problem pomanjkanja šolskega prostora. Tako šola v tem srednjeročnem obdobju planira naslednje število učencev in oddelkov:

V šolskem letu 1980/81 ima šola 170 učencev v osmih oddelkih ter dva oddelka podaljšanega bivanja, ki zajemata 30 učencev. Poleg tega je na šoli še en oddelk otroškega varstva, ki vključuje 27 otrok starih med 4 in 7 let. Pouk je enoizmenski, vendar bo tudi tu kmalu delno dvoizmenski, ker pričakujejo v šolskem letu 1981/82 dva oddelka 1. razreda. Za sedanje število učencev in pol-dnevno šolo je stanje prostora v učilnicah zadovoljivo. Do leta 1985 bo v Mojstrani zgrajenih devet novih blokov po deset stanovanj, kar bo prineslo veliko število novih prebivalcev in s tem tudi otrok. Predvideva se izgradnja tudi novih individualnih hiš v Kamnah pod Dovjem.

Omenili smo že, da eno učilnico uporablja vrtec. Samostojnega vrta v kraju ni, čeprav so potrebe po otroškem varstvu zelo velike. Trenutno bi morali imeti tri oddelke, da bi lahko nudili otroško varstvo vsem potrebnim otrokom. Stanje je zelo pereče, saj je stiska mladih družin v Mojstrani vse hujša. Mojstrana je izrazito industrijsko naselje, pa tudi Dovje. Na vseh zborskih občanov, sejah krajevnih skupnosti in družbenopolitičnih organizacij se izraža ta problem.

V skladu z planiranim razvojem celodnevni osnovni šol v občini Jesenice smo planirali, da bi osnovna šola 16. december prešla na celodnevni pouk konec tega petletnega obdobja, to je v šolskem letu 1984/85. Da bi dosegli ta cilj, je potrebno v Mojstrani dograditi štiri nove učilnice eno od obstoječih učilnic adaptirati v šolsko kuhinjo ter zgraditi vrtce s tremi učilnicami z možnostjo razširitve glede na kasnejše potrebe. Ob adaptaciji šole pa sanitirati streho, da se ne bo delala nadaljnja škoda. Tu velja omeniti, da so bile te naložbe programirane že za obdobje 1976—1980 in so bile kot prioriteta naloge prenešene na to srednjeročno obdobje, kar zaradi pomanjkanja denarja to ni bilo možno doslej realizirati.

INVESTICIJSKI PROGRAM:

Na podlagi predloga pozidave in adaptacije osnovne šole na Koroški

Beli in osnovne šole v Mojstrani, ki ga je pripravil Biro za urbanizem in stanovanjsko poslovanje Jesenice, bi se program investicijskih vlaganj izvajal takole:

1. PREDLOG PRIZIDAVE IN ADAPTACIJE OSNOVNE ŠOLE KARAVANSKIH KURIRJEV NOB KOROŠKA BELA:

Dela bi potekala v dveh fazah: V prvi fazi bi bilo potrebno rušenje obstoječe telovadnice in hišniškega stanovanja. Na tem mestu naj bi zgradili dvoetažni povezovalni objekt, navezan na obstoječi vhodni hal šole. V kletni etaži povezovalnega objekta so predvidene garderobe (dvonamensko zaklonišče) v izmeri 730 kv. m, v pritličju pa jedilnica s kuhinjo in stranskimi prostori v izmeri 530 kv. m.

Severozahodno od povezovalnega objekta je predvidena telovadnica s sanitariji in garderobami ter povezovalnimi hodniki v skupni izmeri 841 kv. m. Severozahodni trakt učilnic ima predvidene izmere 1.568 kv. m. S tem bi pridobili: v kleti: 2 učilnice, 3 kabinete in sanitarije; v pritličju: 2 učilnice, 3 kabinete in sanitarije; v I. nadstropju: 4 učilnice, 3 kabinete in sanitarije.

Skupno torej pridobimo v severozahodnem traktu osem učilnic in devet kabinetov z vsemi stranskimi prostori.

Po tej fazi izgradnje bi pričeli z adaptacijo novejšega dela šole in stanovanjsko-upravnega trakta. V adaptiranem delu šole bi pridobili 12 učilnic, nekaj kabinetov in sanitarije ter upravne prostore v adaptiranem stanovanjskem traktu. Čiste kvadrature prostorov, ki bi jih bilo potrebno adaptirati znašajo 1.440 kv. m.

V končni fazi gradnje, pa bi porušili starejši del šole in na tem mestu zgradili učilnice, kabinete in sanitarije v izmeri okrog 1.100 kv. m. Ta del bi lahko pustili za dolgoročno obdobje.

Tako bi bilo potrebno v prvi fazi zgraditi prostore v novogradnji v izmeri 3.660 kv. m in adaptirati obstoječe prostore šole v izmeri 1.440 kv. m. S tako adaptacijo bi šola dobila skupno 20 učilnic in kabinetov, ustrezne garderobe in sanitarije, upravne prostore s hišniškim stanovanjem, telovadnico s samostojnim garderobno-sanitarnim blokom in jedilnico s kuhinjo in stranskimi prostori. Stari del šole, je po mnenju strokovnjakov BUSP, neprimeren za adaptacijo in ga bo po zaključku prve faze treba porušiti.

2. PREDLOG PRIZIDAVE IN ADAPTACIJE OSNOVNE ŠOLE 16. DECEMBER MOJSTRANA

Predlagana je prizidava dveh učilnic v vsaki etaži, ob vhodu v šolo, na vzhodni strani objekta. Vzporedno s prizidavo, naj bo izvedena adaptacija vhoda in ureditev garderob. Za adaptacijo oziroma razširitev kuhinje je izdelan predlog, da se uporabi sedanja učilnica gospodinj-skega pouka.

Učilnica v pritličju, kjer je lociran vrtec, se sproti z rešitvijo vzgojno-varstvene organizacije na novi lokaciji. Predlog je, da se prostori vzgojno-varstvene organizacije rešujejo v samostojnem objektu, ki bi imel v prvi fazi tri, v končni fazi pa pet igralnic. Lokacija vzgojno-varstvene organizacije bi bila primerna v podaljšku telovadnice v jugozahodni smeri šolskega zemljišča. Vzgojno-varstvena organizacija bi bila lahko s pokritim hodnikom povezana z objektom osnovne šole, vhod v objekt bi bil možen preko severnega dvorišča osnovne šole.

(Nadaljevanje na 16. strani)

Osnovna šola Karavanskih kurirjev NOB Koroška Bela

SEMENJ V BISTRICI

ODLOMKI IZ
DOKUMENTARNE KNJIGE,
KI BO KMALU IZŠLA PRI
ZALOŽBI BOREC

Vrhovni vodja vseh policijskih služb v Nemčiji Heinrich Himmler je 25. junija 1942. leta izdal smernice za izvedbo obsežne akcije proti partizanskim enotam na Gorenjskem in na Stajerskem. V teh navodilih je med drugim zapisano, naj akcija napravi neskočljive vse tiste elemente prebivalstva, ki so tolpmo prostovoljno dajale pomoč v moštvo, preskrbi in orožju.

Može krivih družin, v mnogih primerih tudi sorodstvo, naj v načelu pobijejo, žene teh družin pozapro in odpeljejo v koncentracijska taborišča. Otroke je treba ločiti od njihove domovine in jih zbrati na območju rajha...

Himmlerju sta se z začetkom italijanske ofenzive proti partizanskim enotam in osvobojenemu ozemlju 15. julija 1942. leta z razglasom »Slovenec« pridružil visoki komisar za ljubljansko pokrajino Emilio Grazioli in komandant XI. armadnega korpusa, general Mario Robotti, ki sta zagrozila, da bo ustreljen vsak, ki bo sovražno deloval proti italijanskim oblastem in vojski; tisti, ki bodo imeli orožje, strelivo in eksploziv, in tisti, ki bodo kakor koli pomagali upornikom. Do tal bodo porušili stavbe, iz katerih bo kdo napadel italijanske oblasti ali vojsko...

Sledilo je obdobje najhujšega okupatorjevega terorja v Sloveniji. Mesec julij 1942. leta ni bil uroč in rdeč samo od sonca, temveč tudi od plamenov več kot sto gorečih slovenskih vasi in od ubijalskih strelav prelite krvi. Tako Nemci kot Italijani so morili in požigali največkrat brez kakršnih koli dokazov o krivdi, o sodelovanju z »banditi«. V nekaterih primerih so pobrali moške po hišah in jih takoj vodili na morišče brez zaslišanja in obrazložitve, zakaj morajo umreti. Tako se je zgodilo Tržičanom na Čegelsah pri Tržiču, Kovorjanom v Gobovcih, Bistričanom na domačih dvoriščih, koscem na Babnem polju v cerkniškem okrožju, preko štiridesetih žrtvam na hribu, ki se imenuje Vražji vrtec (cerkniško okrožje), vaščanom vasi Ustje pri Ajdovščini in drugod.

V celjskem Starem piskru se gestapovcem zelo mudi z izvršitvijo smrtnih kazni. Množična streljanja so se vrstila ena za drugim, še hujše kot na Gorenjskem. 23. junija 1942. leta so v celjskem Starem piskru ustrelili 62, čez 14 dni še 37, 22. julija natančno sto, 30. julija 70 in 15. avgusta 1942 še 95 žrtev.

Mnoge žrtve so strahovito mučili in zasliševali ter izsiljevali priznanje. Med mučenjem se je mnogim pomračil um in so priznali dela, ki jih v resnici nikoli niso storili, ovažajo svoje najožje sorodnike in prijatelje; podobno kot so v srednjem veku ženske na natezalnici sodnikom inkvizicije priznale, da so čarovnice, da ponoči jahajo na metlah, hodijo na nočne sestanke in orgije s satanom...

Doba najhujšega okupatorjevega terorja je bila zame motiv, da sem že pred leti začel zbirati podatke o žrtvah in prizadeval v vojni. Skušal sem zbrati čim več spominov na postreljene, obešene in umrle v tabo-

riščih. Zapisati spomine še živčih prič, ki so preživele tiste grozne dni, mesece in leta.

Knjiga ima naslov po prvi zgodbi v knjigi, v kateri opisujem, kako so se 25. julija 1942. leta vaščani Bistrice pri Naklem pripravljali na vaški semenj (smnna), ki ga vsako leto praznujejo na dan sv. Jakoba, oziroma prvo nedeljo po tem dnevu.

Leta 1942 je bil sv. Jakob na soboto in ženske so čistile prostore, pekle potice in razne dobrote, pripravljale kruh in meso, moški pa so pospravljali okoli hiš in hlevov, ker za vaški semenj mora biti vse čisto.

Tistega sobotnega večera je z Bleda krenila kolona avtomobilov na hajko v Selško dolino. V bistriskem klanecu pa je partizanska zaseda napadla osebni avtomobil komandanta kolone, ki se je zaradi hitrejše vožnje nekaj sto metrov oddaljil od kolone. Pri tem napadu sta bila ubita dva oficirja (nekateri dokazujejo, da so bili poleg komandanta v avtomobilu še trije policisti in da so bili vsi pobiti), zaplenjeno nekaj orožja in oficirska torbica z načrtom hajke.

Policisti so skočili iz tovornjakov in iz avtomobusov ter streljali na vse strani, toda partizani so se jim brez izgub spretno umaknili, ker so dobro poznali tamkajšnje zemljišče. V besu so planili v tri najbližje in najbogatejše hiše, nagnali vse ven, vse moške takoj postrelili, hiše in gospodarske objekte (dva mlina, dve žagi) pa požgali. Samo eden od teh kmetov je imel v hlevu več kot 50 prašičev. Domačini so pobite morali zakopati za svinjak.

Tako se je začel semenj. Čez tri dni so iz Begunj pripeljali še 50 talcev in jih postrelili v bistriskem klanecu. Med njimi očeta Purgarja s Pristave pri Tržiču in tri njegove sinove, dva sinova pa sta bila že prej ustreljena kot talca.

Ne da se opisati, kako silovite udarce so morale preboleti nekatere družine. Med ustreljenimi Tržičani 8. julija 1942. leta so bili oče Ernest Našič in njegova sinova Ernest in Danilo. Istega dopoldneva sta zagoreli vasi Gradšče v Tuhinjski dolini in gorska vasica Koreno v domačjski občini. Med pobitimi in požganimi vaščani Gradšča so bili trije bratje Vrankar, na Korenem pa oče Jože Barlič in njegova sinova.

Naslednjega dne ustrelijo 51 talcev v Črni pri Kamniku. Med njimi je bil gostilničar Viktor Rebernik iz Zagorice pri Kamniku, oče desetih otrok, in njegova sinova Florjan in Vincenc, sina Zorka pa so deset dni prej obesili v Kamniku.

Med pobitimi vaščani Kokre 20. julija 1942. leta so bili kmet Franc Rogelj-Harižov in njegovi sinovi Janez, Martin in Peter. 26. julija 1942. leta v Retnjah pri Tržiču ustrelijo 21 talcev, med njimi tri brate Demšar iz Hotavlj v Poljanski dolini, četrti brat pa je istega leta umrl v taborišču. Naslednjega dne so med talci na Belem polju pri Hrušici štirje bratje Ambržič, dva brata Tepina, dva brata Potočnik in dva brata Lipovšek.

V knjigi je 12 poglavij. V desetem poglavju opisujem kdaj, zakaj in kje so se Nemci in pozneje domobranci odločili za izvršitev smrtnih kazni z obešenjem na Gorenjskem, na Stajerskem, na Primorskem (tudi v Trstu, ko so jih v eni noči obesili 52) in Dolenjskem.

V predzadnjem poglavju pa opisujem, kdo so bili prvi in kdo zadnji begunjski zaporniki. Zanimivo je, da so zadnjega zapornika pripeljali v zapor dva dni pred osvoboditvijo, bil pa je oficir OŽNE, ki so ga ujeli na Primorskem, pa ga je bilo kasneje sram priznati, da je bil nekaj dni v ujetništvu in dva dni v Begunjah. Ko sem ga obiskal, se je zelo čudil, kako sem to zvedel, saj tega ni povedal niti svoji ženi, kaj šele v uradnih življenjskih pisih, ki smo jih pisali po vojni.

V nadaljevanju bomo objavili nekaj odlomkov iz te knjige, ki jo že pripravljajo v tiskarni in v kateri bo 130 fotografij in dokumentov.

RDEČE BELO POLJE

Prva skupina partizanov se je nad Hrušico utaborila konec marca 1942. Edini še živeči iz tega taborišča Jeseničan Ciril Triller-Ciro se taborjenja nad Hrušico spominja takole:

»Konec marca 1942, po hajki v Sedmih grabnih nad Jesenicami, je bila za bojevanje v Gornjesavski dolini poslana nad Hrušico skupina borcev, v kateri so bili poleg mene Karel Kozar-Romi, Franc Klunar-Petko, Alojz Koračin-Savo, Franc Jerovšek-Vasja, Stanko Ivankovič in še nekaj borcev, vendar se ne spominjam vseh imen. Z nami je šel tudi komandir čete Polde Stražičar s spremljevalcem Antonom Lončarjem. Oboroženi smo bili s puškami, nekateri pa so imeli tudi pištole. Takrat še nismo nosili enotnih kap, kot so bile pozneje triglavke in titovke. Večina nas je nosila klobuke ali kape s šilcem. Sploh je bilo značilno za gorenjske partizane, da smo zelo dolgo nosili klobuke. Dolenjci so se nam sicer posmehovali, toda mi smo bili prepričani, da je klobuk odlično zaščitno sredstvo proti dežju.

Taborišče smo si uredili pod veliko skalo nad Hrušico, dvajset minut hoda nad karavanskim predorom. Pod skalo je bil pašnik, proti kmetu Zakamnitniku pa gozd. Iz tega taborišča smo šli v prehranjevalno akcijo v Nikoljevo trgovino na Hrušici, v kateri je bila tudi pekarnja, ki jo je imel v najemu Rudolf Kosak. Akcija se je posrečila brez zapletov in zadovoljni smo se vrnili s polnimi nahrbtniki.

Nekaj dni po tej akciji so nas Nemci nameravali obkoliti v taborišču. Dobro sem si zapomnil, da je bilo na velikonočni petek, 3. aprila 1942. Taborišče sta varovala dva stražarja. Eden je bil na opazovalnici zgoraj na skali, drugi pod taboriščem na desni strani pobočja proti Hrušici. Najprej je stražar Anton Lončar opazil lovca in kmeta Zakošiča, ki se je v bližini taborišča oziral naokrog, kot da zalezuje divjad, bil pa je gestapovski plačanec in je iskal nas. Zakošič je nato izginil. Uro pozneje je stražar na skali opazil Nemce, ki so se v strelski vrsti bližali taborišču od zgoraj in od strani. Edina prosta pot za umik je bila proti Hrušici. Pograbili smo nahrbtnike in z orožjem, ki smo ga imeli vedno pri sebi, zdrveli po pobočju navzdol. Bil sem zadnji, Stanko Ivankovič pa predzadnji. Med umikom je bil Stanko ranjen v nogo, od bolečine je presunljivo kričnil in padel. V dirki s časom smo ga prijeli in bežali z njim ter ga skрили pod veliko smreko, ki je pobežala veje skoraj do tal. Nanj smo nametali brinove veje, mu dali hrano in rekli, naj bo tiho in naj ne stoka. Ko bo hajka minila, bomo prišli ponj, dotlej pa naj si sam obveže rano. Žal je policijski pes izsledil ranjenca. Tako so Nemci pripeljali na Hrušico prvega partizanskega ujetnika v tem kraju.

Skušal je uganiti, kam bo policist stekel. Naravnal je cev v smer, čakal in ko je policist res skočil, je Nanko ustrelil. Krik policista, ki je povešal roke, spustil puško in se opotekajoče pognal nazaj, je vzbudil Nanko. Zasluhl je puško — novo nemško mavzerico! Nenadno se je pognal naprej. Policisti so užgali po njem, da je Nanko moral leči. Ampak puško dobim, si je trmasto ponavljal. Dobim, če si izkopljem rov do nje.

»Nanko, takoj se vrni!« je zaskrbel komisarjevo vpitje. Nekoliko je dvignil glavo. Še kakih dvajset metrov. Malo, a strašna daljava. Z največjo srečo bi moral uspeti. Seveda, če se nihče od policistov ne bi pomaknil naprej. Ampak policisti so skakali v nova kritja. Nanko je divje zaklel in se zadenjski plazil v kritje. Komisar Drzni, ki je v govorih skrbno izbiral besede, je preklinjal kot knap v rovu, kadar se mu iztiri voziček.

Kaj psuješ, nisem hotel najboljši — puško, se je nesrečen nad neuspehom grizel Nanko. Če ni uspelo, pa drugič, se je skušal potolažiti. Medtem so se novi policisti prikazali iz za grebena, divje zavpili in partizani so se dvignili in bežali v gozd.

Drzni me bo grdo ošteval, se je spomnil Nanko. Če še bežim hitreje od drugih, bo to očitek več. Zastajal je in se oziral. Rad bi zagledal policista in ga ustrelil. V strahu, da bo preveč zaostal in se ločil od čete, je pihnil za svojimi.

V gozdu ni bilo hudo. Slišal je streljanje, včasih sikajočo kroglo, ki je završala med vejami. Če je gozd dovolj velik, se bodo poceni izvlekli. To je Nanko že ugotovil: bežiš zmerom hitreje, kot lahko zasleduješ. Najbrž zato, ker hočejo Nemci zasledovanje zmerom vojaško organizirati.

Prvi partizani so bili že preko doline, ko se je iz hriba na desni oglašil težki mitraljez. Brez povelja so se zaobrili, tekli stran, ko jih je prestrezal drugi mitraljezec. Kolona se je pretregala, borci so zmeheni iskali kritje. Nanko je bil tokrat v prednosti, ker so žgali s strani in od spredaj, se je hitro pognal na levo proti meji.

Gledal je komisarja Drznega, kako teče po čistini. Kaj ga je prišlo, se je zgrozil. Potem se mu je razkrilo, da hoče komisar razbiti prednji del čete povezati z glavnino. Ne bo uspel. To je Nanko v

VINKO TRINKAUS

(ODLOMEK IZ ROMANA)

6

UPORNIKI

hipu preračunal. Potem je videl Drznega, kako se počasi sklanja. Ranjen, zadet, ga je spreletelo. Nanko se je pognal proti Drznemu.

»Na levo! Za mejo! Po njivi za mejo!« je kričal Nanko in mahal proti meji, kjer bosta varna pred krogli.

Drzni se je zaobrnil proti njemu. Nanko je mahnil v smer, kjer je videl rešitev za komisarja. Tudi Drzni je spoznal kam mora bežati. Poskakujoč na eni nogi se je s težavo poganjal proti meji, dokler jo ni dosegel. Spustil se je po travi in obnemoglo sedel. Z bolečim, jezljivim pogledom, kot bi si očital zaradi rane, je premeril Nanko.

»Kaj se pa ti opletaš?« je divje kričnil Drzni.

»Da bi ti pomagal,« je obotljivo zamrmral Nanko.

Drzni bi rad zavpil, ga naglal, a je boleče nakremžil obraz. Pognal se je naprej, opotekajoče skakal, dokler ni presunljivo kričnil. Nanko je zgrabil Drznega za roko, jo položil preko svoje rame in se trudil, da bi težo z ranjenca prenesel nase. Komisarjeva zdraženost, ko je zavpil ob vsakem koraku, se je prenašala na Nanko. Opetekaje sta združeno vpila drug na drugega.

Gledala sta en sam cilj: rob gozda. Z desne so tekli policisti, da bi ju dohiteli.

Prekletu, spet sem ločen od čete. In z ranjenim, kar je stokrat slabše, kot bi bil sam, je pomislil Nanko. Edino če beživa po notranjem robu gozda, na desno proti mitraljezcu, se morda rešiva?

Ko sta stopila pod drevesa, je hotel Drzni naprej, Nanko pa je trmasto zavijal na desno. Drzni se mu je iztrgal, ga divje pogledal in zavpil:

»Kam pa hočeš? Si izgubil razsodnost?«

»Ranjen si, policistom ne ubeživa. Morda se jim izmuzneva. Ne bodo pomislili, da beživa nazaj!«

Drzni je v Nankovem predlogu zasluhl možnost, da se reši. Tokrat se ga je močno oprijel in skušala sta teči. Nanko je zagledal velik grm. Pomignil je Drznemu, da se prikrijeta. Zlezla sta v grm in zaslišala policiste, ki so tekli v smeri, kamor je hotel bežati Drzni. Zadrževala sta dih, dokler ni topot čevljev zamrl. Nanko se je dvignil in predlagal Drznemu, da bi šla naprej.

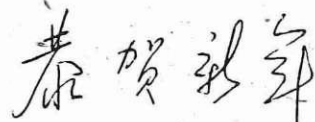
Spet sta se poganjala. Drznega je prešinilo nenadno olajšanje. »Kako si mogel uganiti, kam bodo tekli?« je začuden vprašal Drzni. Nanka je pogledal, kot da ga prvič vidi in ne more skriti presenečenja.

»Premišljam, kako bi pobil čimveč Nemcev. Pa se mi utrne misel. Tale je bila dobra. Zapomnil sem si, kaj je povedal komandant Sandi na vojaški uri: Zmeraj skušajte uganiti, kako bodo ravnali Nemci?« Tako je to: ugaš, sreča, kot na stavi. Pogrešiš, plačša!

Nanko je vzporedno s kolovozom zavijal proti robu gozda. Ko je zagledal pripraven grm, je pomignil Drznemu, da se bosta prikrijeta.

Prisluškovala sta glasovom. Od daleč sta zaslišala nemške klice, včasih so se približevali, prav blizu pa policisti niso prišli. Dobre pol ure že nista slišala glasov, zato je Nanko šepnil Drznemu, naj se povleče iz grma.

ANICA AŽMAN

KAM, KITAJSKA

4

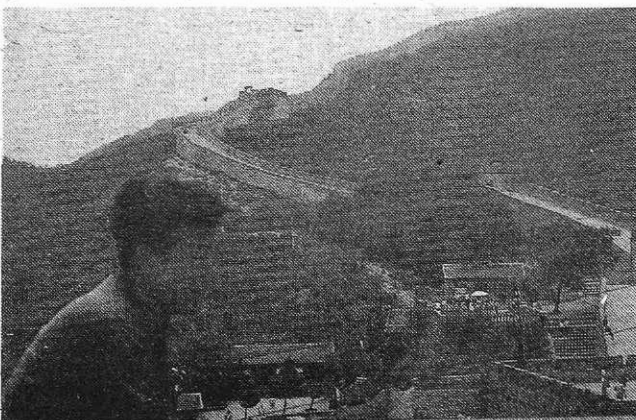
Takoj prvi dan, ko smo prišli v Peking, smo imeli na programu obisk Mingove grobnice in kitajskega zidu. Ker bi izgubili zaradi zimskega časa precej na dnevu, smo dobili za kosilo suho hrano s seboj. Vse je bilo spravljeno v lični škafli s sendviči in jajci — čisto po evropsko; zraven pa smo dobili še sok ali pa pivo.

Mingove grobnice so na planoti obkrožene s planinami Brezkončnega neba. Vseh grobnic je trinajst, ki pa so precej narazen. Oddaljene so okrog petdeset kilometrov in več od Pekinga. Z gradnjo so začeli leta 1403, ko je tretji imperator dinastije izbral mesto za svojo sopogo. Vsaka grobnica je kompleks za sebe in sestoji iz templjev nad zemljo in grobnice globoko pod zemljo. Prva in največja je iz leta 1403, katero je dal zgraditi tretji imperator, ki pa ni odprta za obisk. Odprta za ogleda pa je grobnica TIN MIN, ki je bila zgrajena leta 1420. Pravijo, da so za njeno izgradnjo porabili sedem milijonov srebrnih šipk in sto tisoč delavcev je bilo, vsak dan na delu. Z odkopavanjem te grobnice so začeli leta 1956 in

še takrat so dobili pravi vhod v grobnico, ki je enaindvajset metrov pod zemljo. Celotna grobnica ima obliko križa. Najprej smo prišli v velik prostor, kjer so bile marmornate klopi za molitev in velike vaze za olje. Levo in desno sta bila dva prazna prostora. Po vsem na koncu pa so pod obnovljenimi lesenimi sarkofagi ležali ostanki cesarja — veliki sarkofag in cesarice ter najljubše cesarjeve kurtizane — dva manjša sarkofaga, vsi v istem prostoru. Po smrti cesarja so vrata zaprli in vhod zazidali. Trupel pa niso mumificirali.

Do tja smo se pripeljali po sveti cesti mimo kamnitih plastik vojščakov, kamel, levov in drugih.

Od grobnic mogočnih carjev smo se odpeljali proti kitajskemu zidu, ki je oddaljen od Pekinga 75 kilometrov. Dolg je šest tisoč kilometrov in sega od obale Rumenega morja do

notranjosti azijskih step, od SOČOU — v pokrajini KANSU do Šanhaj-kuana v zalivu Liau-Tung. Poprečno je šestnajst metrov visok, spodaj je širok osem, zgoraj pa pet metrov. Približno na vsakih sto metrov je postavljen stražni stolp. Za gradnjo je bilo potrebnih tristo milijonov kubičnih metrov materiala. S tem bi lahko naredili dva metra visok zid okrog ekvatorja. Star je dvatisoč šeststo let. Sedanji veliki zid je bil zgrajen in delno obnovljen s starim v petnajstem stoletju, ko je vladala dinastija Ming. Zid so zgradili kot obrambo pred vdorom Barbarov, zunanje stene so bile zgrajene iz velikanske opeke 48 x 48 x 18. Prostor v notranjosti obdaja pa so izpolnili s trdo steptano mešanico gline, peska in tamariskovih vej. Ta nasuti material je prekrivala plast opeke. Stolpi so opremljeni z ogledniškimi postojankami. Za gradnjo zidu so najprej porabili vojsko, ker je šlo delo počasi od rok, pa so uporabili še zaprte kriminalce, morilce in roparje, nato pa še ostale ljudi. Tako je sodeloval pri gradnji zidu vsak tretji Kitajec. Na stotisoče teh prisilnih delavcev je umrlo zaradi izčrpanosti, prevelikega napora in lakote. Huni so pa kljub temu vdrli na Kitajsko. Šele leta 1368 je cesarju TAI-TSU, ki je ustanovil dinastijo Ming, uspelo pregnati tujce. V času vladavine več cesarjev iz dinastije Ming, ki je trajala do leta 1644, so ga spet obnovili.

Zid se razteza po gorskih grebenih, se vzpenja po strminah in spušča v globine. Sprehodili smo se po velikem zidu, ga občudovali, slikali in snemali. Na zidu so otroci in odrasli prekupevalci ponujali star kitajski denar, različne vrste kamenja in razne beske. Tam smo srečali tudi kitajske vojaške, moške in ženske v značilnih zelenih oblekah.

Povedali so na, da bo večerja v restavraciji Pekingska rasa. Banket je bil v prvem nadstropju, v posebnem apartmanu. Udeležili so se ga zastopniki mesta Peking, turistične agencije in vodiči, ki nas bodo spremljali na poti po Kitajskem. Po pozdravu, smo najprej popili obvezni grenak jasminov čaj, nato pa še nazdravili s prošenim žganjem.

Nadaljevanje

NOVICE IZ RADOVLJIŠKE OBČINE

Na 16. skupnem zasedanju vseh treh zborov občinske skupščine Radovljica, ki je bilo 22. aprila, so bili delegati seznanjeni z delom delegacije SRS v zveznem zboru skupščine SFRJ za 1980. leto. Na dnevnem redu so bila poročila o delu za 1980. leto Temeljnege sodišča Kranj — enota Radovljica, Temeljnege javnega tožilstva Kranj — enota Radovljica, Sodišča združenega dela Kranj, Javnega pravobranilstva Gorenjske Kranj, postaje milice Radovljica, Druženega pravobranila samoupravljanja Radovljica, ter sveta za preventivo in vzgojo v cestnem prometu Radovljica. Obravnavana je bila analiza gospodarjenja v občini za 1980. leto ter poročilo o problematiki varstva vojaških invalidov in udeležencev NOB v 1980. letu. V nadaljevanju so bile ločene seje zborov na katerih so sprejeli odlok o določitvi posebnega računa sredstev za financiranje SLO v občini in opravili nekatere razrešitve in imenovanja delegatov. Zbor združenega dela in zbor krajevnih skupnosti sta razen tega sprejela še odlok o javnem zelenju v občini, osnutek odloka o priznanjih v občini ter potrdila poročilo o zbranih sredstvih po samoupravnem sporazumu za financiranje potreb krajevnih skupnosti v letu 1980.

Izvršni svet OS Radovljica je na 139. seji, 14. aprila, sprejel predlog samoupravnega sporazuma o pridobivanju in razporejanju dohodka delavcev delovne skupnosti Uprave inšpekcijskih služb Gorenjske, imenovanje delavcev s posebnimi pooblastili v inšpekcijskih službah ter določil višino dnevnice in potnih stroškov za uporabo lastnega vozila v službene namene. Pnovno je bil v razpravi program razvoja Elana Begunje do leta 2000 ter projekt »proizvodne celice«. Sprejeli so predlog financiranja geoloških raziskav v Peraci, poročilo o delu sveta za preventivo in vzgojo v prometu za 1980. leto, potrdili odredbo o pošiljanju cenikov za posamezne proizvode in storitve skupnosti za cene občine Radovljica, predlog odloka o določitvi posebnega računa sredstev za financiranje SLO v občini in poročilo o proračunskih prihodkih in odhodkih za prvo tromesečje 1981. Izrekli so soglasje k izvolitvi Kemala Alibegovića za predsednika občinske skupnosti za cene ter ocenili poročilo o delu delegatov iz SRS v zveznem zboru skupščine SFRJ.

Predsedstvo OK SZDL Radovljica je na 16. seji, 16. aprila razpravljalo o problematiki zdravstva v radovljiški občini. Dogovorili so se o pripravi za sklic problemske konference o kmetijstvu, ki bo prihodnji mesec ter potrdili predlog žirije za letošnjih deset nagradencev s srebrnim znakom OF, ki bodo podeljene na občinski proslavi OF 24. aprila na Bledu. Dogovorili so se tudi o postopkih za evidentiranje možnega kandidata za podpredsednika občinske skupščine namesto Gvida Melinka, ki je izvoljen za predsednika OK ZK Radovljica. Predsedstvo je izreklo soglasje Filatelističnemu društvu Radovljica za navezavo prijateljskih stikov s filatelističnim krožkom iz San Daniele v Furlaniji.

Predsedstvo občinskega sveta ZSS Radovljica je na 31. seji, 16. aprila na osnovi stališč koordinacijskega odbora za stabilizacijo pri OK SZDL ocenilo uresničevanje dogovora o družbeni usmeritvi dohodka za leto 1980 ter sprejelo ustrezne sklepe za kršitelje dogovora. Na seji so s pripombami potrdili osnutek srednjeročnega plana občine Radovljica za obdobje 1981—1985, predlog kadrovskih sprememb pri opravljanju najodgovornejših funkcij v občini ter sklep o podelitvi srebrnega znaka Zveze sindikatov Slovenije za službenim sindikalnim delavcem v radovljiški občini, ki ga bodo prejeli na prvomajski svečanosti na Sobcu.

A avli osnovne šole A. T. Linhart v Radovljici je bila 10. aprila volilno programska konferenca OK ZSMS Radovljica. Delegati in drugi udeleženci so obravnavali poročilo o delu OK

ZSMS, predsedstva, komisij in drugih teles za preteklo mandatno obdobje in finančno poročilo za 1980. leto. Sprejeli so program dela OK ZSMS in njenih organov za obdobje 1981—1982 ter opravili volitve. Za novega predsednika OK ZSMS so izvolili Jožeta Dežmana iz Lesc, za podpredsednika Radovana Obida iz Iskre Lipnica in za sekretarja Branislava Groharja z Bleda. Zaradi nedejavnosti, ali drugih vzrokov so zamenjali več članov predsedstva in namesto njih izvolili druge mladince.

V aprilu potekajo v vseh 20 krajevnih organizacijah ZB NOV v radovljiški občini volilne skupščine, ki bodo sklenjene 26. aprila. Kot ponavadi je udeležba članov izredno množična. Povsod razpravljajo o svojem delu v preteklem letu in sprejemajo programe za prihodnje. Osrednja pozornost skupščin je posvečena obravnavanju mednarodnega političnega položaja in razmeram v naši družbi, kjer borci še vedno aktivno posegajo v dogajanja zlasti pri krepitvi naše samoupravne socialistične usmeritve. Velik poudarek je na ohranjanju izročil NOB, pisanju kronik, pripravi na SLO in družbeno samozavestno in odločni usmeritvi po Titovi poti. Na skupščinah volijo nova vodstva in delegate za občinsko volilno konferenco, za občinski odbor vojaških vojni invalidov in za krajevne konference SZDL.

Koordinacijski odbor za družbeno planiranje in stabilizacijo pri predsedstvu OK SZDL Radovljica je prejšnji teden ocenil stanje v OZD pri sprejemanju samoupravnih sporazumov o temeljnih planov ter uresničevanja dogovora o družbeni usmeritvi razporejanja dohodka v 1981. letu. Pregledali so tudi kako v OZD prevzemajo obveznosti po sprejetih samoupravnih sporazumih o temeljnih planov za tekoče srednjeročno obdobje.

Pred odhodom v JLA je OK ZSMS v sodelovanju s sekretariatom za ljudsko obrambo OS Radovljica, pripravila v spominskem parku pred hotelom Grajski dvor 8. aprila svečanost s kulturnim programom. Razen nabornikov in njihovih svojcev so bili navzoči tudi predstavniki skupščine, DPO, šol in JLA iz Radovljice. S svečanosti so poslali pozdravno pismo predsedstvu SFRJ.

Od 1. januarja do 31. marca so znašali prihodki proračuna v radovljiški občini 38.647.303 din. To je 46 % več kot lani v tem obdobju in 3 % nad načrtovanimi prihodki za prvo tromesečje. Odhodki so znašali 22.979.287 din, kar je 9 % več od lanskih in 17 % od celotnega plana.

Po programu idejnopoličnega usposabljanja komunistov je delavska univerza v sodelovanju s komitejem OK ZK Radovljica v začetku aprila organizirala v dvorani radovljiške graščine seminar za 27 mladih članov, ki so bili sprejeti v zveze komunistov v zadnjem letu. Od 15. do 17. aprila in 22. do 24. aprila pa je na programu uveljavni seminar za kandidate, ki bodo sprejeti v ZK v maju. Teh je okoli 40.

Petdnevnega seminarja o samoupravljanju v združenem delu, ki sta ga v prostorih Elana organizirala medobčinsko študijsko središče politične šole CK ZKS za Gorenjsko in komite OK ZK Radovljica je obiskovalo 25 sekretarjev OO ZK, predsednikov delavskih svetov in direktorjev TOZD. Predavanja so bila v popoldanskem času, sklenjena pa so bila s pogovorom za okroglo mizo 23. aprila.

Izvršni odbor občinske zdravstvene skupnosti Radovljica je na seji prejšnji teden obravnaval predlog samoupravnega sporazuma o temeljnih planih medobčinske zdravstvene skupnosti za Gorenjsko 1981—1985, poročilo o bolnišničnem zdravljenju v letu 1980 v bolnicah na Golniku, v Kranju, v Begunjah in na Jesenicah. Pretresali so poročilo o delu občinske organizacije Rdečega križa za 1980. leto ter se dogovorili o začetku postopka evidentiranja kandidatov za organe republiške in občinske zdravstvene skupnosti.

V hotelu Jelovica na Bledu je bilo 9. in 10. aprila posvetovanje slovenskih novinarjev o družbenem vplivu na sredstva javnega obveščanja ter o usposabljanju novinarjev. Posvetovanje, ki se ga je udeležilo nad sto novinarjev, je pripravil center za družbenopolitično izobraževanje fakultete FSPN iz Ljubljane.

Med večdnevni bivanjem v Sloveniji je 26 članska skupina izvedencev in vzgojiteljev predšolskih otrok iz Švedske prejšnji teden obiskala vrtec na Bledu. Z izrednim zanimanjem so si gostje ogledali igralnice in druge prostore in se seznanili z dejavnostjo vrtca. Povedali so, da so z vsem kar so videli ugodno presenečeni in izrazili vse priznanje delavkam blejske vzgojno-varstvene ustanove.

Na osrednji slovesnosti v počastitev obletnice smrti velikega revolucionarja Borisa Kidriča v skupščini SRS v Ljubljani, je 10. aprila prejel nagrado Kidričevega sklada tudi dipl. inž. Andrej Robič iz inštituta Elan Begunje. To visoko priznanje je prejel za razvoj in oblikovanje geometrije smuči na osnovi poenotenih elementov različnih vrst smučanja. Hkrati je ta nagrada tudi priznanje naši največji tovarni smuči.

Komisija za kulturo pri občinskem svetu ZSS Radovljica je na 8. seji prejšnji teden pozitivno ocenila izvajanje programa kulturne akcije za delovne kolektive v prvem četrtletju 1981. Ugotovila je, da so vse načrtovane prireditve izvedene v predvidenem okviru. Opravila je tudi izbor prireditev in akcij do konca 1981. leta, med drugim nastop Slovenskega okteta v počastitev jubileja OF in vstaje slovenskega in drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti, likovno razstavo Kraji Titove mladosti, nastop satiričnega kabareta in gostovanje bosanskih kulturnih skupin za delavce iz drugih republik.

V dvorani doma Joža Ažmana v Bohinjski Bistrici je bilo od 9. do 11. aprila območno srečanje gledaliških skupin Gorenjske, ki ga je organizirala Zveza kulturnih organizacij Radovljica. Nastopilo je pet skupin iz Jesenic, Kranja, Ribnega, Bohinja in Trznice. Zanimanje za vse predstave je bilo med domačini zelo odmevno.

Foto kino klub Radovljica bo v počastitev praznika OF pripravil v avli osnovne šole v Radovljici od 24. aprila do 6. maja republiško razstavo črnobelih slik Pionirski foto '81. Na razpis je prispelo 1450 fotografskih izdelkov iz 240 slovenskih šol. Svečana otvoritev razstave je bila v petek, 24. aprila ob 10. uri.

V počastitev ustanovitve OF je Filatelistično društvo Radovljica pripravilo spominsko razstavo znank, ki jih bodo prispevali člani društva iz Radovljice, Ljubljane in San Daniela iz Furlanije. Razstavo bodo svečano odprli 25. aprila ob 18. uri, ko bodo pripravili tudi kulturni program, na ogled pa bo do 28. aprila.

Ob 10. do 22. aprila razstavlja v Šivčevi hiši v Radovljici platna in malo plastiko akademski slikar Boni Čeh likovni pedagog v šoli na Koroški Beli, ki sicer živi in ustvarja v Radovljici. Umetnik, ki vodi tudi muzejsko-galerijski odbor pri Kulturni skupnosti Radovljica razstavlja svoja dela že od 1973. leta po Sloveniji in Jugoslaviji, najpomembnejša priznanja pa je dobil 1976. leta v Piranu in v San Benedetu v Italiji. Za tokratno razstavo so muzeji radovljiške občine izdali poseben katalog.

V okviru programa kulturne akcije za delovne kolektive je 17. aprila zvečer gostovalo v kino dvorani v Radovljici Sentjaskobsko gledališče s komedijo Aleksandra Marodića Upor jezne gosposinje.

SEJA SKUPŠČINE REGIONALNE ZDRAVSTVENE SKUPNOSTI KRANJ

V torek, 14. aprila so se delegati občinskih zdravstvenih skupnosti Gorenjske zbrali na enajsti redni seji obeh zborov skupščine regionalne zdravstvene skupnosti Kranj. Delegatom je bil predložen zelo obsežen dnevni red, saj je obsegal kar enajst točk.

Kljub razmeroma slabi udeležbi, se je po posameznih točkah dnevnega reda razvila dosti živahna in spodbudna razprava. Skupščina je brez posebnih pripomb sprejela poročila o delu samoupravnih organov RZS Kranj in poročila o prihodkih in odhodkih RZS Kranj za leto 1980. Poročila sta bila zelo skrbno pripravljena in predhodno obravnavana že v izvršnem odboru, tako da prav posebna razprava tudi ni bila potrebna.

Popolnoma drugačno pa je bilo vzdušje pri obravnavi predloga samoupravnega sporazuma o temeljnih planih medobčinske zdravstvene skupnosti Kranj za obdobje 1981 do 1985. V zvezi s planom so posamezni delegati občinskih zdravstvenih skupnosti postavili zahtevo, da nikakor ne moremo biti v gorenjskih občinah na repu vseh občin Slovenije po višinah prispevnih stopen. Vse gorenjske občine, razen Radovljica, ki se je prebila v zlato sredino, so v zadnjem delu razprave delne. Delegat iz zdravstvene skupnosti občine Jesenice je poudaril, da je bilo že na več sestankih govora o stališčih občinske zdravstvene skupnosti Jesenice glede republiške solidarnosti in da so zaradi tega doživeli tudi razmeroma veliko kritiko republiških organov. Toda določena prispevna stopnja za zdravstveno varstvo ne daje jamstva, da bodo lahko obrzali doseženo stopnjo zdravstvenega varstva tudi v letu 1981. To posebej pove poda-

tek, da so v prvem tromesečju zbrali le 56.172.768,00 din, kar dva milijona pod realizacijo v istem obdobju leta 1980. Če to primerjamo s cenami v letu 1981, je dejal, lahko pričakujemo katastrofo. V ostalih občinah je stanje morda nekoliko boljše, toda tudi ne obeta rožnatih rezultatov. Prav posebno živahna razprava pa je bila okrog združevanja sredstev za naložbe in regijsko solidarnost in še posebej na predložen petletni plan naložb, ki za celotno zdravstveno mrežo na Gorenjskem predstavlja le 175.805.000,00 din. Ta znesek pa pomeni za Gorenjsko osiromašenje vseh zdravstvenih delovnih organizacij tako osnovne zdravstvene mreže, kakor tudi bolnišnične dejavnosti. Postavljeno je bilo vprašanje, kdo bo za posledice odgovarjal, samoupravna interesna skupnost za zdravstveno varstvo prav gotovo ne. V razpravi je bilo poudarjeno, da se tako skupščine kot družbenopolitične organizacije vse premalo zanimajo za nadaljnji razvoj zdravstvenega varstva, ki je eden izmed glavnih činiteljev za napredek gospodarstva. Primerjava v letu 1980 porabljenih sredstev za naložbe s predvidenimi za obdobje 1981—1985 (v 000 din):

	Jesenice	Kranj	Radovljica	Škof. Loka	Tržič	Regija
1980	11.348	27.193	9.534	11.348	4.150	64.151
1981—85	27.452	53.555	22.533	63.368	8.897	175.805

Iz tega je razvidno kako skromni so zneski za naložbe v letih 1981 do 1985, prav posebno v občinah Jesenice Radovljica in Tržič. Kritično je bilo izrečeno stališče do občinskih zdravstvenih skupnosti Jesenice in Radovljica, ker sta zaradi nastale situacije odstopili od skupnega zbiranja sredstev za naložbe. V razpravi je bilo pojasnjeno, da obe skupnosti še vedno zaostajata v krogu solidarnosti in sta pripravljene svoj delež tudi prispevati, sveda pa je to odvisno od same finančne situacije, ta pa ni odvisna od dobre volje, ampak, od gospodarske situacije in pa od višine prispevne stopnje, le-ta pa se določi brez občinskih skupnosti.

Pri obravnavi poročila o bolnišničnem zdravljenju, je bilo ugotovljeno, da je bil v Gorenjski regiji narejen razmeroma velik korak v pogledu zmanjševanja stroškov za bolnišnično zdravljenje. Koriščenje bolnišničnega zdravstvenega varstva je pod regijskim normativom, ki je nižji kot v SRS. Toda kljub občutnem zmanjšanju bolnišničnega zdravljenja sta občinski zdravstveni skupnosti in sicer Jesenice za 8,1 %, Radovljica pa 1,1 %, nad regijskim povprečjem. V celotni regiji pa je bilo za bolnišnično zdravstveno varstvo v letu 1980 porabljenih kar za 78.546.186,00 din manj kot je znašal republiški normativ. Na višino koriščenja teh sredstev vpliva tudi kraj koriščenja, ker so precejšnje razlike v ceni bolniško oskrbnega dne. Se vedno prednjačita v odlivu Kranj s povečanjem na leto 1979 s 7,5 %, Škofja Loka z 0,2 %, največ je pa zmanjšala odliv občina Radovljica, za kar 6,0 % v odnosu na leto 1979. Morda so doseženi uspehi v letu 1980, tudi delni vzrok za stališče gorenjske nasproti republiške solidarnosti. Na osnovi ugotovitev v poročilu koriščenja bolnišničnega

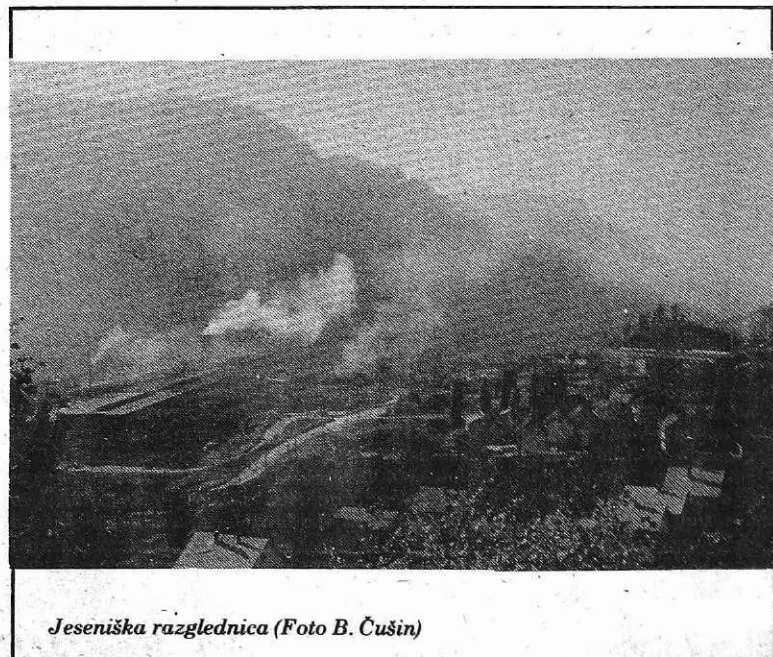
zdravljenja, je bilo oblikovano tudi stališče, da so doseženi rezultati izhodišče za svobodno menjavo dela z bolnišničnimi ustanovami tako v regiji, kakor izven nje. V letu 1981 pa je potrebno nadaljevati s prizadevanji za nadaljnje zmanjševanje odliva izven regije v tistih primerih, kateri ne zahtevajo večjih strokovnih posegov, kot jih lahko nudijo bolnišnice na Gorenjskem.

Ob sklepu pa moram poudariti, da delegati občinskih zdravstvenih skupnosti tako za zbor uporabnikov, kot za zbor izvajalcev, zelo slabo prihajajo na seje skupščin regijske zdravstvene skupnosti. Poprečna udeležba na petih sejah je bila komaj 52,5 %, kar je glede na pomembnost razprav in sklepov popolnoma nezadovoljivo. Poiskati bo potrebno vzroke za tako nezainteresiranost. Morda je eden izmed glavnih vzrokov v odločanju o

sredstvih za zdravstveno varstvo, ki je zaprto v preozke kroge občinskih skupščin oziroma strokovnih služb v posameznih občinah, drug vzrok pa je v premajhnem sodelovanju družbenopolitičnih organizacij pri oblikovanju politike v zdravstvenem varstvu, predvsem pa pri obravnavanju politike financiranja v okviru zastavljene politike. Predvsem se tu pogreša bolj aktivno delo sindikalnih organizacij.

V ilustracijo tej trditvi navajam, da smo se v treh letih samo enkrat srečali v okviru gorenjskih občin, da se pogovorimo o nastali situaciji, pa še to je bilo opravljeno na zahtevo republiških organov zdravstvene skupnosti. Vse preveč so občinske zdravstvene skupnosti prepuščene sami sebi, kar prav gotovo vnaša malodušje med delegate.

Stane Torkar

Jesenška razglednica (Foto B. Čušin)

ŠTIPENDIRANJE IZ DRUŽBENIH V JESENIŠKI OBČINI

Delavci v SR Sloveniji združujemo sredstva iz osebnega dohodka na posebnih računih v občini za šolanje mladine iz družin z nižjimi dohodki. S solidarnostno pomočjo slovenske družbe, v obliki solidarnostne štipendije in razlik h kadrovskim štipendijam, imajo mladi izenačene pogoje šolanja.

SOLIDARNOSTNE ŠTIPENDIJE

Prejemajo jih učenci in študenti, ki se šolajo za poklice, za katere delovne organizacije še niso prikazale potreb z razpisom kadrovskih štipendij in izhajajo iz družin z nižjim dohodkom na družinskega člana od minimalnega osebnega dohodka v SR Sloveniji v preteklem letu. V šolskem letu 1980/81 je bila zgornja meja dohodka na družinskega člana — cenaz 4.066,00 dinarjev. Seveda pa sam cenaz ne določa pravice do solidarnostne štipendije. Izračun le-te je odvisen predvsem od družbeno ugotovljenih stroškov šolanja, ki so različni za študente in učence, razlikujejo pa se tudi po kraju šolanja.

Štroski šolanja v šolskem letu 1980/81:

- šolanje v domačem kraju: učenci: 2.066,00 din; študenti: 2.477,00 din;
- šolanje izven kraja stalnega bivališča (internat, najemniške sobe, štud. domovi): učenci 2.680,00 din, študenti 3.091,00 din;
- vozači: učenci 3.655,00 din, študenti 4.066,00 din.

Dve in triletna srednje šole (poklicne):
Srednje šole (štirišletne):
Višje šole:
Visoke šole:
Skupaj:

Koliko je razlik?

Dve in triletna srednje šole (poklicne)
Srednje šole (štirišletne):
Višje šole
Visoke šole
Skupaj:

Zaostajanje števila kadrovskih štipendij za poklic tehnik je bil razlog za skromno bilanco preusmerjanja solidarnostnih štipendistov v kadrovsko štipendiranje. Od gorenjskih občin je imela samo še radovljanska občina skromnejši obseg razpisanih srednješolskih štipendij. Na 26 razpisov smo morali preusmeriti 75 štipendistov-srednješolcev. Rezultat preusmerjanja je bilo 12 odobrenih kadrovskih štipendij (ali 16% od vseh solidarnostnih štipendistov-srednješolcev).

VIŠINA DOHODKA NA DRUŽINSKEGA ČLANA				
stopnja šole	do 1000	1000—2000	2000—3000	nad 3000
učenci poklic. šol				
sol. štip.	1	2	2	2
razlike	2	30	3	1
učenci sred. šol				
sol. štip.	—	37	64	38
razlike	1	7	2	5
študenti viš. šol				
sol. štip.	—	2	1	—
razlike	—	2	4	—
študenti vis. šol				
sol. štip.	2	15	14	19
razlike	1	7	9	4

RAZPISI KADROVSKIH ŠTIPENDIJ ZA ŠOLSKO LETO 1981/82

Tudi letošnji razpis kadrovskih štipendij daje najmanj možnosti učencem, ki se šolajo za poklic teh-

vrste šole	razpis v šol. letu 1980/81	razpis v šol. letu 1981/82	INDEKS
P	370 (257 + 113)	292	78,38
S	27	22	81,48
VIŠ	6	15	250
V	28	31	110,72
SKUPAJ	431	360	83,53

PRIMERJAVA RAZPISANIH KADROVSKIH ŠTIPENDIJ ZA ŠOLSKO LETO 1981/82 S PRETEKLIM ŠOLSKIM LETOM

Legenda: P = poklicne šole (dve in triletna srednje šole); S = štirišletne srednje šole; VIŠ = višje šole; V = visoke šole.

ŠTIPENDIRANJE PO NOvem SAMOUPRAVNEM SPORAZUMU

Od 1. januarja 1981 uravnava štipendijsko politiko v SR Sloveniji nov samoupravni sporazum o štipendiranju. Najvišji samoupravni organ je skupščina občinskih skupnosti za zaposlovanje, v katero so kandidirani tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij občine (SZDL, sindikat, ZSMS). Naloge izvršnega organa štipendiranja je

RAZLIKE H KADROVSKIM ŠTIPENDIJAM

Izplačujemo jih učencem in študentom, katerih kadrovske štipendije in prispevki staršev v višini 50% dohodka na družinskega člana so nižji od ugotovljenih stroškov šolanja.

V jeseniški občini prejema v šolskem letu 1980/81 277 štipendistov štipendijo iz družinskih sredstev. Med njimi je največ srednješolcev, saj predstavljajo 55,6% vseh štipendistov iz družinskih sredstev, najmanj pa je učencev dve in triletnih srednjih šol.

Struktura štipendistov je, kot vidimo, rezultat potreb po kadrih, ki se odraža v številu razpisanih kadrovskih štipendij. Najmanj možnosti za kadrovske štipendije imajo srednješolci. Delovne organizacije jeseniške občine so za šolsko leto 1980/81 razpisale samo 26 štipendij za poklic tehnik. Od tega števila razpisanih štipendij za štirišletne srednje šole je udeležena Železarna z 21 (80,77%) kadrovskimi štipendijami, od tega 20 za poklic metalurški tehnik.

Koliko je solidarnostnih štipendistov?

7 štipendistov
139 štipendistov
3 štipendisti
50 štipendistov
199 štipendistov

36 štipendistov
15 štipendistov
6 štipendistov
21 štipendistov
78 štipendistov

Kakšna je socialna struktura jeseniških štipendistov iz družinskih sredstev?

Največ štipendistov najdemo v dohodkovnih skupinah 1.000—2.000 in 2.000—3.000 dinarjev na družinskega člana. Nad to mejo najdemo samo še četrtno štipendistov. Srednješolci prevladujejo v srednjih dveh kolonah, v zadnji koloniji je samo še 43, ker v tem dohodkovnem razponu mnogi, ki se šolajo doma, niso več upravičeni do štipendij.

prevzel izvršni odbor občinske skupščine za zaposlovanje, kasneje pa bo skupščina imenovala poseben organ, ki bo opravljal naloge v zvezi s štipendijsko politiko.

Kakšne spremembe prinaša nov samoupravni sporazum?

— Razen sprememb v samoupravni organiziranosti, nov samoupravni sporazum priznava višje solidarnostne štipendije učencem in študentom, ki se šolajo izven kraja stalnega bivališča (tistim, ki stanujejo v kraju šolanja in vozačem). Tem štipendistom prispevajo starši za stroške šolanja največ 50% dohodka na družinskega člana (če znaša dohodek na družinskega člana več kot 50% povprečnega dohodka v SRS v preteklem letu) in najmanj 15% (če je dohodek največ 25% povprečnega slovenskega dohodka za preteklo leto). Šolajočim, katerih dohodek na družinskega člana je manj kot 20% povprečnega slovenskega dohodka preteklega leta, se stroški šolanja priznajo v celoti. Prispevek staršev učencev in študentov, ki se šolajo doma, je višji (največ 75% in najmanj 40% dohodka na družinskega člana).

— Naslednja pomembna novost je dodatek štipendiji za učni uspeh. Nagrajevanje učne uspešnosti je v preteklosti priznaval le kadrovski štipenditor, solidarnostne štipendije pa se po uspehu niso razlikovale. Od 1/1-1981 izplačujemo učencem in študentom:

za prav dober uspeh (ocena 8,0 do 8,6) 370,— dinarjev
za odličen uspeh (ocena 8,7 do 10) 739,— dinarjev

— Po novem samoupravnem sporazumu bodo posebej stimulirani tisti, ki se bodo odločili za šolanje poklicev, ki bodo v občinskem seznamu deficitarnih poklicev. Seznam deficitarnih poklicev bo izdelala strokovna služba občinskih skupnosti za zaposlovanje in bo veljaven, ko ga bo potrdila občinska skupščina za zaposlovanje.

— Podružbljanje štipendijske politike je ena najvažnejših nalog štipendiranja. Važna naloga pri izvajanju določb samoupravnega sporazuma bo zaupana krajevnim skupnostim. Pregledovale bodo sezname solidarnostnih štipendistov in v sodelovanju s socialnim skrbstvom ter družbenopolitičnimi organizacijami predlagale popravke izračunov solidarnostnih štipendij. Tako bo zagotovljena socialna varnost štipendistov, ki živijo v materialno skromnejših razmerah. Nasprotno pa bodo krajevne skupnosti dolžne preverjati neupravičenost do denarne pomoči tistim, ki imajo višje dohodke kot jih izkazujejo potrdila, s katerimi bodo uveljavljali pravice do štipendije iz družinskih sredstev.

Z dosledno štipendijsko politiko, kjer naj bi sodelovali vsi občani, bodo delovnim organizacijam zagotovljeni strokovni kadri, učencem in študentom pa možnost šolanja za poklice, za katere se usposabljaajo.

Mari Zemlja

Železarski globus

ZDA

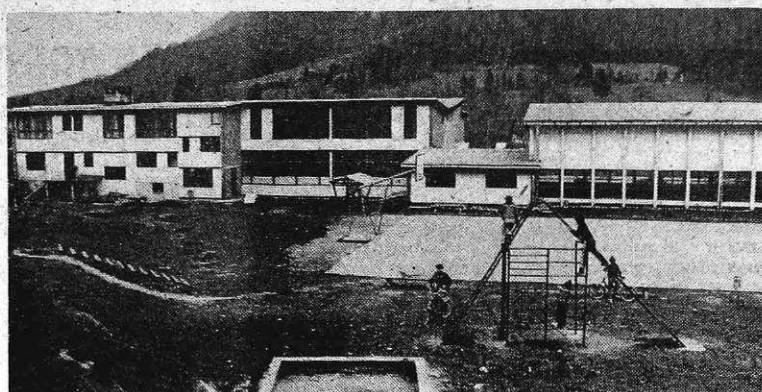
Po ameriških podatkih je bilo leta 1980 izdelane v svetu 7.13 milij. ton železove gobe, kar je za 380.000 tin več kot v letu 1979. Pri tej količini imata daleč največji delež ameriški Midrex postopek s 3,96 milijoni ton ali 55,5% in mehiški HyL I. postopek s 2,26 milij. ton ali 31,7%. V vseh ostalih postopkih so izdelali samo 910.000 ton ali 12,8%.

VIRI SREDSTEV FINANCIRANJA:

Po oceni planske komisije strokovne skupine pri OK SZDL Jesenice, naj bi se tudi v tem petletnem obdobju združevala sredstva samoprispevka iz neto osebnih dohodkov v višini 1,5% za izgradnjo osnovnošolskega prostora Javornik-Koroška Bela in Mojstrana.

PREDRAČUNSKA VREDNOST NOVOGRADNJE IN ADAPTACIJE:

Proračunska investicijska vrednost novogradnje je izračunana na podlagi cene kvadratnega metra. Pri tem je upoštevana novogradnja po 25.000 din/za kv. m, adaptacija pa po 10.000 din za kv. m. To velja omeniti, da je cena kv. m v osnovnih šolah, ki se trenutno gradijo v Ljubljani od 23.000 do 30.000 din.

Osnovna šola 16. december v Mojstrani (Foto I. Kučina)

IZRAČUN:

Osnovna šola na Koroški Beli:

novogradnja:	3.660 kv. m × 25.000 din	91.500.000 din
adaptacija	1.440 kv. m × 10.000 din	14.400.000 din
Skupaj osnovna šola na Koroški beli		105.900.000 din

Osnovna šola v Mojstrani:

novogradnja:		
— vrtec	465 kv. m	
— osn. šola	238 kv. m	
skupaj	703 kv. m × 25.000 din	= 17.575.000 din
sanacija strehe		2.425.000 din
Skupaj vrtec in osnovna šola v Mojstrani		20.000.000 din

PREDRAČUNSKA VREDNOST OBEH INVESTICIJ 125.900.000 din

POKRIVANJE STROŠKOV INVESTICIJE:

Izgradnja manjkajočih prostorov in sanacija obstoječih zgradb na Koroški Beli in v Mojstrani, za področja vzgoje in izobraževanja, bi financirali takole:

— Predračunska vrednost obeh naložb:	125.900.000 din
— Viri sredstev:	
— 1,5% samoprispevek za osnovnošolski prostor	120.000.000 din
— prispevek izobraževalne skupnosti Jesenice (iz prispevne stopnje, krediti)	5.900.000 din
Skupaj sredstva	125.900.000 din

STANJE OSNOVNOŠOLSKEGA PROSTORA V VZGOJNOIZOBRAŽEVALNEM ZAVODU JESENICE

ŠOLA (v kv. m)	šolski prostor	urejena zunanja površina	površina telovadnice in bazena
OŠ Jeseniško-bohinjski odred Kranjska gora	2.800	1.040	512
OŠ 16. december Mojstrana	1.466	1.452	282
OŠ Prežihov Voranc Jesenice	4.288	2.286	284
OŠ Tone Čufar Jesenice	9.000	5.000	952
OŠ Karavanških kurirjev NOB Koroška Bela	2.261	4.480	174
OŠ Gorenjski odred Žirovnica	3.511	2.400	450
SKUPAJ *	23.326	16.658	2.654

POPREČNO KV. METER NA UČENCA

ŠOLA (v kv. m)	šolski prostor		urejena zun. površina		površina telovadnic	
	1980/81	1986/87	1980/81	1986/87	1980/81	86/87
OŠ Jeseniško-bohinjski odred Kranjska gora	9,5	6,75	3,53	2,51	1,74	1,23
OŠ 16. december Mojstrana	8,67	6,32	8,59	6,26	1,67	1,22
OŠ Prežihov Voranc Jesenice	5,91	5,46	3,15	2,91	0,39	0,36
OŠ Tone Čufar Jesenice	8,47	6,44	4,70	3,58	0,88	0,68
OŠ Karavanških kurirjev NOB Kor. Bela	3,85	2,95	7,63	5,85	0,30	0,23
OŠ Gorenjski odred Žirovnica	9,22	9,46	6,30	6,47	1,18	1,21
POPREČJE	7,20	5,88	5,15	4,20	0,82	0,67

V obeh tabelah je prikazano stanje šolskega prostora, urejenih zunanjih površin in telesnovzgojnega prostora po posameznih šolah. Večina teh površin je bila zgrajena v zadnjih dvajsetih letih.

Leta 1958 je bila dograjena nova šolska stavba v Žirovnici. V letu 1976 pa je ta šola dobila še en prizidek. Tako je šola dobila pogoje za prehod na celodnevno organizacijo pouka. 1959 je bila dograjena nova stavba v krajevni skupnosti Sava, v kateri deluje danes osnovna šola Prežihov Voranc. Leta 1964 je bila dograjena sodobna šolska stavba v Mojstrani, ki je nadomestila zastarelo šolo na Dovjem. V letu 1966 je bila obnovljena in adaptirana stara šolska stavba na Koroški Beli. 1970 leta je bila zgrajena sodobna in moderna šola v Kranjski gori, ki je kasneje ob preureditvi in dograditvi dodatnih prostorov lahko prešla na celodnevno šolo. Do 1973. leta je posebna osnovna šola gostovala v stari Kosovi graščini, tega leta pa je dobila nove prostore, ki prostorsko povsem ustrezajo, vendar so popolnoma neprimerno locirani. 1979. leta je bila s samoprispevkom zgrajena nova šolska stavba v krajevni skupnosti Plavž, v kateri domuje osnovna šola Tone Čufar.

Iz tega je razvidno, da so vse šole v naši občini doživele po letu 1958

adaptacijo, dograditve in novogradnje. Najstarejša je šola na Koroški Beli, pa še ta stavba ni stara več kot 40 let.

Ugotavljamo, da smo z zgraditvijo nove šole na Plavžu močno pridobili na šolskem prostoru, saj je še leta 1975 pripadlo na prepročnega učenca v vzgojnoizobraževalnem zavodu Jesenice le 4,6 kv. m šolskega prostora, danes pa 7,2 kv. m, pridobitev je kar 157 odstotna. Republiški normativ predvideva 7,3 kv. m šolskega prostora na učenca.

Iz tabele je razvidno, da je v najslabšem položaju osnovna šola Karavanških kurirjev NOB Koroška Bela, hkrati pa je razveseljivo, da tej šoli ne primanjkuje zunanjih površin, ki po funkcionalnosti še niso urejene. Zunanje površine so eden od osnovnih pogojev za uvedbo celodnevne osnovne šole.

Najmanj telesnovzgojnega prostora pripada učencem na Koroški Beli, skoraj šestkrat manj kot v Kranjski gori ali Mojstrani. Ob tem velja dodati, da šoli Prežihov Voranc in Koroška Bela lahko deloma to le nekaj ur tedensko koristita telovadnici v TVD Partizan. Taka rešitev je samo začasna, saj ne ustreza osnovnim zahtevam sodobnega pouka: oddaljenost, velikost telovadnice...

SEJA IZVRŠNEGA ODBORA IZOBRAŽEVALNE SKUPNOSTI JESENICE

Predsednica izvršnega odbora izobraževalne skupnosti Jesenice Bernarda Federlova, je v petek, 24. aprila sklicala 35. redno sejo izvršnega odbora skupnosti. Osrednji točki dnevnega reda, ki sta bili predloženi v obravnavo sta bili:

- poročilo o trimesečnem poslovanju izobraževalne skupnosti Jesenice v letu 1981 in
- informacija o organizaciji pouka v šolskem letu 1981/82.

POROČILO O TRIMESEČNEM POSLOVANJU IZOBRAŽEVALNE SKUPNOSTI JESENICE V LETU 1981

Začasni finančni načrt izobraževalne skupnosti Jesenice za prvo trimesečje 1981. leta je bil napravljen na podlagi:

- sklepa skupščine izobraževalne skupnosti Jesenice z dne 23. decembra 1980, ki določa, da prejmejo vzgojnoizobraževalne organizacije, do sprejetja finančnega načrta za leto 1981, akontacije za programirano delo v višini lanskoletne akontacije,

- tudi ostali stroški skupnosti so bili v tem obdobju programirani v višini 25 % realizacije preteklega leta, razen

- anuitet, ki so programirane v višini zapadlih obveznosti v tem trimesečju (ind. 346.07)

mesec	mes. plan. komulat.	realiz. komul.	% real.	znesek
Januar	12.381.631	9.381.285	75.76	-3.000.346
februar	24.763.262	21.015.006	84.86	-3.748.256
marec	37.144.893	32.884.106	88.52	-4.260.787

Iz pregleda je razvidno, da je v prvem trimesečju 1981 prihodek skupnosti po prispevni stopnji dosežen le 88,52 %, kar pomeni, da je za 4.260.787 din nižji, kot je bil programiran.

Celotni prihodki skupnosti v prvem trimesečju 1981 so bili doseženi 35,73 % lanskoletnih prihodkov, pa vendar za 10,58 % nižji od programiranih prihodkov za to obdobje letošnjega leta.

ODHODKI skupnosti so bili realizirani v mejah dogovorjene oziroma pričakovane porabe in odstopanj ni, razen dveh programov izobraževalne skupnosti Slovenije. To so skupne naloge (ind. 129,15) in vzajemnost (ind. 191,01), kjer bo v aprilu napravljen popravek za leto 1980 in nov izračun za leto 1981.

Razlika prihodkov nad odhodki v višini 6.803.713 din je delno planirana za odplačilo anuitet, ki zapadejo v plačilo v aprilu, in sicer v znesku 4.336.497 din. Ostala razpoložljiva sredstva 2.467.216 din pa omogočajo, da se vzgojnoizobraževalnim organizacijam povečajo akontacije za 10 % do sprejetja finančnega načrta skupnosti. Do te odločitve se je izvršni odbor opredelil zato, ker so zaradi naraščajočih cen storitev in novih obveznosti t.i. TOZD s področja osnovnega šolstva trimesečno poslovanje zaključile z izgubo, ostale vzgojnoizobraževalne organizacije pa so na meji rentabilnosti.

INFORMACIJA O ORGANIZACIJI POUKA V ŠOLSKEM LETU 1981/82

Delovna skupina, ki jo je, ob obravnavi o problematiki osnovnošolskega prostora, imenovala skupščina

- pogodbene obveznosti do LRP Triglav (ind. 27.95)

- prevozi učencev zaradi podražitev prevoznih (ind. 39.09)

- stroški vzgojnega svetovanja, ki so izračunani na podlagi storitev v zadnjem trimesečju 1980. leta (ind. 44.50)

- bisveno pa so se povečali materialni stroški skupščine. V letošnjem letu se je pojavil nov izdelek, to je strošek za objavo samoupravnega sporazuma o temeljnih plana skupnosti za petletno obdobje. V Uradnem vestniku Gorenjske, v znesku 24.176 din.

PRIHODKI skupnosti, zbrani po prispevni stopnji iz bruto osebnih dohodkov, so bili v tem obdobju realizirani v višini 28,62 % lanskoletne realizacije, v primerjavi z dogovorjenimi prihodki v letošnjem letu pa so bili v prvem trimesečju doseženi takole:

izobraževalne skupnosti Jesenice na svoji zadnji seji, aprila letos, je pripravila informacijo o organizaciji pouka v šolskem letu 1981/82. Znano je, da zaradi naraščajočega števila učencev, posebno na mest-

nem območju, grozi ponovna uvedba dvozmenskega pouka. Ta delovna skupina je ponovno proučila vse predloge, ki so bili posredovani obema zboroma skupščine in se opredelila, da predlaga, da v šolskem letu 1981/82 ne bi spreminjali šolskega okoliša iz naslednjih razlogov:

- nejasno je še številčno stanje učencev zaradi predvidene vselitve v novozgrajeni stolpnici v centru II v jeseni 1981,

- kakršnokoli prešolanje učencev iz osnovne šole Tone Čufar v osnovno šolo Prežihov Voranc zahteva na tej šoli že v šolskem letu 1981/82 uvedbo dvozmenskega pouka.

Obe šoli morata prevzeti za svojo obvezo reševanje šolskega prostora s tem, da upoštevata gornjo mejo normativ (36 učencev v razredu) in v tem predhodnem obdobju ukiniti specializirane učilnice na obeh stopnjah pouka, osnovna šola Tone Čufar pa bo morala še nadalje koristiti improvizirani učilnici v prostorih vzgojnoizobraževalne organizacije. Osnovna šola Prežihov Voranc bo zaradi prostorske stiske morala ukiniti specializirano učilnico za telesno vzgojo in celoten pouk telesne vzgoje za učence višje stopnje izvajati v telovadnici TVD Partizan Jesenice.

Reševanje prostorske stiske, ki bo sledila po letu 1982 in v naslednjih letih, pa bo potrebno obravnavati že na oktobrski seji skupščine, da bo problem pravočasno in zadovoljivo rešen.

Izvršni odbor skupnosti se je odločil, da bo to informacijo posredoval obema zboroma skupščine na majskem zasedanju.

eva

OBRAMBNI DAN NA COŠ JESENIŠKO BOHINJSKI ODRED

Četrtega aprila smo v celodnevni osnovni šoli Jeseniško-bohinjskega odreda v Kranjski gori izvedli športni dan, ki je bil namenjen preverjanju znanja učencev v ravnanju s kompasom, v streljanju, v prvi pomoči, SLO in topografiji. Učenci nižjih razredov pa so obiskali spominska obeležja iz NOB v Podkorenu, Jasni in Srednjem vrhu. Tam so se seznanili z NOB v naših krajih in očistili okolico spomenikov.

Pred startom skupin, ki so tekmovali v obrambnih veščinah, so se nekateri učenci poskušali sprostiti s tem, da so se igrali različne igre, drugi pa so živčno ponavljali snov, ki je bila pripravljena za to tekmovalje.

Kako znamo ravnati s kompasom, smo pokazali kar v telovadnici. To ni bila težka naloga, težje je bilo pri streljanju, kjer so se marsikomu od trese tresle roke in je bila zato uvrstitev pač slabša. Dobili smo tudi pet vprašanj o puški M-48. Tu so na svoj račun prišli fantje, ki jih je ta snov bolj zanimala, a tudi dekleta se nismo dala kar tako.

No, pri obvezovanju smo svojo spretnost največkrat pokazala dekleta, fantje pa so reševali teste. Pot smo nadaljevali proti Podkorenu, kjer smo teste reševali v skupinah in nismo imeli večjih težav. Zadnja postaja je bila v Ratečah, kjer je vsak dobil listek s topografskimi

znaki, ki jih je moral prepoznati. Tudi ta naloga ni bila težka in polni upanja smo se vrnili v šolo, kjer smo opazovali boj skupin za najvišja mesta. Najboljše tri skupine so dobile tudi nagrade. Zvedeli smo tudi, da gre prvoučrščena skupina in pet najboljših posameznikov na občinsko tekmovalje v Žirovnico. Ves naslednji teden smo se zato temeljito pripravljali in se v soboto polni upanja odpeljali v Žirovnico.

Tam so bili najprej na vrsti testi, ki so bili precej bolj zahtevni kot šolski. Nato smo pokazali, kako znamo ravnati s puško. Naša prva skupina je streljala slabo, druga pa znatno bolje.

Nato se je začela borba s časom. Prva postaja je bila prva pomoč, kjer se nismo dolgo zamudili. Pot nas je vodila naprej v smeri puščic. Daleč pred seboj smo zagledali skupino, ki se teh puščic ni držala in je krepko presekala ovinek.

Pot je bila dovolj naporna in ko smo prišli do postaje, kjer naj bi pokazali znanje v ravnanju s kompasom, so bili nekateri že utrujeni, a ne tako, da bi opustili pot.

Nato se je pot vlekla navzgor in v bregu smo zagledali razcepitev glavne poti in pa skupino, ki je ugotavljala, v katero smer naj krene. Nato so pogledali nazaj in ne vem, če so nas videli, vendar so skalo, na kateri je bila narisana puščica, obrnili v drugo smer. Ko smo to videli, smo skalo spet pravilno naravnali, toda nismo vedeli, če gremo v pravo smer. Mislim, da to ni pošteno, saj smo bili kljub terenski prednosti Žirovnice nov pripravljeni se boriti z njimi. Mislim, da bi bilo najbolj pošteno, da bi bila taka tekmovalja na nevtralnem terenu, da bi se res pokazala iznajdljivost učencev.

Pot nas je nato vodila še do postaje topografije, kjer je vsak dobil pomarančo in Vitergin. Pozneje smo sledili puščicam z napisom Titova vas. Marsikdo verjetno še danes ne ve, kaj naj bi Titova vas bila. No, prišli smo do postaje, kjer smo pokazali znanje o puški M-48.

To je bila tudi zadnja postaja in nato smo se spet podali do šole, kjer je bil cilj. Tam smo dobili kosilo, po kosilu pa je bila krajša slovesnost.

Morda se zdi, da je moje poročilo napisano pristransko, a taka tekmovalja ne bi smela biti samo zato, da je nekdo prvi. Zmagati bi moral tisti, ki je res boljši.

Bojana Jonke, COŠ
Jesenjsko-bohinjski odred
Kranjska gora

PODROČNO TEKMOVANJE V ZNANJU O SPLOŠNI LJUDSKI OBRAMBI IN DRUŽBENI SAMOZAŠČITI

V petek, 17. aprila, je bilo v Kranju področno tekmovalje v znanju o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. Tekmovalja so se udeležili učenci srednjih in osnovnih šol vseh občin na Gorenjskem. Jeseniško občino so zastopale z eno ekipo Gimnazija Jesenice, Zdravstvene šole Jesenice, Železarskega izobraževalnega centra Jesenice, osnovne šole Karavanških kurirjev NOB Koroška Bela in z dvema ekipama osnovna šola Gorenjskega odreda Žirovnica. Skupaj je na tem tekmovalju nastopilo 18 srednješolskih in 15 osnovnošolskih ekip.

Prvo tekmovalje je bilo organizirano pred dvema letoma. Zaključek je bil na Tjentištu na legendarni Sutjeski, kjer so slovenske ekipe srednjih in osnovnih šol dosegale lepe uspehe. Po dogovoru pristojnih organov pa bodo ta tekmovalja postala vsakoletna akcija s tem, da se v tem letu končajo na nivoju regije in se vključujejo v akcijo Nič nas ne sme presenetiti. Vsako peto leto pa se bodo najboljše ekipe iz naših republik pomerile za najboljšo v SFR Jugoslaviji. Tako bo 1983. leta zopet zvezno tekmovalje in sicer v SR Hrvatski.

Na teh tekmovaljih mladi dokazujejo, da poznajo svoje naloge in da smo propravljani in sposobni varovati pridobitve naše revolucije, da smo vredni naslednjih tistih, ki so se te dni pred 40 leti uprli okupatorjem.

Vse to znanje smo si pridobili pri rednem pouku in v okviru interesnih dejavnosti, pri čemer pa imajo še posebno pomembno vlogo učitelji in mentorji.

V petek, 12. aprila, zjutraj smo se zbrali na železniški postaji v Žirovnici. Vreme je bilo mrzlo in rahlo je snežilo. Z vlakom smo se odpeljali do Kranja. Tekmovalje je bilo v osnovni šoli dr. France Prešeren. Ko smo prišli pred šolo, so nas tam že čakali sošolci in mentor. Nato smo odšli v večnamenski prostor v šoli, kjer nas je pozdravil poredstavniki republiškega odreda za pripravo teh tekmovalj in nas seznanil s programom.

Ob osmih se je začelo zares. Pisali smo test o dogovorjenih temah. Potem smo odšli na streljanje. Vsi smo si želeli, da bi imeli čim boljše rezultate. Osnovnošolci smo streljali z rračno puško, srednješolci pa s puškami M-48. Ker smo izžrebali številko dve, smo takoj pihiteli na start. Tam smo dobili specialko in navodila. Za pot, ki je bila dolga šest kilometrov in pol, smo imeli uro in dvajset minut časa. Tekli smo po mokri travi in kaj kmalu smo bili mokri do kolen. Prva kontrola je bila ob gozdu. Tam smo si morali sami s kompasom določiti smer nadaljnjega poti. Pri drugi kontrolni točki smo določali azimut. Hiteli smo dalje. Z visokih smrek je kar teklo, prav tako pa tudi od nas. Pri tretji kontrolni smo razstavljali puško M-48 in pisati test o poznavanju te puške. Čas pa je neizbežno hitel naprej. Sedaj se nam je zataknilo. Hodili smo po gozdu in nekaj časa iskali kontrolno točko.

Končno smo jo le našli. Tam smo preizkusili znanje iz topografije. Pihiteli smo dalje. Na voljo smo imeli še kakih 20 minut časa. Tekli smo. Prišli smo do zadnje kontrolne točke, kjer smo pisali test iz prve pomoči in oskrbeli poškodovanca. Od tu naprej pa smo tekli po polju. Že so nam pohajale moči. Se nekaj sto metrov in cilj. Bili smo mokri in utrujeni od naporene poti. Na cilju so nam vpisali še čas.

Upehani smo odšli na malico. Po malici smo čakali na prihod ostalih ekip. Nekatere so tudi zašle; saj niso poznali terena in se niso znali pravilno orientirati s kompasom. Nestrpnost smo čakali na rezultate. Komisije so imele veliko dela. Seštevale in pregledovale so rezultate. Člani vseh ekip smo odšli v dom JLA na kosilo, nato pa na proslavo, ki je bila v telovadnici osnovne šole. Nastopili so harmonikaši, pevski zbor in folklorna skupina v originalnih gorenjskih in belokranjskih šolah. Nato pa sta nas pozdravila še tovariš Franc Malovrh, predstojnik zavoda za šolstvo SRS — enota Kranj in tovariš Slavko Osredkar, predsednik medobčinskega sveta SZDL Gorenjske, ki je razglasil rezultate in podelil priznanje vsem ekipam. Prvi ekipi obeh skupin tekmovalcev sta dobili še posebne nagrade: športne majice in rezbarijo.

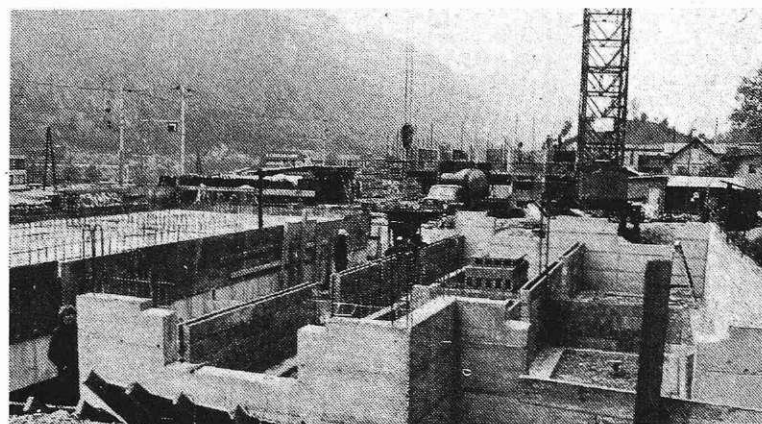
REZULTATI:

EKIPJE SREDNJIH ŠOL: 1. Šolski center Iskra Kranj, 1995.5 točk, 2. Gimnazija Kranj, 3. Šolski administrativni center Kranj, 4. Zdravstvena šola Jesenice itd.

OSNOVNE ŠOLE: 1. OŠ Gorenjskega odreda I. — Žirovnica 1891,5 točk, 2. OŠ Peter Kavčič I. Škofja Loka 1862,5 točk, 3. OŠ dr. France Prešeren I. Kranj 1855 točk itd.

Letošnje tekmovalje učencev osnovnih in srednjih šol v znanju o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti gorenjske regije je tako zaključeno. Veseli smo, da smo se tako dobro uvrstili in s tem dokazali, da dobro obvladamo snov o SLO in družbeni samozaščiti. Naše veselje pa je nekoliko skalila smola, ki se je držala naše druge ekipe. Vse naloge so odlično reševali, zgrešili pa so tretjo kontrolno točko, jo iskali in jo naposled tudi našli. Toda negativnih točk je bilo preveč. Kljub vsemu je naša druga ekipa zasedla 13. mesto, 12. mesto pa so si priborili tekmovalci s Koroške Bele.

Mojca Burlačenko, 8. a
OŠ Gorenjskega odreda Žirovnica

Gradnja stolpčev na Koroški Beli (Foto I. Kučina)

TRETJA SEJA VEZISTOV NOV

Na tretji seji aktivna vezistov NOV jeseniške občine so, pod predstvom Janeza Zupana, najprej pregledali uresničevanje sklepov, ki so jih sprejeli na drugi seji ki je bila lani. Ugotovili so, da so v okviru sklepov pripravili za monografijo šest prispevkov in da so opisali delovanje vezistov v Jeseniško-bohinjskem odredu. Člani aktivna so se udeležili odkritja spominskega obeležja na Prtovcu, bili so na srečanju z delavci Iskre in PTT Gorenjske v Kranju ter na srečanju vezistov NOV Slovenije na Polževem. Jubilantom 60 in 70-letnikom so podelili posebna priznanja. Sodelovali so z radioklubom Železar in mu podelili tisoč dinarjev pomoči. Za vse člane, ki doslej še niso prejeli odlikovanj za sodelovanje v NOB so pripravili ustrezne predloge. Odlikovanja so že prišla in jih bodo podelili ob ustrezni svečanosti.

V nadaljevanju so obravnavali predlog za brezplačen oddih v PTT domovih v Strunjanu in na Pohorju. Glede na to da od drugod ni dovolj predlogov, jim je pododbor Gorenj-

ske predlagal pet od 13 možnih mest. Aktiv jeseniške občine je za to predlagal Jožeta Kersnika z Blejske Dobrave in Feliksa Wieserja iz Podgore na avstrijskem Koroškem.

Na seji so za delegata v občinski skupščini ZVB NOV Jesenice izbrali Gabrielja Divjaka in predlagali predloge za priznanja v jubilejnem letu 1981, ki jih bo podelil medobčinski svet ZVB NOV za Gorenjsko. Doslej so jih prejeli sedem, do predvidenega roka, 30. aprila, pa jih predvidevajo še približno toliko. Dogovorili so se tudi o udeležbi na letošnjih srečanjih z delavci Iskre in PTT, o udeležbi na proslavi dneva vezistov pri vojni pošti v Radovljici in na osrednji slovenski proslavi, ki bo v vojašnici Ljuba Serčerja v Ljubljani.

Udeležili pa se bodo tudi vseh drugih slovesnosti in svečanosti, ki bodo letos v počastitev 40-letnice vstaje in 40-letnice OF na našem območju.

B. B.

BORCI NOV KS JAVORNIK— KOROŠKA BELA O DOSEDANJEM DELU IN BODOČIH NALOGAH

Preteklo soboto, 18. aprila, je bila na Javorniku redna volilna skupščina krajevne organizacije ZB NOV. Udeležilo se je več kot 120 članov, ki so ocenili svoje delo v zadnjih štirih letih, zlasti pa v letu 1980. Z zanimanjem so nekdanji borci in aktivisti NOV spremljali vsa poročila dosedanjega odbora in prispevali nekatera stališča ter pobude za bodoče delo.

Na petindvajsetih sejah in štirih posvetih je odbor razpravljal predvsem o vprašanjih borcev, o političnih razmerah doma in v svetu, o obrambni pripravljenosti in družbeni samozaščiti in nekaterih večjih prireditvah v krajevni skupnosti. Zlasti ob lanskim smrti predsednika Tita so borci pokazali in z njimi prebivalci visoko odgovornost in disciplino. Tudi v bodoče bo v okviru akcij in nalog SLO in družbene samozaščite veljala skrb varovanju temeljnih vrednot in tradicij NOB.

Še vedno pa je največja dolžnost borcev NOV negovanje in razširjanje tradicij NOB med mladino. Sodelovanje z osnovno šolo Karavanških kurirjev NOV iz Koroške Bele je vzorno. Vsako leto prireajo pohod mladih po partizanskih poteh

na Pristavo za dan mladosti, pa ob smuku karavanških kurirjev, ki je prerasla v široko manifestacijo Gorenjske. Dobro sodelujejo z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami in krajevo skupnostjo. Borci se vedno polnoštevilno udeležujejo vseh proslav in komemoracij tako v okviru krajevne skupnosti kot tudi v občinskem in republiškem merilu.

V razpravi so zlasti veliko spregovorili o nalogah komisije za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito in njenih neposrednih nalogah za izvedbo letošnje akcije NNNP, ki bo predvidoma sredi maja meseca. Nadalje so spregovorili o pripravah na referendum za podaljšanje samoprispevka občanov za gradnjo šol, o sprejemu štafete mladosti, ki se bo ustavila na Koroški Beli v ponedeljek, 27. aprila, ob 17. uri, pa o praznovanju dneva mladosti v okviru katerega bo 23. maja organiziran jubilejni pohod mladih na Pristavo, in o praznovanju 40-letnice ustanovitve OF in vstaje slovenskega in jugoslovanskega naroda.

Na zboru so izvolili tudi nov upravni odbor KO ZB NOV, ki ga bo v bodoče vodil Jaka Klinar.

PROBLEMATIKO V GOSTINSTVU IN TURIZMU REŠEVATI TAKOJ

Gostinstvo in turizem – področji, ki nam mnogo pomenita, pa vendar se tudi tu srečujemo s številnimi težavami. V jeseniški občini je to poleg železarstva in predelovalne industrije prednostna panoga. Da bi vprašanja, ki tarejo zaposlene v tej panogi, začeli reševati so pred dnevi sklicali v Kranjski gori razgovor o tej problematiki. Pripravila sta ga svet za spremljanje družbenoekonomskega položaja žensk Jesenice in krajevna konferenca socialistične zveze Kranjske gora.

Problemov je veliko in reševanja se je potrebno lotiti takoj. Na to kažejo tudi obetavni sklepi, ki so jih sprejeli po razgovoru.

Eden največjih problemov je otroško varstvo. V gostinstvu in turizmu je v jeseniški občini zaposlenih 861 delavec, 80 odstotkov je med njimi žensk. V Kranjski gori je tekkel razgovor predvsem o problemih zaposlenih na tem področju. Tu delujejo trije oddelki otroškega vrta in že v letošnjem šolskem letu so morali otroke odkloniti, v prihodnje pa jih bodo morali še več. Tudi varstvo otrok do tretjega leta starosti ni urejeno. Ravno zato bodo v maju pregledali, koliko je potreb po otroškem varstvu v tej krajevni skupnosti tudi po popoldanskem, ob nedeljah in praznikih in se potem tudi odločili v skladu z možnostmi. In še o nečem so razmišljali na sestanku o varstvenih družinah, pri katerih naj bi našli prostor predvsem najmlajši. S tako obliko varstva pa v jeseniški občini še nimamo izkušenj.

Tudi v osnovnih organizacijah sindikata bodo pregledali, kako je z udeležbo delegatov iz gostinskih delovnih organizacij na sejah skupščin jamoupravnih interesnih skupnosti, tako tudi na sejah skupščine otroškega varstva.

Drugi problem, ki so se ga v razpravi dotaknili, je zaposlovanje strokovnih kadrov. Delovne organizacije s področja gostinstva in turizma pravočasno javljajo potrebe po kadrih, toda delovni pogoji, delovni čas in ne nazadnje tudi nagajevane odvrčajo mlade od teh poklicev. Tako se je iz Kranjske gore le eden odločil za kuharja, za natakarja pa nihče. »Obupali smo že,« je bilo slišati v razgovoru, saj so poskušali tako z obiski, pojasnjevanjem prepricavanjem in podobnim na šolah abuditi zanimanje mladih za delo v gostinstvu in turizmu. Toda tega se očitno še nismo zavedli v širši družbeni skupnosti, pa tudi starši otrok ne, ki še kako vplivajo na poklicne odločitve svojih otrok.

Ugotovili so, da v gostinstvu pridejo tedaj, ko drugam nimajo kam iti. To pa vsekakor ni pot, ki naj bi prinesla dolgoročne rešitve. Zato so poudarili, da je potrebno na usmerjanje v te poklice pomisliti že v 5. in 6. razredu osnovne šole, se že prej povezati s šolami, spremeniti način nagajevanja, v samih delovnih organizacijah pa bodo pregledali, koliko je moč poskrbeti za izobraževanje že zaposlenih delavcev. Poleg tega pa bodo predstavniki gostinskih delovnih organizacij tudi sodelovali pri razgovorih o preusmeritvah učencev.

Kritično so se dotaknili tudi prevoza na delo. Zal predstavnika SAP- Viatorja na razgovoru ni bilo, tako, da smo lahko slišali le eno plat. Ta pa je tako kričela, da terja takojšnjo rešitev.

Eden izmed problemov, da v Gornjesavski dolini ne morejo dobiti dovolj delavcev, so tudi neurejeni prevozi. Zadnji avtobus namreč iz Kranjske gore odpelje malo po 21. uri, v večini gostinskih delovnih organizacij pa delajo do 23. ure. Prav zato so že vačkrat predlagali, naj bi odpeljal zadnji avtobus ob 23. uri in 20 minut iz Rateč in ob 23. uri in 30 minut iz Kranjske gore do Jesenic. Pa so iz SAP Viatorja odgovorili, da bi moralo združeno delo nositi tudi riziko za to linijo.

STRAN Z ODPADKI

Tudi učenci osnovne šole Karavanških kurirjev NOB si prizadevamo za lepo in čisto okolje svojega kraja. Učenci četrtil razredov skrbimo za PARK TAL-CEV na Koroški Beli. Z grabljami in vrečkami smo izpred šole odhiteli čez igrišče in pričeli s čiščenjem. Park je bil tako onesnažen, da smo se zgrozili nad obupno podobo odpadkov in plevolom, ki se je razrasel že po poti. Svoje delo smo temeljito opravili. A čistoča in red, ki smo jo pustili za seboj, ne bo več dolgo trajala. Najbrž se bodo zopet pojavile smeti in tudi plevel se bo znova razrastel. Ljudje ne skrbijo za čistočo in red, temveč preveč onesnažujejo svoje okolje. Prav bi bilo, ko bi se tega zavedali vsi in odpadke odlagali v kontejnerje in smetnjake. Naše okolje bi bilo neprijetno bolj čisto, lepše in vsi bi se bolje počutili.

Mateja Sedej, 4. c
OŠ Karavanških kurirjev
NOB Koroška Bela

Ob tem pa gostinci zagotavljajo, da bi bilo potnikov dovolj, razen tega pa bi marsikateri gost prišel v Kranjsko goro, če bi imel avtobusno zvezo z Dolino oziroma Jesenicami kasneje, kot je sedaj.

In ne nazadnje – sredi dopoldneva odpelje skoraj eden za drugim iz Kranjske gore trije avtobusi, in noben ni poln, pa se nihče ne vpraša, če je linija rentabilna. Pa tudi, ko so ukinili železniško progo v Gornjesavsko dolino, so vsi obljubljali, da problemov s prevozom ne bo. Zato so predlagali, da je potrebno spremeniti vozni red avtobusov, v najkrajšem času pa bodo tudi skli-

cali sestanek s predstavniki SAP- Viatorja TOZD Jesenice, gostinskih delovnih organizacij in izvršnega sveta skupščine občine.

V razpravi so se dotaknili tudi nagajevanja gostinskih delavcev, ki so na repu poprečnih osebnih dohodkov v republiki in Jugoslaviji. Po višini sicer ne, če pa njihove dohodke »oklestimo« vseh dodatkov za nedeljsko, praznično delo, nadurno delo in podobno, pa dobimo kaj nizke številke.

Tudi stanovanjski problemi so, predvsem samskih delavcev, pa tudi skupnega reševanja stanovanjskih problemov z drugimi delovnimi organizacijami se bodo morali lotiti.

Predvsem pa so poudarili, da bodo morali tudi sami gostinci več narediti, da ne bodo mladih zvaljali v druge občine. Z reševanjem vseh teh problemov pa se bodo stvari prav gotovo premaknile na bolje.

Rk.

OB ROB ČLANKA »OČIŠČEVALNE AKCIJE SO SE ZAČELE«

Železar je v zadnji številki 16. aprila objavil hvale vreden članek o prizadevanju komunalne skupnosti, turističnega društva in zlasti mladine vseh šol, da bi bile Jesenice spet čiste. Pozdraviti gre tudi pobudo, da se aktivnost prenese s posredovanjem hišnih svetov na vse prebivalce mesta. Res je nujno potrebno vsaj dvakrat na leto s splošno akcijo vseh temeljito očistiti naše mesto in okolico vse navlake in nesnage, ki je ni malo. Zdi se mi, da tudi jesenska, podobno organizirana akcija, v kateri bi se odstranili vsi večji odpadni predmeti (avtomobili, štedilniki...) ni v celoti izpeljana.

Vzrok temu je verjetno odsotnost nekaterih dejavnikov, ki bi pri odstranjevanju večjih predmetov in urejanju svojega zanemarjenega okolja lahko največ prispevali k temeljiti uresničitvi čistega mesta. Gre za vključevanje vseh OZD in drugih družbenih organizacij v akcije, kajti prav v neposredni okolici le-teh bi bili potrebni večji in temeljitejši posegi za čisto okolje.

Kar neprijetno je primerjati okolja posameznih OZD in drugih družbenih organizacij na Jesenicah z drugimi mesti v Sloveniji, zlasti to velja za vse OZD na Plavškem rovtu, vključno s TOZD Komunalna Kovinar. Ne gre za to, da bi negovali vrtnice, čeprav v nekaterih OZD v drugih krajih tudi to ni nič nenavadnega, vendar je povsem nerazumljivo, da imajo OZD, ki v bistvu nimajo tako imenovane »umazane« dejavnosti ali tovarniških dimnikov, tako zanemarieno okolje.

Isto velja za Elim na Hrušici, Kovin v Podmežaklju. K temu sodi tudi športna hala in celotno območje objektov športnega društva Jesenice, ki bi lahko bilo bistveno lepše urejeno brez večjih sredstev. Tudi železarna Jesenice, čeprav sodi v dejavnosti, ki sorazmerno težko vzdržuje čisto okolje, bi morali storiti več, zlasti na nasipu levega brega Save, pa tudi področje parkirnega prostora in okolica železarskega izobraževalnega centra nista vzorno urejena. Še zlasti kazijo izgled lepega in čistega okolja neurejene površine okoli dokončanih del in novogradenj, ki po pravilu zamujajo za več mesecev, kot, na primer, površine okoli igrišča osnovne šole Tone Cufar, toplovod pri kinu Plavž, okolica stolpnice z banko, PTT in trgovski lokali na Plavžu in cel kompleks novega računskega centra železarne Jesenice s Kazino in železarskim izobraževalnim centrom, podvoz pod železnico Jesenice–Nova Gorica v Podmežaklju itd.

Ni moj namen, da obdelam podrobno celotno območje Jesenic in dajem navodila za čisto in urejeno okolje, toda naše mesto ne bo čisto, če se bo akcija končala samo s prizadevanjem in prisotnostjo mladine iz šol, ki imajo pri čiščenju prav gotovo omejene možnosti in se ne morejo lotiti večjih posegov.

Zlasti naj ta poziv velja za vse OZD in ostale družbene organizacije, da se istočasno in v primernih oblikah (udarniškim delom, plačilom storitve, ipd.) vključijo v akcijo za lepše in čiste Jesenice z okolico.

ZZ

Železarski globus

AVSTRIJA

Po podatkih, ki jih objavlja avstrijska železarska družba Vöest-Alpine je dosegla leta 1980 svetovna izdelavna zmogljivost kisikovih konvertorjev novo rekordno število 522 milijonov ton oziroma za tri milijone ton več kot leta 1979. Na prvem mestu je Japonska s 126 milijoni ton, sledijo pa ZDA z 78 milijoni ton, Sovjetska zveza 57 milij. ton in Zvezna republika Nemčija 50 milijonov ton. Največje povečanje so dosegle ZRN, Japonska, Brazilija, Kanada in vzhodnoevropske socialistične države.

POMLADANSKE AKCIJE TURISTIČNEGA PODMLADKA V OŠ 16. DECEMBER

Pred dvema letoma smo na naši osnovni šoli 16. december v Mojstrani ustanovili turistični podmladek. Je zelo številen, saj smo člani vsi učenci in tudi učitelji. Naše delo je od ustanovitve naprej zelo razgibano, pestro in tudi uspešno.

Pomlad, lepo vreme in obilica navdušenja so nas prisilili, da smo se odločili za novo delovno akcijo. Že vsa leta nas je pionirje motil neurejen zahodni del šolskega vrta ob telovadnem igrišču. Zakaj ga ne bi sami spremenili v park? Zagretosti in dobre volje je bilo dovolj in akcije smo se vneto lotili.

Najprej je bilo treba odpeljati odpadni les od centralne kurjave, ki se je vso zimo nabiral za šolo. Ker smo videli, da s samokolnicami ničesar ne opravimo, je Korenov Janez z Dovjega pripeljal konjsko vprego in zdaj je bilo delo lažje in kup se je kar hitro manjšal. Kljub utrujenosti smo bili veseli, da smo leš pospravili.

Pionirji 7. razreda so kopali jame za drevesa in grmovje, dekleta pa so grabila, plela in obrezovala vrtnice. Na pomoč nam je pri okrasitvi avle z zimzelenimi rastlinami strokovno in finančno priskočila cvetličarna Zvonček z Jesenic. Sprejeli so nas z velikim posluhom in nam podarili nekaj zimzelenih ovijalk, ki smo jih bili zelo veseli. Podmladkarji smo bili veseli takšnega razumevanja in se zanj zahvaljujemo!

Za strokovno pomoč ob ureditvi parka smo zaprosili inž. Natašo

Torkarjevo, ki nam je pripravila načrt, kje in kako naj rastline posadimo. Odločili smo se, da bomo posadili v park predvsem drevesa, značilna za naš gorski kraj – smreke, bore, jerebice, gabra, breze itd. Ta drevesa nam bo priskrbel gozdar, nekaj okrasnega grmičevja pa bomo kupili v Arboretumu Volčji potok.

Zdaj naš park šele zasajamo in akcija še ni končana. Čakamo še na prst, potem bomo park vsaj delno lahko zasadili že spomladi. Za seboj imamo že veliko dela, precej dela pa nas še čaka. Vsi težko čakamo poletja in jeseni, ko bodo drevesa zelena in bodo imela nekatera v jeseni rdeče plodove. Našega parka se vsi veselimo in prav gotovo ga bomo znali skrbno čuvati tako kot vse pridobitve v vasi.

Podmladkarji se predobro zavedamo, kako zelo je treba skrbeti za očiščenje naše lepe narave. Čeprav je naše delo skromno, vsaj delno prispevamo tudi k lepšemu izgledu našega kraja. In z dobro voljo se da marsikaj narediti! Te pa imamo mi na pretek!

Elica Sprager, 8. r., literarni krožek, OŠ 16. december, Mojstrana

VIŠINA POKOJNIN V OBČINI JESENICE

Na območju občine Jesenice prejema iz naslova invalidsko pokojninskega zavarovanja kar 4944 večje ali manjše denarne vsote, ki so nekaterim edini vir dohodka. To so v glavnem starostni in družinski upokojenci, dočim upravičenci za invalidske pokojnine prejema nekateri le del, oziroma določen odstotek invalidske pokojnine, so pa še vedno v rednem delovnem razmerju.

Po posameznih skupinah pa je število upokojencev naslednje:

— starostni, oziroma osebni upokojenci 2277
— družinski upokojenci 1415
— invalidski upokojenci 1252

Pregled izplačanih denarnih dajatev po posameznih kategorijah pa je naslednji:

din	število prejemnikov		
	osebni (starostni)	družinski	invalidski
do 6000	634	520	682
od 6 – 7000	330	590	180
od 7 – 8000	500	201	150
od 8 – 9000	390	70	161
od 9 – 10.000	220	19	43
od 10 – 11.000	86	5	18
od 11 – 12.000	48	5	9
od 12 – 13.000	30	3	10
od 13 – 14.000	10	—	3
od 14 – 15.000	9	—	1
od 15 – 16.000	7	1	1
od 16 – 17.000	5	—	—
od 17 – 18.000	5	—	1
od 18 – 19.000	2	—	—
od 19 – 20.000	8	—	—
od 20 – 21.000	1	—	—

Med osebnimi upokojenci je tudi 91 kmečkih upokojencev, ki prejema le 1930 din pokojnine, med njimi sta tudi dva, ki imata le polovično vsoto. Med družinskimi upokojenci pa jih je le 19.

Iz razpredelnice je razvidno, da se na območju občine Jesenice ne moremo pohvaliti z visokimi pokojninami, prav posebno pa ne železarji. Skupno pa je le 5 % takih, ki prejema iz naslova invalidsko pokojninskega zavarovanja več kot 10.000 din, od tega osebni upokojenci 8,8 % družinski upokojenci 1 % invalidski upokojenci pa 3,4 %. Ti odstotki se nanašajo na število upokojencev po posameznih skupinah.

Sila neugodno je tudi razmerje med osebnimi starostnimi upokojenci in invalidi, saj predstavljajo zadnji kar 25 %, seveda pa je število tistih, ki so zaradi visoke invalidnosti predčasno upokojeni veliko manjše.

Vsote izplačanih pokojnin so izračunane že po izplačanem povišanju v mesecu februarju.

Stane Torkar

PROSTOVOLJNO GASILSKO DRUŠTVO JESENICE – MESTO V PRIPRAVAH NA 90-LETNICO OBSTOJA

Gasilsko društvo Jesenice-mesto je bilo ustanovljeno 2. februarja 1893. Za praznovanje 90-letnice so se že začeli pripravljati, kajti v dobrem letu se da marsikaj narediti in dati k boljšemu delu v samem društvu. Veliko delajo na tem, da bi pridobili čim več mladine in pionirjev. To jim sedaj uspeva, kljub temu, da imajo mladinci in pionirji pouk dopoldan in popoldan. Vaje so prilagodili tako, da se vsakdo lahko udeleži vaje vsaj enkrat tedensko. V društvu imajo tudi mladinsko organizacijo, ki je vsak dan uspešnejša. Prostor, ki ga ima mladina, je sedaj skoraj urejen, s podporo članov, pa ga bodo dokončno uredili. Že

daljši čas imajo zamisel za izgradnjo balinišča za gasilskim domom. Ta akcija je sedaj stekla in je v polnem razmahu. Člani in mladina pridno delajo in bo koncem aprila balinišče gotovo. S tem bo za gasilskim domom tudi lepši izgled. Da bi privabili še več mladine, so nabavili tudi zračno puško, uredili pa bodo tudi strelišče.

Vsa ta dela sodijo že v priprave za praznovanje 90-letnice društva. Dela je še veliko in marsikaj bo še treba narediti, da bo gasilski dom pričakal praznovanje kar v najlepši obleki pa tudi s pestro dejavnostjo.

Tonček Majcen

NA JESENICAH PROSLAVILI 15. APRIL – DAN ŽELEZNIČARJEV

Pred štirinajstimi dnevi so na Jesenicah, ki so pomembno železniško križišče, proslavili 15. april – dan železničarjev in obenem tudi 40-letnico vstaje. Na jeseniški železniški postaji so ob tej priložnosti pripravili proslavo s kulturnim programom. Zbranim je spregovoril Franc Jerala, šef železniške postaje Jesenice in podpredsednik skupščine občine Jesenice. Med drugim je orisal dogodke na Zaloški cesti v Ljubljani, kjer je bila 15. aprila leta 1920 velika stavka, v nadaljevanju pa je poudaril velik prispevek železničarjev med narodnoosvobodilno borbo in pri graditvi nove Jugoslavije.

Na proslavi so zatem podelili 33 srebrnih in bronastih znakov zapo-

slenim delavcem v temeljnih organizacijah Promet Jesenice in Turizem-transport – gostinstvo, enota Jesenice in sicer za 20 in desetletno delo pri železnici.

Na proslavi so podelili tudi priznanje občinskemu svetu zveze sindikatov in občinski konferenci zveze komunistov na Jesenicah za dolgoletno sodelovanje pri razvijanju samoupravnih in družbenoekonomskih odnosov.

Za prijeten kulturni program pa so na proslavi poskrbeli učenci osnovne šole Prežihov Voranc z Jesenic.

J.R.

Gradnja stolpičev v Mojstrani (Foto I. Kučina)

USTANOVILI SMO KLUB MLADIH TEHNIKOV

Sodobne osnovne šole si ne moremo predstavljati brez cele vrste prostovoljnih dejavnosti, v katere so vključeni učenci prostovoljno, po svojih interesih in sposobnostih, ki jih ne morejo uveljaviti v okviru rednega pouka. Doslej so bile te dejavnosti našete kot krožki, ki jih je oblikovala vsaka šola v okviru svojih možnosti.

Menjava dela in sredstev ter zakon o usmerjenem izobraževanju pa narekuje širšo povezanost šole z okoljem – s krajevno skupnostjo in z delovnimi organizacijami. Osnovna šola Karavanskih kurirjev NOB Koroška Bela že dolgo uspešno sodeluje s krajevno skupnostjo pri organizaciji kulturnih prireditev in na področju splošnega ljudskega odpora in družbene samozastite, tudi telesnokulturna dejavnost se v okviru ŠSD povezuje z občinsko dejavnostjo.

Z ustanovitvijo kluba mladih tehnikov pa smo mislili predvsem na možnost povezave tehničnih prostovoljnih dejavnosti na šoli z delovnimi organizacijami na področju naše krajevnne skupnosti, ter na povezovanje z občinsko zvezo za tehnično kulturo.

Doslej je na naši šoli delovalo pet krožkov te vrste: foto krožek, prometni krožek, filmski, pletilski in biološko-geološki krožek; najbolj uspešen je foto krožek, ki je letos že četrty po vrsti proglašen za najboljši foto krožek v Sloveniji. Mladi fotografi pod vodstvom mentorja Andreja Malenška vsako leto prinašajo tudi celo vrsto plaket in priznanj in tudi denarnih nagrad z različnih tekmovanj in natečajev. Pri prometnem krožku učenci spoznavajo prometne predpise, svoje znanje pa dokazujejo z opravljanjem kolesarskih izpitov in na prometnih tekmovanjih. Mentorica Greta Volaš organizira tudi prometno varnostno službo pred poukom in po njem na najbolj izpostavljenih križiščih v bližini šole ter predavanja o varnosti v prometu. Na tekmovanjih mladih kolesarjev pa so naši učenci v podrejenem položaju, saj nimamo poligona za vajo.

Filmski krožek je posnel že nekaj kratkometražnih filmov, ki so jih učenci predvajali svojim sošolcem. Pod vodstvom Branka Alta spoznavajo celoten proces nastajanja filmov. V pletilskem krožku ne izdelujejo samo pletenih izdelkov, ampak tudi gobeline in tapiserije, ki so pritegnile celo fante. Vodita ga tovarišici Smolejeva in Arneževa. Biološko-geološki krožek, pod vodstvom tovarišice Justinove, pa pripravlja zbirko mineralov, kamenin, fosilov z naše bližnje okolice, ali mikroskopirajo.

V okviru radio kluba Železar, ki ima svoje prostore v prostorih kulturnega doma Julke in Albina Pičnik, deluje radio-telegrafski krožek, ki ga obiskujejo tudi učenci naše šole.

Programi posameznih dejavnosti sprejemamo na začetku šolskega leta. Združujejo se v zboru interesnih dejavnosti šolske skupnosti. V tem okviru je predvideno tudi ustanavljanje društev ali klubov, ki jih narekujejo potrebe širšega okolja ali želje učencev.

Zakon o usmerjenem izobraževanju predvideva usmerjanje v poklic že zelo zgodaj. V okviru učnih načrtov pa učenci skoraj ne spoznajo del in nalog, ki jih čakajo na delovnih mestih. Z ustanovitvijo kluba mladih tehnikov pa se odpirajo možnosti vključevanja predvsem tistih dejavnosti, ki jih narekuje združeno delo na našem področju. Že za prihodnje šolsko leto so predvideni trije novi krožki. Tudi

učenci – predstavniki posameznih krožkov so v izvršnem in nadzornem odboru, kjer lahko sodelujejo pri vodenju kluba mladih tehnikov.

Za tekstilno tehnološki krožek se dogovarjamo s TOZD Gorenjska oblačila, ki bo prispevala mentorico in material za delo. Krožek mladih elektronikov je prevzela TOZD Iskra Blejska Dobrava, njegov mentor pa bo Branko Potočnik. Dogovarjamo se tudi z Železarno za organizacijo kovinarskega krožka, od katerega si obetamo, da bo usmeril več učencev v kovinarske poklice za našo železarno. Učenci se zanimajo tudi za modelarski in konstruktorski krožek, za katerega pa šola nima niti prostora, niti mentorja, niti nobenih drugih materialnih možnosti, saj tehnična delavnica ne ustreza niti potrebam učnega načrta. Tudi prej omenjeni trije krožki, posebno

tekstilno-tehnološki in elektrotehniški, se bodo morali v neustreznih in predvsem premajhnih prostorih naše šole, ki že zdavnaj ne ustrezajo normativom in potrebam šole.

Klub mladih tehnikov ima svoj pravilnik, ki smo ga učenci in mentorji potrdili na ustanovnem sestanku 16. aprila 1981. Pravila določajo način dela, cilje in organizacijo dejavnosti; ker si izkušnje na tem področju šole pridobivamo, ga bomo sproti dopolnjevali. Klub mladih tehnikov bo vodil in usmerjal izvršni odbor. Za predsednika izvršnega odbora je bil izvoljen tovariš Svetina Marjan iz TOZD tehnični biro Jesenice, za tajnico tovarišica Marica Blažič. Predsednik nadzornega odbora bo tovariš Andrej Malenšek.

Delegacijo za občinsko konferenco ZOTK sestavljajo delegati vseh krožkov, to so učenci, predsedniki in tejniki posameznih krožkov in predsednik in tajnik izvršnega odbora. Pokroviteljstvo nad klubom mladih tehnikov je prevzela TOZD Tehnični biro Jesenice.

V TRENTI

Je mar čudno, če se ljudje skrijejo v tako skrite koticke dežele kot smo se mi. Spoznala sem svet, ki je skrit radovednim očem in smo ga zato doživljali nemoteno čisto sami.

Nisem verjela, da je tam tako lepo! Ko je očka doma sanjaril o prelepih dolinah Trente, se mi je zdelo, da tam ne bom spoznala kaj novega, saj tudi doma živim v planskem svetu. Bala sem se celo, da bo dolgočasno in ne bom imela kaj početi. Kako zelo sem se zmotila!

Ob sončni napovedi je oči začel uresničevati svoj načrt. »Jure, daj kuhališ! Maja, spalne vreče! Ali je hrane dovolj? Kaj pa, če bo dež? Še vžigalice! Zlagaj bolj natančno! Ne bodi tečen!« Vpitja je bilo dovolj in čez!

Ah končno smo v avtu. Prav zelo zgodnji smo in vrhovi so kot umiti po nevihti. Kako čuden bo dopust v Trenti in ne na morju! Nekam plašno in zvedavo, celo z rahlo jezo strim v svet, ki se v globoki dolini pod Vrščem skrivnostno spušča v mehko meglico. Tihe doline izginevajo za ostrimi robovi gora in skrivajo v sebi čudna, tajinstvena zakrjta. Saj tu je pravi zakleti svet, ki mu je nekoč gospodaril Zlatorog z vrha Bogatina.

Prva dolina. Ozka, samotna, s tremi hišami. Od nekdaj priteče rečica, kot biser čista in hladna kot led. Veselo zašumi preko belega kamenja in si išče poti v širni svet. Hoče iz te doline. Le ljudje ostajajo, grčavi in samotni. Ob kmetiji cvetijo v majhni gredi sončnice in pritlikav krompir sili med kamnito prstjo k soncu. Neki potomec starega Tožbarja s koso skrbno kosi redko travo na gričku za hišo. Komaj je vredno vzeti koso v roke, saj so med travo posejane skale samice, kot bi nekoč davno popadale z neba.

Druga dolina. Tukaj je nekaj več hiš, življenje je glasnejše. Župnik v

samotni cerkvi najbrž vsak dan svoje molitve namenja naravi, naj bi bila prizanesljiva s Trentarji. Ob cerkvi je samotno pokopališče. Tam ni rdečih nageljev in marmornih spomenikov. Le železni križi nemo govorijo o težkem življenju dolinarjev v Trenti. Zavijemo levo v tretjo dolino. Pot nas ob rečici vodi skozi bukov gozd, ki so ga oklestile padajoče skale. Gore se stiskajo tesno druga ob drugi. Nazadnje se dolina za spoznanje razširi in glej, spet so tu pridne roke v prelepem okolju postavile hišico. Z zeleno barvo je pobarvana, na oknih so rože, povsod je čisto pospravljeno. Tu zares živijo pridni ljudje. Za hišo se pasejo v ogradi ovce in še bolj desno nad skalami in drvarnico žubori rečica. Le kako mora biti razsrjena ob nevihti in kako jezno gledajo mogočne gore ljudi ob svojem vznožju?

Pot se spet zoži in kmalu smo na cilju. Za planinskim travnikom se dolina razširi in pred nami je prelep gorski svet. Čokati Pihavec na levi, desno triglavsko pogorje s Kanjavcem, pa pogorje Lepega Špiča in Triglavskih jezer in še in še... Si bomo v tednu dni sploh mogli nagledati vse te lepote? ... Dnevi v tihi dolini pod vznožjem gora so vse prehitro minili. Občudovali smo svet samotnih Trentarjev in njihovega pesnika Gregorčiča. Ob večerih smo se ob ognju pogovarjali in na sončnih pašnikih smo spoznavali redke cvetice našega gorskega sveta.

Gore so se nam nasmehnile v vsej svoji lepoti in prijaznosti, sprejele so nas medse in hvaležni smo jim za to. Ob povratku je bilo moje srce polno velike ljubezni do domovine, ki je majhna, a v sebi skriva tisoče zakladov.

(Spis za natečaj turističnih podmladkov.)

Maja Košir, literarni krožek
OŠ 16. december Mojstrana

BLEJSKI POTAPLJAČI

Letos je Blejsko jezero po dolgem času zopet zamrznilo in obiskovalci so bili res številni. Sproščeno so se sprehajali in drsali in prav nihče ni pomislil, da ledu na sredini sploh ni. Tam je bila namreč luknja, ki letos ni hotela zamrzniti. Nekega dne pa je veselje skalil avto, znamke »alfa

MOJ DOMAČI KRAJ

Moja domača vas je Mojstrana. Živim čisto na robu vasi pod senčnato Mežakljo. Z naše kmetije vsak dan opazujem kolone turistov, ki hitijo na morje. Jaz ne hodim veliko okrog, pa sem vseeno zadovoljen. Mama in ata me imata rada in jaz jima veliko pomagam. Okrog hiše so travniki in gozdovi. Poleti grabimo seno, najlepša pa je senožit na Mlakah. Tam se poleti pasejo naše krave.

Z očetom greva velikokrat iskati ovce na Vrtaško planino in se mimogrede ustavi tudi v gostilni pri Peričniku, kjer dobim velik sendvič in kokto.

Doma imam psa, ki nas skrbno čuva, v hlevu pa so še majhni zajčki, krave in konj.

Na našem vrtu je spomladi zelo lepo. Tam je vse belo od narcis, pa tudi encijana je veliko. Moj ati ne dovoli, da bi te lepe rože trgali in hodili po travi.

Rad imam svoj dom.
(Spis za tekmovanje turističnih podmladkov.)

Lihtineger Primož, 3. r.
OŠ 16. december Mojstrana

romeo,« ki je vozil po ledu prav proti luknji. Voznik in sopotnik sta v naglici skočila ven in se v zadnjem trenutku srečno rešila. Avto pa se je potopil in nesreča je bila tu.

Zato se je v preteklih dneh zbralo osem potapljačev, članov društva za podvodne dejavnosti Bled, da bi avto dvignili iz vode, jezero pa rešili velikega odpadka.

Že po prvem poskusu je potapljačem zmanjkalo kisika, saj je bila voda mrzla, hitreje dihanje pa je povzročilo tudi delo pod vodo. Po drugem poskusu so ga potegnili iz vode in ga iz Zake s padalom vlekli do Kazine, kjer so ga dokončno potegnili iz jezera. Vendar pa avto ni bil več kaj prida, saj je zarjavel in močno propadel. Seveda pa ni manjkalo radovednežev, ki so dogajanju pozorno sledili.

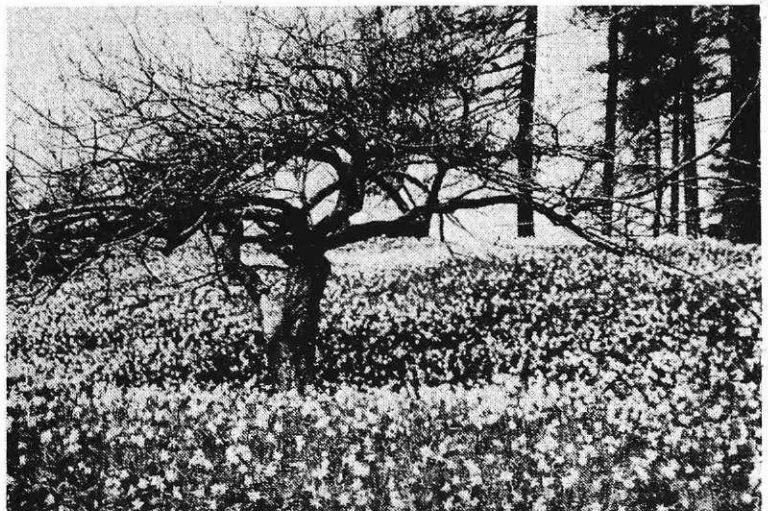
Tako so potapljači zopet opravili pomembno nalogo. Njihovo delo je zanimivo, razburljivo, včasih tudi zelo nevarno. Srečni so, da jezeru lahko vsaj malo pomagajo, čeprav pravijo, da je v jezeru vseh vrst odpadkov: od kadi, stolov, omar, pa do steklenic, miz in koles ter drugih predmetov.

Blejsko jezero postaja vedno bolj umazano, a mu ne moremo pomagati. Tudi ribe v jezeru so v nevarnosti, s tem pa tudi življenje v Blejskem jezeru. Zato bi bilo prav, da pazimo na naše okolje in da ne onesnažujemo naših voda, potokov in jezer.

Mateja Sedej 4. c.
OŠ Karavanskih kurirjev NOB

Kozolci v Žirovnici (Foto B. Čušin)

Na sončnih legah so se letos narcise razcvetele tri tedne preje kakor lani. (Foto B. Blenkuš)

Blejski potapljači pri reševanju avtomobila z jezera

Jeseniška razglednica (Foto I. Kučina)

Pogled na del nove ceste v Plavški rovt (Foto B. Blenkuš)

TUDI NA JESENICAH 88 DREVES ZA TOVARIŠA TITA

V jeseniški občini je pobuda o zasaditvi 88 dreves za tovariša Tita padla na ugodna tla. Žal pa je za izvedbo tega največja težava v pomanjkanju tako dolge ceste, oziroma ulice ali drugega ustreznega prostora, da bi to število lahko zasadili in da bi bili v okras kraju.

Po skupnih raziskavah Biroja za urbanizem in stanovanjsko gospodarstvo Jesenice ter komunalne skupnosti so se odločili, da za drevesa rezervirajo prostor v bodočem parku, ki bo zahodno od ceste na tržnico, na Mesarjevem travniku, ob predvidenih novih hotelskih zmogljivostih. Ta prostor, ki je sedaj precej zanemarjen, se bo na ta način ustrezno uredil in bo to velik prispevek k urejanju okolice v najožjem mestnem središču Jesenic. Razen tega bodo več dreves v nestrnjenih vrstah zasadili tudi drugod, in se prizadevali za okrasitev in rast vsakega drevesa, ki že raste v mestu.

B. B.

ODGRNJENA SKRIVNOST SMRTI JESENIČANA STANISLAVA DOVIČA IN ODKRIT NJEGOV GROB

Sedaj bodo lahko Dovičevi z Jesenic prvič položili cvetje in prižgali sveče na grob njihovega Stanislava, ki je bil julija leta 1942 aretiran v skrivnostnih okoliščinah in neznano kje ustreljen. Julija 1942. leta je hudo bolan odšel v golniško bolnišnico, katero je iz neznanega vzroka zapustil že čez nekaj dni. Doma so mati in njegove štiri sestre dobile z Golnika obvestilo, da ga ni več v bolnišnici. V hišo se je vselil nemir in venomer so se vpraševali: Kje hodi, zakaj ga še ni domov? Čez nekaj dni so Nemci po Gorenjski nalepili letake, da so na Hrušici, v Bistrici in pri Dupljah postrelili 133 talcev. Pod zaporedno številko 11 je bilo zapisano tudi ime Stanislava Doviča. Na tem letaku ni pisalo, kje so koga ustrelili, navedeni so bili le trije kraji.

Slavko Dovič

Stanislav Dovič je golniško bolnišnico zapustil le dva do tri dni pred streljanjem talcev v teh krajih. Po teh podatkih lahko zaključimo, da je bil Dovič največ dan ali dva v zaporu. Toda kje in zakaj? V ohranjeni begunjski knjigi, ki jo hrani Gorenjski muzej v Kranju, ni njegovega imena, kar pomeni, da ni bil zaprt v Begunjah.

Po treh letih amaterskega raziskovalnega dela sem lansko jesen prišel do presenetljivega odkritja kako so Nemci sestavili spisek za letak o ustrelitvi 133 talcev ter kje in kdaj so bile posamezne skupine postreljene. Lahko trdim, da sem prvi v Sloveniji, ki sem prišel do tega spoznanja. Odslej ne bo več sporno, ali so jih na Hrušici postrelili 45 ali 46, koliko in katere so v drugih krajih. Za sorodnike talcev in pisce je bila zanka namreč v tem, ker so vsi prezrli, da uvod nemškega letaka ni točen. 133 talcev ni bilo ustreljeno samo na Hrušici, v Bistrici in pri Dupljah, temveč še na dveh krajih. Nadalje, na letaku so imena usmrčenih, ki so jih pripeljali iz dveh zaporov: iz begunjskega in škofjeloškega ter osebe, ki sploh niso bile zaprte oziroma le nekaj ur. Po tej sledi sem izsledil grob Stanislava Doviča in še desetih talcev, ki so pokopani kot neznani talci.

Letošnje poletje bo pri založbi Borec izšla moja knjiga *Semenj v Bistrici*, v kateri bo objavljena šifra, kako je sestavljen letak o ustrelitvi 133 talcev. Letak bo objavljen na treh straneh, tako da bo lahko vsak ugotovil, kjer in kdaj je kdo ustreljen. Kaj to pomeni, naj pove naslednji primer: Na spominskem obeležju ustreljenim talcem v Retnjah so med drugim zapisani trije talci z Gabrške gore, isti trije pa so zapisani na spominskem obeležju petdeset talcev ustreljenih v Bistrici. Na enem od tih spomenikov je pomota, iz mojega odkritja pa bo razvidno, kje in kdo je v zmoti.

NEKAJ BESED O DOVIČEVI DRUŽINI

V začetku tega stoletja sta na Jesenice prišla zakonca Franc in Frančiška Dovič. On je bil iz Ježice, ona pa iz Dravlj pri Ljubljani. Stiri hčerke in sin Stanislav, ki so pomnožili družino, so nagovorili očeta, železničarja, da se je odločil za zidavo hiše. Garal je in garal, omagal, zbolel in umrl že 1927. leta. Ženi je zapustil pet nepreskrbljenih otrok, nedograjeno hišo in dolgove. Prva hčerka je šla v uk za trgovko, dve sta se izučili za šiviljo, četrta je obiskovala glasbeno šolo s pomočjo denarja, ki ji ga je v ta namen pošiljala teta iz Amerike.

V novi hiši so eno sobo oddali v najem mehanikarju, ki si je v njej uredil obrtno delavnico in sprejel Stanislava v uk. Za mehanikom je v

to delavnico prišel galvanizer in Stanislav se je izučil tudi te obrti, tako da je bil uradno z izpiti kvalificiran za dva poklica. Doma v delavnici pri galvanizerju je delal vse do mojstrove smrti, potem je delal pri raznih obrtnikih ali samostojno kot električar, zidar, nekaj časa je bil v železarni, obenem je pridno delal doma, napeljal vodo, zidal zaščitne zidove proti pobočju iz hiše, ometal zunanje zidove in podobno.

Kmalu po okupaciji je nemška oblast Dovičevim vsilila v stanovanje nekoga člana SA (Sturmabteilung), po naše rečeno člana jurističnih oddelkov nacistične stranke.

»Očitno je bil ta esesovec vedno pripravljen na morebitni napad, saj je stalno držal roko v žepu, v katerem je verjetno imel pištolo,« se spominja Stanislavova sestra Frančiška Dovič, ki živi v domači hiši Pod gozdom št. 1 na Jesenicah.

O dogodkih v zvezi s Stanislavovo smrtjo je Frančiška Dovič povedala tole:

»Brat Stanislav je bil tedaj zaposlen pri težkem gradbenem delu, ki mu je črpalo zdravje. Zdravnik ga je z napotnico napotil v celovško bolnico, toda na mojo prošnjo sem ga lahko peljala na Golnik. Tam je bil namreč zaposlen naš svak kot zdravnik za notranje bolezni oziroma internist. Prav v tistih dneh je prišlo na Hrušici, na Jesenicah in na Javorniku do množičnih aretacij. Le nekaj metrov od naše hiše sta stanovala zakonca Rudolf in Dora Likovič. Njega so aretirali 18. julija 1942. leta dopoldne v železarni, njo pa istega večera doma, vendar se ne morem spomniti, ali je bil tisti dan brat že v bolnici na Golniku ali pa se je šele pripravljala za na pot, kamor sem ga spremljala. Na vsak način so ga te aretacije hudo vznemirile, kajti še hudo bolan je že po tednu dni zaprosil zdravnika, naj ga pustijo domov. Svak ga je nagovarjal, naj ostane še toliko časa, da bo vsaj malo okrevalec, toda brat je vztrajal in odšel iz bolnišnice. Doma ga čakamo in čakamo, toda brata od nikoder, čeprav nam je svak sporočil, da je že na poti domov.

Čez dva ali tri dni se je sestra z vlakom odpeljala do Kranja, nato pa proti Trzinu, oziroma do Križ, od koder smo morali peš do Golnika. Kakšnih 800 metrov pred železniško postajo Križe je nekdo od potnikov, ki je ves čas gledal skozi odprto okno, kričnil. Vsi so planili na tisto stran k oknom in videli grozljiv prizor. Ob cesti, le štiri metre od železniških tirov, je v krvi ležala skupina postreljenih talcev. Sestra je zajokala, ker je pomislila, da bi med njimi utegnil biti naš Slavko. To je bila tista skupina talcev, za katero na letaku piše, da je bila ustreljena v Dupljah, v resnici pa kraj spada pod Retnjo. Prav po tem podatku vemo, da je sestra šla na Golnik 26. julija 1942. leta zjutraj.

Na Golniku sestra ni zvedela ničesar. Čim se je vrnila, sva odšli na policijo in prijavi, da se brat ni vrnil iz bolnišnice domov. S to prijavo sva ga želeli reševati, mu pomagati, če je v zaporu, pojasniti, da se je zdravil na Golniku in da se je vračal domov. Morali sva opisati, kako je bil oblečen, kakšne je imel zobe, lase, čevlje, uro in drugo. Ko sva ga opisali, so naju surovo nagnali ven in pospremili z besedami: Boste že zvedeli kje hodi. Pojdita domov in čakajte nanj.

Zla slutnja se je stopnjevala in vsi v hiši smo bili zelo nesrečni in nestrpni. Potem se je zgodilo... K peku sem nesla testo za kruh in na poti srečam sosedo, ki me je nagovorila, kot da že vem: 'A Slavko je tudi ustreljen, ker je na letaku.' Odrvenela sem, potem pa stekla do peka in po cesti do prvega letaka.

Ne vem kako sem prišla domov, spominjam se le, kako smo vse jokale.

Zvečer pride esesovec, ki je pri nas stanoval. Cinično se nam je smejal. Na ves glas je odprl radio. Nihče nas ni tolažil, saj so vsi trpeli. Iz naše ulice so padli štirje.

Po bratovi smrti so nas začeli preganjati in nam nagajati.

Sestri Marti, ki je imela doma šiviljsko obrt, so vzeli obrt in ji grozili, da ji bodo odvzeli tudi šivalne stroje. Meni so nakazali delo v telefonski centrali, toda zanje nisem hotela delati. Odsla sem na Golnik in se s pomočjo vsake zaposlila v tamkajšnji bolnišnici. Korčno se tudi esesovec ni več počutil varnega v naši hiši in se je odselil drugam. Toda nekega dne so nam poslali drugega. Ni povedal, kdo je, po pripovedovanju mame in sestre pa je bil bolj podoben Angležu kot Nemcu. Bil je v civilni obleki, z dolgim temnim usnjnim plaščem. Zjutraj je odšel in se nikdar več ni vrnil, tako da nam je tudi ta oseba

ostala skrivnost. Naslednjega večera so prišli v hišo trije oboroženi esesovci ali gestapovci, tega ne vem, mati in sestra jih nista razlikovali. Vprašali so, v kateri sobi je prespal novi podnajemnik. Vojnili so za morebitnim cigaretnim dimom, da bi ugotovili, če je bil prej v sobi. Odpri so vrata omare, v kateri je visela neznančeva civilna obleka, rdeče rute in še nekaj drobnarij osebne opreme. Mami so ukazali, naj vse to pospravi in da ga mora takoj prijaviti, čim pride. No rekla sem že, da tistega neznanca ni bilo nikdar več v našo hišo. Dogodek pa je še bolj skrivnosten, če povem, da sem šele po materini smrti zvedela, da je tisti neznanec pri materi skril pištolo in da tudi po to pištolo ni prišel.

Naj tu zaključim pripovedovanje. Frančiška Dovič in izrazim svojo domnevo, da je bil mogoče tisti neznanec zloglasni črnorokec Milutin Ludviger, ki je prihajal iz Ljubljane na Jesenice opravljati likvidacije aktivistov OF. Njegov moriški pajdaš Janko Soklič je po vojni na sodišču izjavil, da je vedno s seboj nosil garderobo različnih oblek in pokrival in da je bil vedno drugače oblečen. Ludviger je sicer sodeloval z gestapom, toda bil je tudi četniški obveščevalec in poklicni likvidator, doma iz Litije. Mnoge likvidacije je opravil brez vednosti gestapa, zato so ga slednji tudi večkrat lovili in se je pred njimi občasno skrival, menjal kraje bivanja in stanovanja. Po tolikih letih se Dovičevi ne spominjajo, kdaj je tisti neznanec, ki je bil bolj podoben Angležu kot Nemcu, prespal pri njih. Domnevam, da je bilo v času akcij črne roke na Jesenicah.

Vrnimo se k usodi Stanislava Doviča. Neka znanka je Dovičevim rekla, da ga je tedaj, ko je odšel iz golniške bolnišnice, videla na vlak, ko se je peljal proti Sentvidu nad Ljubljano. Mogoče je zaradi množičnih aretacij na Jesenicah začutil, da je tudi njemu vroče, zato naj bi poskušal preiti čez nemško-italijansko mejo k sorodnikom v Ljubljano.

V knjigi Pomniki narodno osvobodilnega boja v občini Kranj, ki jo je 1975. leta izdal občinski odbor ZZB NOV Kranj, je opisano spominsko obeležje enajstim talcem, ki so bili 25. julija 1942. leta postreljeni v Kokri. Na podlagi izpovedi prič domačinov je v knjigi dogodek takole opisan:

»25. julija 1942 so prebivalci doline ob 6. uri zjutraj videli prihajati oklopnjak, za njim je vozil avtobus, za tem pa spet oklopnjak. Na cesti, kjer stoji sedaj obeležje se je kolona ustavila. Iz avtobusa je izstopilo enajst strojno zastraženih talcev in se razvrstilo na travniku pod cesto. Zadržale so strojnice in kolona vozil se je vrnila proti Predvdoru. Domačini si sprva niso upali do ustreljenih, saj je poteklo kamaj pet dni od požiga Kokre. Šele pozneje, po več urah, so šli ljudje na mesto zločina. Na travniku pod cesto je ležalo enajst trupel talcev. Dva od njih sta bila še otroka, stara komaj 14 do 15 let. Vsi razen enega so bili gladko ostrženi, kar je kazalo na to, da so bili vzeti iz zaporov. Le eden od njih je imel dolge lase, poročni prstan na roki, sivo lepo obleko in položene čevlje. Najbrž so tega pobrali mimogrede, za to govori tudi število enajst.

Zvečer so morali sosede po nalogi predvdorskega občinskega komisarja izkopati grob in položiti vanj trupla ubitih talcev. Po osvoboditvi je bil grob prekopan, zemski ostanki ubitih talcev pa so bili prenešeni na pokopališče v Kokri (levo pri vhodu, prvo grobišče).

Uspelo mi je ugotoviti imena vseh enajstih v Kokri postreljenih, doslej neznanih talcev. Talec v sivi obleki in položeni čevljih, edini, ki ni bil ostržen, je bil Stanislav Dovič. Tisti ki so jih pokopali so res natančno opisali talce in celo pravilno ocenili, da tisti v lepi novi obleki ni bil v zaporu, ampak so ga pobrali mimogrede. O tem sem obvestil tako Dovičeve kot sorodnike še šestih drugih v Kokri postreljenih talcev, naslove drugih pa še nimam, čeprav sem jih dvakrat iskal celo preko časopisov.

Aprila ali maja bomo šli skupno na grob, o tem pa bom še obvestil občinski odbor ZZB NOV Kranj.

Frančiška Dovič je po vojni bratu v spomin spenila pesem, iz katere za zaključek navajam dve kitici:

*Prihrumel nad nas je vojni bes
med drugim rušil je domove,
požigal, ropal, streljal vmes
nam starše, hčere in sinove.*

*Med njimi je padel Slavko, brat,
v sanatoriju iskal je zdravje
grede domov ge namški tat
za talca dal je v okovje.*

JOŽE VIDIC

Iz zadnjega srečanja nekdanjih internirancev v Ivanjici in Bileci – v prvi vrsti sedijo od leve proti desni Tina Marinko, Jože Stražičar in Vencelj Perko; stojijo Tone Klemenc, Rudi Pančur in Janez Egart, odsoten je bil Justin Ažman

USTANOVNI OBČNI ZBOR DRUŠTVA SOČA PRED 50 LETI

Spomladi leta 1931, torej pred 50 leti, se je zbralo na ustanovnem občnem zboru primorskega društva SOČA na Jesenicah veliko število primorskih rojakov, ki so živeli na Jesenicah, v Radovljici in drugih krajih takratnega radovljjskega sreza.

Že v letu 1930 se je pokazala potreba po združevanju vseh primorskih emigrantov, katerih število se je na Jesenicah in v okolici vedno bolj večalo, zaradi povečanega fašističnega nasilja nad našimi rojaki na Primorskem. Jesenice so bile nekaka prehodna točka za vse, ki so pobegnili od doma čez mejo na bohinjskih gorah pri Ratečah. Veliko od teh jih je tu iskalo zaposlitve, drugi pa so odhajali v druge kraje, kjer naj bi našli delo. Potreba je torej bila, da se na Jesenicah osnuje neka organizacija, ki bo skrbela za vse, ki prihajajo čez mejo, po navadi le s tem kar so imeli na sebi.

Tako se je zbralo spomladi leta 1931 v sokolskem domu na Jesenicah zelo veliko število primorskih rojakov. Prišli pa so tudi številni zastopniki drugih emigrantskih društev iz Ljubljane, Kranja, Trbovelj, Maribora in od drugih. Občnega zbora pa so se udeležili tudi predstavniki raznih domačih društev in organizacij, kar je dalo občnemu zboru še večji pomen. Po končanem občnem zboru se je razvila velika povorka čez Staro Savo in mimo sedanjega hotela Pošta nazaj do železniške postaje. Borbene pesmi in vzklili proti fašizmu so pritegnili v povorko tudi številne domačine, kateri so z nami obsojali nasilje nad našim ljudstvom na Primorskem.

Na Jesenicah in v okolici so se zadrževali največ primorski begunci z Baške grape, od Tolmina do Bovca ter deloma z Vipavske doline in Gorjskih Brd. Računali smo, da je bilo stalno naseljenih v takratnem radovljjskem srezu do 400 primorskih emigrantov. Kot najbolj nujno je smatral novo izvoljeni odbor, da uredi neke vsaj zasilno prenočišče za tiste, kateri niso imeli kje prenočevati ob prihodu preko meje. Pokojni France Torkar je društvu odstopil kletni prostor, katerega je odbor zasilno opremil in kjer je lahko prenočevalo nekaj ljudi. Ker pa je to postalo pretesno, je odbor uredil prenočišče v salonu gostilne Kobal. Nabavljeni so bili leseni pogradi in posteljnine, štedilnik in druga oprema ter nekaj hrane, da so si nekateri lahko sami kuhali. V tem salonu so bila potem tudi razna predavanja in to redno tedensko, predavanja, ki so se predvsem nanašala na razmere in življenje našega zaslužnjega naroda na Primorskem in tudi v Avstriji. Omislili pa so si tudi skromen pevski zbor, ki je še bolj združeval fante, ki so radi prepevali. Vse delo SOČE je bilo pač usmerjeno v to, da pomaga vsem, ki

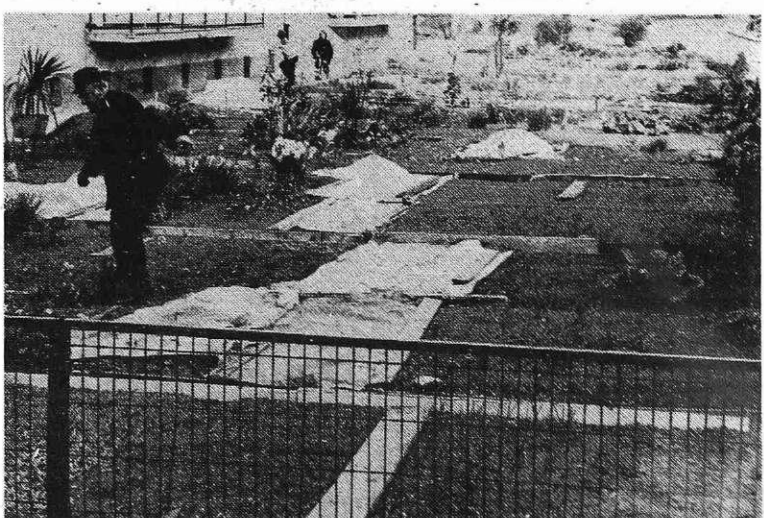
rabijo pomoč pri iskanju zaposlitve, urejanju dovoljenja za bivanje in zaposlitev ter da jim nudi vsaj skromno prvo pomoč. Seveda se je društvo tudi trudilo, da med njimi utrjuje narodno zavest in prepričanje, da mora napočiti čas, ko se bodo lahko svobodno vrnili na svoje domove, ko bo prišlo v Italijo do zloma fašizma, v kar so bili seveda trdno prepričani. Mnogi člani društva SOČA so bili že doma in tudi po pobegu v Jugoslavijo aktivni člani protifašistične organizacije TIGR in so v temnih nočeh prenašali preko meje slovensko berilo, po katerem je naše ljudstvo na Primorskem tako rado posegalo, ko je bilo oropano vseh narodnostnih pravic.

Društvo SOČA je prirejalo tudi pogoste izlete za svoje člane in prijatelje društva. Več izletov je bilo na bohinjske gore in v druge kraje, tudi med koroške rojake onstran Karavank. Srečanja pa je pripravljalo v Bohinju, na Bledu in drugod, kjer so bivali primorski rojaki. Soča je neprekinjeno delovala do poletja 1940 in prav gotovo je imela velike uspehe tako pri gmotni pomoči svojim rojakom, kakor tudi pri izobraževanju, buditvi narodne zavesti in podobno. Menda je bilo avgusta leta 1940, ko je bil klican na policijski komisariat takratni tajnik društva Andrej Čopi, kjer ga je komisar Wohinc seznanil z odlokom o prepovedi delovanja vseh primorskih emigrantskih društev v Jugoslaviji, katerih je bilo tedaj menda 52. Ukinitve vseh primorskih emigrantskih društev je tedaj zahtevala fašistična Italija in jugoslovanska vlada se je tej zahtevi uklonila.

Da je društvo SOČA pravilno vzgajalo svoje člane se je pokazalo v času narodnoosvobodilne vojne, saj so bili le redki med njimi, da niso sodelovali v borbi proti okupatorju, kot borci NOV, aktivisti na terenu, ali pa kako drugače prispevali svoj delež v tej borbi. Po nepopolnih podatkih je izgubilo svoja življenja v bojih z okupatorjem 17 članov, ustreljenih kot talcev je bilo šest, v zaporih in internaciji je bilo 16, izseljenih po 15 članov. Iz teh števil je razvidno, da so člani nekdanje SOČE prispevali svoj delež v borbi za osvoboditev.

Pri vsem tem pa ne gre pozabiti na gmotno in moralno pomoč, ki so jo nudili nekateri domačini Jesenic društvu ali pa tudi posameznim primorskim beguncem, ko so prihajali brez vsega čez mejo, da so se tako izognili aretaciji.

ss

Pogled na lepo urejene vrtičke pred bloki na Bokalovi cesti. Poleg povrtnine imajo prebivalci zasajenih tudi veliko rož, ki krasijo okolico (Tekst in foto B. Blenkuš)

NOVOSTI NA POLICAH JESENIŠKE KNJIŽNICE

Janko KERSNIK: **Rošlin in Verjanko**. Povest. Mladinska knjiga 1981. (Levstikov hram.)

Ni se še zgodilo, da bi v tej rubriki poročal o klasičnem slovenskem delu. O tej povesti bi se lahko bralci poučili v katerikoli zgodovini slovenskega slovstva. Vendar knjige nisem vzel v roke kot kakšno staro že malce obrabljeno relikvijo, ampak z nekam veselimi pričakovanjem, saj je tudi staro lahko na nek način novo.

Založba je naprosila slovstvenega zgodovinarja, doktorja Matjaža Kmecla, da je napisal spremno besedo k tej izdaji. V jedru Kmeclovega sestavka je misel, da so bili starejši ocenjevalci tej povesti nekoliko krivični, ker pač v njej niso našli tega, kar so pričakovali, se pravi jasno izražene morale. Če ta povest že govori o čem, govori tako na splošno o minljivosti in brezpomembnosti vsega človeškega. Kmecl pristavlja, da »lahko danes beremo ta tekst neobremenjeno in mu priznamo kvaliteto, ki ni nič manjša od tiste, ki krasi druge Kersnikove romane«.

Minljivost vsega človeškega — ali niso podobno izzvenili tudi nekateri drugi Kersnikovi teksti? Ali lahko Kersnika beremo tako, kot beremo njegovega vzornika Turgenjeva? Lahko vidimo v njem samo roman, resničnost, ki je sprito svoje časovne oddaljenosti postala takorekoč pravična?

Ena izmed oseb pa izpoveduje idejo o minljivosti na precej določen način, kot pravi: »Danes dvesto let ne bode več Slovenca na svetu. Tu bode nemški življenjski gospodaril.«

Ta izrek očitno zadeva tudi nas, ki živimo približno na polovici dvestoletnega obdobja, ki naj bi nam bilo v Kersnikovem času še dosojeno. Kersnik najbrž ni zdvožil v prihodnost Slovencev, gotovo pa so v njegovem času mnogi ljudje mislili in govorili natanko tako, kot major pl. Lukič. Očitno pa je še nekaj: v osebah te povesti je precej cinizma in resigniranosti; nekaterim med njimi pa je prav narod edina vera, ki jih še drži pokonci. Na eni strani torej občutek ogroženosti, na drugi lahkomišelnost, radoživost in cinizem: po tej plati bi nam moralo biti osnovno razpoloženje, ki veje iz te povesti, pravzaprav blizu.

Danes se morda ne zavedamo narodnostne ogroženosti, smo pa zato ogroženi kot pripadniki človeštva. Tisto, kar je veljalo nekoč predvsem za vrhno plast, velja danes bolj ali manj za vse. Mladi in nadobudni izobraženci iz Kersnikovih časov imajo mnogo potez, ki jih lahko opazimo pri današnjikih.

Kersnik je, kot vemo, pripadal vrhnji plasti družbe in je pisal predvsem o njej (kar so mu nekateri celo zamerili). Zdi se, da je precej jasno občutil moč družbenih institucij, ki človekovo bit krojijo po svojih zakonih. Njegove osebe pravzaprav nimajo izrazitih osebnostnih potez, v navadah in v mišljenju so precej uniformirani. S te plati bi nam morali biti celo zoprni, pa niso. Nasprotno, po svoje so prav očarljivi. Je to zato, ker jih vidimo skozi rahlo kopreno, ki jo mednje in nas spušča časovna oddaljenost, pa še avtorjev osnovni prijem, ki jih kaže kakor iz velike oddaljenosti? Mogoče pa bi lahko tu namesto o kopreni govorili o tem, da ti ljudje živijo kar v sanjah. Frommova (v osnovi bu-

distična) misel, da ljudje preživijo večino svojega življenja kakor v sanjah, ker se zavedajo samo tega, kar jim dovoli njihova družbena bit, se zdi prav uporabna za Kersnikove literarne osebe.

Človeška spontanost je v svetu, ki nam ga slika Kersnik, že od vsega začetka zadušena. Osebe v **Rošlinu in Verjanku** so resda radožive, vendar je to udomačena, od časa in razmer preoblikovana, »institucionalizirana« radoživost. Rošlin in Verjanko — v pričujoči povesti Pavel Lukič in Vid Božan — sta od glave do pete taka, kot se spodobi za človeka njegovega stanu. Sta približno to, kar je v **Vojni in miru** Nikolaj Rostov; za Bezuhova, ki je človek za sebe, v tej zgodbi ni prostora.

Pisatelj — z njim vred pa seveda tudi bralca — pa vendarle manj skrbi, kako se bo iztekla junakova kariera, kot to, ob kakšnih čerih se bo razbila njegova ljubezenska sla. Brez tega bi bila ta zgodba mrtva. Ljubezen naj bi bila tista neuresničena možnost, ki kaže na »nekaj drugega«, kar simbolizira vse tisto, česar v uniformiranem svetu po-

grešaš. Ljubezen kot neobvladana sila bi lahko pripeljala v tragičnost, v kakršno se je izostril taisti motiv v ljudski pesmi **Rošlin in Verjanko**. Kersnik nikakor ni želel slediti baladnemu motivu ljudske pesmi do te mere, da bi v njegovi zgodbi tekla kri. Vendar pa sta ljudska Rošlin in Verjanko vključena v pripoved: v najbolj dramatičnih trenutkih Kersnikove osebe berejo to pesem s posebnim povdarmom. Ljudski motiv tu učinkuje kot ozadje, kot grozljiva podoba, ki kaže tragiko, kakršna priteče drugim časom in drugačnim ljudem.

Kersnikove osebe tu in tam moralizirajo, avtor sam ne, razen morda za hip, ko se poglablja v mladega advokata Božana. Kako zadržan in rahel je njegov odnos do teh stvari (do takih ali drugačnih sodb in obsodb) nam kažejo besede, s katerimi se v epilogu posavlja od enega izmed protagonistov:

»Nastanil se ni na domači zemlji: dobro se mu godi; in kjer se mu dobro godi, tam je zastavil šotor svoj.«

Marko Hudnik

BONI ČEH RAZSTAVLJA NA JESENICAH

V soboto, 25. aprila, so v razstavnih prostorih Delavskega doma na Jesenicah odprli samostojno razstavo likovnih del akademskega slikarja **BONIJA ČEHA**, sicer pa likovnega pedagoga v osnovni šoli Karavanških kurirjev NOB Koroška Bela. Svojo slikarsko pot je začel še kot gimnazijec pri jeseniškem DOLIKU, po končani jeseniški gimnaziji pa je nadaljeval študij na akademiji za likovno umetnost v Ljubljani pri profesorjih Slavku Pengovu, Francetu Miheliču, Mariju Preglju, Nikolaju Omeru in Maksimu Sedeju. Diplomiral je leta 1970.

Akademski slikar Boni Čeh

neg dialoga, poglobljene analize notranjih in zunanjih pobud posameznikov, spodbujanje k enoviti metodologiji prijemov in izražanja, k psihološki utemeljenosti oblike, torej k njeni vsebini. Vsebinski, ki mora obstajati ne glede na predmetni ali nepredmetni likovni prijem. Doslednost v tem oziru je omogočila razvoj številnih osebnosti; med njimi spoznavamo prav v Boniju Čehu nekdanjega Pregljevega študenta, izjemno odprtega predvsem za dojemanje smisla njegove interpretacije vsebine in oblike. Ta sposobnost ni bila dana posamezniku kar tako po naravi: zahtevala je zmožnost dojemanja, presnavljanja v sebi, asimiliranja in nadaljnega iskanja v lastni izrazni smeri.

Za Bonija Čeha lahko ugotovimo, da uresničuje svojo nazorsko opredeljenost: navidez morda celo pozno, toda zato temeljito, kompleksno ter poglobljeno. To celotno svojstvo je pač dozorevalo dlje, za kar pa je bilo dovolj razlogov tudi v samem življenjskem prostoru slikarja, v njegovem gibanju po njem, ko ga je še bogatila intenzivna glasbena razsežnost, zvočnost njegovih likovnih, slikarskih elementov — če skušamo iskati verbalno ponazorilo za izjemno skladnost, uravnavanje in polnost Čehovih slikarskih mas po prostoru, toda nikoli v smislu zasičenosti ali prenapolnenosti — je tedaj tista bistvena, ne samo dodana pomembna Čehova kvaliteta, ki je v njegovem delu postala neizogibna in nenadomestljiva. Zvočnost, ki je hkrati aktivni nosilec dinamičnega previjanja in prebijanja mase skozi prosojne beline, skozi to svojevrstno zastrtost, ki je nekako od leta 1975 pričela igrati v Čehovem slikarstvu pomembno vlogo.

Hkrati s tistim, tudi pomembnim izpuščanjem, recimo bolj »zanemarjanjem« antropomorfnih detajlov — vendar nikoli ne izven ali na račun antropometričnih izkušenj — je tu spet prišla do izraza od učitelja prisvojena, zadržana, ugotovljena pomembna doslednost v interpretaciji recimo asociativnega izseka iz organske narave ali grupacije antropomorfne masovnosti. Posledica take doslednosti je danes na primer očitna v možni zamenjavi ene z drugo polovico ali v dopolnjevanju značilnih Čehovih diptihov: kompozicijska ubranost in naravnost ostaja usklajena, na trenutke lahko tudi bolj dramatična, toda nikoli prepučena sama sebi, izgubljena v nemar, nečemu se torej Čeh očitno ne bo nikoli odpovedal: nenehnemu usklajevanju, iskanju boljših od najboljše, že uresničene različice, kot da slika sliko za sliko na isto temo; se pravi, kot da nam umetnik razgrinja svoja platna, ki jih drugega za drugim snema z njegovega nosilca, kot da se nikoli ne bomo znali odločiti za enega izmed njih v smislu najboljše ter dokončne izbire, prav ta »neizmerljiva kvaliteta« je fenomen Čehovega slikarstva, ki ga v njegovem končnem svojstvu dojemamo na najpristnejši in na najbolj neposreden način.

Razstava bo na Jesenicah odprta do vključno 6. maja vsak dan, razen nedelj in praznikov, od 9. do 12. in od 16. do 19. ure.

Nastop folklorne skupine delovne organizacije Krušik iz pobratene občine Valjevo, 16. aprila letos (Foto I. Kučina)

DOGOVARJANJE O IZOBRAŽEVANJU SAMOUPRAVLJALCEV

Slabe izkušnje pri izobraževanju in usposabljanju samoupravljalcev so spodbudile klub samoupravljalcev Jesenice in izvajalca programov delavske univerze, da sta v aprilu načrtovala štiri razgovore za okroglo mizo o družbenopolitičnem usposabljanju in izobraževanju delavcev OZD članic kluba samoupravljalcev. Ker so morali ponovno sklicati šesto sejo kupčine so se priprave na razgovore za okroglo mizo zavlekle in jih bodo večina opravili v maju.

Prvi razgovor so pripravili s pomočjo centra za proučevanje samoupravljanja in informiranje v četrtek, 16. aprila. Kljub precejšnjemu številu vabljenih so prišli le štirje. Opravičila sta se dva, ostali pa odsotnosti niso pojasnili.

Razgovor je tekkel v dveh smereh: potrebno je bilo ugotoviti, kakšne so trenutne izobraževalne potrebe samoupravljalcev Železarne, se domniti za osnovni program in teme. Drugi del razgovora je bil namenjen postavljanju komunikacijskih vezi s klubom samoupravljalcev glede na predloge, izrečene na šesti seji skupščine kluba samoupravljalcev Jesenice in glede na možnosti informiranja v Železarni.

Prišli so do naslednjih ugotovitev: — Za samoupravljalce Železarne so pri klubu samoupravljalcev izvedli dve temi iz programa za izobraževanje vodij samoupravnih delovnih skupin, dve pa so načrtovali v letu 1981. Potrebno se je dogovoriti z oddelkom za izobraževanje na kadrovskem sektorju za nadaljnjo izvedbo, in če je mogoče, organizirati predavanja o eni temi že v juniju.

— Za nove člane samoupravnih organov, izvoljenih na volitvah 22. aprila so pripravili model osnovnega izobraževanja, ki zajema temeljna znanja samoupravljalca in obsega deset pedagoških ur. (Teme: Kaj je organizacija združenega dela: kako pridobivamo in delimo dohodek; naloge in pristojnosti delavskega sveta in njegovih izvršilnih organov; Pravice in dolžnosti samoupravljalcev, ki izvirajo iz dela). Ker so mnogi samoupravljalci pridobili osnovna znanja že v drugih izobraževalnih oblikah, bodo morali skrbno preveriti, kdo pride v poštev za izobraževanje.

Izobraževalne oblike bodo pripravili v začetku maja. Kolikor bo potrebno, bodo nadaljevali z usposabljanjem članov izvršilnih organov delavskega sveta. Ne bodo pa posebej pripravljali izobraževalnih oblik o vodenju sestankov za predsednike samoupravnih organov, ker so jih organizirali že trikrat in je

malo verjetno, da niso zajeli večine kandidatov.

— Posebej so se ustavili ob predlogu, izraženem na šesti seji skupščine kluba samoupravljalcev, naj osnovne organizacije sindikata motivirajo kandidate in skrbijo za udeležbo v izobraževalnih oblikah kluba samoupravljalcev. Pravočasno jih bodo obveščali o tem, kakšne oblike dela organizirajo. V klubu samoupravljalcev, da bodo lahko kandidate pravočasno izbrali. Povezovali pa se bodo tudi s centrom za proučevanje samoupravljanja in informiranje in z oddelkom za izobraževanje pri kadrovskem sektorju Železarne, da bi bilo obveščanje res vsestransko. Tako je bilo sklenjeno že na pogovoru predstavnikov kluba samoupravljalcev in Železarne lani jeseni.

Naslednji razgovor za okroglo mizo s predstavniki članic kluba samoupravljalcev bo danes 29. aprila ob 13. uri v sejni sobi samoupravnih stanovske skupnosti na Jesenicah. Vabljeni so predstavniki trgovine, gostinstva, turizma, prometa in zvez in še nekaterih. Pogovarjali se bodo o programu izobraževanja in usposabljanja samoupravljalcev, o željah članic kluba samoupravljalcev glede izobraževanja in o organizaciji izobraževalnih oblik. Pomembna razprava o možnostih za motiviranje udeležencev, da bodo prišli na seminar. Pogovoriti se bodo morali tudi o tem, kdo bo skrbel za povezavo s klubom samoupravljalcev.

Na razgovoru v Železarni je bilo namreč poudarjeno, da je potrebno za tako povezovanje zadolžiti delegate skupščine kluba samoupravljalcev, saj ti — razen ob skupščinah, pa še ti sta največ dve na leto, nimajo dosti obveznosti. To bodo predlagali tudi predstavniki ostalih članic kluba samoupravljalcev.

Za razgovor za okroglo mizo o možnostih družbenopolitičnega izobraževanja in usposabljanja samoupravljalcev iz krajevnih skupnosti pa priprave tečejo.

M.

Z JEZIKOVNEGA RAZSODIŠČA JEZIKOVNO BARBARSTVO V STROKOVNEM ČASOPISU

ČASOPIS ZA KRITIKO ZNANOSTI je posvetil številko 37-38 (1980) »politekonomskega problema sodobnih migracij« (po slovensko »političnogospodarskim vprašanjem sodobnih selitev«); ponekod v številki se dobesedno megli od najrazličnejših jezikovnih nesnanosti. Nekaj primerov:

»Če gledamo izvoze delovne sile pa je pojav nekaterih dolgoročnih negativnih posledic (OESD 1976) v zadnjih letih pripeljal v deželah emigracije do uvajanja različnih političnih ukrepov, z namenom ustavitve nekontroliranega izvoza delovne sile in z namenom zavarovanja delodajalcev proti odhajanju delavcev« (str. 6). »Pogoj za pojav mednarodnega migracijskega jedra se nahajajo v neenaki stopnji razvoja dežel izvoza in uvoza dela« (str. 12). »Eden del slovenske kvalificirane delovne sile odšel je na začasno delo v tujino.« »Ti nas pristopi tudi vpeljujejo v osnovne načine reševanja tipično emigrantske situacije«, v kakšni se nahaja Slovenija, in podajajo optimalne strategije za nadaljnje ukrepe... (str. 3000). Itd. itd.

Jezikovno razsodišče je o prenekanter jezikovni pregrehi te vrste že izreklo sodbo, npr. v zvezi z znamenitim listkom iz Kandidove bonboniere; zdaj pa se je pravi cvetober podobne slovensčine nabral v resnem strokovnem časopisu, ki ga na Slovenskem izdaja »Univerzitetna konferenca Zveze socialistične mladine Slovenije, Ljubljana in Maribor«, v njegovem uredništvu in svetu pa sedi vrsta bolj ali manj znanih mlajših kulturnih in znanstvenih delavcev — vsi so na ovitku tudi poimensko zapisani. — Vsem in povrh še Kulturni skupnosti Slovenije predlagamo, naj resno pretehtajo dostojnost, razumljivost in s tem smiselnost takšnega javnega pisanja, ob tem pa izmerijo razsežnosti cinizma, kakršen se s takšnim odnosom do slovenske besede kaže že v osrčju najtehtnejše slovenske misli!

Razsodišče vabi posameznike, društva, organizacije in vse druge, ki jim ni vseeno, kako Slovenci govorimo in pišemo, naj predloge in pobude za boljše jezikovno izražanje pošiljajo na naslov: Sekcija za slovensčino v javnosti, Jezikovno razsodišče RK SZDL Slovenije, 61000 Ljubljana, Komenskega 7. Dober slovenski jezik naj bo naša skupna skrb!

Boni Čeh: Mala plastika

»BIL JE DELOVODJA POŠTENJAK, KATEREGA JE ČISLAL VSAK«

Za pionirji našega planinstva iz Bohinja, ki so pred več kot dvesto leti prvi začeli raziskovati, napadati in osvajati Triglav, Koli, Koroski, Kotiči, Skantari in številni drugi iz Koprivnice, Bistrice, Jerne, Fuzine, Srednje vasi in drugih zanesenjakov iz Spodnje in Gorenje doline, so se povzpeli in uveljavili v triglavske in sploh slovenske planinske zgodovini tudi odlični pastirji, oglatji, drvarji in prvenstveno fužinarji iz Doline z Dovžani in Mojstranci, ki so gledali Triglav neposredno iz oči v oči skozi tri veličastne doline Krmo, Kot in Vrata. Za slavni Bohinjski košček, tovarniški in lovski so Dolinci hitreje in močneje zavrteli razvojno kolo našega klasičnega planinstva še posebej, ko je stekla železna cesta iz Ljubljane skozi Jesenice in Dolino proti Trbiču (1870) in ko so v Fuzinah, na Bistrici in Pozabljenu pogorele in obubotale Zoisove fužine.

Kakor so bili lastniki in gospodarji bohinjkih fužin Zois, Bocelini, Locatelli in drugi bogati Italijani, so bili izkoriščevalci tudi v Mojstrani. Zgodovina dolinskega fužinarstva se na Dovjani in v Mojstrani prvič omenja že leta 1633, pred 950 leti. Triglavsko dolino in sploh Dolino so prvi prišli začeli krtiti in naseljevati 250 let pozneje, leta 1291. Najzgodnejša naselja so bila črna Dovja na obronkih Karavank pod Kopo. Gruntarjev in kmetov sploščna na Dovjem ni bilo, železarnstvo in tovarništvo je dajalo skop in črn kruh prvim Dovžanom, ki so se na Dovjem naselili s Koroskega. Čez Karavanke so prihajali po dolini Dole. Pozneje, posebno po letu 1880, so se dovalji fužinarji preselili na Jesenice in Javornik, kjer je začelo cveteti in se razvijati železarnstvo, ki je dajalo lepši in boljši kruh. Mnogo let pozneje, v letih 1895 do 1930, so se dovalji in mojstranski kajžarji v velikem številu zaposlili tudi v cementarni. Jeseniški železarji in mojstranski cementarji so iz pretežno kmečkega prebivalstva vzgojili številčno močan proletariatski zivlj.

Iz kajžarjev, gostavcev in cementarjev ter železarjev so se nenehno množili tudi drvarji, oglatji in pastirji ter lovci, ki so že v 17. in še prav posebej v 18. stoletju v vsakem pogledu obvladali tri veličastne triglavske doline in dobro poznali prehode iz Krme čez Srednje gore v Kot in dalje čez Črno goro v Vrata. Najbolj drzni pa so drvarili, pasli in lovili tudi v gorah in na grebenih po meji med dolino Vrat in Martuljkom. Bili so pravi in odlični poznavalci naših najmočnejših gora med Pokljuko in severozahodnimi gorami.

Skupaj s prvimi domačini iz Dovjane in Mojstrane so raziskovali triglavske svet skozi dolino Vrat, Kot in Krmo tudi številni domači in tuji prosvetitelji in razumniki, med njimi zasledimo prvega kustosa ljubljanskega muzeja grofa Franca Hochenwarta, botanika Karla Zois in slavnega prvega samohodca v triglavih visavah in odkritelca čudovitih Vrat kustos ljubljanskega muzeja in idrijskega rojaka Henrika Freyerja. Vsi ti bi v dolinah in vislinah Triglava ne dosegli svojih ciljev, če bi jih ne vodili po brezpotjih prvi dovžani in mojstranski vodniki, ki so bili iz zgodnjih rodov Poldov, Zeleznikov in Šmercev prvi glasniki preporoda planinstva v Dolini in dobro vajeni gora pod Triglavom. Zelezniki iz Dovjane so bili prav gotovo predniki železarjev. Rod Dovžanov je poznal globoke korenine na sončnih Dovjih pod Kopo. Dovžani so skupaj s slikarjem Markom Pernhartom na Triglavu ustvarjali slavno in enkratno triglavsko panoramo.

Že itak slavna planinska zgodovina pod Triglavom, pa je kipevala v svoji visoki vrh po letu 1887, ko je »triglavskega kralja Matjaža« prvič stopil na Triglav in še prav posebej dve leti pozneje, leta 1889, ko postane Jakob Aljaž triglavskega župnika in začne svoj življenjski boj za ohranitev slovenske podobe »očakov Kranjskih« v glavarjav.

Na Dovjem in v Mojstrani je Jakob Aljaž našel številne naslednike Poldov, Zeleznikov, Dovžanov, Šmercev, Klančnikov, Lahov in Rabičev, ki so skupaj z njimi zavahali rokave in z obema rokama prijeli za krampe in lopate. Prav gotovo pa je bil

duša in motor vsega planinskega preporoda v Triglavu »delovodja, poštenjak, katerega je čislal vsak, kar stavi je svega Triglava, vse kličje Požganca slava.«

Janez Klinar, Požganec, posestnik in gostilničar iz Mojstrane se je rodil 18. oktobra pred 137. leti, leta 1843. Bil je dedna roka Jakoba Aljaža in srce vsega dela v Triglavu do svoje smrti. Umrl je komaj eno leto pred Jakobom Aljažem v starosti 83 let, 10. marca 1926. Dve leti prej, predno je bila 8. januarja 1928, ustanovljena petintrideseta triglavska podružnica slovenskega planinskega društva Dovje, Mojstrana.

Janez Klinar-Požganec

Janez Klinar, Požganec se je lahko s ponosom in zanesom spominjal svoje življenjske poti, ki je bila okrašena z izrednimi dejanji in uspehi za napredek in zdravo rast našega planinstva v najtežjih časih rojstva in preporoda našega planinstva v Triglavu. Prvi je našel planinsko pot iz Trente, Zadnjice prek Skoka na Zaplanjo in dalje na vrh Triglava. Prvi se je povzpeli na Triglav iz Zeleneke snega po klasični poti na vrh Triglava. Z dolgoletnim predsednikom SPD dr. Franom Tomincem je našel pot iz doline Vrat po zahodnem ostenju Črnica in Begunjskega vrha proti Triglavu, danes tako imenovano Tomincovo pot, po kateri hite danes pisane trume ljubiteljev in obiskovalcev Triglava. Pod njegovim vodstvom so bile zgrajene vse triglavske planinske postojanke, Aljažev stolp, Staničev zavetišče, Triglavski dom, Kredarica, trije Aljaževi domovi v Vratih, zgradil je prvo, sicer konopljeno žičnico na Triglavu, dobil je tudi prehod iz Zeleneke snega na Plemenice nad severno steno Triglava, danes tako imenovano Kugyjevo polico, za lovca Galleta je nadelal in zavaroval tudi pot preko Praga na Triglav.

»Kar stavi je svega Triglava, vse kličje Požganca slava« je zaključil Jakob Aljaž svoje spomine na svojega velikega in zvestega sodelavca. Tako obudimo misel na velikega pionirja planinstva v Triglavu in njegovih visavah tudi mi in se hvaležno poklonimo njegovemu spominu ob 55-letnici njegove smrti.

ZURO

KOVINARSKA KOČA V KRMI ODPRTA

Planinsko društvo Javornik-Koroska Bela sporoča vsem planincem in izletnikom, da je Kovinarska koča v Krmi od 26. aprila dalje redno oskrbovana. Pot v Krmo je kopna in uporabna tudi za motorna vozila. Če bo vreme lepo in ne bo zapadlo preveč novega snega bo od prvega do tretjega maja zaslon oskrbovana tudi Prešernova koča na Stolu.

UREDIMO PRISTOPE NA OBRANCO

Na Obranci so 1. avgusta 1941. leta sprejeli borci Cankarjeve čete prvo odkrito borbo z nemškimi okupatorji. V tem boju sta padla dva partizana domačina, jeseniški kovinarja Ferdo Koren in Viktor Arzenšek.

Spomenik na Obranci prča o tem boju. Zato je ta točka osvobodilnega boja obiskovana od šolarjev, turistov in planincev, ker je vključena tudi v gorenjsko transverzalo.

Žal pa sem ugotovil pri izletu na Obranco (okoli 1050 m nadmorske višine), da sta stezi s Kočne - Poljan v zelo slabem stanju in zapušteni. Markacije so zelo redke in za tujca že skoraj neopazne, ker so nekatere postrnele, druge pa že prekrile z ruševinami. V gozdu pa so tako redke, da jih najde le domačin, ki pozna pot. Stezi sta zaraščeni s travo in vejevjem, da se na nekaterih krajih ni več vidita.

Dostop na Obranco je več, vendar niti eden ni turistično označen s smerokazi.

Prvi pristop je s Kočne pod Babo na Poljanah, nekdanja najlepša steza, od katere se tudi odcepi pot za pristop k Babji; druga steza se prične tudi na Kočni pri Svaboh spomeniku in vodi strmo čez Kome na Obranco, tudi ta je slaba in slabo markirana; tretja pot, kolovoz, začenja pri vasi Poljane in se dviga po lepem gozdu do Spodnje Obrance in nato na Obranco, tudi ta ni označena, niti markirana, je sicer daljša, je pa lepa in lahko dostopna; četrta pot je gozdna cesta gozdnega gospodarstva, ki vodi na Mežaklo ob vodi Rečica čez Trato do Raven, kjer se odcepi na desno proti Obranci (smerokaz GG-4,6 km) do parkirišča na Obranci. Od parkirišča je še okoli 300 m pespiti do spomenika. Cesta je prevozna z avtomobilom, vendar je potrebno računati ob delavnikih na tovarnjake gozdnega gospodarstva, ki prevajajo les in imajo prednost na cesti. V bližini parkirišča na Obranci je znana snežna oz. ledna jama, ki tudi ni turistično označena, je pa zelo zanimiva. Od spomenika je lep razgled na Triglav in na Blejsko jezero, pa tudi na Karavanke.

Ugotavljam, da je vse turistično in zgodovinsko področje zelo zapušteno in bi bilo potrebno, da bi pristojni politični oziroma planinski in turistični delavci organizirali mladinsko delovno akcijo, ki bi uredila obe stezi in poskrbela za pravilne smerokaze in še prav posebno za markiranje. Markiranje bi se moralo izvesti po pravilu, da je vsaka nadaljnja markacija vidna z mesta markacije, kjer se potnik nahaja. Bilo bi pa lepo napraviti pri odcepih na Kočni turistične table s skicirano stezo za boljše orientacijo obiskovalcev Obrance. Istočasno bi bilo turistično zanimivo napraviti tudi stezo do Babe na Poljanah, ker je od tu zelo lep razgled na Karavanke in dolino pod njimi.

PROBLEMATIKA ŠPORTNE DEJAVNOSTI NA JESENICAH

Z ozirom na nakopičene probleme, ki so se pojavili na Jesenicah je izvršni odbor občinske ZTKO Jesenice na svoji redni seji, dne 27. februarja odločil, da pripravi problematiko, ki se pojavlja na področju športnih dejavnosti v naši občini.

V okviru občine deluje 49 osnovnih športnih organizacij s področja planinstva; drugih področij telesne kulture in šolske športne društva.

V letu 1980 je bilo po povečani prispevni stopnji 0,59 % v okviru svobodne menjave dela zbrano 12.315.000 dinarjev in s posebnim združevanjem sredstev po stopnji 0,10 % 2.114.000 dinarjev za vzdrževanje športnih objektov. Lastni ustvarjeni dohodek od uporabe športnih naprav in objektov pa je delovna skupnost SD Jesenice ustvarila v višini 2.089.484,95 dinarjev.

Kljub vsem zbranim sredstvom pa je na področju vzdrževanja nastal primanjkljaj, oziroma izguba v višini 1.350.862,59 dinarjev predvsem zaradi visokih stroškov porabe električne energije in drugih potrebnih vzdrževalnih del v športni hali v Podmežakliji.

Za ta primanjkljaj je izdelan sanacijski program, ki bo postopno realiziran v letu 1981 (to so le predvidevanja, katera pa v celoti ne bodo realizirana).

V letu 1981 je sprejeta nova prispevna stopnja za področje športnih dejavnosti, kar bo predvidoma znašalo okrog 14.654.850 dinarjev. Odpade pa pomembna dogovor za vzdrževanje športnih objektov v višini 2.114.000 dinarjev. Če upoštevamo navedena dejstva in ob tem nove stroške vzdrževanja v letu 1981, ki bodo po programu znašala 8.300.252 dinarjev in da bo potrebno formirati amortizacijo skladno z zakonskimi določili, da bo potrebna kompletna obnova strojnice v ledarni, kar bo zneslo okrog 2.000.000 dinarjev, potem se postavlja vprašanje, kako rešiti celotno zadevo v okviru sredstev, ki jih zbira po navedeni stopnji telesno kulturna skupnost Jesenice.

V grobem pregledu bi rabili za vse omenjene potrebe okrog 19.654.800 dinarjev s tem, da jih bomo zbrali v letu 1981 manj z ozirom na že navedene ugotovitve.

V skupnem znesku za leto 1981 pa je upoštevan tudi znesek za TKS SR Slove-

nije v višini 0,055 %. Tako stanje povzroča, da bi morali znatno zmanjšati osnovno dejavnost (športno rekreacijo in vrhunski šport), kar pomeni popolno nazadovanje dosežaj dosežene stopnje razvitenosti na področju športa. To je vsekakor nesprejemljivo. Pri tem bi radi poudarili, da je naša občina edini primer v SR Sloveniji, pa verjetno v Jugoslaviji, kjer je športni objekt prepuščen lastnemu vzdrževanju, oziroma vzdrževanju objekta z lastnimi sredstvi in sredstvi, ki jih zato namenja TTKS.

Vsi športni objekti - večinoma - so posebej vzdrževani preko določenih organizacij in društvenopolitične skupnosti, ki pa se za to namenijo posebna sredstva - po uradnih informacijah so taki primeri v Ljubljani, Kranju, Zeleniškem, Ravnan na Koroskem, Celju, Kočevju, itd.

Ob vseh navedenih problemih pa so določene težave v sami dolovni skupnosti, ki deluje v okviru SD Jesenice, kar trenutno rešujejo organi in komisije, imenovane od upravnega odbora SD Jesenice.

Zato predlagamo, da o tej problematiki razpravljajo tudi organi društvenopolitične skupnosti in društvenopolitičnih organizacij ter drugi dejavniki v občini, predvsem pa TTKS in združeno delo, ki sredstva ustvarja in jih na podlagi programa dela in svobodne menjave dela namenja med ostalim tudi za potrebe in razvoj športne dejavnosti v občini.

To je le nekaj grobih ocen, ki pa nakazujejo dovolj težko situacijo v športni dejavnosti.

Če bi v programe vključili dograditve športne hale, dograditev preprotnega pokritega kopališča in še drugo, potem bi bili podatki katastrofalni.

Pri tem se vprašamo, ali ni telesna kultura sestavni del našega samoupravnega razvoja, ali ni združeno delo tisto, ki skrbi tudi za koristno izrabo prostega časa svojih delavcev, za zdravo telesno krepitev in končno za dobro počutje delavcev v prostem času. Menjma smo, da bi morali ob investicijskih vlaganjih nekaj denarja nameniti tudi za infrastrukturo in za potrebne objekte, ki so namenjeni ne le športnikom, temveč tudi vsem občanom.

Jeseniske košarkarice v tej sezoni uspešno nastopajo v prvi slovenski ligi in so trenutno na tretjem mestu (Foto J. Rabič)

POHOD NA STOL ZAHTEVA VEDNO VEČJO ORGANIZACIJO IN VARNOST

Člani stalnega odbora za pohod na Stol, ki deluje v okviru koordinacijskega odbora planinskih društev jeseniške občine in občinskega odbora ZZZ NOV Jesenice so na seji v petek, 17. aprila, ocenili izvedbo letošnjega 16. pohoda na Stol, pogovarjali pa so se tudi o organizaciji pohoda naslednje leto. Kot so člani ugotovili, je bil letošnji pohod dobro organiziran, pojavilo se je sicer nekaj manjših organizacijskih oziroma tehničnih pomanjkljivosti, ki pa niso vplivale na celoten ugoden vtis.

Kot na vseh pohodih v zadnjih letih, je bila tudi tokrat udeležba množična, saj se je pohod v dveh dneh udeležilo več kot 4700 planincev in drugih ljubiteljev gora. Poleg tega pa je več kot 700 udeležev šol iz jeseniške občine in radovljske občine sodelovalo na pohodu po poteh Cankarjevega bataljona do Valvasorjevega doma. Člani odbora so v zvezi z organizacijo mladinskega pohoda opozorili, da so bili udeleženci in dijaki na pohodu preslabo organizirani, ker nekatera vodstva šol niso zagotovila ustreznega števila vodnikov.

Letošnji pohod je potekal po drugi varianti, kar slabe zimske razmere v februarju na Stolu niso zagotavljale varnega pristopa na najvišji vrh Karavank. Člani gorske reševalne službe in delavci postaje milice Jesenice so že dva dni pred pohodom dobro pregledali in ocenili razmere na pobočjih zameženega Stola in se tudi soglasno odločili, da bo pohod po drugi varianti, to je po planinah pod Stolum. Kot pozitivno so ocenili, da so tokrat razmere pregledali že prej, tako, da so že dan pred pohodom lahko javnosti sporočili dokončno odločitev o tem, kje bo pohod potekal. S to prakso bodo nadaljevali tudi na naslednjih pohodih. Predstavnik gorske reševalne službe je na seji povedal, da letos na pohodu ni bilo nevarnih razen manjše nezgode, ki pa je minila brez posledic.

Nadalje so tudi ocenili, da je bila oprema udeležencev dobra, kar pomeni, da se zavedajo kako zahtevna je zimska tura na Stol, oziroma na njegova pobočja. Seveda pa so povsod, tako tudi na Stolu posamezne izjeme, ki ne poslušajo navodil gorskih reševalcev oziroma delavcev milice.

Prav pred letošnjim pohodom so se v slovenski javnosti pojavili različni komentarji o tem, kako so zimski pohodi nevarna tura. Največ teh besed se je nanašalo prav na zimski pohod na Stol, medtem, ko se ostali pohodi skorajda niso omenjali. Odbor za pohod na Stol seveda že vsa leta trdno stoji na stališču, da se mora zagotoviti kar najboljši varen vzpon. Tako so tudi letos člani odbora z vso resnostjo vzeli na znanje priporočilo komisije GRS pri Planinski zvezi Slovenije, da naj bi se pohod glede na to, da je lanskega 15. pohod zahteval tudi prvo smrtno žrtev, organiziran po drugi poti.

Odbor za pohod je prav na podlagi tega priporočila sklical razširjeni sestanek, na katerem naj bi se pogovorili in seveda tudi dokončno dogovorili ali naj pohod na

vrh Stola bo ali ne. Na tem sestanku je bilo odločeno, da se pohod na vrh Stola v spomin na borbo Jeseniške čete organizira tudi v prihodnje, s tem, da se zagotovi kar največja varnost za vse.

Letošnji pohod po drugi varianti, ki se vedno organizira takrat, ko ni mogoč vzpon na vrh Stola, je sicer pomenil zahtevno govorico in komentiranje o tem ali naj se pohod na vrh Stola še organizira ali ne. Pri tem pa je seveda treba opozoriti na nekatere dejstva.

Pohod je iz leta v leto bolj množičen. Letos je bilo, na primer že, kar več kot 4700 planincev in ljubiteljev gora na pohodu, kar je ponovno rekord vseh dosedanjih pohodov. Na tako masovni prireditvi se seveda že postavlja vprašanje ali je še mogoč zagotoviti resnično dobro varnost za vse udeležence.

Odbor za pohod se je že pred letošnjim pohodom zavedal, da bi nekoliko spretnosti organizacijo s tem, da bi pohod potekal v organiziranih skupinah, udeleženci pa naj bi se za pohod prijavljali prek planinskih društev. Prav tako naj bi vse skupine imele s seboj tudi gorske reševalce in izkušene planince, ki naj bi skrbeli za varno pot svojih skupin. Za to spremembo je bilo pred letošnjim pohodom sicer premalo časa, vendar pa poudariti, da je takšna sprememba organizacije nujna, saj bo tako mogoč zagotoviti večjo varnost, predvsem pa disciplino pohodnikov. O tem bodo člani odbora še temeljito razmislili do jesenskih mesecev, ko bodo začeli s pripravi na 17. pohod.

Na seji so nadalje izrekli priznanje vsem, ki so sodelovali pri organizaciji in izvedbi 16. pohoda. To so bili člani gorske reševalne službe iz jeseniške in radovljske občine, delavci postaje milice Jesenice, Planinsko društvo Radovljica, vojna pošta Radovljica člani osnovne organizacije ZSMS Žirovnica, PTT Jesenice, izvajalci kulturnega programa; oktet DPD Svoboda France Prešern Žirovnica - Breznica, recitatorji dramske skupine Franc Meninger Javornik-Koroska Bela ter organizacije in delovni kolektivi, ki so prispevali finančna sredstva.

Nadalje so spregovorili tudi o pripravi na 17. pohod, ki bo februarja prihodnje leto. Tokrat bo pohod imel še posebno slavnostni pomen, saj bo prihodnje leto 40-letnica bitke Jeseniške čete na Stolu in 20-letnica zimskih spominskih pohodov na Stol. Za ta pohod bodo ponovno izdelali brošuro, ki jo bodo prejeli vsi pohodniki, pri Valvasorjevem domu pa bodo tudi urečili vitrino, v kateri bodo prikazali spomin na bitko Jeseniške čete na Stolu 20. februarja leta 1941.

Poleg tega pa člani odbora za pohod na Stol čaka še ena pomembna naloga. Zbrati in urediti morajo pisni in slikovni material o vseh dosedanjih pohodih.

Na seji so se še dogovorili, da bodo s pripravi na 17. pohod na Stol začeli v mesecu septembru.

J. Rabič

IZLET NA CIPERNIK

Na osnovni šoli Tone Čufar Jesenice že več let deluje planinski krožek Planinskega društva Jesenice. Njegov glavni mentor je tovariš Stojan Valodi. V odseku se sestajamo in dogovarjamo, kam bomo šli na izlet. Tako smo v nedeljo 12. aprila odšli na izlet v dolino pod Poncami in na Cipernik.

Zjutraj ob sedmih smo se z rednim avtobusom odpeljali do Rateč, od tam pa nas je tovariš s svojim avtom peljal do restavracije Pod gozdom. Nato smo odšli po precej skriti poti brez markacij proti vrhu. Pot do prvega počitka ni bila strma in se je počasi vzpenjala v velikih serpentinah. Po slabi uri hoje, smo se ustavili pri klopi, od koder smo imeli prelep razgled na planiške velikanke. Po počitku smo odšli dalje.

Marsikje so se še zadrževale krpe snega. Celo uro smo hodili po poti, ki je bila pokrita s listjem. Tudi drugi počitek smo dobro izkoristili; najprej smo pomaločali, nato pa si ogledovali dolino pod Poncami. Rateče in stene, ki so se nasproti strmo spuščale proti dolini. Med potjo nam je tovariš pokazal Cipernik: bil je vrh tistih skal, le da ga prej nismo mogli opaziti. Med potjo smo zasledili sledove ruševca in našli orlovo pero, dolgo skoraj pol metra.

V nadaljevanju poti smo našli železo in večje krpe snega. Ker pa je sijalo sonce, se je ponekod vdralo do kolen. Po snegu in

med gostim borovjem smo hodili prav do vrha. Ko pa smo prišli na vrh, smo zagledali travo in nekaj kamnov, po katerih smo posedli. Ker ni bilo megle smo videli od Velikega zvonarja in Dobrče, pa vse do Podkorena, Triglava, Spika in Skrlatic. Pod nami so bila brezna in prepadi. Na vrh smo hodili skoraj pet ur.

Po malici in počitku smo se vračali po isti poti. Med potjo nazaj smo obiskali še bunker. Tovariš Valodi nam je ponosno povedal, da je v bunkerju preživel zimo 1943. Pripovedoval nam je, da je bil v bunkerju še s tremi tovariši, s katerimi so se menjali na straži. Vsak drugi dan sta dva odšla v dolino po hrano. Tam smo našli še ostanke posode v katero so spravljali med. Na koncu pa je ponosno dodal: »Zapomnite si, vi ste prvi, ki ste videli ta bunker.« Za bunker so vedeli le on in njegovi tovariši. Nemci ga niso nikoli odkrili. Odšli smo proti smreki, kjer smo pustili nahrbtnike in naprej do klopi, kjer smo imeli počitek. Po počitku smo odšli proti dolini in Valodi nas je z avtom peljal do avtobusne postaje, nekatere pa je odpeljal proti Jesenicam kar s svojim avtomobilom. Izlet mi je bil zelo všeč, saj smo videli vse najlepše, kar nam ponuja narava.

Meta Koritnik
TONE ČUFAR JESENICE

VELIKO ZANIMANJE ZA ZNAČKE »PLANICA«

V letošnjem letu je bila v Planici velika zimska športna prireditve - finale svetovnega pokala v smučarskih skokih na 70- in 90-metrski skakalnici. Kot na vsaki takšni prireditvi tudi v Planici vedno vlada veliko zanimanje za značke, katerih se najbolj razveselijo številni vneti zbiralci. Čeprav je letošnja prireditve že mimo, pa zbiralci še vedno sprašujejo, kje bi lahko dobili predvsem kompletne značke.

Naj pri tem povemo, da organizacijski komite Planica že pet let sodeluje s Tobacno tovarno Ljubljana - TOZD Tobak Jesenice, ki v njihovem imenu tudi prodaja vse kompletne značke. O značkih Planice sta izšla tudi že dva kataloga značk, organizacijski komite pa bo že za naslednjo sezono pripravil uradni katalog vseh značk Planice od leta 1934 do leta 1981.

Vsi zbiralci značk Planice torej lahko vse kompletne značke dobijo oziroma naročijo pri jeseniškem Tobaku. Cesta na Golico 10 (telefon 81-398). Na voljo so praktično vsi kompleti značk, tudi službenih, od zadnjih prireditev v smučarskih skokih v Planici. Prav tako pa zbiralci značk lahko dobijo tudi vse kompletne značke letošnjega odpadlega FIS tekmovalna za svetovni pokal v Kranjski gori.

J.R.

Predaval bo republiški inšpektor za cestni promet.

Vpisovanje bo v ponedeljek, četrtek in petek od 6. do 14. ure, v torek in sredo pa od 6. do 16. ure!

UPRAVA VVO JESENICE

Za prevoz z osebnim avtomobilom ali kombijem do osem oseb ali 1.000 kg tovora ali če potrebujete vlečno službo pokličite na telefon sekcije taksistov Jesenice štev. 83-284.

3. maja franc. barv. risani SREČ-
NI TOM IN BRATA DALTON, ob
10. uri

10. maja amer. barvni melodrama
MESEC, ob 19.30

Solskega centra Radovljica
PETEK, 8. maja, ob
16. uri in 19.30 Pekič:
ODLOČNA ZAHTEVA -
gostovanje Prešernovega
gledališča iz Kranja - za
ABONMA in za IZVEN

Rešitve vpišite v izrezan lik križanke s tiskanimi črkami in čitljivo ter nam jih pošljite do vključno 5. maja do 12. ure.

Prizren, 16. aprila 1981

DOPISUJTE V ŽELEZARJA

Pogled na novo naselje na Žerjavcu (Foto B. Blenkuš)

[illegible]

IZREDEN DOSEŽEK LEŠKIH JADRALNIH LETALCEV

Letalska sezona se je letos pričela dokaj zgodaj, saj že od 4. aprila dalje leški letalci startajo na leškem športnem letališču. Zgodnja topla pomlad na Gorenjskem in seveda tudi po vsej Sloveniji, je vedno najugodnejše obdobje za kvalitetne dosežke v jadralskem letanju. Da je vsa Slovenija in morda še del Hrvaške v področju enakomerno dobrega termičnega vremena s kumulativnimi oblaki in z močnimi dvigalnimi toplega zraka, doživimo le dva do tri dni v letu in to v pomladanskem času.

Pretekla nedelja je bil eden takih dnevo. Že nekaj let nazaj ni bilo tako dobrega termičnega dne. Že v petek in soboto so leški jadralski letalci zaslužili, da se bliža dober dan. Vremenska slika Evrope je to nakazovala in sobotno vreme je za izkušene jadralske pomenilo, da bo nedelja dolgo pričakovani dan.

Nekaj najboljših leških jadralskih letalcev je v hladnem nedeljskem jutru pripravljalo svoja letala in čakalo, da sonce ogreje zemljo in da se pojavijo prvi kumulusi. Načrt, ki so ga imeli že dolgo pripravljene, je bil pred poskusom uresničitve.

Letaki nekaj novega, nekaj česar se ni uresničil nihče, je izredno privlačno. V športu pa je to prav omamljiv izziv. Tako kot alpinisti želijo uresničevati svoje sanje s prvenstvenimi smerni, želijo tudi športni letalci z jadralskimi letali dosegati prepepe visoke športne veljave. Vsi preletki, ki so daljši od 500 kilometrov so že visoke mednarodne vrednosti in letalec, ki opravi tako dog prelet prvič, doseže s tem tudi najtežji pogoj za osvajanje zlata »Če značje s tremi diamanti. Najlažje je opraviti tak prelet, če letalec leti v eni smeri z močnim vetrom v rep. To je, na primer, prelet od Lesc do Beograda ali do Zrenjanina. Če pa letalec preleti razdaljo petsto kilometrov v trikotniku, je to posebno kvaliteten dosežek.

Doslej sta v Jugoslaviji obletela tak trikotnik samo leška letalca Franc Strukelj, dvakratni državni prvak in Ivo Simenc, tudi državni prvak pred dvema letoma in ima tudi državni rekord s preletom največjega trikotnika 825 km: Rateče (Planica) - Hodoš (tromeja) - Ogulin v Liki - Rateče. Ta dosežek je opravil v desetih urah in nekaj minutah splošni let 1979.

In kaj je letalec prinesla pretekla nedelja? Fantom je že dolgo rojilo v glavah, kako obleteti največji trikotnik, ki ga lahko vrisemo v našo malo Slovenijo. Ta trikotnik je Rateče - Hodoš - Vinica na Kolpi - Rateče, v skupni dolžini 543 km. Naloga so se lotili trije odlični letalci: Strukelj in Simenc ter mladi izredno nadarjeni 22 letni Karel Čuč, ki je že nekajkrat obletel »slovenski trikotnik« 300 km Lesc - Maribor - Novo mesto - Lesc in pa še uspel preleteti petsto kilometrsko razdaljo.

Ze ob osmi uri zjutraj so bili vsi trije pripravljeni na štart. Čakali so trenutek, ko bo vreme »zakuhalo«. In ob prvih znakih termike so ob pol deveti uri poleteli. Strukelj na svojem starem znanu Standard Cirrusu, Simenc na Standard jantaru poljske izdelave, mladi Čuč pa na Elanovem DG-3100. Vreme se je hitro izboljševalo. Na čelu trojice pa je bil Strukelj, ki je letel kakih deset do petnajst kilometrov pred Simencem, Čuč pa je za obema počasi zaostajal in letel sami, vendar z lepimi upi, ker so bili vsi trije na radijski zvezi in vedel je, da je vreme pred njim odlično. Dvigavanja so se kar pogosto pojavljala in jadralska letala so se s hitrostjo tri do štiri metre na sekundo dvigala proti bazam kumulusov. Z dvigom

dnevne temperature so se dvigale tudi kondenzacijske baze oblakov in dosegle relativne višine, z leškega letališča od 2200 do 2500 m. To so pa višine, ki se le redko pojavljajo pri kumulativnih bazah nad vso Slovenijo.

Ze blizu Hodoša je Simenc dobil Struklja, ki je bil presenečen nad veliko hitrostjo tovariša, ki je z janjarjem drvel mimo njega s hitrostjo 180 km na uro. To pa je bilo tudi za dobro vreme le preveč in ga je Strukelj opozoril na to. »Simic pa je trdil, da leti samo s 140 km na uro. Kmalu sta ugotovila, da merilec hitrosti v jantaru laže in kaže za 40 km na uro preveliko hitrost. To bi bilo lahko izredno nevarno, če bi moral pristati v prepričanju, da mu instrument kaže pravo hitrost. Lahko bi prišlo tudi do nesreče. Zopet se je izkazalo, kako dobro je, da letalec na preletih letijo v skupini in si pomagajo z vremenskimi in drugimi taktičnimi podatki. Strukelj je Simencu spet nekoliko ušel pri Vinici in drsel proti Ratečam, kjer je fotografiral tretjo obletno točko - planiške skakalnice in se z veliko hitrostjo

vračal po dolini nad Jesenicami do Lesc. Potreboval je samo nekaj minut več kot šest ur za oblet 543 km razdalje. Dobre pol ure za njim je nalogo opravil tudi Simenc.

Čeč je vztrajno vrtil dvojega »degeja« in nič ni hotel taktizirati s prevelikimi hitrostmi. Vinico je fotografiral brez težav in se preko Kočevskega roga usmeril proti Ratečam, vendar ga je prav ta zadnja kateta namučila in z dvigavanji ni imel take sreče kot tovariša pred njim. Vendar je uporno garal naprej in tudi on obletel Planico. Na letališču v Lescu je pristal dve uri za Simencem. Trikotnik je obletel v osmih urah.

Dosežen uspeh bo zapisan v zgodovini slovenskega jadralskega letenja kot prvi oblet največjega slovenskega trikotnika, pa še trije letalci so ga obleteli na isti dan.

Uspešen dan so dopolnili še drugi letalci s preletom 300 kilometrskega trikotnika. Prvi je tak prelet opravil Vili Ekar in dosegel prvi pogoj za zlato in diamantno značko. Cerin in dva letalca Aero kluba Ljubljana, pa so ta isti trikotnik ponovili, ker so ga prvič obleteli že v preteklih dveh sezonah.

Skupno so preleteli leški letalci ta dan kar 2200 km in kar lepo pričeli uresničevati svoj letošnji cilj, da bi preleteli v tej sezoni 25.000 km.

Leon Mesarič

NAJMLAJŠE TELOVADKE NA TRUGARJEVEM MEMORIALU

Trboveljčani so že osmič zapored izvedli tekmovanje v športni gimnastiki za Trugarjev memorial. Tekmovanje je namenjeno pionirjem in pionirkam druge selekcije kot kvalifikacijsko tekmovanje za republiško prvenstvo.

Po več letih smo imeli Jeseničani zopet večje število tekmovalk v najmlajši selekciji, kar deset v dveh skupinah s po pet tekmovalkami. Letos so že prave začelnice, saj trenirajo športno gimnastiko šele 15 mesecev. Med mnogimi že izkušenimi tekmovalkami pa so vseeno dokazale, da bodo tudi Jeseničanke kmalu zopet dosegale tudi vidnejša mesta pri vrhu.

Najboljša Jeseničanka Sandra Stefanovski je zasedla 15. mesto in se odlikovala z lepo parterno vajo, enako tudi Nina Slamnik, ki je zasedla 18. mesto. Nekoliko slabše kot je bilo pričakovati se je uvrstila Dagmar Brajkovič. Te tri so tudi že dosegle zahtevane točke in uvrstitev, ki jim zagotavljajo nastop na republiškem prvenstvu, ki bo letos 30. in 31. maja na Jesenicah v organizaciji TVD Partizan Jesenice in SSD osnovne šole Tone Čufar na Plavžu. Ostale Jeseničanke so tekmovalke bolj kot na prvi tekmi pred mesecem dni na Runkovem memorialu v Ljubljani.

Največ in najprikljubnejšo telovadbo so jeseniške pionirke pokazale na parterju. Nimajo še najtežjih prvih akrobatik, ki prinašajo tudi pomembne točke za oceno, imajo pa že lepo in smiselno ritmično gibanje, kar jim daje redna vadba klasičnega baleta.

Najslabše pa so bile na gredi, kjer so padale z gredi in izgubile kar precej točk. Bilo pa ni nič čudnega, saj je bila gred previsoka in tudi blazin pod gredjo je bilo premalo za varno tekmovalje. To je povzročilo ob že pecevnosti tremi se malo strahu in padanju se ni dalo izogniti. Tudi za parterno vajo je bilo premalo blazin in tudi premajhen prostor je zbežal pionirke, da niso tekmovalke bolj. Organizator TVD Partizan Trbovlje si ne bi smel privoščiti take površnosti, saj gre vendar za najmlajše telovadke - začelnice. Če ne

morejo v Trbovljah organizirati tekmovanja bolje, ni bi smelo biti to tekmovanje selekcijsko, ker tekmovalni pogoji niso v skladu s pravili za taka tekmovanja.

REZULTATI:
Ekipa (10): 1. Ljubljanska gimnastična zveza 142,7, 2. Partizan Novo mesto 139,95, 3. Partizan Zelena jama 134, 7. 4. Partizan Tabor 134,40, 5. Partizan Koper 132,25, 6. Partizan Jesenice I. 128,50, 7. Partizan Spodnja Sika 121,60, 8. Partizan Brežice 118,1, 9. Partizan Jesenice II. 110,3, 10. Partizan Studenci - Maribor 102,0.
Posamezno (49): 1. Šipič (LGZ) 36,3, 2. Skok (Koper) 35,95, 3. Sečen (N. mesto) 35,85, ... 15. Sandra Stefanovski 33,6, 18. Nina Slamnik 33,1, 24. Dagmar Brajkovič 32,3, 35. Mojca Perat 29,2, 39. Saša Bunčič 27,85, 40. Elida Seničar 27,7, 42. Petra Rebolj 27,45, 44. Borka Krejčič 26,2, 45. Tina Bunčič 25,4, 47. Karmen Brišar 21,40 (vse Jesenice).

L. M.

Judo

HADŽIČ PRVI NA REPUBLIŠKEM PRVENSTVU ZA PIONIRJE

V soboto, 18. aprila, je bilo na Jesenicah, v organizaciji judo sekcije TVD Partizan Jesenice, republiško prvenstvo za pionirje. Udeležilo se ga je 37 judoistov iz desetih klubov, oziroma šestih regij.

Jeseniški judoisti so imeli tri predstavnike. V kategoriji do 42 kg sta nastopila Kadiric in Štrajšar. Oba, tokrat nista imela sreče in sta izpadla že v prvem kolu. Bila sta premalo aktivna, pa tudi želja po boljši uvrstitvi je bila premajhna. V kategoriji do 64 kg je nastopil Hadžič. V prvem nastopu je premagal Oškota (Im-pol), v borbi za prvo mesto pa Štrajšarja (Sika). V obeh nastopih je pokazal, vse svoje znanje in ni dovolil nobenih presečenj. Zaslužno in z lahkoto je osvojil prvo mesto in si tako pridobil pravico nastopa na državnem prvenstvu.

Ekipno je zmagalo Podravje, drugo do četrto mesto pa so si razdelili Gorenjska, Celje in Murska Sobota.

Organizacija prvenstva je bila odlična, samo prvenstvo pa je pokazalo, da judo v Sloveniji napreduje tako v množičnosti, kot kvaliteti.

tok

NADARJENI SKAKALEC Z BELCE

Belca je majhen kraj v krajevni skupnosti Dovje-Mojstrana in ga ni zalediti na nobenem zemljevidu. V tem kraju pa sta doma dva mlada in obetavna smučarska skakalca: 18-letni Rajko Lotrič in 12-letni Jožko Šmid.

Jožko Šmid smo pred kratkim že predstavili, tokrat pa ima besedo Rajko Lotrič. Rajko je mladi član smučarskega kluba Jesenice in član jugoslovanske smučarske reprezentance. Zaposlen je v kovinskem predelovalnem podjetju v Mojstrani, kjer mu zelo pomagajo glede izredno plačanih dopustov. S skakanjem je

V zadnji tekmi turnirja pa sta se pomerili ekipi HVZ in HVB-81. Tekma se je začela zelo ostro in kmalu po začetku je razpoloženi strelec Karahodžič našel mrežo HVZ. Vso tekmo je bila ekipa iz Bele boljša in zaslužno premagala nasprotnika z rezultatom 5:1.

Zoran Kramar

Zmagovalna ekipa - vzdrževalci HVZ I (Foto Z. Kramar)

DG 100 Elan - pred prvim vzletom (1978)

MOJCA UDIR IN BOJAN BRGLEZ OBČINSKA PRVAKA ZA LETO 1981

V petek in soboto 17. in 18. aprila je bilo na strelišču strelske družine TRIGLAV Javornik - Koroška Bela občinsko tekmovanje pionirjev.

Tekmovanja sta se udeležili dve družini in to: strelska družina JANEZ MRAK Mojstrana in strelska družina TRIGLAV Javornik - Koroška Bela. Rezultati so pokazali, da so se pionirji SD Triglav pripravljali bolj načetno in tudi pogoji za treniranje so na strelišču SD Triglav neprijetno bolj. Naša želja je, da pripeljejo strelstvo v jeseniški občini do tistega uspeha, kakršnega so v tem kraju že poznali.

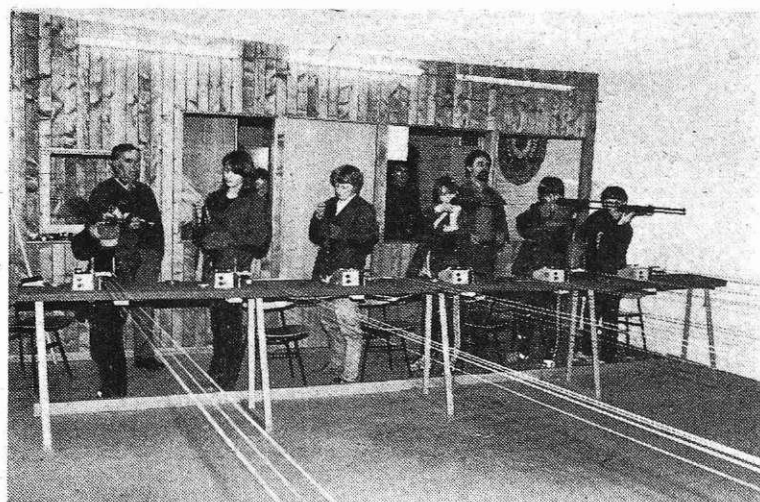
REZULTATI PIONIRJEV: 1. Bojan Brglez 165 krogov, 2. Anže Bernot 161, 3. Boštjan Urbas 161, 4. Bojan Fartek 160, 5. Matjaž Zamida 160, 6. Aleš Bizjak 157, 7. Jani Bohine, 148, 8. Marjan Mohorč 136, 9.

Boris Čučuk 129, 10. Toni Mohorč 129 krogov (vsi Triglav).

REZULTATI PIONIRK: 1. Mojca Udir Triglav 147 krogov, 2. Magda Papič 136,3, Alenka Celestina 129, vse Triglav, 4. Andreja Mavec J. Mrak 113, 5. Emilija Dereani 112, 7. Ida Zupan Triglav 96 in 8. Mateja Rabič J. Mrak 75 krogov.

10. 11. in 12. aprila je bilo v Novi Gorici člansko prvenstvo SRS v streljanju z zračno puško serijske proizvodnje. Na to tekmovanje je prišlo 520 tekmovalcev iz vse Slovenije. V izredno hudi konkurenci in visoki normi (90 krogov od 100 možnih) sta se dva člana Triglava in to Pavel Jezeršek in Franci Bizjak kvalificirala na državno prvenstvo, ki bo meseca maja v SR Srbiji.

F.

Občinsko prvenstvo pionirjev v streljanju z zračno puško (Foto I. Kučina)

KK MOJSTRANA : WGS RADENTHEIN 64:80 (36:46)

V telovadnici osnovne šole v Mojstrani je v torek, 14. aprila, gostoval nekdanji košarkarski prvotilec iz Avstrije, ekipa WGS Radenthein, ki sedaj igra v koroški ligi. Avstrijski igralci, ki so bili v poprečju dosti višji in fizično močnejši od domačih, so že v prvih minutah tekme pokazali, da bodo poskušali to prednost izkoristiti. V napadu so večinoma poskušali priti do meta na koš prek zaslona, kar jim je odlično uspevalo, poleg tega pa so pokazali skoraj neverjetno zanesljivost pri metih. Pri takšni igri so jim posredno pomagali igralci Mojstrane, ki niso pravočasno pokrili igralca z žogo in je ta lahko neovirano metal na koš. Ker tudi v napadu domači igralci niso blesteli, se je prvi polčas končal s prednostjo desetih pik v korist gostov.

V drugem polčasu sta obe ekipi ponovili igro iz prvega. Ob slabi obrambi igralcev Mojstrane so igralci iz Radentheina v osmi

minuti vodili s 64:45, v šestnajsti pa celo 78:54. Zadnje minute so gostje nekoliko popustili kar so igralci domače ekipe izkoristili in ublažili poraz.

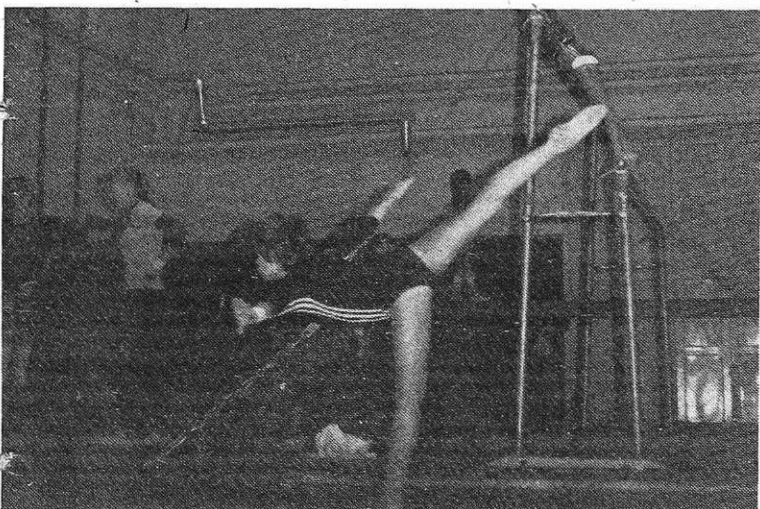
Vtis po tekmi je bil, da bi domača ekipa s pametnejšo in bolj agresivno obrambo lahko dosegla ugodnejši rezultat. Hkrati pa je potrebno povedati, da v Mojstrani že dolgo ni gostovala ekipa, ki bi igrala tako organizirano kot ekipa Radentheina.

Predstavniki obeh klubov so se po tekmi dogovorili, da bodo navezali trdnješe stike. Hkrati so se znenili, da bo KK Mojstrana naslednji teden gostoval pri avstrijskem klubu z moško in žensko člansko ekipo.

Za KK Mojstrana so igrali: Vojko Otovič 5, Zima 8, V. Otovič, Brežan 4, Benet 2, Adamek 6, Čebulj 13, Volaric 5, Hladnik 17, Urbas 4.

Sodila sta Matučec in Rizvanović.

T.

Najmlajše telovadke pri vadbi v TVD Partizan Jesenice (Foto Leon Mesarič)

TUDI ZELO HLADNO VREME NI PREPREČILO MLADIH VZDRŽEVALCEV

Osnovna organizacija ZSMS TOZD Vzdrževanje je v soboto, 18. aprila, organizirala med aktivni turnir v malem nogometu. Kljub zelo hladnem vremenu se na igrišču za osnovno šolo Prežihov Voranc na Jesenicah zbralo 60 mladih vzdrževalcev. Na turnirju so sodelovale ekipe: Javornik, HVZ, Plavž, Jeklarna, HVB-1 in HVB-2, v prvem kolu je tekmovalje potekalo na izpadanje.

V prvi tekmi sta se pomerili ekipi Javornik in Plavž. Mladi vzdrževalci iz Javornika so bili premočan nasprotnik za sovrstnike iz Plavža in tekmo dobili z rezultatom 5:1.

V drugi tekmi sta se srečali ekipi HVZ in HVB-2. Tekma je bila zelo zanimiva in izenačena. Priložnosti so se menjavale pred obema goloma, vendar so bili napadalci HVZ bolj spretni in zmagali z 1:0.

V naslednjem srečanju med ekipama Jeklarna in HVB-1 je bila ekipa HVB-1 boljša vso tekmo in zmagala s 5:2. V finalni del tekmovalja so se uvrstile ekipe Javornika, HVZ in HVB-1, ki so igrale vsaka z vsako.

Najprej sta se pomerili ekipi Javornika in HVZ. Ekipa HVZ je tekmo gladko dobila z rezultatom 4:1.

V drugi tekmi sta si bila nasprotnika ekipi HVB-1 in Javornika. Mladi vzdrževalci iz HVB-1 so povedli, potem pa se je ekipa Javornika prebudila in zaigrala bolj organizirano v obrambi. Najprej so izenačili, potem pa dosegli še dva gola. Kljub vsem naporom, ki ga je vložila, ekipa HVB-1 ni uspelo izenačiti in so tekmo izgubili z rezultatom 2:3. Po ocenah gledalcev je bila to najboljša tekma turnirja.

KK MOJSTRANA : KK ŽIROVNICA 62:91

Članski košarkarski ekipi Žirovnice in Mojstrane se resno pripravljata na igranje v gorenjski ligi. Tokrat je ekipa Mojstrane gostovala v Žirovnici.

Ekipi sta tekmo odigrali z nepopolnima postavama, kar se je delno poznalo na igri, predvsem v drugem polčasu. Mojstrančani so klub temu, da jih je bilo le šest, igrali od prve minute do polovice drugega polčasa conski pressing, vrsto agresivne obrambe po celem igrišču, s čimer so si že po prvem polčasu zagotovili prednost trinajstih kosov.

PORAZA NA DOMAČEM IGRIŠČU

Moška ekipa Bleda je v prvi B zvezni ligi - zahod v predzadnjem kolu doma igrala z vodilnim željeznikarjem in izgubila 3:0. Blejci niso ponovili iger iz prejšnjih tekem, tako, da so gostje lažje kot so pričakovali, prišli do novih točk. Domačini so se resneje upirali le v prvem nizu, ko so prikazali odlično igro. Povedli so 13:8 in 14:11, toda zadnje točke niso mogli osvojiti. V naslednjih dveh nizih so povsem popustili, za nateček pa so gostje zaigrali še bolje, kar posebno velja za igro v polju. V tem elementu so res prikazali odbojko, ki privablja in navdušuje gledalce.

Kljub porazu so blejski odbojkarji še vedno na dobrem petem mestu, ki ga bodo tudi zadržali, seveda, če bodo v zadnjem kolu v gosteh premagali Karlovac.

Dekleta so v zadnjem kolu druge zvezne lige zahod doma gostile vodilno ekipo

Novogoriškega Merkurja in tesno izgubila 3:2. Prikazale so boljše igro kot v zadnjih kolih, vendar jim to ni zadostovalo za zmago. Gostje so se predstavile kot homogen kolektiv z uigranimi akcijami na mreži in dobro igro v polju.

Ob koncu tekmovalja še nekaj besed o domači ekipi. Dekleta so zasedla šesto mesto in se obdržale v ligi, kar je bil tudi prvotni cilj za prvo leto nastopanja v tekmovanju zveznega ranga. Morda smo vsi pričakovali več, posebno glede na jesenski del, v katerem so prikazale res odlično igro in visoko uvrstitev na lestevici. V spomladanskem delu so zaigrale slabše. Vzrok temu je prav gotovo veliko nihanje v zbiraloški pripravljenosti ekipe, ki je značilno za mlajše ženske ekipe. Kljub temu je šesto mesto deklet lep uspeh, ki naj bo v prihodnji sezoni motiv za še boljše uvrstitve.

T.

M. Torkar

ČRTOMIR ŠINKOVEC

OPICA IN VINO

Pod goro Fudžijama je živel prebrisani lovec Nagajoši. Ob robu gozda je imel lepo leseno hišico in vsak dan je hodil na lov. Imel je srečo: z lova je prinašal polno bisago divjačine, zelo pa si je želel ujeti živo opico.

»Jo že imam!« je iztuhtal zvito nakano, vzel veliko skledo, jo napolnil z riževim vinom ter jo postavil pod drevo kraj gozda. Tam je namreč večkrat videval opice; igrale so se in uganjale svoje norčije.

Opica pa, ki je čepela na veji drevesa, je vse to videla in si dejala:

»Ne, ne! boš me ukanil, zviti lovec, ne, ne boš me!«

Premeteno je še pomežiknila za odhajajočim lovecem in previdno splezala z drevesa. Ogledati si je hotela, kaj je priskrbljeni Nagajoši nallil v skledo.

Iz skleda pa je čudovito dišalo in tekočina se je sama od sebe ponujala: pij me! Opica se je na vso moč oblizovala in cmokala z jezikom, vendar je pametno zamodrovala:

»Nagajoši je človek, a ljudje so hudobni in zviti. Hoče, naj pijem. Niti pokusila ne bom vina, kaj šele da bi se upijajala, kakor se upijajo ljudje. Ne, ne bom ga, niti kapljice ga ne bom pokusila!«

Toda tekočina v skledi je bila zares čudovita, dišala je in vabila, da se niti pametna oica ne bi mogla zdržati, da bi ne obliznila vsaj rob skleda. Obliznila je, srknila nekaj kapljic, se ozirala za lovecem, zakaj strah pred njim jo je plašil, zato je oprezaje splezala nazaj na drevo. Že se je premislila in osladkana od vina je smuknila nazaj k skledi, odkoder je tako neznansko lepo dišalo.

»I, kaj pa more škoditi,« je brundala sama s seboj, »kaj mi more škoditi, če se vina dotaknem samo z jezikom, če ga srknem samo z jezikom, da potolažim najhujšo žejo, en sam majhen požirek, eno samo kapljico. Ne, ta me ne more upijaniti, niti glava me ne bo bolela. Le popiti ga ne smem niti kapljice preveč! To bi bilo grdo in nesposobno.«

Vino iz skleda pa je vse bolj dišalo. Opicini gobček se je nehote kar sam od sebe približal skledi in srknil nekaj kapljic. Kako se prileže, kako pogreje po grlu daleč tja do žejnega želodca!

»Hi-hi!« se zdajci zasmije opica in ne ve, kaj bi storila od veselja. Nikoli v življenju se še ni tako izredno prijetno počutila. Grela jo je po vsem životu, da bi od ugodja kar zaplesala okoli skleda. Mislila je same lepe misli in zapeti si je hotela najlepšo pesem, tisto, ki se je bila naučila še v mladih letih. Skratka: bilo je lepo kot na pravi

veselici. Spet in spet se je vračala k skledi in srebala požirek za požirkom. To je trajalo toliko časa, da se je še komaj skobacala na noge in sklenila:

»Nič več ga ne pokusim tegale vina; nič več, da veš, lovec Nagajoši.«

Vendar si je, kakor da ni nič takšnega, privoščila še požirek in počasi splezala na vejo, kjer se je petelinila in bahala:

»Nič nisem pijana, nak, tako neumna pa nisem! O, ljudje se ga napijejo, da ne morejo niti hoditi, kaj takega pa se za opice ne spodobi. Opice smo bolj modre in pametne.«

Že trenutek nato jo je prešla nenavadna igrivost. Utrgala si je list in ga trgala na drobne kosce, se čohala in brundala, kakor da se ji sanja. Skleda pa je bila skoraj še polna; vino ni bilo ne prešibko ne premočno, kakor nalašč za žejo. Zdaj se opica nič več ni bala lovca Nagajošija, zahotelo se ji je družbe, tisoč opic, da bi se z njimi igrala ali pa tepla. V tej veliki želji po veseljačenju je zlezla nazaj na tla in ne da bi oprezovala, skočila k skledi. Pila je in si govorila:

»To smo zares močne me opice. Pijem in pijem, pa nisem pijana; niti glava me ne boli, le čudno vesel in lep je danes ves svet.«

Njen gobček pa se je spet približal skledi; malo je posrkala, malo posrebala — kdo pa ne bi pil, če je žejen. Sicer pa, kolikor ga je popila, ni vredno besede: samo požirek in nekaj kapljic. Toliko ga še čisto navaden vrabec lahko popije.

In glej, v skledi je ostalo le za požirek vina. Opica se je obliznila in rekla:

»Ta kapljica, ki je še ostala v skledi, mi ne more koristiti in ne škoditi. Premalo ga ni in preveč ga ni.«

Slastno je nagnila skledo, da je bila čisto prazna, glava pa težka in čudna. Hotela je vstati, toda pred očmi ji je zaplesala skleda in drevje. Zdajci jo je čudno spreletelo. Ne, lovec Nagajoši je ne sme dobiti v pesti. Spet se je skobacala na noge, se majala do drevesa, skušala splezati v krošnjo, toda komaj se je dvignila s tal, že je štrbunknila na tla in obležala. Ne ni padla, le nerodno se ji je spotaknilo. Še je imela toliko moči, da si je skledo položila pod glavo, se stegnila in zasmrčala.

Medtem se je vrnil lovec Nagajoši. Pijano opico je zvezal, jo naložil na ramo in odnesel. Prebudila se je šele v železni kletki. Strašno jo je bolela glava, v ustih je imela slast po grenkobi, želodec pa tak, kot da se ji bo zdaj zdaj obrnil.

Le stežka se je domislila, kako je zašla v železno kletko. S topimi in od solz zalitimi očmi se je ozirala okrog ter se jezila sama nase, da je bila tako nesposobna, da se je pustila ukaniti človeku. Sicer so opice modre in pametne, le tega ne vedo, kakor mnogi ljudje, da kdor pokusi vino, ga tudi pije in kdor ga pije, se ga tudi napije. Kdor pa se ga mnogokrat napije, je pijanec, ki se spreobrne le tedaj, kadar se v jamo vrne.

ČRTOMIR ŠINKOVEC

Burja z metlo

Kdo odprl je burji lino daleč, daleč za goro, da ušla je skozi zimo in nori čez Kras z metlo, pa pometa breg in gmajno kot kak cestni pometač, požvižgava s hujšo drajno preko borov in vrtač.

Od Postojne v Nabrežino in s Snežnika skoči v Trst, ziblje ladjo kot lupino; joj mu, joj mu, kdo ni čvrst: vrže ga po tleh, pobrije pa povleče za brado; varen je le, kdor zavije v suknje tri se za pečjo.

Sinica

Malčki, ste jo slišali sinico, gospodinjico sinico? Davi rano je z gredice žvrgolela te novice: da pozna bratranca vrabca, ki trebuščku je za hlapca, venomer da dela zgago, kamor prileti z bisago, je prvak med postopači, kjer se krade in prosjači, čivka, živka in živavka bolj kot kakšna sitna kavka in prosjači brez potrebe, kot da ga na soncu zebe, čevlje, češ da nog je bosih, da zatiran je pri kosih. V vasi sleherno dvorišče prav natančno vse preišče, čivka vmes, da s srečo spal tisti bo, ki več bo dal.

Žolna — zdravnica

Žolna, smrečjih host zdravnica, v svoj zazre se tenkočutni radar, detlu pravi: »Cuj, motorko, ptica! To najbolj nevaren je lubadar!«

Babica

Babica, lepa je kot Andersenova pravljica, lepa za vse čase. V venec spleta srebrne si lase, smehlja se kakor dobroti: njene roke so kot medenjaki, njene oči so sama lepota, njeno srce in njen obraz srečen z unuki je in nečaki ... Eden od teh sem jaz.

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Štev. 51/XI

Jesenice, 29. aprila 1981

FRANC KONOBELJ — SLOVENKO

MOJE PRVO VOJNO LETO

Sestavek posvečam vsem tistim tihim znanim in neznanim borcem, s katerimi sem se srečal v letu 1941 in so dali svoja življenja za svobodo.

OSEBNA IZKAZNICA

Takrat 1941. leta sem živel v hiši Joža Smoleja — Amerikanca na Koroški Beli številka 93. Tu sem se tudi rodil. Mati Franciška je bila iz Poljanske doline, oče Franc pa je bil iz Malega Bana nad

Sentjernejem. Po končani svetovni vojni leta 1918 je oče odšel nazaj na Dolenjsko in ostala sva z materjo sama. Rojen sem bil 12. marca 1916 na Koroški Beli sredi vojne vihere prve svetovne vojne. Čeprav sem bil star le dobro leto, mi je v podzvesti ostal spomin italijanskega bombardiranja Ko-

roške Bele. Iz Belškega polja, kamor smo se zatekli, smo gledali kako gori vas. Ostal mi je v spominu velik ogenj in ropotanje italijanskih letal.

Mati se je preživljala s tem, da je delala v žebljarni Kranjske industrijske družbe na Savi. Na hrani je imela tudi posamezne delavce, tako nama je bilo vsaj nekoliko lažje s hrano. Stanovali smo v podstrešni kuhinji in sobi.

Vse prevečkrat sem bil deležen pripomb, da nimam očeta. Življenje se je uredilo šele, ko se je vrnil z vojnega ujetništva Ivan Martelak. Večkrat je pripovedoval o težki usodi vojnega ujetnika in o bojih, ki jih je bojevala mlada ruska država. Z mamo sta se poročila v starokatoliški veri. Dobil sem očima, za katerega lahko rečem, da je bil pretirano strog, toda hvaležen sem mu, da me je spravil h kruhu.

Na Koroški Beli sem hodil štiri leta v osnovno šolo in bil med najboljšimi učenci. Nato sem hodil še štiri leta v meščansko šolo na Jesenicah. Takrat smo z materjo, očimom in bratom Ivanom tudi hodili k Jeleni. Tudi telovadil sem pri Svobodi.

Toda minula so leta šolanja in šel sem se učiti trgovskega poklica v Poljčane na Štajersko. Tu sem se vpisal k Sokolu in postal član telovadnega odseka. Ob znanem škofovskem pastirskem pismu proti »brezbožnemu« Sokolu, sem prenehal tudi hoditi v cerkev. Že preje sem imel nekaj težav, tako da me župnik Zbontar iz Koroške Bele ni pustil k birmi, ker mi je hotel biti za botra moj oče — starokatolik. Mama je potem preprosila Vinkota Maleja — Štefančevega Cena, da me je peljal k birmi v Ljubljano. Takrat sem tudi prvič videl Ljubljano.

Po končani učni dobi v aprilu 1933 sem dolgo časa iskal zaposlitev. V trgovinah ni bilo delovnih mest, pa sem najprej delal pri izgradnji belškega vodovoda, nato pri Slogradu pri raznih gradbenih delih v tovarni: v strugi Save, pri gradnji Kašte, pokojniškega doma in drugje. Končno mi je uspelo v februarju 1935 dobiti delo v tovarni. Dobil sem zaposlitev v valjarni tanke pločevine. Temu je precej pripomoglo moje članstvo v Sokolu. Najprej sem delal pri škarjah in drugih pomožnih delih, nato pa

Rudolf Arh: Pri Primošču na Kupljenku — kroki (V tej hiši je bila 1941. leta partizanska obveščevalna točka, od poletja 1944 do osvoboditve pa tudi javka za bolnišnico na Jelovici.)

LISTI izhajajo kot priloga tednika Železar — glasila delovnega kolektiva SOZD SZ ŽELEZARNA JESENICE. Ureja kulturno-umetniški klub pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice, glavni in odgovorni urednik Joža Varl.

(po japonski pravljici)

(Nadaljevanje s 1. strani)

sem prišel k prog. Tu je bilo delo izredno težavno in velika vročina nam je bila kri. Zdržali smo le pol ure, potem pa je bil potreben daljši počitek.

Delal sem na tri izmene. Najtežja je bila nočna izmena. Tu sem tudi dočakal svoj prvi revolucionarni teden. Začela se je velika stavka, v kateri je bil naš obrat med prvimi. To je bilo leta 1935. Stavka in spoznavanje življenja ter branje knjig Cankarjeve družbe, so mi počasi odpirali moj razum, da sem pričel bolj trezno misliti tudi na življenje. Seveda sem se bil prisiljen vključiti v sindikalno organizacijo Narodno strokovno zveze. Le-ta mi je tudi pomagala, da sem dobil zaposlitev v tovarni.

Sicer sem počasi pričel spoznavati krivico taktatne družbe, vendar sem v organizacijah, v katerih sem bil vključen in tudi prevzel posamezne funkcije, le približno dojel pomen pravega boja za delavske pravice. Med nami je bilo vse preveč tihih prišepetalcev, ki so vedeli o delovanju političnih, kulturnih in sindikalnih organizacij pri Jeleni več slabega kot dobrega. Tudi beseda komunizem ni bila izrečena s posebnimi simpatijami.

Tudi član planinskega društva sem postal. Legitimacijo mi je prinesel poverjenik Andrej Noč-Glažarjev s Koroške Bele, dober planinec in najslabše zapisan znanec iz vojnih let. Društvo je imelo sedež na Jesenicah.

Kot član omenjenih organizacij sem nekoliko pogledal tudi v jugoslovansko nacionalno stranko.

Seveda pa je življenje na Javorniku teklo pod močnim vplivom naprednih političnih in sindikalnih delavcev Georginija, Perkota, Resmana, Kelih in drugih.

Toda čakala me je še vojaščina. Leta 1937 in 1938 sem odslužil vojaški rok v Sarajevu v Merničkem bataljonu — artilerijske oficirske šole. Tu sem o življenju dobil še nove poglede. Šikaniranje in vojaški dril sta bila na dnevnem redu. Le močna nacionalna zavest mi je branila, da nisem večkrat izrekel najslabše o naši jugoslovanski vojski. Toda tudi to je minilo.

Zopet sem ostal brez dela. K sreči je občina Koroška Bela pričela z gradnjo osnovne šole. Rešen sem bil vsaj za nekaj mesecev. Zidarski mojstri iz Ljubljane, ki so to gradnjo prevzeli so vedeli kje se da izkoriščati delavca in kako čimveč zaslužiti z raznimi goljufijami. K sreči je gradbeni nadzor vodil dober in predan strokovnjak inž. Osvald; občino pa je takrat vodil znani jeseniški revolucionar in predan komunist Vencelj Perko. Z dobrim gospodarjenjem in dobro premišljenimi investicijami ter vsestransko preudarnostjo je užival vse simpatije poštenih in treznih ljudi; veliko zavist pa v vrstah nekaterih političnih nasprotnikov. To se je seveda močno odražalo v odnosu takratnih oblasti do njega in njegovih somišljenikov.

Toda dela pri šoli so bila dokončana in moral sem zopet za nekaj časa k raznim delodajalcem. Dobil sem delo pri Krenu, Jenkotu in še enkrat pri Slogradu; seveda so bila to najtežja gradbena dela. In končno mi je aprila 1939 uspelo dobiti delo v železnari. Zopet sem bil v svojem obratu tanke pločevine. Tu so bili še vedno nekateri stari nemški strokovnjaki z Lavtenšlagerjem na čelu.

Vedno pogostejše pa so se pojavljali znaki nacionalističnega pritiska in propagande. Vse večkrat so se pojavljali kulturbundovci v belih nogavicah in nekateri organizacije, kot Ljotičevski ZBOR in Zveza združenih delavcev. Javno so propagirali ideje nacionalizma in hvalili vsevprek dobrote, ki jih uživa nemški delavec. Tudi

Franc Konobelj leta 1938 v stari jugoslovanski vojski

vodstvo tovarne, ki je bilo v rokah najbolj zagriženih petokolonašev, je k temu prispevalo svoj delež. Poslalo je v Nemčijo celo posebno sindikalno delegacijo, da je pri nas potem hvalila uspehe velikega nemškega rajha. Podmežakljjo so celovski hokejisti kluba KAC celo pozdravljali s fašističnim pozdravom — z dvignjeno roko. Tako so se vedno bolj bližali tisti usodni dnevi v marcu.

Nekoliko zmede je naredila pogodba, ki jo je sklenil Hitler s Stalinom. Štefan Barbarino, tudi dolgoletni starosta javorniškega Sokola, je o tem očitajoče govoril. Nisem mu znal dati odgovora. Tudi nekateri vodilni funkcionarji iz naprednejših političnih strank niso znali tega pojasniti.

BLIŽA SE VOJNA

Vse pogostejši so bili besedni spori z nekdanjim predsednikom Narodno strokovno zveze Francem Kraljem. Bil je eden največjih pobornikov in propagatorjev Hitlerjevega rajha. V Ljotičevskem Zboru je hotel imeti glavno besedo. Ta organizacija je bila sploh znana po širjenju fašističnih in nacističnih idej.

Tudi v vrstah sindikalne organizacije Zveze združenih delavcev je bilo vse več zagovornikov fašizma in nacizma. Veliko podporo je ta organizacija imela v belškem kaplanu Antonu Duhovniku.

Vedno bolj sem se zavedal, da nam s severnih meja grozi velika nevarnost. Avstrija je bila že priključena rajhu in v avstrijskih žandarjih je Hitler dobil svoje prve pomočnike in velike zagovornike. Rahlo me je skrbelo kaj bo z našo Jugoslavijo. Vedno več je bilo tudi opozoril proti nemškim vohunom. Paglarjuci s Hrušice je celo pričel zbirati pristaje za četniško organizacijo, ki naj bi posegli med prvimi v obrambo domovine. Seveda jih je iskal v glavnem le med Sokoli. Tudi mene je pridobil, saj sem v tej organizaciji videl dobrega in zvestega ter junaškega zaveznika v obrambi.

Moja politična razgledanost je bila seveda takrat pod močnim vplivom vsega kar sem prečital in slišal v družbi ljudi s katerimi sem sodeloval. V sokolskem domu, kjer se je ta dejavnost odvijala, sem bil skoraj sleherni dan. Nekaj časa sem bil tudi tajnik Narodno strokovno zveze, to je bilo v času, ko je bil predsednik Adolf Lasner. V tovarni sem se prav tako srečal z ljudmi, ki so vedeli o političnem življenju

malo več kot jaz, ali pa so bila njihova politična mišljenja nekoliko drugačna od mojih. Danes lahko ugotavljam, da sem bil takrat vse preveč zaverovan v lepozveneče ideje, ki jih je bilo v naših nacionalnih vrhovih vse polno; tako v časopisju ali na raznih zborovanjih, shodih ali sestankih.

V hiši kjer sem stanoval pa sem se večkrat srečaval z Janezom Šmidom, ki je bil poročen s sosedovo Francko. Janez je bil eden tistih revolucionarjev in delavcev, ki je že zelo zgodaj moral okusiti »ljubeznivost« takratnih jugoslovanskih oblasti in v januarju 1941 je moral z mnogimi drugimi zavednimi jeseniškimi delavci na prisilne orožne vaje v Ivanjico v Medju-rečje. Razgovori z njim so mi osvetlili marsikatero nejasnost v mojem političnem prepričanju. Tudi zavest mi je dvigal.

Bolj ko so se bližali tisti usodni marčevski dogodki, več je bilo znamenj, da se nam bliža velika nevarnost. 25. marca je jugoslovanska vlada pristopila k trojni zvezi: Rim, Berlin in Tokio. Prišel je tisti usodni 27. marec. Na Javorniku in na Jesenicah je bilo vse živo. Radio je ves dan poročal o puču v Beogradu in, da je odstopilo kraljevo namestništvo ter, da je prevzel krmilo države mladi kralj Peter II. Vmes je bilo slišati domoljubne pesmi in državno himno. Sokoli, slovenski fantje — nasledniki Orlov in rezervni oficirji smo bili vsi v uniformah. Na Jesenice je bilo treba iti peš ali s kolesom, saj avtobusnega prevoza takrat še ni bilo. Tudi vlak je peljal le poredkoma. Imel sem srečo. Na Jesenice me je zapeljal Janez Hrovat, tisti zaradi katerega so Nemci streljali prve talce na Koroški Beli, bil je med prvimi izdajalci.

Po Jesenicah se je razvila dolga povorka in slišati je bilo vsakovrstne vzklike. Bila je to prava demonstracija proti nemškemu nacizmu in fašizmu. Seveda so bili med demonstranti tudi tisti, ki jih je jugoslovanska oblast vseskozi preganjala. Vse je bilo na cesti; mlado in staro. Nihče ni skrival svojega navdušenja nad to spremembo. Potuhnili so se le petokolonaši.

Toda takrat sem prvič videl, da so za novo in svobodnejšo Jugoslavijo tudi vsi tisti, ki jih je doseganja oblast ves čas preganjala in vseskozi zatirala. Še celo javorniški policaj Jesih je hotel biti prijazenjši. Slišati je bilo v demonstracijah tudi parole za prijateljstvo s Sovjetsko zvezo. Zandarji in policaji so seveda ves čas opazovali to veliko navdušenje in enoten demonstrativen nastop, pa vendar, kljub posameznim parolam za prijateljstvo s Sovjetsko zvezo niso ukrepali. Padale so tudi zahteve po izpustitvi zaprtih in tistih, ki so bili pod pretežno orožnih vaj zaprti v Ivanjici. Ostri so bili tudi vzkliki proti peti koloni. To je bil tudi povod, da se je večina jeseniških in javorniških petokolonašev odločila za umik v sosednjo Avstrijo. Pobrali so kar so mogli odnesti na hitro in se odpeljali skozi karavanški predor. Ob tem pa so seveda grozili, da se bodo že maščevali ko se bodo vrnil skupaj s Hitlerjevo vojsko.

Tako so nadaljnji dnevi minevali v velikem pričakovanju, kaj se bo zgodilo. V vojsko so se javljali že številni prostovoljci. Poleg mladih Sokolov so se takoj vključili med prostovoljce tudi tisti, ki so se komaj vrnili iz prisilnih orožnih vaj. Med njimi so bili tudi vidni politični delavci naprednega delavskega gibanja. Od Konjice do Jesenic je korakala prava četa proletarcev. Na čelu vseh Jože Gregorčič z rdečo zastavo. Za njim pa stari in prekaljeni revolucionarji, kot Vencelj Perko, Franc Ravnik, Tomaž Wolf in drugi. Ker sem imel razpored sem čakal na poziv. Tega sem kmalu po 27. marcu tudi dobil in odpeljal sem se že 3. aprila proti Zagrebu tako, da vsega tega navdušenja nisem videl, niti

ne bi skrbela za vas, vas ne bi objela, ne varovala... Bi tudi tako lahko obvladali jezo in hudobijo v sebi?

Razgovor:

14. Kaj je torej tisto, s čimer (skupaj s pametjo) premagamo nevarna čustva?

15. Svoje sestavke zaključujete: jeza je popustila, je minila, se je ohladila, hudobija je prešla... Sliši se kot bi rekli: nebo se je zvedrilo. Toda kaj bi bilo, če jeza ne bi popustila in bi hudobija ne prešla? Kakšen bi človek ostal?

Razgovor:

17. Oglejmo si nekaj slovenskih pregovorov in rekov, ki nam pripovedujejo o jezi in hudobiji v človeku. (Ljudje so prišli do teh spoznanj skozi dolga stoletja, ko so razmišljali o jezi in hudobiji (tako kot mi danes!), o hudobnih ljudeh in njih dejanjih, o vzrokih: zakaj človek postane hudoben...)

Razgovor:

Hudobnež se boji svoje sence. Je hudoben, da se ga še hudič boji. Čuvaj se hudobnega človeka! Če se ti usede na suknjo, ne reci mu, naj se privzdigne, ampak odreži in beži. Vsaka hudobija se prej ali kasneje kaznuje.

Tam ostani, kjer pojo, hudobni pesmi nimajo. Kdor v jezi pije in v žalosti molči, nikdar dolgo ne živi. Jeza stran. Jezen je na ves svet. Jeza škoduje.

Opombi:

— Pri raziskavi jeze in hudobije v prostih sestavkih je za boljšo ilustracijo postopka nekaj nalog rešenih — v praksi preverjenih.

— O razvijanju sposobnosti za razumevanje psiho-socialnih odnosov v tem sestavku ni govora, četudi bi opisani način dela k temu nedvomno dosti pripomogel.

ČRTOMIR ŠINKOVEC

Otroci sprašujejo

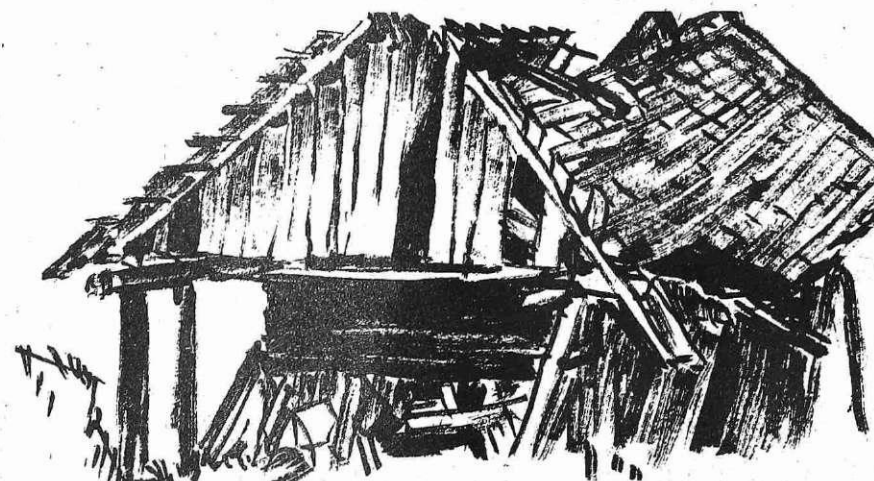
»Kaj najlepše je v aprilu?«
— Češnje v cvetju sredi jase.
Mladim češnjam v belem krilu
sonce češe bele lase. —

»Kaj je čudovito v maju?«
— Češnje zrele, češnje rdeče.
Češnje so podobne mlaju,
vrh na njih je mlade sreče. —

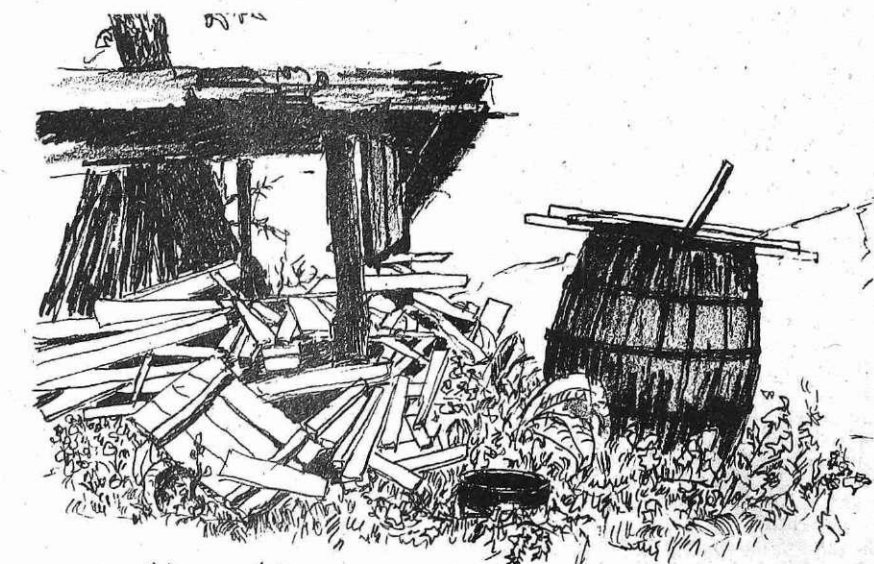
»Kdo pa se na češnjah smeje?«
— Vrabci, glejte jih, požrešne!
Vrabcem ni težko na veje,
ni težko jim brati češnje. —

Branko Čušin: Na Vršču — kroki

27. 11. 44. oshuda
Tone Tomazin: Podrtja — kroki

26. 11. 44. govori Krcjan S. 13.
Tone Tomazin: Na kmečkem dvorišču — kroki

(Nadaljevanje z 29. strani)

smo zmagali z devet proti dva. Zato smo dobili nagrado in majhno darilce, zavito v papir. Ko sem prišel domov, sem povedal mami, da tisti sodnik, ki je sodil, ne zna soditi.

Predrag

b

S sestrico Martino sva šla na smučišče. Pa me ni pustila, da bi se smučal po svoje. Sitna je bila kot osa ...

Do nje sem čutil tako jezo, da bi jo najraje udaril s smučarsko palico. In od hudobe bi ji kar naskrivaj ušel. Doma sva se pobotala.

Borut

c

Nekega dne je moj bratec pripeljal prijatelje: Damirja, Gorazda in Andreja. Razmetali so vse igrače in knjige, kar sva jih z bratcem imela. Vse so pustili razmetano. Ko so odšli ven, mi je ati rekel, naj pospravim vse od začetka do konca. V sebi sem se tako razjezil, da sem potem, ko sem pospravil, legel v posteljo in se pokril z rjuho. Tako sem bil jezen, da nisem vedel ali bi se zjokal ali smejal.

Jaz bi atija najraje mahnil po glavi. Ati je opazil, da na meni ni nekaj vrede. Kupil mi je Zabavnik in »roman«. Potem je jeza popustila.

Roman

č

Nekega dne me je sošolka Tanja prišla iskat, če grem lahko ven. Mamica pa je rekla, da ne, ker se moram učiti. S Tanjo sva se še nekaj minut pogovarjale. Potem je Tanja odšla, jaz pa sem se morala učiti. Ko sem se naučila, je mamica rekla, da moram brati. Bila sem jezna. Ko je šla iz sobe, sem ji pokazala jezik. Takrat bi mamico pretepla s kuhavnico. In z nohti bi jo ščipala. Sklenila sem, da se ne bom pogovarjala. Bila sem jezna dva dni. Potem sva se pobotala. Zelo mi je bilo žal, ker sem bila taka.

Mira

d

Nekoč sva bila z bratcem sama doma. Stara mama je odšla v trgovino. Jaz sem brala knjigo, on pa je nekaj premišljeval. Hotel se je pretepati. Vzel je stol in me hotel udariti. Jaz pa sem vzela dolgo, okroglo škatlo. S stolom me je udaril po nogi, jaz pa njega po glavi. Mene je zelo bolelo, on pa se je jokalo. Na čelu je imel rano. Potem je prišla stara mama domov. Rekla je, da sem tako hudobna, da me bo natepla z iztepačem. Vsi smo bili tako jezni, da bi se kmalu stekli. Jaz sem bila najbolj jezna. A sem se bala, da me ne bi stara mama zares z iztepačem. Nato mi je bilo zelo žal. Ko je prišla mamica z dela, je oba malo pocrkljala. Potlej je bilo vse dobro. Čez nekaj dni je bratcu rana izginila.

Urška

e

Nekega dne sva z Romanom igrala nogomet. Igrala sva zelo dobro. Vodila sva pet dva. Roman je bil v napadu, jaz pa vratar. Ura je bila pet. Stara mama me je poklicala domov. Rekel sem, da igram. Še enkrat me je poklicala. Takrat sem se pa razjezil. Šel sem domov. Čutil sem tako jezo do mame, da bi jo prelomil na pol. Hudobija je čez nekaj časa prešla. Spet sva bila prijatelja.

Viktor

f

Bila sem jezna na mamico, ker me je sončnega popoldneva nagnala pospravljati sobo, čeprav je bila že pospravljena. Rekla je, naj pospravim omario. Jaz sem bila

jezna, in sem odšla v sobo kuhat mulo. Pospravljala sem zdaj pulover, zdaj srajco, puli ... Ko sem pospravljala s postelje, pa je nekaj pozvonilo. Mamica je odprla vrata. Na vratih je bila sošolka Mira. Prosila je, če se lahko greva igrat. Mamica je rekla, da moram pospraviti sobo. Mira je odšla, jaz pa sem bila tako jezna, da bi mamico peljala v kopalnico in jo tam oštela kot je ona mene, ko sem bila še majhna. Ko sva se z mamico pobotali, me je bilo sram.

Tanja

g

Nekoč sem za rojstni dan povabila prijateljice. Nato smo se igrale na vrtu. Bilo je vse blatno, jaz pa sem hodila kar po blatu. Ko smo šle v hišo, je bilo za mano po tleh vse blatno. Mama je rekla, da moram pomiti celo kuhinjo. Jaz sem se razjezila. Takrat niti govorila nisem z njo. Šla sem v njeno sobo in ji zgrizla in raztrgala ruto. Potem se mi je jeza ohladila.

Lidija

(Teksti iz literarne mape)

RAZISKAVA JEZE IN HUDOBIJE V PROSTIH SESTAVKIH

1. Iz vaših sestavkov je razvidno, da največkrat čutite jezo in hudobijo do:

- nogometnega sodnika (1 primer)
- sestrice (3 primeri)
- očka (5 primerov)
- mamice (10 primerov)
- bratca (2 primera)
- stare mame (2 primera)

(Upošteevamo proste sestavke celega razreda.)

2. Sodeč po nalogah ste najpogostejše jezni (hudobni) na mamice. Zakaj? (Prejšnja raziskava »ljubezni« pa je pokazala, da jih imate najraje.)

3. Do katerih ljudi torej – med drugim – pogosto čutimo tudi jezo in hudobijo?

4. Smo najprej jezni in potem hudobni ali obratno? Meniš, da se hudobija razvije iz jeze? (Glej tekste!)

5. Vzroki za jezo so v izbranih prostih sestavkih različni. Naštete jih:

- a) slabo sojenje
- b) sitnost sestrice
- c) nepremišljen očetov ukaz
- d) mamčina prepoved izhoda zavoljo učenja
- e) bratceva želja po pretepanju
- f) klicanje stare mame – prekinitev igre
- g) mamčina neupravičena zahteva
- h) mamčina upravičena zahteva (Učenec naj sam presodi, kdaj so bile zahteve staršev upravičene in kdaj ne.)

6. Dve dejavnosti sta najpogostejši vzrok za vašo jezo, ker jih morate opravljati takrat, ko bi se radi igrali, šli na sprehod, ko vas pokliče sošolec in podobno:

7. Poiščite sestavek, v katerem je občutje jeze najbolje opisano. Izpišite oba stavka, ki jo izražata:

8. Kot smo videli se jeza rada spremeni v hudobijo. Na kaj pomislimo, kadar smo hudobni? Na katera dejanja so se pripravljali hudobni avtorji naših izbranih tekstov:

(Odgovori s celimi stavki!)

- a) Brenil bi sodnika.
- b) Sestrico bi udaril s smučarsko palico.
- c) Očeta bi najraje mahnil po glavi.
- č) Mamico bi pretepla s kuhavnico in jo z nohti ščipala.
- d) Staro mamo bi na pol prelomil.
- e) Mamico bi peljala v kopalnico in jo tam oštela.

9. Zagotovo bi bilo zelo hudo, če bi vsi napravili tisto, kar so si želeli. (Preberem jim želje tudi ostalih učencev!) A dva avtorja smo pri prejšnjem vprašanju vendarle morali izpustiti, ker sta želji uresničila. (v sestavkih d in g)

a) Kako ga je uresničil:

1. (d-sestavke):

2. (g-sestavke):

b) Kaj misliš, zakaj sta to napravila? Sta imela pred dejanjem dovolj časa za razmisliti?

1. 2.

Meniš, da je prvi čutil v sebi jezo in hudobijo, ko je udaril?

Drugi je imel torej dovolj časa, da bi lahko razmislil o dejanju, a ga je vseeno izvršil. Zakaj? (Primerjaj njegovo dejanje z ostalimi, neuresničenimi!)

10. Kaj mislite, zakaj hudobne želje tako redko kdaj uresničimo:

- a) ker o vsem premislimo
- b) se bojimo posledic
- c) nas je strah, da bi koga preveč udarili
- č) jeza že prej mine
- d) ker imamo hkrati nekoga tudi radi

(Odgovore napišemo na tablo.)

11. Vsi vaši odgovori so pravilni, vendar se mi zdi, da je prvi: »ker o vsem premislimo« najbolj pomemben. O čem pa premišljujemo, kadar gre npr. za mamico:

- a) da nas ima rada
- b) da skrbi za nas
- c) da nas pocrklja, objame ...
- č) da nas uči in varuje
- d) ...

Toda ali ni tudi ona včasih jezna in hudobna:

12. Kot smo videli, lahko jezo in hudobijo v sebi premagamo. Kako se navadno počutimo po taki zares veliki zmagi: (Glej sestavke!)

13. Pa menite, da je dovolj, če o svoji trenutni jezi in hudobiji samo razmiselite? Kaj pa če npr. mamice ne bi imeli radi, ker

nisem bil udeležen pri odhodu prvih prostovoljcev.

Na vožnji proti Zagrebu je bilo pravo bojno razpoloženje, vse še pod močnim vtisom demonstracij ob 27. marcu. Bile so tudi polemike pripombe, da se ne kaže upirati veliki Hitlerjevi Nemčiji.

Znašel sem se v Zagrebu in le stežka sem našel moje zborni mesto. Bil je to manjši gosposki dvorec v Dolnjem Stenjevcu na obrobju Zagreba. Tu sem našel še domačina Lojzeta Šimnica. Čakale so nas naše aparature, telefoni, centrale in tudi orožje ter konji in vozovi. Naša enota naj bi služila artileriji in naj bi odkrivala sovražne baterije. Moja naloga je bila usposobiti telefonsko centralo s štirimi priključki, tudi zvezo s štabom.

Vsi pa smo dvomili, o tem, če bomo s temi aparaturni sploh mogli kaj koristiti. Vse je bilo odkupljeno od Francozov in že davno zastarelo. Tudi oborožitev je bila pripravljena. Na razpolago smo imeli puške mavzerice in težke bajonete – mačete, za sekanje vej in drevja. Razpoloženje je bilo še prve dni zelo spodbudno in borbeno. Med oficirji so bili zastopniki vseh narodnosti. Najodgovornejši položaj je imel aktivni kapetan, po rodu Srb. Oba nižja oficirja pa sta bila Slovenec in Hrvat. Kregar se je pisal slovenski oficir in bil menda inženir, doma iz Ljubljane. Imel je podpornočniški čin.

Posebnih vaj nismo imeli. Zadolžili so nas tudi že s puškami toda niso nam dali municije. V medsebojnih razpravah je bil najbolj zanimiv nižji oficir po rodu Hrvat. Vidna je bila njegova nezainteresiranost za vojaške zadeve, sicer pa se tudi v drugih vprašanjih ni hotel izjasniti. Tudi ni bil pripravljen pojasniti nekaterih naših vprašanj, ki so zadevala našo nalogo v primeru vojne. Bili smo tako pred velikim vprašanjem, kako se bomo znašli, če bo prišlo do kaj resnejšega.

Sesti april je bil dan, ki nas je zbudil iz krajše otopelosti. Že zarana so sporočali po radiu, da so Nemci bombardirali Beograd. To je bil za nas vse, ki smo čakali nestrpnosti, pravi mrzli tuš. Nihče od oficirjev nam ni vedel povedati ničesar spodbudnega. Čutili smo se nekako osamljene. Bili smo majhna vojaška enota in daleč stran od svoje vojaške enote, kateri bi morali nuditi ustrezne podatke; niti to nismo vedeli kje je njeno zborni mesto.

Padle so prve zahteve po municiji, toda nihče ni o tem hotel ničesar slišati. Najbrže za to še ni bilo pravega povelja. Skušali smo zvedeti kaj več iz radijskih sporočil, ki pa so bila polna nejasnosti in nasprotij in nič kaj spodbudna. Nekaj je bilo govora o junaškem boju jugoslovanske vojske pri Mariboru in severnih mejah pri Varaždinu. Toda Nemci so bili v napadu na vse severni meji od Slovenije do Srbije.

Z zadoščenjem smo spremljali novice, ki jih je bilo sicer malo, da se naša vojska junaško brani. Ob tem pa je bilo seveda vse polno vprašanj in dilem, na katere nam ni znal nihče odgovoriti.

Nad Zagrebom so se že pojavili prvi nemški avioni. Desetega aprila se je končno odločilo kaj bo z nami. Dobili smo nalogo, da naložimo vse kar imamo pripravljenega na vozove in se odpravimo proti železniški postaji. Naš cilj naj bi bil nekje pri Sisku. Že sama sprememba, da nismo več v negotovosti nas je razvedrila. Že med nakladanjem robe na vozove pa smo zagledali na cerkvenem stolpu zastavo, bila je hrvaška. To nas je začudilo, saj smo dosedaj poznali le jugoslovanske zastave.

Z vozovi smo se odpravili proti postaji. Toda naenkrat smo se začudeni ustavili. Pred seboj smo zaslišali močno ropotanje. Nismo vedeli kaj to pomeni. Bil sem pri prvih vozovih, ko se je pred nami pojavil

nemški tank. Ko smo pogledali okoli sebe smo bili sami. Nikogar od oficirjev ni bilo več. Nemočni smo stali pred nemško tankovsko kolono. Tudi municije še nismo imeli. V prvem tanku smo zagledali hrvaškega oficirja, sicer v jugoslovanski uniformi, toda z drugačno kapo. Kasneje smo ugotovili, da je bila ustaška. To je bilo moje prvo srečanje z okupatorjem in pripadnikom neodvisne hrvaške države.

Nemec na tanku nam je sicer dovolj resno in kot izgleda bolj za šalo kot za res ukazal z ostrim poveljem, da vozove umaknemo. Seveda smo to takoj storili in nemška tankovska kolona je šla mimo nas. Kaj sedaj, je bilo prvo naše vprašanje. Nihče ni vedel. Bili smo vojska brez vodstva. Pa se je nekdo le odločil in predlagal, da vso to robo na vozovih zapeljemo nazaj do našega dvorca. Se danes ne vem zakaj je bilo to dobro. Bili smo celo toliko disciplinirani, da smo robo zložili v določene prostore. Kaj sedaj? je bilo novo vprašanje. Nekdo je predlagal, da zažgemo dvorec, da ne bodo Nemci prišli do aparaturne. Večina nas je bilo zato, da pridemo čimprej do svojih civilnih oblek. Te smo k sreči imeli v bližnji gostilni. Toda nekdo je le predlagal, da bi bilo prav, da se oborožimo, saj ne vemo kaj se še lahko zgodi.

Ko smo se vrnili do dvorca se k sreči ogenj še ni razplamtel, tako, da smo ga še lahko pogasili. Morali smo biti previdni, saj bi se od tlenja lahko vžgala tudi municija. Tudi Lojze Šimnic je bil z mano. Naenkrat pa se je znašel med nami podpornočnik Kregar. Tudi on je bil enaki misli in pripravljen je bil prevzeti vodstvo nad nami, da bi se lahko varneje umaknili. Oborožili smo se s puškami in municijo in zadnji se je odločil, da še enkrat dvorec zažgemo. Vsaj to naj bi bila naša bojna akcija.

Polni smo bili negotovosti kaj se dogaja v Sloveniji in kako se bomo vrnili. O kapitulaciji smo le malo vedeli, pa še to le od Hrvatov, ki nas pa niso preveč prijazno gledali. V bližini smo zagledali oboroženega moškega. Zapletli smo se z njim v razgovor, pa nam je povedal, da naj se čimpreje umaknemo, ker so tu že prevzeli oblast ustaši. To nam je bilo dobro opozorilo, da smo se zavedli, da vsa zadeva ni tako enostavna in, da bomo morali biti še kako previdni, če se bomo hoteli izvléči iz Zagreba. Priključil se nam je še neki rezervni poročnik Barle, prav tako iz Ljubljane. Še smo izvlekli iz zasilnega skladišča nekaj pušk in nato smo se podali proti Savi. Med tem se nam je priključil še neki major, ki je

predlagal, da bi izvedli nekaj akcij. Govoril je celo o miniranju Savskega mostu. Toda Kregar nam je predlagal, da se čimpreje umaknemo iz bližine Zagreba. Prekoračiti nam je bilo treba še Savo. Kot oficirju je Kregarju uspelo, da smo se prepeljali preko Save z brodom, za katerega je vedel le on. Mi sami bi se verjetno težko znašli. Pri tem smo šele videli kakšna zmeda je nastala s kapitulacijo jugoslovanske vojske.

Najprej, kar sem storil je bilo to, da sem skril v čevlje vse legitimacije in dokumente, kar sem jih imel s seboj. Srečavali smo tudi druge ljudi, nekatere še v uniformah in oborožene. Nedaleč od brega Save smo naleteli na skupino Romov. Streljali so vseprek in se veselili, da so prišli do orožja. Srečali smo celo manjšo skupino četnikov, seveda sem pripadništvo njim zamočlal. Opozorili so nas, da smo se dolžni še naprej boriti in da naj poiščemo vojaške enote v Sloveniji. Nič kaj prijeten ni bil razgovor z njimi. Tudi sami se niso čutili preveč varne.

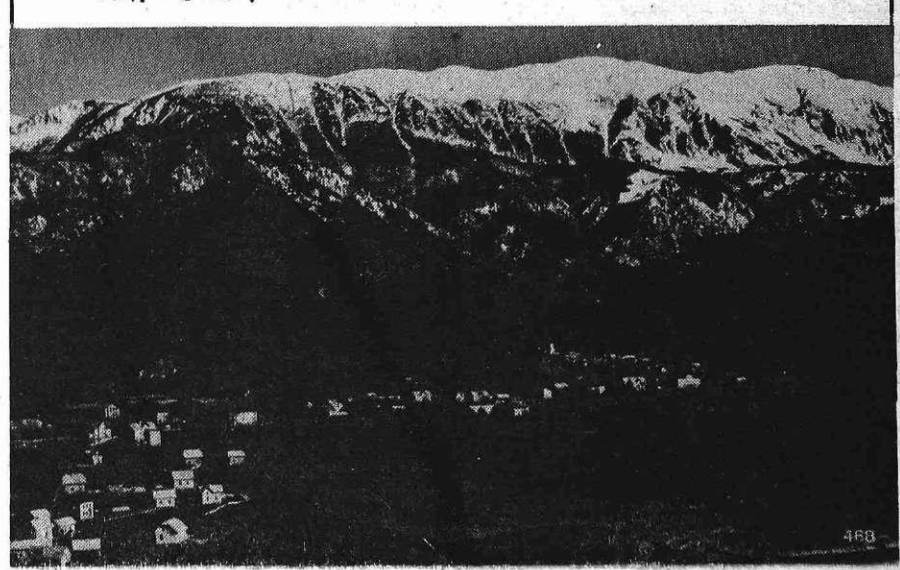
Po zaslugi Kregarja smo se dovolj varno pomikali proti Karlovcu. Tu smo računali, da bomo dobili vlak za Novo mesto. Prav nič nismo vedeli kaj se tam dogaja, še manj, da je tam pravo ustaško gnezdo. Prišli smo do železniške postaje, toda orožje smo pred tem poskrili. Tu je bilo vse polno civilistov, vojakov, ustašev in vse polno mladih Hrvatov, ki so izražali navdušenje za Paveliča in Kvaternika ter nezavisno hrvaško državo. Postajalo nam je vroče. Vseprek je bilo slišati razne ukaze in pravkar se je približeval postaji osebni vlak. Naenkrat je bilo vse kar je bilo oboroženega pripravljeno kot, da se bliža nevarna kompozicija. Mitrالjezi, puške in bombe so bili pripravljeni za streljanje.

Vlak je počasi prisopihal in ničesar se ni zgodilo. Tudi na vlaku in na lokomotivi so bili le z mitraljezi oboroženi ustaši. Spogledali smo se in vedeli, da se moramo od tu čimpreje umakniti na varnejši kraj. Pravkar je skupina mladih oboroženih ljudi peljala jugoslovanskega generala. Zasmehovali so ga vseprek. Kaj so z njim storili nismo mogli ugotoviti. Tudi pokalo je vsepovsod.

Vzeli smo pot pod noge in spotoma vzeli skrito orožje. Šele sedaj smo se zavedli kako dobro je, da smo se oborožili. Pot nas je sedaj peljala proti Gorjancem in kazalo nam ni drugega, kot da preko njih pridemo do Novega mesta. Hodili smo mimo posameznih kmetij, pa tudi tu smo morali biti

(Nadaljevanje na 4. strani)

KOROŠKA DELA - 1938

(Nadaljevanje s 3. strani)

previdni. Govorilo se je, da se pojavljajo posamezne oborožene enote jugoslovanske vojske, ki še niso vedele za kapitulacijo in lovijo derzerterje. Ti bi nam bili lahko nevarni.

Po cestah v dolini smo pod nami že čutili nemške motorizirane kolone in brnenje njihovih težkih vozil je bilo slišati do nas. Tudi v zraku je bilo videti vse pogostejše prelete nemških letal. Tudi teh smo se izogibali.

Povsod na vsej poti smo morali biti previdni. Posamezniki so nam bili nevarni. Zvedeli smo pri nekem kmetu, da nekateri javljajo v dolino, kje se premikajo manjše ali večje umikajoče kolone vračajočih jugoslovanskih vojakov. Med potjo smo še neke zamenjali nekaj pušk za mitraljez. Čutili smo se bolj varni. Posamezniki so spotoma še zamenjavali vojaške obleke za civilne.

Končno smo se srečno prebili do Metlike. Tu je stalo nekaj vlakov naloženih z vsakovrstno robo za vojsko. Nekaj vagonov je bilo naloženih z vinom, ki so bili namenjeni za Nemčijo. Posamezniki so s strelji iz pušk delali luknje v sodove in tako najceneje prišli do vina. Vagoni so bili naloženi z moko, sladkorjem in razno drugo hrano. Domačini in bližnji okoličani so videli v tem primerno priliko da se lahko založijo. Nekateri kmetje so z zvozovi odvažali kar so mogli naložiti.

Toda pred nami je bila še dolga pot. Javornik in moj dom sta bila še daleč. Seveda smo pred Metliko odvrli vse orožje, iz njega pa seveda pobrali zatvarače in jih zmetali daleč stran, da jih Nemci ne bi mogli več koristiti. Tako smo postali pravi civilisti. Od Metlike do Novega mesta je bila še dolga pot, pa vendar jo je bilo treba premagati.

Tu smo se čutili nekoliko bolj varne, saj smo bili že na ozemlju Slovenije in ustaši nam niso bili več nevarni. Tudi Nemci v Italijanov še tu ni bilo čutili. Pred Novim mestom smo se razšli vsak v svojo smer in si skušali poiskati najprimernejšo pot do doma.

V Novem mestu sem poiskal še znanca Jožeta s katerim sva skupaj služila vojaški rok v Sarajevu.

Pot od tu naprej je bila lažja in manj nevarna. Vsedel sem se na vlak proti Ljubljani in bil zvečer na velikonočno soboto že v našem glavnem mestu. Tu so bili že Italijani, vendar sem imel srečo, da sem našel znanca Poharja z Jesenice, ki mi je prijazno pomagal poiskati prenočišče v nekem internatu.

Zjutraj sem seveda moral čimprej na postajo. Nekoliko me je skrbelo ali se mi bo posrečilo priti srečno domov. Zvedel sem, da je železniški predor pred Radovljico miniran, kakor tudi most v Mostah. Srečno sem prišel do končne postaje, do kamor je peljal vlak. Bolj varnega sem se počutil, ker sem bil v civilni obleki. Čeprav smo morali od tu dalje iti proti domu peš, sem čutil rahlo zadovoljstvo, da so minerji jugoslovanske vojske tako dobro opravili svojo nalogo.

V Radovljici sem zopet srečal Italijane, pa sem se zato proti Žirovnici napotil kar po poljih. Le v Mostah sem moral mimo njih, k sreči so imeli dovolj opravka s popravilom cestnega mostu in izgradnjo nove zasilne ceste pod sedanjim cestnim mostom. Počasi sem se bližal Javorniku. Bilo je okoli 12. ure na velikonočno nedeljo.

Srečni in zadovoljni smo bili vsi; domači in še bolj jaz sam. Tako je bilo najhujše za menoj. Kaj bo sedaj si nisem znal predstavljati. Naslednji dan sem šel pogledat k znanecem in znanam. Spraševali smo se, kaj sedaj. Začuden smo gledali Italijane, ki so hodili po naši dolini. Še bolj

presenečeni so bili tisti, ki so pričakovali Nemce. Mnogi od njih so zelo javno izražali nejevoljo nad italijansko zasedbo.

OKUPACIJA

Nastopile so tudi že težave s prehrano in drugimi potrebščinami. Ko sem se na velikonočni ponedeljek vračal s Krnice, kjer sem obiskal sorodnico Milko, sem padel v roke italijanski patrulji. Hoteli so vedeti prav vse; od kje sem, kaj sem delal v Krnici in kam sem namenjen. Le težko sem jim dopovedal, da jim nisem nevaren. Za tolmacha jim je bil nekdo od Primorcev, katere so večinoma porabili za tolmache, seveda, če se jim niso prve dni okupacije poskrili. Italijani so mi odvzeli kolo in moral sem peš domov. Tudi nisem vedel ali bom dobil kolo nazaj. Le stežka sem ga dobil po nekaj dneh v Radovljici. In kje prijeti sedaj za delo. Tovarna je stala in nekateri so šli delat k raznim obnovitvenim delom, nekateri tudi h karavanškemu predoru. Upiralo se mi je to delo in k sreči sva z očimom prešla nekaj socialne podpore od Bratovske skladišnice; seveda z izgovorom, da nisva dobila dela.

Vedno bolj se je čutila okupacija in Italijani so se zadržali pri nas skoraj deset dni. Nekateri od nas, ki smo bili zadolženi v sokolskem domu za inventar, je pričelo skrbeti kaj bo z njim. Dobilo se nas je nekaj, ki smo se odločili, da odnesemo najvažnejše. Nekega večera smo, kljub temu da so bili v sokolskem domu Italijani, odnesli nekaj inventarja, prapore, zastave in gledališki zastor. Italijane smo nekako zamotili in jim pripovedovali, da pospravljamo. Najprej so bili nekoliko začudeni nad našo prisotnostjo, vendar smo jih uspeli prepričati, da jim nismo nevarni. Nekateri stvari smo seveda skrili, da ne bi videli kaj odnašamo.

Končno so Italijani zapustili Javornik, Jesenice in našo dolino in pričakali smo novega okupatorja. Prišli so Nemci v zelenih oblekah, čeladah, na motorjih in kamionih. Njihovi mrki obrazi so na pogled vzbujali strah, nervozo in neugodno počutje. Seveda so poleg drugih ukrepov, ki so jih takoj naredili, dali tudi nalogo, da popišemo vso škodo, ki so jo naredili Italijani v sokolskem domu. Jaz sem bil seveda tisti nesrečnik, ki sem jim moral nesti ta popis na Jesenice. To je bilo sicer za nas dobro, če bi pozneje kaj zahtevali od nas, bi jim lahko rekli, da so odnesli Italijani. Toda jaz sem naletel slabo. Padel sem prav v sršenje gnezdo. Petokolonaši zbrani pri Paru, kjer so ravno praznovali rojstni dan Hitlerja, so bili še vsi razkačeni, ker so se šele pravkar vrnili iz Avstrije, kamor so se v dneh demonstracij ob 27. marcu zatekli. Popis škode bi moral oddati prav tu. Prišel je nekdo iz salona in hotel vedeti kaj hočem. Bilo je precej zasmehovanja, tudi na račun mojega članstva v Sokolu. Oddal sem popis in hitro odšel. To je bilo 20. aprila.

To pot sem prvič ugotovil, da je vsaka pot do nemških oblasti zelo tvegana in polna nevarnosti, še posebno, ker sem bil član organizacij, ki so vse skozi opozarjale na nemško nevarnost. Kljub temu pa sem bil prepričan, da ta okupacija ne more biti dolgotrajna. Tako močna je bila ta moja, skoraj naivna nacionalna zavest, da sem bil v to tudi prepričan. Med svojimi nekdanji sodelavci v sokolskem domu sem našel ljudi s katerimi smo najprej pričeli iskati orožje, ki ga je odvrгла žandarmerija in vojaščina.

Končno sem dobil delo v železarni, toda ker ni bilo dela v obratih, so nas dodelili na razna priložnostna dela. Jaz sem tako dobil delo v Javorniškem rovtu, kjer smo popravljali dom ribnikov. Ti so bili takrat v lasti Kranjske industrijske družbe. Po tem, ko je tovarni uspelo dobiti dovolj surovin

za obratovanje in ker je petokolonašem uspelo preprečiti miniranja važnejših obratov, se je pričelo redno delo, čeprav nekoliko okrnjeno. Zopet sem dobil delo v svojem obratu tanke pločevine. Najprej sem delal pri platinskih škarjah, čeprav sem preje že delal pri progi. Delal sem le na dopoldanski in popoldanski izmeni.

V tovarni so posamezni delavci kazali različna politična nagnjenja in simpatije do novega, Hitlerjevega režima. Dovolj vidno je bilo opredeljevanje za prijateljstvo s Sovjetsko zvezo. To seveda pod močnim vplivom naprednih delavskih voditeljev. Vse premalo sem se zavedal, da je to lahko tudi nevarno. Večkrat se je v naših žepih znašla razna tajna – ilegalna literatura; največkrat posamezni listi z naslovom RADIJSKA POROČILA. Kdo je to prinašal in kdo je to pripravljaval nisem zvedel. Na vsakem od teh listov je bilo napisano: »KO PREČITAŠ, DAJ NA-PREJ!«

V meni je vse to potrjevalo misel o tem, da Nemci ne morejo ostati za vedno pri nas. Prvič sem slišal za Osvobodilno fronto. Naletel sem tudi na listke raztresene po cesti. Razne parole so bile na njih, kot: Živela Sovjetska zveza, Živel Stalin, Živela Komunistična partija Jugoslavije. Ko sem to videl sem se tudi sam odločil, da izrežem iz rdečega papirja simbole srpa in kladiva, čeprav sem o ciljih komunistične partije le malo vedel. S simpatijami sem spremljal kar je bilo napisanega o Sovjetski zvezi ali vlogi naše komunistične partije.

Šele sedaj sem se počasi pričel zavedati velikih žrtev, ki so jih morali prispevati komunisti, zaradi svojega prepričanja in boja za delavske pravice. Vedno bolj sem tudi spoznaval, da je boj proti Nemcem edino pravičen in tudi edina rešitev za slovenski in jugoslovanski narod.

Pričelo se je tudi z zbiranjem denarja. V tovarni je bilo to precej javno. Res nismo dajali veliko, toda že ena nemška marka je pri velikem številu delavcev veliko pomenila. Jaz sem dajal svoj prispevek običajno Kelihu ali Resmanu z Borovelj.

Toda nekaterim članom Sokola nam le ni bilo vseeno, kaj bo s praporci, zastavami in arhivom, kar je bilo sedaj preveč v bližini doma. Odločili smo se, da to odnesemo na bolj varen kraj. Prapore smo tako nekega zgodnjega jutra odnesli na rovt pod Obešankom pod Potoško planino. Pri tem smo bili trije, dočim sem arhiv zakopal sam za Strano nad kamnolomom v Trebežu, na Javorniku.

Začeli pa smo misliti tudi na orožje. Imeli smo ga že nekaj skritega pod Sotesko, vendar je za ta skrivališča vedelo več ljudi. Tako smo nekega dne eno od skrivališč našli prazno. Odločil sem se, da skrijem eno od pušk in manjši zaboječnik municije za sebe v drvarnici pod premogom. Mislili smo tudi na odeje. Govorilo se je, da bo morda potrebno iti v gozdove. S prijateljem sem odšel do počitniških koč pod Stol. Ne vem danes v katero. Spominjam se le, da sem poleg odej, odnesel tudi kipec Cirila in Metoda. V njiju sem videl še nekaj slovanske simbolike.

Nemci in Kulturbundovci ter nekateri domači podrepaniki so postajali vse objestnejši. Nekateri so že nosili znake s kljukastim križem; zato smo se nekaterih celo privoščili, pa so znali tudi groziti. To je bilo opozorilo, da se moramo paziti in vedeti s kom se lahko kaj pogovarjamo. Kljub temu pa smo preradi pozabljali, da je okupacija in smo te nemške somišljenike tudi javno bojkotirali. Z nekaterimi od teh smo pred tem celo skupaj hodili v sokolski dom. Nekdo od njih je takrat celo nosil prapor Narodne strokovne zveze.

Z njim sem skupaj delal v tovarni. Prepričeval me je o veliki prednosti nove dobe in prednosti, ki nam jih je dal Hitler.

BENJAMIN GRACER

PROSTI STAVEK KOT INTROSPEKCIJSKI UČNOVZGOJNI PRIPOMOČEK

UVOD

Namen tega sestavka ni, da bi tako ali drugače obnavljal in ponavljal znana psihanalitična znanja in odkritja o otrokovi duševnosti: njegovem čustvovanju, reakcijah, kaotičnih stanjih in trenutnih kontradiktornih situacijah na črno beli relaciji. Vendar, če hočem pojasniti, kaj me je napotilo k poizkusu, ki ga bom v nadaljevanju prikazal, moram osvetliti nekatera pomembna področja iz območja otrokovega notranjega sveta.

Iz izkušenj v otroštvu kakor tudi iz opazovanja otrok vemo, da situacije in stanja v življenju doživlja kot povsem bele ali povsem črne. Večina odraslih se pozneje nauči oba svetova združiti, otrok pa te ambivalentnosti v sebi ni sposoben obvladati. (V kolikor verjamemo literaturi in introspekcijskim razglabljanjem njenih junakov, je treba reči, da cel kompleks človekovega čustvovanja in doživljanja tudi pri odraslih ljudeh ni tako preprost in zrelostno razrešen kot bi si morda želeli.) Cel Freudov način razlage nasprotij, ki obstajajo med našim razumom in notranjim življenjem, je na osnovi posebnih antitet (id, ego, superego), da smo lahko vnesli neki razumen red v zmešnjavo naših notranjih doživljanj: ugotavlja Bruno Bettelheim v svoji znameniti knjigi: The Uses Of Enchantment (Pomen pravljic) ...

Otrokovo doživljanje sveta je že v edipalnem obdobju (od 3. – 7. leta) kaotično, četudi se tega morda še ne zaveda, v postedipalnem pa problem postaja vse hujši. Ne more razumeti, da v istem trenutku lahko doživlja ljubezen in sovraštvo, željo in strah, veselje in žalost ... Zanj je človek lahko samo junak ali strahopetec, najbolj pameten ali najbolj neumen, dober edipalnem obdobju (od 3. – 7. leta) kaotično, četudi se tega morda še ne zaveda, v postedipalnem pa problem postaja vse hujši. Ne more razumeti, da v istem trenutku lahko doživlja ljubezen in sovraštvo, željo in strah, veselje in žalost ... Zanj je človek lahko samo junak ali strahopetec, najbolj pameten ali najbolj neumen, dober ali hudoben. Torej vse le v dnevu ali noči: nič ne more biti vmes, del obojega. Pri tem si odrasli težko predstavljamo, kakšne stiske doživlja, koliko duševne energije potroši, koliko jalovega časa se mu izteče, ko razrešuje v sebi te največkrat popolnoma nerazrešljive konflikte. In kar v našem življenju ni razrešljivo poraja v nas strah, nemoč, obup. Človekovi notranji boji so sicer pogoj za zorenje in osebnostno rast, vendar naskakovanje neosvojljivih obzidij vodi slej ko prej v demoralizacijo, v ohromitev volje in ustvarjalnosti. K temu je treba pridati še razne vzgojne prepovedi, zapovedi in omejitve staršev in vzgojiteljev, ki dostikrat stiske in napetosti le še povečujejo, namesto da bi jih pomagale razreševati. Svojo pridigarstvo nadarjenost danes pri vzgoji resda še manj koristimo (čas in razmere!) zato pa je maziljenost z belino čistunstva, ki ima vedno uperjen prst v noč razvrat, še prisotna. Menim, da vsako mitiziranje človeka, pa naj bo družbeno ali individualno, hromi vzgojno prizadevanja vzgojiteljev in staršev. In če je bilo

kdaj potrebno prikazati otroku človeka kot vseobsegajočo možnost, ki ima vso pravico, da enakopravno z nami išče in izbira tisto, za kar ima dispozicije, kar se mu zdi resnično, bogato in lepo, potem je to nesporno danes, ko ga tako rekoč »bombardira« vse: Tudi tisto, čemur se zdaleč ni kos; ne fizično ne duhovno.

Vzemimo za ilustracijo nekoliko karikiran primer, ki žal še vedno ni osamljen v naših šolah: obravnava neke umetniško problematične, didaktične zgodbe, katere junak bo zavoljo hudobije na kraju kaznovan. Torej mu ni pomoči! Kazen naj ga izuči, naj se pokasa, za dejanja morda opraviči. Spremenil se tako ali tako ne bo, ker se ne sme, če hočemo imeti primer za poduk, kakšen človek ne sme biti. Sodil in obsodil ga bo torej »objekt«, ki absolutno ve kaj je prav, ima izdelane norme za etično in moralno vrednotenje posameznika. Junak zgodbe (lahko učenec v razredu!) je tako samo sredstvo za mitizacijo nekih vrednot, nekega abstraktnega človeka, ki si ga morda želimo, a ga v življenju nikjer ni in ga ne more biti, ker je vse na svetu podvrženo večnemu spreminjanju. Učiteljeva vzgojna prizadevanja pa bodo žal tekla v smeri popolne ocrnitve hudobneža. Še več: v iskanje možnosti za njegovo moralno diskvalifikacijo. Kar naj bi v učencih stopnjevalo (lažni) občutek dobrote, čistosti, skratka (hinavsko) osrečujoče večvrednosti, ker sami niso taki. In na kraju, da bo pika na i, učitelju manjka samo še posplošitev, ki jo največkrat izsili iz učencev:

HUDOBNEŽ JE SLAB ČLOVEK!

Pa smo tam, kjer vrag tudi muhe žre: slab tekst, kako naj bo drugače? Kaj pa odnosi v razredu, jih morda ne gradimo po istem postopku? Primer naj bo za zgled, med menoj in zgledom pa bo večer strah, ki me bo odvrčal od hudobneža. Taka zgodba in tak učitelj sta identična. Razlika je le v tem, da zgodbo lahko nadomestimo z resnično umetnino, učitelj pa največkrat zavoljo lastne formiranosti ostane, kar je in kar zna. (In kaj je resnična umetnina, npr. pravilnica? Univerzalen umetniški svet, v katerem so tisočletne izkušnje človeškega duha, kjer so dobri in zli liki s svojimi dejanji in spopadi med seboj v bistvu junakova-otrokova notranjost; njegova notranja dinamična rast in zorenje k višjim oblikam bivanja, k integraciji vseh plasti človekove duševnosti in uma). Ampak ne mislimo, da nam bo inteligen-ten, kritičen otrok vse to verjel. A toliko prepričljivi in sugestivni vendarle smo, da bo prišel v hudo stisko sam v sebi, ko se bo začel spraševati, kako je s hudobijo pri njem. In s potenciranim nagnjenjem k skrajnostim bo padel iz ene v drugo: rastoči občutek krivde ga bo vodil v obsojanje sebe. Zato je prav, da se vprašamo: Ali ni to prehuda manipulacija z otrokom, z njegovim umom in duševnostjo, ki ima lahko dalekosežne posledice? Namesto, da bi ga osvobajali notranjih stisk: s primerjavo, razlago, posplošitvijo, ilustriranjem določenih občutij, stanj in pojavov v duševnosti, vso problematiko še absolutiziramo – in kar je najhujše: ustvarjamo

videz njene konstantne nepopravljivosti. Mar ni strašno, da že tako problematičen otrokov z muko ustvarjeni notranji red (na črno belih temeljih) skušamo obzidati še z zidovi večnih resnic in obmetati z debelo malto morale. Prepričani, da ga bomo tako obvarovali pred poplavo zla in vseh vrst skušnjav tega sveta. In pri tem neredko spreminjamo sebe v jadikajoča, kričeča histerična bitja, ki dvigajo roke in v svoji vzgojni nemoči uperjajo prst – ta večni kažipot morale – v mladino. Človek je nemalokrat zaprepaščen, kako odklonilen odnos imajo do šole in še posebno do vzgoje mnogi intelektualci. A če poznamo in analiziramo njihove šolske in življenjske skušnje, pridemo do zaključka: šolska vzgoja je zavirala ali celo onemogočila njihov osebnostni razvoj.

Kako torej preseči stare, preživele oblike vzgoje? Stiske učitelja pri učnovzgojnem delu danes niso majhne. Časa za študij ima malo, za eksperimentiranje verjetno še manj. Delo z otroki pa dobesedno vpije po obojem hkrati. In kakšen civilizacijski pomen pripisuje danes svet vzgoji in izobraževanju, tudi vemo ...

OPIS POIZKUSA

Poizkus je samo eden od večih podobnih, ki sem jih lahko napravil v enem letu pri urah slovenskega jezika v tretjem razredu osnovne šole. Pri tem sem pazil, da je bil popolnoma povezan s predmetom; njegov sestavni del. Sam kot tak ni nič posebnega, odpira pa izredne možnosti za opazovanje, spoznavanje sebe in drugih, za primerjanje med seboj in za sproščanje notranjih napetosti. (Če pustimo ob strani razvijanje estetskih in jezikovnih kvalit.)

(Učenci so po predhodnih temeljitih razgovorih o določenih temah (npr. Strah me je bilo, Bil sem jezen in hudoben, Kadar sem dober in lep, Rad imam, Napravil sem veliko neumnost ...) pisali proste sestavke. Sestavke sem nato popravil, preštudiral njihove vsebine, poiskal povezave med njimi, sestavljal naloge in vprašanja za raziskovanje in razgovor. Najbolj karakteristične sem zbral in razmnožil za literarno mapo. Med besedili umetnikov naj bodo izdelki učencev, kar jih za delo izredno motivira. Pri poizkusu morajo sodelovati vsi učenci razreda. Vsebine sestavkov pa je treba tako izbrati, da je že v an i več podobnih ali enakih. Del sestavkov zavoljo stilnih slabosti ne pride v literarno mapo. (Seveda je treba prizadetim učencem stilne pomanjkljivosti dobro pojasniti in jim hkrati vedno nakazovati možnost za drugič. Šele nato jih motiviramo s sestavki iz literarne mape, ki so vsebinsko njihove enaki ali podobni.)

Na kraju naj poudarim, da je za tako delo treba ustvariti v razredu vzdušje resnične demokratičnosti, popolnega zupanja in spoštovanja med učenci in učiteljem. Drugače je bolje, da se stvari ne lotimo, zakaj iskrena izpoved otroka je pedagoški zaklad, ki ga mora učitelj varovati, saj so v njem neprecenljivi darovi za njegovo učenje in izpopolnjevanje. In otrokov jezik, v katerem se izpoveduje, je ključ zanj.

BIL SEM JEZEN IN HUDOBEN (prosti sestavek)

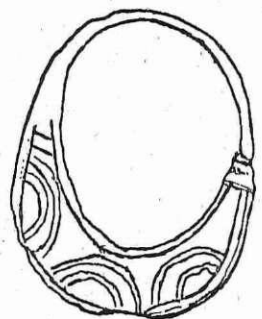
Najbolj sem bil jezen in hudoben, ko smo igrali nogomet in sodnik ni priznal gola. Gol sem dal z glavo. Tako sem bil jezen, da nisem hotel igrati. Sodnik me je za dve minuti izključil za kazni. Tistega sodnika bi najraje brcnil, četudi ne bi več igral. Čez nekaj časa je bilo konec prvega polčasa. Nato smo se spočili in šele, ko je bil drugi polčas, sem šel igrati. Na koncu

(Nadaljevanje na 30. strani)

(Nadaljevanje z 28. strani)

pališče izven naselja brez sakralne arhitekture in pokopališče okoli sakralnega prostora. Izrazitega »pokopa za hišo« za sedaj še ne poznamo (A. Valič, Arh. vest. 20, 1969, 229 ss.). Nedvomno lahko prištejemo naše nekropole v sklop že znanih grobišč na Bledu (Brdo, »Na grajskem sedlu«, Pristava, Otok, Režica), Zasipu, Spodnjih Gorjah, Bohinjski Srednji vasi, Kranju, Radovljici, Mengšu in dr.

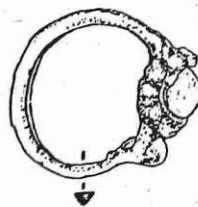
Alpski Slovani so, kot je dognal pokojni Milko Kos v dolgoletnih raziskavah, naselili vse obsežno v uvodu začrtano ozemlje v šestih različnih kolonizacijskih tokovih od vzhoda proti zahodu. Nas zanima predvsem oni tok, ki je privedel naše predhodnike na področje Gorenjske. To je bil ti. posavsko-gorenjsko-obsoški tok, ki se je ozko naslonil na antično izročilo in je preko današnjega Hrvaškega Zagorja poselil področje med Savo in Halozami na

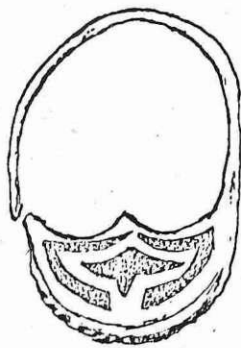
uhan iz Most

severu, področje Celjske kotline, Savinjsko dolino in po robovih Gorenjske ravnine vzdolž priseljence pod Kamniškimi planinami in Karavankami na eni in pod vznožje Smarne gore na drugi strani. V dolino Bače, Idrijske in Soče pa je prodrl preko Polhograjskega in Škofjeloškega pogorja. Znanе arheološke najdbe iz tega časa nam izpričujejo na visokogorenjskem območju sorazmerno gosto poseljenost v prostoru od Tržiča do Jesenic. To so kraji pod Karavankama, Pokljuko in Jelovico. Starejša poselitvena otoka izven tega strnjene kompleksa sta Bohinj in Dovje. Predvsem so bili privlačni prisojni že preje kultivirani predeli. O problemih kontinuitete med romaniziranimi staroselci in novodošli Slovani na tem ozemlju in o značilnostih ter problemih, ki so v zvezi s tem na visokogorenjskem predelu, je bilo v tem zapisu že govora (2. nadaljevanje).

Razmere pa se začenjajo spreminjati v končni fazi 10. in v 11. stoletju. Z uveljavitvijo krščanstva in širjenjem nemškega fevdalnega reda, kar je bilo rezultat izgubljene slovenske samostojnosti in vključitve današnjega slovenskega ozemlja v vzhodno nemško cesarstvo, se je začel proces intenzivnega prodiranja tujih fevdalcev in njihovih ljudi iz severnih področij. Začela se je naknadna kolonizacija vrhnje plasti tedanje družbe. Glavna dohodna pot le-te je držala preko Ljubelja in se pri današnji Tržiški Bistrici z enim krakom cepila proti

prstan iz Smokuca

uhan iz Most

zahodu na naše področje. V ta čas sodi tudi kolonizacija doline Tržiške Bistrice od Tržiča navzdol. V tem času je poleg manjših zemljiških posesti nastalo tudi obsežno brikensko posestvo (1004) s sedežem na Bledu, ki se je s kasnejšimi darovnicami (1011, 1040, 1073) le še povečalo. Prvotno je temu gospodarstvu pripadal tudi eden najstarejših gradov v tem okolišu — Gutenberg nad Tržiško Bistrico.

Za 11. stoletje na Gorenjskem pa je značilno, da so iz tega časa ohranjene številne listine in pisani viri, ki nam poleg arheoloških najdb pričajo o razmerah in položaju tod. Kažejo nam na etnično podobno tega ozemlja, za katero je značilno, da je še vedno v veliki meri slovenska. V veliki večini so prebivalci Slovenci, predvsem ljudje s slovenskimi imeni in med njimi številni plemeniti in svobodni — kosezi. Poznamo jih deloma prav v tistih krajih, kjer je starejša slovanska naseljenost izpričana z arheološkimi najdbami (Bled, Gorje, Srednja vas v Bohinju, Žirovnica) in v številnih naseljih v njihovi okolici. Za nekatere, po številu sorazmerno redke priške od drugod, ki so si to pridobili imetje in posest, se po virih more dokazati, da so bili po izvoru s Koroškega in Tirolskega. V listinah omenjene priče tujega rodu pa so se na Gorenjskem v glavnem pojavljale le občasno po potrebi (poslu) in nato iz dežele zopet odhajale.

O podobi, razmerah ter razvoju, pa nam arheološke najdbe tako pri nas, kot drugod o najstarejši slovanski naseljenosti in življenju povedo premalo. Da bi bila naša slika popolnejša, bi morali poznati tudi tedanje naselbine. Le-te bi nam spregovorile

o načinu prebivanja, bivalnih objektih in prostorih, o razporeditvi stavb v naselju, obrtni dejavnosti, prehrani, predmetih za vsakdanjo rabo in dr. Toda za sedaj takšnih naselbin skorajda ne poznamo, kar je verjetno posledica dejstva, da tam, kjer so se naselili predniki, so živeli tudi nasledniki in potomci. Kjer je nekoč bila vas, tam je ostala tudi v času kasnejših rodov in nove gradnje ter razne nesreče (npr. požari) so vedno znova odstranjevale sledove starejših.

(Opomba: prikazane risbe predmetov so povzete po naslednjih virih: K. Dinklage, Germanen-Erbe 5—6, 1941; Arheološki vestnik 13—14, 1962—63; Jeklo in Ljudje I, 1964.)

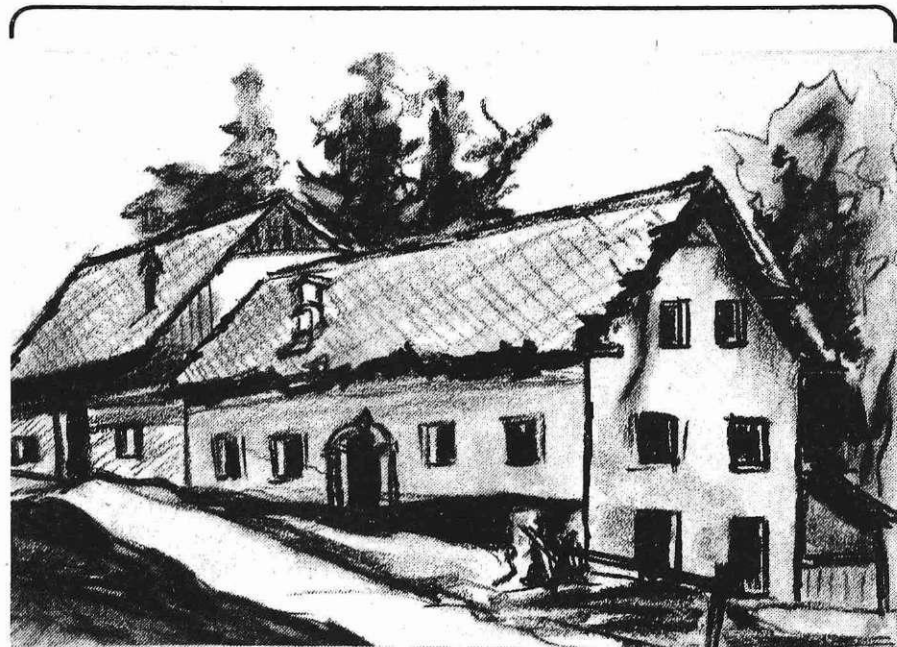
(se nadaljuje)

JANA BERAUS

Njen sin

»Vrnil se je njen sin, so govorili po vasi. Po dolgih letih v tujini našel pot je k domačiji, kjer spomladi zgodnje češnje zacvetjo, pod streho ptice gnezdi. Mati mogla ni očem verjeti, nezadržno lile so solze na lica, roké tresoče so ga po laseh trepljale. Lepo je spet doma, je rekel. Dolgo v noč sta govorila, živó sta spomnila se starih dni.

»Mati, ne grem nazaj... Ostal bom s tabo tu, na rodni grudi.« Z upanjem v oči ga je gledala. Ljudje so govorili po vasi: »... morda sina je našla...«

Cveto Velikajne: Doslovče — kroki

Nekaj časa sem ga celo poslušal in je bil že prepričan, da sem sprejel njegove ideje. Šele, ko sem mu na koncu pogovora povedal, da je v veliki zmoti se je streznil in mi zagrozil, da mi bo še žal. Sklepal sem, da mi je prav on pripravil kasnejšo aretacijo, kateri sem se k sreči izognil.

Tu so bili še »blokajterji« in »celajterji« (ulični in krajevni poverjeniki), katerih naloga je bila zbirati denar po hišah za nemško vojsko. Z rdečimi kanglicami in rdečim trakom, s Hitlerjevim križem na rokavu so kar izzivalno opravljali to funkcijo. Nekateri so tudi izsiljevali in grozili. Posamezniki pa so postali kasneje tudi sodelavci Osvobodilne fronte.

Seveda pa so Nemci hoteli še več. Najprej je bil na vrsti vpis v Volksbund. To smo nekateri bojkotirali, ne da bi se dovolj zavedali posledic. Potem je bil na vrsti poseben popis prebivalstva. Posebne komisije, v katerih so bili tudi domačini, kot razni Gerdeji, Golobi in drugi, so nas rasno ocenjevali in razvrščali v določene razrede. Jaz nisem bil vpisan med zanesljivimi in zvestim Rajhu.

Skoraj sem v teh prvih tednih napetosti pozabil na ljubezen. V tem nisem imel posebne sreče in srečne roke. Poskušal sem, pa sem bil kot izgleda včasih premalo vztrajen. Še zadnje dni maja sem z dobro prijateljico Justo iz Trbovelj, ki je delala v Radovljici, obiskal Prešernovo rojstno hišo v Vrbi. V Prešernu sem videl velikega človeka, ki mi je bil vzor že od šolskih klopi. To je bilo moje zadnje snidenje z njo. Nikdar več je nisem videl. Po vojni sem zvedel, da je padla kot partizanka v Koriškem odredu.

Delo v tovarni je kar nekam redno teklo. Težave so bile z materialom. Govora je bilo tudi že o prvih sabotažah. Počasi smo se navajali na nemške napise, policijsko uro in nemške šikane.

Vse več je bilo govorice o aretacijah in pošiljanjih ljudi v Begunje. Toda prišlo je še do hujšega. Nekega dne v juniju so prišli Nemci s številnimi kamioni in številne družine so naložili in jih odpeljali proti St. Vidu. Pozneje smo zvedeli, da so jih odpeljali v Srbijo. To so bile večinoma nacionalno zavedne družine, učiteljstvo in duhovščina. Z mnogimi od njih me je vezalo iskreno prijateljstvo. Vse bolj sem spoznaval, da Nemci ne bodo prizanašali. Postajal sem bolj zaprt vase in tudi previdnejši. Iskal sem tovariše med svojimi somišljeniki in najožjimi prijatelji. Tako sem našel v Janezu Iskri, Matevžu Žvanu in Simonu Koselju tiste, ki smo si lahko več zaupali. Dogovarjali smo se celo o tem, da bo morda kmalu potrebno iti v gozd. Slišati je bilo že o nekaterih posameznikih, ki se skrivajo pred Nemci. Izmenjavali smo si tudi radijske vesti in prve številke Slovenskega poročevalca. To je bil že obširnejši časopis, ki je prinašal več kot samo vesti iz fronte. V njem so bili tudi že razni proglašeni in zapisi o pomenu Osvobodilne fronte in podobno.

Nastopil je 22. junij. Precej nas je bilo tega dne na Potoški planini, večinoma Sokoli. To je bila pravzaprav planinska postojanka javorniških Sokolov. Nekdo iz doline nam je prinesel novico, da so Nemci napadli Sovjetsko zvezo in, da se je pričela nova vojna. Kljub presenečenju smo bili nekako rahlo vzradoščeni, da se je začel veliki spopad v katerem smo videli končno zmago Sovjetske zveze in Stalina. V njem smo videli velikega prijatelja in rešitelja. Vedeli smo, da bo sedaj zapihal nov veter.

Doma so bili vsi zaskrbljeni. Novica o napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo ni bila nič kaj spodbudna, še posebno, ker jo je spremljala močna nemška propaganda o velikih začetnih uspehih in velikih številkah zajetih ruskih vojakov. Pri sosedih — Kisovčevih sem zvedel, da se je Janez Šmid

Dom Franceta Konobla na Koroški Beli

moral umakniti. Zvedel sem, da so se umaknili tudi drugi, za katere sem sklepal, da so člani komunistične partije in jim je grozila aretacija, če ne še kaj hujšega.

Vse bolj sem bil zavzet z mislijo da bodo prav komunisti tisti, ki se bodo zavzeli za oborožen boj proti okupatorju. V tovarni smo si posamezni izmenjavali razne vesti o položaju na fronti, ki pa so bile nekoliko drugačne od nemških. Kljub nemškemu napredovanju proti Moskvi, Leningradu in Stalingradu smo bili trdno prepričani, da se to mora neke zaustaviti.

Kot drugod je tudi v sokolskem domu vse kulturno življenje zamrlo. Imovina je bila zaplenjena in vstop nam je bil prepovedan. Društva pa so bila itak vsa razpuščena. Uspelo nam je le še odnesti poslikan gledališki zastor, ki ga je poslikal France Kreuzer. Ostalo pa, kot sem že omenil, smo odnesli že ko so bili v domu še Italijani. Ostala je le zametasta zavesa iz katere so, kot so pozneje govorili, žene Kulturbundovcev naredile obleke. Zastor smo skрили pri nekdanji hišnici Johani Frčejevi, ki je tedaj živela v Spodnjih Gorjah.

Vsak dan pa je bilo več vesti o ljudeh, ki so se umaknili v Mežakljo in pod Stol. Imenovali so jih gošarje. Nemcem je uspelo, da so aretirali le nekatere posameznike, ki so sicer živeli napol prikrito — v polilegali, pa niso računali na najhujše. Govorilo se je, da je bilo že slišati streljanje na Poljanah in, da so se najbrže udarili Nemci s partizani. Nisem vedel kaj bo iz tega nastalo. Pripravil sem si že nahrbtnik, da bi tudi sam odšel v gozd. Imel sem primerno obleko, obutev in puško ter zabojček municije. Z Janezom Iskro sva se dogovorila, da bo poskušal zvedeti kaj nam je storiti. Po nekaj dneh mi je povedal, da bo za odhod v gozd še potrebno počakati in, da je direktiva iz Ljubljane, da še ni čas za to. Kakšna je bila ta direktiva in kdo je bil za njo nisem nikdar zvedel. Janeza so kasneje Nemci ustrelili kot talca in z njim je odšla v grob tudi ta skrivnost.

Ves mesec julij sem preživljal v negotovosti in nestrpnosti. Grizlo me je, da sem mogoče kje rekel kaj preveč. Po pogostih aretacijah in množičnih selitvah si tudi jaz nisem obetal nič dobrega. Zato tudi moja želja, da bi odšel čimprej v gozd. Vse pogosteje sem tudi že slišal besedo partizan.

Prvega avgusta dopoldne se je kot blisk raznesla govorica, da je bila jutraj večja borba med partizani in Nemci na Mežaklji in da so Nemci pripeljali s seboj celo mrtve, da pa so tudi bile že prve žrtve med

partizani. To noč je bilo slišati iz smeri Žirovnice močne detonacije in zvedeli smo, da so partizani poskušali razstreliti oba cestna mostova, ki so jih Nemci in Italijani šele obnovili.

Šele proti večeru sem več zvedel kaj se je dogajalo. Prišlo je do prve borbe na Obranci na Mežaklji. Govora je bilo, da so tudi Nemci imeli večje žrtve, natančneje — ga števila pa se ni dalo zvedeti. Prizadelo me je, ko sem zvedel, da sta padla tudi prva dva partizana, Ferdo Koren in Viktor Arzenšek. Tako so jeseniški partizani doživeli svoj ognjeni krst.

V PARTIZANE

Četrtega avgusta zvečer sem imel prvič zopet nočno dmino. Bil je ponedeljek. Še poln vtisov o borbi partizanov na Mežaklji sem pričel z rednim delom.

V zgodnjih jutranjih urah je zmanjkalo elektrike. Nekaj časa smo ostali v popolni temi. Kaj je to? Nisem si mogel predstavljati kaj naj bi to pomenilo. Čez nekaj dni, ko sem bil že v partizanih sem zvedel, da je bil to noč miniran cevovod v Zasipu.

Ko se je stanje umirilo sem nadaljeval z delom. Okoli pol šeste ure me je pri omarici za obleko iskal sosed Janko Škofic. Pravkar sem končal z delom. Presenečen sem bil in radoveden kaj mi ima povedati. Toda novica, ki mi jo je prinesel je bila taka, da sem komaj zajel sapo. Povedal mi je, da me doma čakajo gestapovci in, da vsakega sprašujejo, ki gre iz hiše kako se piše. Spraševali so ga celo, če se ne piše Konobelj.

Hvaležen, da mi je najbrže s tem rešil življenje, sem se mu zahvalil in se že tisti hip tudi odločil kaj mi je storiti. Vedel sem le, da to pot ne morem iti iz tovarne mimo vratarja, pa sem se odločil, da preplezam plot pri tovarniški hiši, kjer je stanoval mojster Velepč. Uspelo mi je da sem srečno prišel iz tovarne.

Toda kam sedaj?

O tem sem vse premalo razmišljal. Odločil sem se, da se neke začasno prikrijem. Ko sem šel mimo hiše Golobovih, ki je stala na hribčku za našo hišo sem se odločil, da grem k znanцу Petru Dolencu. Poznal sem ga kot zavednega Sokola in odločil sem se, da ga poprosim, če se lahko prikrijem pri njem vsaj za ta dan. Razumel me je, ko sem mu povedal kaj me čaka doma. Dolenčeva sta me rade volje sprejela, čeprav sta vedela, da se s tem

(Nadaljevanje na 6. strani)

izpostavlja veliki nevarnosti. Tako sem se trenutno izognil najhujšemu. Imel sem posebno srečo, da sem se rešil iz nemških krempljev. Nemci namreč niso vedeli, da bom ta ponedeljek začel delati na tri izmene, pa so računali, da me bodo prijeli, ko bom šel na dopoldansko dnino v tovarno.

Kaj naj storim sedaj. To je bilo moje veliko vprašanje in kako priti do partizanov. Dolenčevo sem najprej prosil, da gre do mojih domačih in jim pove, da sem na varnem in da naj mi pripravijo obleko in obutev. Seveda sem moral povedati, da imam skrito v drvarnici puško in municijo.

Vrnila se je okoli poldneva in mi povedala kaj se je dogajalo doma. Gestapovci so razočarani in jezni ugotovili, da me zastoj čakajo. Spravili so se nad starše in jima grozili, da bi povedala kje sem. Seveda nista niti vedela kje sem. Lotili so se preiskave. K sreči sem vse svoje dokumente, slike in knjige spravil v vojaški kovček, ki sem ga kmalu po okupaciji odnesel na podstrešje. Tam me je počakal do osvoboditve. Gestapovci so se lotili še drvarnice, pa je bila mati tista, ki je rešila situacijo. Pokazala jim je sosednj drvarnico, ki je bila bolj prazna. To ni storila zaradi tega, da bi vedela da imam tam skrito orožje, to ni niti slutila. Naša drvarnica je bila dobro založena z drvni in premogom in veliko dela bi jo čakalo če bi gestapovci vse to zmetali iz nje.

Tako je bila rešena puška in municija. Še isti dan je bilo vse to v mojih rokah. Bil sem pripravljen za v partizane.

Dolenčevo sem prosil, da gre do Janeza Iskra in mu sporoči, da sem na varnem in kje se zvečer dobimo. Predlagal sem mu, da se tudi oni odločijo za vstop v partizane, saj verjetno tudi njim grozi taka nevarnost. Mislil sem na Matevža Žvana in Simona Koselja.

Proti večeru smo se dobili pod Hrastnikom na dogovorjenem mestu. Prišli so vsi trije. Sicer se neoboroženi, toda pripravljeni za vstop v partizane. To je bila pravzaprav tudi naša četverka. Skupaj smo se dogovarjali in tudi izvedli razne manjše akcije. Trosili smo letake in si izmenjavali partizansko – ilegalno literaturo.

Jaz sem poskusil s izrezovanjem srpov in kladiv in črke V. Mogoče mi je Janez dal to idejo. Črka V je namreč pomenila zmago. Potresel sem jih kar sam po cesti.

Izpod Hrastnika smo se napotili na varnejši kraj, pod Potoško planino. Ustavili smo se v svilih pod Obešenjkom. Tam blizu smo pred tredi zakopali prapore in zastave. V svilih smo za silo prenočili. Kako prav mi je prišla sedaj topla odeja, ki sem jo zaplenil pred nekaj tedni nekje na Zabreški planini. Toda kako dobiti zvezo? Niti nisem vedel, kje so sedaj partizani in kako bi jim sporočil, da jih čakamo. Drugo jutro je prišla do nas Janezova sestra Ančka in povedala, kako so v skrbih doma pri Janezu. Janez se je odločil, da gre domače potolažit. Ni ga bilo več nazaj. Proti popoldnevu je prišel do nas Ivan Gašperin, znanec iz tovarne, ki je bil doma iz Žirovnice. Povedal je, da Nemci ta dan niso nikogar več iskali in da je najbolje, da se ostali vrnejo na delo.

Ostal sem sam. Že v poznem mraku je prišla do mene Janezova žena in povedala, da bo Janez še nekaj časa počakal. Že preje pa sem naročil materi, da naj mi preko Julke Jensterlove, moje sosedke, preskrbi zvezo s partizani. Vedel sem, da bom zvezo dobil le preko Janeza Šmida.

Čakal sem še pozno v noč na kraju kjer smo se razšli. Končno se je pojavil neznanec, ki sem ga le bežno poznal. Povedal mi je, da ima nalogo, da me odpelje v partiza-

ne. Začudil se je, ker sem bil sam, saj mu je bilo naročeno, da bomo štirje. Objasnil sem mu kako je do tega prišlo. Bila je že deseta ura zvečer. Napotila sva se proti viseči brvi, ki je bila pod Potoki speljana čez Savo. Srečno sva se umaknila na Dobravsko polje in se mimo Blejske Dobrave povzpela na hrib Vrše. Tu sva malo počila in se okrepčala. Oba sva imela s seboj nekaj hrane. Preko Spodnjih Poljan in Laz sva odšla proti Krnici. Pod seboj sva slišala močno ropotanje kamionov. To nama je bilo sumljivo. Proti jutru sem odšel do znanke Milke v Krnici. Moj nahrbtnik in puška sta se ji zdela preveč nevarna, pa sem jo le uspel prepričati, da bom vse to shranil začasno pri njej, dokler ne najdem partizanov. Prosila me je le, da grem čimprej od hiše, saj je bilo slišati po cesti proti Radovni brnenje nemških kamionov. Z Rozmanom, tako se je pisal moj spremljevalec sva se napotila nazaj proti Lazam.

Toda kmalu sva zaskrbljena za seboj glasno govorjenje. Umaknila sva se na bližnjo njivo in se prikrila v krompirjevcu. Skoraj nisva upala dihati. Bili so Nemci in odleglo nama je, ko so se oddaljili.

Rozman se je po tem odločil, da se vrne. Nakazal mi je smer in mi dal nekaj navodil, kako bom verjetno prišel do partizanov. Zahvalil sem se mu, da me je tako daleč spremljal in omogočil, da sem se umaknil iz Javornika.

Tako sem ostal sam in neznana pot je bila pred menoj. Kako naprej in kam? Odločil sem se, da grem proti Lazam. V vasi bom mogoče kaj zvedel. Približal sem se neki hiši, v kateri je še svetila luč. Pri zadnjih vratih sem potkal. Nekdo od domačih je prišel iz hiše in me začudeno gledal in spraševal kaj hočem. Povedal sem mu da iščem zvezo s partizani. Ni mi mogel pomagati, saj ni ničesar vedel o njih. Povedal mi je le, da imajo v hiši mrliča in da so Nemci na Mežaklji ubili njihovega očeta in sosedo, ki sta hotela odpeljati v dolino živino. To sta bila Anton Hudovernik in Lovrenc Soklič. Po vsem tem mi ni kazalo

Očim, mama in brat Franca Konobla, ki jih je okupator leta 1942 preselil v Nemčijo

drugega kot, da se podam na Mežakljo. Slabo sem jo poznal. V vasi tudi nisem imel kaj več iskati. Noč sem prespal pod smreko in poletna noč ni bila preveč mrzla. Tako sem dočkal jutro.

Umeril sem se proti robu Mežaklje, da bi videl kaj je v dolini. Ničesar ni bilo slišati in malo mirneje sem se približal skalnatemu robu in stoje opazoval dolino Radovne. Nisem dolgo opazoval doline, ko je zažvižgalo mimo ušes. Lahko sem le ugotovil, da me tudi iz doline lahko zadene nemška krogla.

Vzel sem pot pod noge in sem se pričel umikati še nekoliko višje v Mežakljo, dokler nisem naletel na pot, ki je peljala v dolino. Sredi dopoldneva sem se tako približal dolini Radovne in kmalu ugotovil, da sem v bližini električne centrale.

Odločil sem se, da grem na Pokljuko. Toda kako? Most čez mrzlo Radovno je bil le pri centrali, ki so jo pa stražili Nemci. Kaj sedaj? Zagrabim debelejšo ranto, jo naložim na ramo in se podam čez most. Ne vem kaj so si mislili Nemci kdo sem in kaj delam tu v njihovi bližini. Izgleda, da se jim nisem zdel nevaren in mirno sem prišel na drugo stran Radovne.

Sedaj je bila pot na Pokljuko prosta. Sopiha sem navkreber in avgustovska vročina ni bila preveč prijetna. Toda bil sem zadovoljen, da sem zopet malo svobodneje zadihal. Vse te prve težave, presenečenja in negotovosti so vplivale na moje razpoloženje. Bodrila me je le ena misel, da je pot v partizane edina rešitev, ki se ujema tudi z mojim stališčem in odnosom do okupatorja. V partizanih sem videl edino silo, ki se bo lahko uprla okupatorju in tudi končno osvobodila našo domovino. Odločil sem se, da vztrajam, čeprav sem se srečal že na prvi poti s tolikšnimi težavami.

Kasno popoldne sem bil na Pokljuki in približal sem se nekemu rovtu. Pozneje sem zvedel, da je bil to Postojnarjev rovt. Kosci in grabljeveke so že pospravljali in se pripravljali za malico. Prijazno so me povabili, da naj prisedem. Zaupal sem jim kaj iščem. Namignili so mi, da bi verjetno dobil zvezo pri Ivanki Mohoričevi na Poljšici. Povabili so me, da naj grem z njimi. Ponudili so mi grablje, da bi bil videti čim manj sumljiv.

Tako smo srečno prišli v dolino, jaz pa tudi do Mohoričeve. Najprej nekoliko nezaupljivo, potem pa mi je dovolj odločno dala napotila, da naj grem proti Slamninkom. Povedala mi je tudi pot kje naj hodim, saj v teh krajih še nisem nikdar hodil. Končno se mi je le nasmešnila sreča, da jih bom našel. Napotil sem se še v Krnico k Milki, da sem vzel svoje stvari in puško. Do tega časa sem bil oborožen le z bombo – kragujevko, ki je bila nasekana in izredno nevarna. S puško bi do Ivanke Mohoričeve sigurno ne prišel srečno. Še ničesar nisem vedel o hoji, obnašanju in »konspiraciji« v partizanih.

Otvorjen s puško, nahrbtnikom in municijo sem se podal proti Slamninkom. Na poti sem naletel še na enega Jeseničana – Viktorja Beguša, ki se je prav tako odločil za vstop v partizane. Bil je še nekoliko mlajši od mene: Oba sva bila zadovoljna, da sva se našla, tako nama ne bo pot preveč dolgočasna. Skušala sva se izogibati poti. Kmalu sva bila v zavetju poključkih gozdov. Oborožen in z nahrbtnikom sem bil seveda zelo vpaddljiv in morala sva se oba zelo paziti, da ne bi srečala koga.

Na poti pa sva naletela še na eno presenečenje, to pot prijetno. Srečala sva mojo sosedo Francko, ki je šla z obiska. Bila je pri svojem možu Janezu Šmidu, ki se je že vrnil z Jelovca, kamor se je Cankarjeva četa po borbi na Mežaklji umaknila. Ni nama povedala kje bova našla partizane. Nekaj je le omenjala neko

hodno-vzhodni legi in bili razporejeni v gosti vrsti. Na razmeroma tesnem prostoru je bilo pokopanih šestnajst odraslih pokojnikov in pet majhnih otrok. Skeleti odraslih so bili zelo dobro ohranjeni. Pridatki naki ta so bili odkriti pri štirih odraslih in otroku starem okrog 13 let. Zastopani so bili značilni prstani krožnega in polkrožnega preseka, obsenčni s koničnimi zaključki, par profiliranih obsenčnikov ali uhanov krožne oblike s priostrenimi neskenljenimi zaključki, par luničastih uhanov z emajliranim rastlinskim okrasnim motivom in del pasne sponse. Vsi predmeti so bili izdelani iz bronu.

Vse navedene okoliščine (način pokopa, grobni inventar) nam na območju cerkve sv. Martina v Mostah izpričujejo obstoj obsežnejše staroslovanske nekropole, kakršne so znane v drugi polovici prvega tisočletja našega štetja na področju današnje zahodne in južne Slovenije, Avstrije (Koroška, Štajerska do okolice Dunaja) ter Furlanije. V zgodovinskem smislu moremo to področje v nekoliko širšem oziru pripisati karantanskemu kulturnemu krogu. S kulturno-kronološkega stališča delimo dandanes te ostanke naših prednikov v dve časovno in kulturno različni stopnji, ki pa imata nedvomno kontinuiteto. Starejšo, ki časovno sovпада nekako s časom dominancije Obrov oz. Avarov nad Slovani pojmuje kot avaro-slovansko kulturo (7. do 8. stoletje) ali karantansko kulturno stopnjo in mlajšo ketlaško kulturo (od sredje 9. do 11. in ponekod še vključno začetke 12. stoletja), ki je dobila ime po najdišču Kötlaach (slovensko Kotlje) na današnjem avstrijskem Semmeringu. Ta delitev je razmeroma toga in je rezultat dejanskega stanja raziskav te problematike. Problematičen je predvsem pojav najstarejših slovanskih sledov. Med obema kulturnima stopnjama pa ločimo tudi nekakšno vmesno prehodno obdobje.

Starejše karantanske stopnje oziroma skupine na našem najdišču za sedaj ne poznamo v tistih karakterističnih oblikah kot nam je znana z grobišč Bled-Pristava II (J. Kastelic-B. Škerlj, Dela SAZU 2, 1950, 29), Kranj-farna cerkev (J. Kastelic, 900 let Kranja, 1960, 45 ss.) in dr. Nedvomno pa je zastopana skupina grobov s keramično, noži in kresili. Na to nam kažejo omenjena pričevanja. Ta skupina slovanskih grobov, ki je vzporedna starejši stopnji in se pojavlja v njenem sklopu na istih ali povsem samostojnih nekropolah, je prenehala z nastankom ketlaške kulturne stopnje in bila na tem prostoru njen predhodnik. V okolici je zastopana predvsem na Bledu-Vila Blede (R. Ložar, Glasnik Muz. društ. z. Slov. 10, 1929, 58 ss.), Srednjih Bitnjah (A. Valič, Arh. vestnik 13–14, 1962–63, 570 ss.) in v posameznih grobovih na Bledu-Brdo (W. Schmid, Carniola 1, 1908, 26 ss.), Smokuču (najdba iz leta 1979) in dr. Ti grobovi so tudi sicer zemljepisno precej široko razprostranjeni, saj segajo od področja severno od srednje Donave do Dalmacije, Istre in zahodne današnje Slovenije. V njih moramo videti tradicijo prvotnega načina slovanskega grobnega običaja, ki pa se je v vzhodnejših predelih močnejše uveljavil.

Za mlajšo ketlaško kulturno stopnjo so značilni obročki s konusi na koncih, okrog le ploščate fibule-broše, luničasti uhan in prstani okroglega, polkrožnega ter trakega preseka. Predmeti so v večini izdelani z vlivanjem in so lahko bronasti ali iz žlahtnejših kovin (npr. srebra). Nov element v tehniki okraševanja je uporaba ti. celičnega emalja, ki je v rabi predvsem pri uhanih. Javlja pa se tudi tehnika vrezovanja in tolčenja (broše). Motivi okrasa so vzeti iz rastlinskega in živalskega sveta, geometrični motivi in celo antropomorfne upodobitve. Vsi ti motivi imajo že v precejšnji meri izražene in zastopane krščanske simbole. Tej ketlaški kulturi

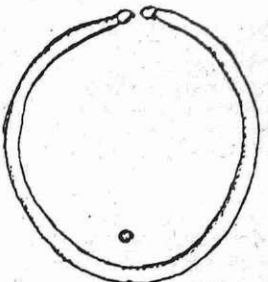
stopnji moramo pripisati vse ostale najdbe z našega najdišča.

Naslednje najdišče, ki ga najverjetneje tudi moramo pripisati staroslovanskemu obdobju, na področju Most pa se nahaja na skrajnem severozahodnem delu tega zaselka. Nahaja se na terasi nad sotočjem Save Dolinke (jez HC Moste) in Završnice in to na desnem bregu le-te. Dandanes je to vrt (Moste 72), ki ga seka na dva dela priključek na viadukt (parc. št. 1167/4–5, k.o. Žirovnica). Najstarejše znane najdbe od tod so znane po pričevanju že iz prejšnjega stoletja. Pri sajenju sadnih mladik so povsod naleteli na skeletne grobove o kar nam priča tudi ohranjeni zapis mrg. Toma Zupana, smokučkega rojaka iz l. 1898: »... Pred kakimi tridesetimi leti so nad zadnjo hišo v Mostah, pri Rožiču, nad Čopovo sedanjost gostilno, izkopali veliko človeškega kostovija. Vsesploš se je tako sodilo, da so to takrat padli vojaki...« Povedati je pri tem treba, da so se po tradiciji na dan sv. Matevža (21. 9.) leta 1813 v Mostah spopadli za most Avstrijci in umikajoči se Francozi in ljudje so pripisovali odkrite skelete padlim francoskim vojakom. To tolmačenje pa se je tudi v sorodnih primerih drugod navadno izkazalo za netočno in gre skoraj po pravilu v takih slučajih za arheološka najdišča – grobišča. Temu tolmačenju oporeka tudi strogi tedanji predpis o pokopavanju v blagoslovljeno zemljo na pokopališčih in nenazadnje izredna razprostranjenost ter velikost grobišča, o čemer nam pričajo že omenjene in nekatere kasnejše najdbe. Le-te so pri vsakokratnih zemeljskih delih prihajale na dan na vsem omenjenem področju (vrt-terasa): leta 1912 ob priliki postavljanja starega lesenega kozolca, okoli leta 1930, ko so širili na škodo najdišča staro cesto na izhodu iz Most v smeri Jesenic, na začetku sedemdesetih let ob gradnji žage nad omenjenim krakom nove ceste in viaduktom in nazadnje jeseni leta 1979 pri kopanju jame za drog električne napeljave ob levem robu stare ceste, na skrajnem vzhodnem robu vrta. Vse omenjene okoliščine so podane na osnovi prič in skromnega pisanega vira. Podatki so več ali manj, razra v zadnjem primeru, ko je bil odkopan vzhodno usmerjen skelet, neznatni in skrajno pomanjkljivi. O eventualnih najdbah kulturnih pridatkov zaradi značaja teh najdb za sedaj ni možno ugotoviti ničesar. Morda obstoji teoretična možnost, da že omenjeni uhan in obsenčnik, ki se nahajata v Narodnem muzeju pod najdiščem »Moste«, pripisemo temu najdišču. Za sedaj je najverjetneje treba to nekropolo pripisati Slovanom in počakati na poskusna arheološka izkopavanja.

V Žirovnici, na prostoru vzhodno in južno od današnje pošte se je razprostirala naslednja staroslovanska nekropola. Tudi ta je bila odkrita slučajno pred nedavnim.

Pri adaptaciji stanovanjske hiše (Žirovnica 7) je bil junija leta 1969 slučajno najden v globini 70 cm vzhodno orientiran skeletni grob (parc. št. 47/10, k.o. Žirovnica). Grobna jama je bila obdana s prodniki. Pokopan je bil odrasel individuum, vendar grobnih pridatkov niso zasledili. Grob je bil kasneje uničen. Nekaj južneje od te lokacije je pod današnjo cesto Žirovnica–Begunje, pa je bilo pri delih sorodnega značaja v drugi polovici junija leta 1971 (Žirovnica 85) v globini 20 cm pod nekdanjim podom hiše odkritih več skeletnih grobov, ki so bili usmerjeni s pogledom proti vzhodu in so nekateri med njimi imeli pridatke (parc. št. 112/5). Kasneje so grobove uničili: pridatki so se porazgubili, vendar je bilo možno s primerjavami in po opisih identificirati prisotnost obsenčnikov iz bronu, kostni material pa je bil delno odnešen na postajo ljudske milice na Jesenicah.

Identične najdbe pa so zasledili že pred zadnjo vojno ob priliki gradnje vodovoda

Levo obsenčnik iz Most

in gradnji nekaterih sosednjih hiš (Žirovnica 86). Ta nekropola pa se je razprostirala še nadalje proti jugu, preko železniške proge in postaje, kjer so leta 1951 pri gradnji hiše (Žirovnica 72) in pri kasnejših delih na vrtu našli več skeletnih grobov. Grobove same so sicer uničili, vendar nekaj ohranjenih pridatkov (zapestnice) da misliti na starejši-antični oz. kasnoantični čas. Če upoštevamo trenutne zaključke, moramo nedvomno na tem mestu pričakovati podobno situacijo kot pri cerkvi sv. Martina v Mostah in predvidevati precej obsežno grobišče.

Podobno situacijo nahajamo tudi nad današnjo vasio Breznica. Konec šestdesetih let je bilo nad vasjo, na mestu, kjer je nekoč stala med leti 1821 in 1830 podrtja cerkev sv. Nikolaja (podružnica stare rodinske fare), ob izkopu gradbene jame za stanovanjsko hišo (Breznica 21 b) slučajno odkritih več skeletnih staroslovanskih grobov, ki pa so bili uničeni. Med materialom, ki se je ohranil, nahajamo poleg kostnega gradiva tudi pridatek v obliki morske školjke iz rodu petenid, ki je na vrhu dvakrat preluknjana in s tem prirejena za obešanje. Podobne primerke nahajamo tudi drugod (npr. Radovljica-farna cerkev) in so značilni za ketlaško kulturo. Predstavljajo krščanski simbol romarja.

Vse navedene staroslovanske nekropole na ožjem in širšem področju današnje Žirovnice in Most dandanes še čakajo na bodoča sistematična arheološka raziskovanja, ki bodo nedvomno v marsičem osvetlila in razjasnila problematiko naselitve in razvoja naših prednikov v tem predelu današnje Slovenije. Nekoliko več nam je dandanes znano o slovanski nekropoli v Smokuču. Tudi tod so se prve najdbe pojavile slučajno ob priliki gradnje vodovodnega omrežja že leta 1934. Leta 1961 pa so bila izvedena poskusna izkopavanja Gorenjskega muzeja, ki so odkrila sedem vzhodno usmerjenih skeletov otrok in odraslih (A. Valič, Arheol. vest. 13–14, 1962–63, 565 ss.). Med pridatki so bili zastopani prstan s krono in vložnim steklenim biserom ter dva para obsenčnih obročkov, ki so značilni za ketlaško kulturo in sodijo že v 11. stoletje. Na tej nekropoli, ki je situirana sredi vasi ob cesti Žirovnica–Begunje, so leta 1979 pri gradnji kanalizacije odkrili in uničili še dva skeletna slovanska grobova, od katerih je eden vseboval pridatek v obliki z valovnico okrašenega lončka. Ta grob moramo nedvomno uvrstiti v že omenjeno skupino slovanskih grobov s keramično.

Prenehanje vseh navedenih slovanskih nekropol na našem ožjem področju verjetno najlaže povežemo z nastankom prafare na Rodinah, ki se v listinskem gradivu prvič omenja leta 1163. Le-ta je prevzela s svojo versko organizacijo v svojo domeno tudi pokop mrličev, ki se je poslej vršil na za to določenem in blagoslovljenem pokopališču.

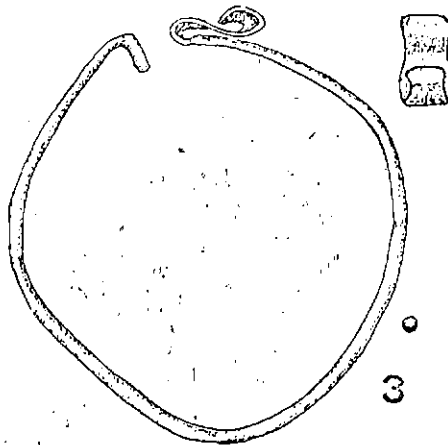
Tipološko bi naše nekropole lahko uvrstili v dva od teh znanih variant: pokop-

v podložništvo. Uvajanje fevdalnega reda je bilo zvezano z bistvenimi spremembami v vaški organizaciji in poljedelstvu. Poprejšnja združena vas z neustaljenim njivskim področjem je bila preurejena in spreminjena v stalne hube, ki so bile podrejene graščini. Vendar je ta proces trajal več stoletij in bil v celoti končan šele koncem 11. stoletja. Hitreje je ta proces napredoval na področju Podonavja, v Karantaniji in osrednjem delu Panonije, kakor v Posavju in v Slovenskem Primorju, ki ju je zajel šele od konca 10. stoletja dalje. S to pritegnitvijo slovenskega ozemlja v oblike tedanega evropskega gospodarstva in s širjenjem ter uveljavitvijo krščanstva, so se tod avljale tudi druge oblike duhovnega in teralnega življenja v frankovski državi. Neposredni nosilec teh oblik je bilo matvo, ki je po zaključku tega procesa lo na vrhu fevdalne družbene lestvice li v slovenskih deželah. V pretežni večini bilo le-to, vsaj v svojem najvišjem in vplivnejšem delu, nemškega izvora in je neje postalo ena izmed najpomembnejših preprek samostojnega slovenskega narodnostnega in kulturnega razvoja. Vendar v 9. stoletju prevladovala znotraj slovenskega razvoja še vedno predvsem doče težnje in prvine, opre na domači porajajočega se višjega sloja fevdalnega nstava.

V zvezi s slabitvijo in notranjim razkrofrankovske države sredi 9. stoletja terornostjo Rastislavovih Velikomoravje poskušal knez Kocelj v drugi polov9. stoletja v Spodnji Panoniji zgraditi fevdalnih temeljih samostojno slovenol državo. Vlada je v letih od 861 do 874 in bil zadnjih pet let samostojen knez. Na njegovo pobudo se je v zvezi s težnjami poamostojnosti začela politika, kulturna inraka akcija bizantinskega poslanstva podstvom solunskih bratov Konstantinala (826–869) in Metoda (812–885), kiila za spodnjepanonsko državo bistveapomena. Tu se je porodila zahteva poabni slovanski samostojni nadškofiji, javilo se je zahodno bogoslužje v slo-skem jeziku, nastal je prvi slovanski nik (Zakon sudni ljudem), slovanska vena književnost pa je sprejela tudiatere starejša karantanske molitveneazce. V političnem smislu pa je za to obbe pomembna predvsem povezavacljeve kneževine z veliko moravsko satojnojno državo na severu pod vodstvomislava in Svetopolka. Vendar pa jeus samostojne spodnjepanonske držaotem, ko se je Svetopolk leta 874 odpou zvezi z njo, hitro propadel pod pritinvzhodnofrankovske posvetne in cerie oblasti. Vseeno pa je tudi kratkono povezovalje z Velikomoravci venle odnevalo tudi v tedanjem vsakdam življenju v Spodnji Panoniji in njeniherialnih arheoloških ostankih.

Poleg splošnega frankovskega okvira pa zrcali posebej domači slovenski razvoj inest o povezanosti domačega prebivalv tem, da se je v drugi polovici 9. stovnoviči združilo skoraj vse slovensko je v t. i. »karantanskega kraljestva« v zvezi s se zmeraj živim izročilom kneževine Karantanije ter v uveljavlju imena »Karantanci« kot etničnega imena za Slovence. Toda konec 9. stoletja je madžarski vdor v srednje Podonavje pretrgal ta razvoj. Okoli leta 900 so si Madžari podvrgli slovenske pokrajine v Panoniji in zgornjem Posavju, pretrgali ob Donavi zvezo med zahodnimi in južnimi Slovani ter tako omejili Karantanijo na notranjost Vzhodnih Alp.

Ko so Nemci po zmagi nad Madžari pri Augsburgu (leta 955) v sedemdesetih letih 10. stoletja ponovno osvojili večino slovenskega ozemlja – Madžari so si trajno pri-

Obsenčnik iz Smukuča

držali le del zahodne Panonije, kjer je slovenski živelj zamrl že do konca 11. stoletja – ter ga pridružili svoji srednjeveški državi, se je zdelo, da se bo obnovila tudi nekdanja karantanska enota, čeprav le v obliki fevdalne povezanosti in nič več povezana s staro karantansko ljudsko tradicijo. Vnovič osvojeni slovenski predeli so bili namreč organizirani v obliki vrste fevdalnih mejnih grofij, ti »krajine«. Do začetka 11. stoletja so bile te krajine še združene v fevdalnim okviru vojvodine Karantanije, nato pa so se postopno ločile od nje in se razvijale kot posebne dežele, medtem ko se je vojvodina Karantanija postopno zmanjšala na kasnejšo Koroško. S tem se je začelo slovensko ozemlje deliti na ti »historične« dežele, spomin na karantansko skupnost se je sicer ohranjal še nekaj stoletij, vendar je nezadržno odmiral. Prav ko so nastajali v 11. stoletju začetki zgodovinskih dežel, je tek el v njih h kraju tudi proces oblikovanja fevdalne družbe, pa tudi cerkvena organizacija je dobila okoli leta 1100 tiste oblike (pražupnije, itd.), ki so ostale v veljavi dolga stoletja. Razen po posebnosti jezika slovenskega prebivalstva, se vsakdanje življenje v teh pokrajinah skoraj ni več razlikovalo od življenja v sosednjih srednjeveških deželah.

Pravkar podani zgodovinski skici slovenskega zgodnjersrednjeveškega razvoja, ki temelji na historičnih virih, moramo kot primarni vir in dopolnilo dodati še arheološke najdbe, ki so predvsem za področje današnje Slovenije in s tem tudi Gorenjske in sedaj edini vir za proučevanje naselitve in razvoja do 11. stoletja, ko se tudi tod pojavijo pisani viri.

Arheološke najdbe z našega ožjega in širšega prostora, ki pripadajo našim prednikom so razmeroma številne, a zelo enostranske, ker so nam znana predvsem grobišča. Takoj pa je treba poudariti, da gre v večini primerov za pred nedavnim odkrita dejstva in rezultate, ki so bili do sedaj neznani in ne registrirani v znanstvenem smislu. V vseh primerih gre za slučajno odkrite najdbe.

Na prostoru tik zahodno od cerkvenega obzidja cerkve sv. Martina v Mostah, so leta 1913 pri kopanju jame za apnenico naleleti v globini okoli 40 cm na 14 do 16 skeltnih grobov s pridatki. Skeleti so ležali v strnjeni vrsti in bili usmerjeni v smeri zahod-vzhod s pogledom proti vzhodu. Skeleti so bili po pričevanju očitno precej dobro ohranjeni in so imeli naslednje pridatke: nože, keramične lončke, prstane, uhane in obročke, ploščate okrogle fibule oz. broše in menda tudi zapestnice. Ker je ta najdba sodila v sklop del pri izgradnji HC Završnica, ki jo je gradilo dunajsko gradbeno podjetje Redlich & Berger, je vodja gradnje inž. Schosberger poskrbel, da so kosti

prepeljali na pokopališče na Breznico in jih pokopali, nekaj najdb oz. grobnih pridatkov pa so v kartonski škatli poslali na srez v Radovljico, od koder so kasneje po raznih ovinkih prispeli v Narodni muzej v Ljubljani. Pri tem moramo upoštevati, kar so potrdile tudi nekatere priče, ki so bile pri najdbi sami prisotne, da si je marsikdo izbral kak predmet za spomin. Prav tako v tem primeru ne moremo govoriti o kaki dokumentaciji in posameznih grobnih celotah, kajti celotna rekonstrukcija te najdbe temelji zgolj na osnovi pričevanj in ohranjenega grobnega inventarja, ki se nahaja v Narodnem muzeju. Tu pa nahajamo pet obsenčnih obrobov s koničnimi zaključki, tri vlitte lunciaste uhane z emajliranim okrasom, en kovani lunciasti uhan z vrezanim geometričnim okrasom in okroglo brošo s stiliziranim motivom panterja in križa (K. Dinklage, Germanen – Erbe 5–6, 1941, 69 s., Abb. 25, 29, 31, 37; A. Valič, Jeklo in ljudje I, 1964, 477 s., sl. 135). Vsi ti nakitni predmeti in deli noše so izdelani iz bron in vključeni pod najdiščnim imenom Žirovnica, kar pa ni točno, kajti cerkev sv. Martina in samo najdišče v njenem okviru z ledinskim imenom »Pristava« se nahaja že na področju vasi Moste (parc. št. 7/9, k.o. Žirovnica). Okoliščine, ki so privlele do te netočnosti moramo pripisati predvsem dejstvu, da še dandanes velja podružna cerkev sv. Martina za »žirovniško« cerkev in ta se je nahajala v času najdbe in omenjenih gradbenih del tako rekoč na skoraj nezaznanim polju (ledinsko ime »V tlakah«) med Žirovnico in Mostami, bližje prvemu, kot matičnemu zaselku in nenazadnje dejstvu, da so bili izvajalci gradnje HC, ki so nedvomno posredovali nepopolne osnovne najdiščne podatke, tuji nemškega porekla.

Razmere po prvi svetovni vojni pa so se v tem smislu vsekakor spremenile. Dela na tem področju, kjer so stale tudi stare upravne stavbe HC Završnica, so se nadaljevala v letih 1919–1920 na severni strani cerkve, tik za cerkvenim obzidjem. Tudi na tem mestu (parc. št. 7/1, k.o. Žirovnica) so pri kopanju temeljev za prvotno leseno stavbo, v kateri so bile nameščene potrebne delavnice, naleteli na nekaj skeletnih grobov. O tej najdbi nimamo natančnejših podatkov, vendar moremo s precejšnjo verjetnostjo predpostaviti, da od tod izvira kovani bronasti lunciasti uhan z geometričnim okrasom, ki se nahaja tudi v Narodnem muzeju v Ljubljani pod najdiščem Moste. Pod istim najdiščnim podatkom se nahaja tudi bronast obsenčni obroček (ANSI, 1975, 168 s.). Vsekakor je pri tej najdbi še precej nejasnosti, ki gre tudi na rovaš pomanjkljivih podatkov v Narodnem muzeju in ni izključeno, da bi jo lahko pripisali kakemu drugemu najdišču na področju Most, za kar, kot bomo videli, obstojijo realne možnosti.

Nadaljnje najdbe z ožjega območja sv. Martina pa so nam znane iz časa po drugi svetovni vojni. Leta 1957 so pri širjenju gospodarskega poslopja tik za južnim obzidjem cerkve (parc. št. 7/4, k.o. Žirovnica) v zemlji našli človeško lobanjo, vendar morebitnih pridatkov niso zasledili. Sorodne najdbe so bile odkrite tudi na prostoru znotraj cerkvenega obzidja tekam zadnjih petnajst let ob priliki raznih del (npr. pri sajenju dreves, polaganju električnega kabla, itd.), vendar brez natančnejših podatkov. Tudi predmeti se niso ohranili oz. jih za sedaj še ni bilo mogoče zaslediti.

V sklopu je omenjenih poskusnih kontrolnih izkopavanj, ki so bila izvedena leta 1980 in so imela namen preveriti zgoraj omenjene starejše najdbe pri sv. Martinu, se je pokazala potreba po zaščitenem izkopavanju v lopi cerkve zaradi obnovitvenih del, ki so sočasno potekala v njej. Izkop je zajel celotni predel nekdanje lope. Pri tem so bili v globini okoli 30 cm odkriti skeletni grobovi s pridatki, ki so ležali v značilni za-

vdovo, ki živi s hčerko na Slamnkih. Francka nam je tudi povedala, kje približno naj hodiva, da bova prišla do Slamnkih. Tu so bile namreč le štiri domačije.

Pozno popoldne sva z Viktorjem le prišla do Slamnkih. Poznalo se nama je, da takih napornih poti še nisva vajena, čeprav sem bil takrat star šele 25 let. Viktor pa je bil še mlajši.

Štirje gospodarji so bili na Slamnkih. Poleg »Matičkove« domačije, na kateri je živela Ana Klavara s številno družino, je v bližini živel Matevž Volf, ki je že pred vojno večkrat zahajal na Jesenice in se zelo dobro poznal z ljudmi, ki so zahajali v Delavski dom na Savi. Tudi Tone Čufar je bil njegov znanec in večkrat je celo prišel k njemu na Slamnike.

Napotila sva se k hiši vdove. Nič kaj preveč zaupljivo naju ni gledala. Spraševala naju je od kod sva in zakaj sva prišla ravno na Slamnike. Nič nama ni obljubila. Rekla nama je le, da počakava, če bo slučajno kdo prišel mimo, mu bo povedala, da sva midva tu. Čakala sva precej časa in bila nestrpna, ker nisva vedela ali sva naletela na prave ljudi.

Večer se je že bližal, midva pa sva bila tudi že žejna in lačna. Najina zaloga hrane je že skopnela.

Končno se je pred nama pojavil starejši možakar. Na klobuku je imel rdečo zvezdo. To je bilo prvo srečanje s partizanom. Jaz sem ga seveda le navidezno poznal. Bil je Polde Stražišar z Jesenic, znani predvojni revolucionar. Doma je pustil ženo in hčerko. V njem sem videl dovolj odločnega in preudarnega tovariša. Že od imenovanja Cankarjeve čete je bil njen komandir.

Zanimal se je za vzrok najine odločitve, da postaneva partizana. Videti je bilo, da nama verjame in povabil naju je, da greva z njim. To je bil torej najin zadnji kosček poti do partizanov, to pot že v spremstvu partizana. V partizanskem taborišču, le nekaj sto metrov stran od hiš, sem se srečal z nekaterimi znanci z Jesenic in Javornika. Mnoge sem poznal le navidezno, z nekaterimi pa sem se srečeval tudi na Javorniku. Tu so bili: Darinka Močnik, Franc Drobnič, Franc Potočnik, Valentin Vister in drugi. Vse te sem dobro poznal in sem bil še posebno vesel snidenja z njimi. Bili so tu še Stane Bokal, Franjo Beniger, Ivan Vovk, Franc Guzelj in še nekateri.

Spraševali so me o vsem kar sem jim lahko odgovoril, pa tudi o stvareh za katere nisem mogel kaj vedeti. Šele kasneje sem dojel in razumel, da je bila za partizana, ki ni bil več povezan z vsakdanjim življenjem v dolini, vsaka vest zanimiva, največkrat pa tudi koristna. Malo so bili nekateri začuden, da sem kot član Sokola našel pot do njih. Pojasnil sem jim, da tudi nisem vedel za drugo pot. Sicer so se nekateri zatekli tudi v Ljubljano, celo nekateri borci Cankarjeve čete, vendar pa jaz nisem videl v tem nikakršne rešitve. Italijani so bili za mene prav tako okupatorji.

Zvečer smo polegli po tleh, se pognili z odevami in to je bila moja prva noč v partizanih. Težko bi danes po 40 letih navedel datum mojega prihoda na Slamnike. Sigurno pa je bilo to po vrnitvi Cankarjeve čete iz Jelovice, kjer je v stavu Cankarjevega bataljona doživela že nov napad. Nemci so bataljon napadli na Lipniški planini in boj se je vnel na Kotliču, sedaj Partizanskem vrhu. Povedali so, da so padli trije borci in sicer naš domačin Pavle Korén in gorjanska borca Andrej Komar in Alojz Zvan. Skleparam, da sem prišel na Slamnike 10. ali 11. avgusta.

Prebudili smo se v lepem in sončnem jutru. Znova so sledila vprašanja in sem komaj sproti odgovarjal. Tudi, kako sem prespal prvo noč v partizanih.

Sredi dopoldneva pa sem doživel enega najpomembnejših dogodkov mojega partizanstva. Skupaj s še nekaterimi nas je zbral Polde, komandir čete. Objavil nam je, da bomo položili partizansko prisego in, da bomo s tem postali pravi vojaki – partizani. Pred razobešeno rdečo zastavo s srpom in kladivom je pričel Polde izgovarjati svečano prisego.

Pozdravil nas je vse s partizanskim pozdravom – z dvignjeno pestjo ob čelu z besedo »v boju« –, mi pa smo mu odgovorili: »za svobodo!« Počasi in svečano ter z vso resnostjo smo ponavljali za njim: »Jaz partizan osvobodilne ljudske armade slovenskega naroda, ki se ob boku slavne delavske – kmečke armade Sovjetske zveze ter vseh ostalih za svobodo boričih narodov borim za osvoboditev in združitve slovenskega naroda, za bratstvo in mir med narodi in med ljudmi, za srenejšo bodočnost delovnega ljudstva pr i s e g a m pred svojim narodom in svojimi sobojevniki!

da bom oddal vse svoje sile in vse svoje sposobnosti osvobodilni stvari slovenskega naroda, delovnega ljudstva ter vsega naprednega in svobodoljubnega človeštva v sveti vojni proti fašističnim tlačiteljem in barbarom;

da ne bom zapustil partizanskih vrst, v katere sem prostovoljno in zavestno vstopil in ne odložil orožja do popolne zmage nad fašističnimi okupatorji, do popolnega uresničenja velikega osvobodilnega cilja slovenskega naroda.

Prisegam, da bom v boju za te velike osvobodilne cilje s svojo krvjo branil čast in nedotakljivost partizanske zastave, in da bom, če bo potrebno, žrtvoval tudi svoje življenje.

Po končani prisegi je še enkrat dvignil pest k pozdravu in nas pozdravil.

Prisega se mi je zdela posebno svečana in povsem drugačna od one, ki sem jo položil v stari jugoslovanski vojski. Prvič sem se tudi pričel zavedati, da gre tu za boj, ki ne bo lahak. Bo pa pravičnejši, ki bo obenem tudi boj za boljše pravice nas vseh.

POSTAL SEM PARTIZAN JESENIŠKE ČETE – CANKARJEVEGA BATALJONA

Časa za počitek ni bilo. Že zvečer sem šel na prvo zvezo. Četa, ki se je vrnila z Jelovice je bila skoraj brez hrane. Potočnik je zbral prostovoljce. Odločila sva se z Begušem. S Potočnikom smo se ustavili v nekaterih hišah na Poljšici in kot je izgledalo je gospodarje že dobro poznal, saj ni bilo velikih težav in prepričevanj, da smo hrane potrebni. S polnimi nahrbtniki smo se vrnili.

Tako je mineval prvi teden. Prišel sem spoznavati partizansko življenje. Ker so bile noči še tople ni bilo s pripravo ležišč za nočni počitek posebnih težav. Sveže naložene smrekove vejice so bile prijetno in mehko ležišče. Pokrili smo se z odevami in tako so minevali prvi dnevi. Znašel sem se med ljudmi, ki jim življenje v stari Jugoslaviji ni bilo poslano z rožicami. Mnogi od njih so šli skozi jugoslovanske policijske zapore in okušali »prijaznost in simpatije« jugoslovanskih oblasti do komunistov in tistih, ki so bili na čelu delavskega gibanja. Nekateri od njih so bili delavci in prisilnih orožnih vaj v Ivanjici. Vse več sem slišal o njihovih težavah in boju in občudoval njihovo vztrajnost in uvidel sem, da se bom ob njih tudi jaz učil in kalil. Se posebej me je čudilo veliko zaupanje v partijo. Zaupali so tudi v zmago in nihče ni dvomil o tem, da bo fašizem premagan, čeprav so bila poročila z ruske fronte zelo slaba.

Vse to življenje, razgovori o političnih vprašanjih, o bodočem komunističnem redu, o diktaturi proletariata, o vlogi starih jugoslovanskih režimov, o kralju in

kraljevičevih in njihovem življenju in bogastvu ter delnicah je bilo za mene popolnoma novo. Sicer sem nekaj vedel o teh zadevah, vendar sem to vse gledal s precej drugačnega zornega kota. Dobro pa sem sedaj razumel vlogo, ki jo je odigral Ljotičevski zbor.

Posebno navdušen za te Ljotičevske in fašistične ideje je bil Franc Kralj, ki je bil nekaj časa celo predsednik Narodno strokovne zveze na Javorniku. Ta se je seveda tudi takoj udinjal Nemcem in se med prvimi vključil v boj proti narodnoosvobodilni borbi.

Komandir Polde je predvidel, da bi se četa za nekaj časa razdelila na manjše skupine – četverke, ki bi bile bolj gibljive in tudi manj izpostavljene sovražnim napadom. Lažje bi bilo za hrano, pa tudi lažje bi obvladali posamezna območja Jesenic in okolice. Tako je Stanetu Kersniku z Blejske Dobreve dodelil še mene, Andreja Prešerna, znanega fotografa, amaterja in dobrega revolucionarja in zvestega Svobodaša ter Janeza Zvana, oba iz Gorij. Brat Lojze mu je padel 8. avgusta na Lipniški planini v prvi borbi Cankarjevega bataljona.

Dodelil nam je območje Borovelj, Blejske Dobreve, Zasipa in Poljan. Naredili smo si majhno taborišče v mladem smrečju na Homu. Sveta Katarina nam je delala družbo. Stane je predlagal, da si v cerkvi izposodimo blazinice, ki so jih uporabljali »ministranti« pri oltarju. Bili so zametasti in mehki. Seveda smo bili vsi za to. To je bil najbrže naš prvi »greh« v partizanih, saj o ljubezni in podobnem sedaj ni bilo več govora. Na to smo morali pozabiti. Ta skrb je ostala le tistim, ki so pustili doma žene in otroke. Za njih je bila ta skrb drugačna in težja. Prepustiti so morali svoje domače na milost in nemilost sovremu okupatorju, ki se je začel znašati prav nad njimi.

Ležali smo oblečeni in če smo slutili kaj nevarnega tudi obuti. Težje je bilo s pranjem perila. Včasih se nam je posrečilo, da smo ga včasih domov, toda največkrat je bilo to težko.

Tu smo imeli tudi dobre in zveste prijatelje v Zasipu in na Blejski Dobravi. V Zasipu sem našel dobrega znanca s tovarne Tončka Terseglava, ki je bil seveda takoj pripravljen pomagati. Takrat nisem vedel, da je tudi nekaj sodeloval pri miniranju cevovoda 5. avgusta v Zasipu. V Grabču sem našel znanca Jakoba Jakopiča. Tudi on je delal v istem obratu kot jaz. Bil je pripravljen takoj pomagati. Potem so pa to še znanci z Blejske Dobreve: Ingličević in Praprotnikov. Toda dobiti sem moral stik tudi z domačimi. Odločil sem se, da počakam nekoga, ki bo šel iz tovarne in bi ga lahko poslal do domačih. Odločil sem se, da bom čakal konec dopoldanske dnine za skalo na Soteski pri Potokih. Te skale danes ni več. Imel sem srečo, računal sem na svojega dobrega prijatelja in znanca Ivana Muleja s Potok, ki je delal v tanki pločevini.

Res se je pripeljal s kolesom. Zažvižgal sem mu in presenečen, kdo ga tu kliče, je ustavil. Pripravljen je bil odditi do mojih staršev in jim povedati kdaj in kje jih bom čakal. Določil sem kraj v bližini železniškega mostu pred Blejsko Dobravo.

Z Ivanom sva se poznala že od preje in dolgo sva se pogovarjala o tem kar se je zgodilo in kako je sedaj v tovarni. Omenjal mi je Mirkota Rjavca, mojega sosedo, sicer pa doma tam neke v bližini Toškega čela pri Ljubljani in, da ga vabi da bi odšla oba do njega. Tam je bila tudi nova italijanska nemška meja. Dalo bi se tudi dobiti mine, da bi lahko minirali mostove in železnice. Toda čas je bil kratek in moral sem se posloviti.

Ko sem prišel drugič na Blejsko Dobravo me je na dogovorjenem mestu pri Tratarju že čakala mati. Seveda je bilo snidenje prisrčno in zadovoljna je bila, da me je videla. Skrbelo jo je že, če sem srečno prišel do partizanov in zadovoljna je bila, ko sem ji povedal, da sem med poštenimi in zavednimi ljudmi.

Ze po nekaj dneh smo se odpravili Stane, Janez in jaz proti Blejski Dobravi. Andrej je ostal doma. Mož je bil že v zrelih letih pa smo sklenili, da bomo akcijo, ki smo jo to noč načrtovali lahko izvedli sami. S seboj smo imeli nekaj eksploziva in v načrtu smo imeli, da miniramo električni daljnovodni stolp na Lipcah nad obrežjem Save. Toda stolpa sta bila dva in odločili smo se, da miniramo le enega, vendar tako, da bo padel na drugega. S tem bi se potrgale tudi žice na drugemu. Tako smo na dveh nosilcih privezali eksploziv nižje, pripricani, da se bo stolp nagnil in podrl drugega. K vsaki kocki eksploziva, rekli smo ji »Lazarjeva žajfa« smo privezali še debele kamne; s tem smo hoteli doseči večji odboj. Seveda smo morali paziti, da so bile vse vžigalne vrvice enako dolge.

Ko je bilo vse pripravljeno smo stopili vsi trije na sredo stolpa. Suknjiče smo razgrnili okoli nase, da se ne bi videlo prižiganje vrvice. Sicer smo morali prižgati vrvice z prižganimi cigaretami, vendar pa smo morali prižgati vse vrvice naenkrat. Posrečilo se nam je in stekli smo daleč stran od stolpov.

Čakali smo kdaj bo zagrmelo, saj smo bili prepričani, da je vse v redu. V tem delu smo bili še vsi novinci. Jaz sem tak eksploziv imel prvič v rokah. Bili smo sigurni, da nam bo ta prva sabotažna akcija uspela. V tovarni bo naenkrat zmanjkalo električnega toka in napravljena bo velika materialna škoda. Še bolj kot to, pa bo ta akcija vplivala na razpoloženje naših ljudi, ko bodo sredi noči zaslišali močan pok in ko bo dolino preblisnila močna svetloba.

Se smo čakali in bili nestrpni zakaj še ni počilo. Spraševali smo se kaj bi bil vzrok, da toliko časa ni eksplozije. Odločili smo se, da še nekaj časa počakamo saj se ni bilo varno približevati kraju predvidene eksplozije, saj je eksploziv lahko tudi zatajil.

Po daljšem času čakanja smo se le odločili, da se vrnemo do stolpa in pogledamo kaj se je zgodilo, da ni eksploziv deloval. Zelo previdno smo se približali stolpu. Takoj smo ugotovili, kaj je bil vzrok našemu neuspehu. Vžigalne vrvice so bile stare in že nekoliko prepelele. Na več krajih je bil tako eksploziv prekinjen.

Seveda smo morali vse dobro pospraviti za seboj, da ne bi kdo od nepoklicanih opazil to naše delo. Razočarani smo se vrnili nazaj na Hom. Toda opazili smo, da nas je videlo na Homu že precej raznih ljudi. Nekateri so se nam celo izmaknili, tako da nismo mogli ugotoviti kdo so.

Odločili smo se, da se umaknemo na drugo, bolj skrito in varno mesto. Stane nas je popeljal v sotesko Vintgarja. Še vedno smo iskali nov dom v Homu, toda sedaj v strmem pobočju Vintgarske soteske. Stane je našel lep skalnat previs poln listja. Tu nas res ni mogel najti nihče saj je bilo povrh še nevarno; če bi komu spodrsnilo bi zletel naravnost v mrzlo in globoko Radovno. Nedaleč od nas je bil speljan železniški most. Jaz sem tu našel še primeren prostor v nekem štoru, da sem shranil spiske članov nekaterih organizacij, ki sem jih zaradi varnosti odnesel s sokolskega doma, ko smo shranjevali arhiv. Vse to je za vedno ostalo na Homu. Nikdar več nisem iskal tega arhiva, saj se je skrivališče zaraslo in štoru niti ne bi več našel. V tem času smo tudi zvedeli, da nam je zelo nevaren lovec Koritnik z Javornika. Dobili

smo nalogo, da moramo z njim obračunati. Stane je dobil na zvezo ponovno Joža Finžgarja, pred vojno znanega revolucionarja, zaposlenega na občini Koroški Beli. Kot občinski sluga je lahko nemoteno opravljaj razna pota in naloge, ki mu jih je nalagala partija. Povedal mu je kako je bilo z akcijo. Jože je že po nekaj dneh prinesel novo in boljše vžigalno vrvico. Opozoril nas je tudi na drugačen čas izgovorjanja.

Tako smo bili zopet pripravljeni za akcijo na Lipce. Tokrat nas je pot vodila čez Strmo stran. Prečkati smo morali Radovno, da smo prišli na levo stran Radovne in na pot, ki pelje po Strmi strani. Tudi mimo Blejske Dobrave smo prišli srečno in zopet smo bili na določenem mestu na Lipcah. Neopazno smo se približali stolpoma.

Ponovno smo privezali eksploziv na vse štiri nosilce stolpa, seveda na dveh straneh nižje, da bi se nagnil na drugega. Za boljši odboj nismo pozabili privezati k eksplozivu debelih kamnov. Sedaj se je šlo zares. Zopet smo stopili v krog sredi stolpa. Ogrnili smo se s suknjiči, da se ne bi videlo prižiganje. Prižgali smo vsak svojo cigareto, čeprav nismo bili kadilci. S prižgano cigareto je bilo prižiganje vrvice sigurnejše. Tudi veter ni mogel nagajati.

Na znak smo prižgali vse štiri vrvice in ko je zasikalo iz njih smo vzeli pot pod noge. Tekli smo stran od stolpa, kar nam je dala sapa. Nismo bili niti dobrih sto metrov od stolpa, ko se je zablistalo, zagrmelo in mimo nas je pribrečal dolg kos železnega nosilca. Polegli smo in še nekaj časa počakali. Ko se je vse pomirilo smo se zadovoljno odpravili proti Strmi strani in v svoje taborišče. Naslednji dan sem bil domenjen z mamo, da se dobiva pod Blejsko Dobravo na dogovorjenem mestu. Prišla je nekaj hrane, kar si je lahko pritrkala, saj je bilo vse na karte. Zadovoljna je pripovedovala kaj se je ponoči zgodilo, kako se je sredi noči zablistalo in zagrmelo. Vesela in zadovoljna je bila, da me je videla. Seveda je bilo to podnevi, zato sem moral biti čimbolj previden in čimmanj vpadljivo oblečen. Bil sem kar v kratkih hlačah. K sreči je bil to letni čas, da sem lahko obul tudi sandale.

V tem času sem obiskal tudi Ingličeve in Praprotnikove na Blejski Dobravi. Tudi tu so pripravili nekaj hrane. Niso kazali strahu, le jaz sem bil nekoliko nestrpen, ko sem na poti srečal nemško patroljo. S kratkim in prijaznim »Guten tag« (dober dan) jim nisem bil sumljiv in srečno sem jo izvozil.

V tem času nas je skupina z Mežaklje prehitela v akciji na izdajalca Koritnika. Ti so ga zalotili, ko je ravno opravljal svoje vohunsko delo. Dobil je zaslužen plačilo.

Tako je življenje teklo naprej in čutili smo se dovolj varne v strmem pobočju Vintgarja. Le ne vem kaj bi se zgodilo, če bi nas Nemci zasledili in napadli z zgornje strani. Najbrže bi se dobro okopali v mrzli in globoki Radovni. Tu je globoka tudi do deset metrov. Stane je dobil tudi nalogo moje prevzgoje. Razumel je mojo zavzetost za nacionalne ideje. Najprej mi je seveda obrazložil kako izkoriščevalski je režim, ki je vladal v stari Jugoslaviji. Tudi o kraljevski dinastiji Karadjordjevičev ni vedel nič dobrega. Povedal mi je, da so poleg dobre apanaže, ki so jo dobivali, prejeli tudi velik delež od delnice, ki jim je pritekal iz sladkornih tovarn. Tudi o strankarskih bojih sem po Stanetovih razgovorih dobil še precej jasnejšo predstavo. Priporočil mi je, da naj kot nekdanji član Sokola in narodnjak skušam vplivati na moje znanee in somišljenike, da bi pričeli tudi oni podpirati narodnoosvobodilno gibanje in, da bi se posamezniki tudi vključili v partijske vrste.

Kmalu sem tak stik vzpostavil z dobrim znancom Francetom Iskro, ki je bil

pripravljen sodelovati. Vprašal me je le, če sem jaz postal že komunist. Nekoliko ga je motilo to moje preveč zagnano razlaganje naprednih socialističnih idej in moje simpatije do komunistične partije. Pojasnil sem mu, da je nujno prav v teh idejah iskati vso zavzetost teh ljudi s katerimi sem se v teh prvih tednih srečal, do težkega narodnoosvobodilnega boja. Jaz sem namreč dokaj hitro dojel pravi smisel borbe proti okupatorju.

V vsakdanjih stikih z našimi znanzi in sodelavci pa smo prejeli tudi radijska poročila, ki pa so v tem času govorila le o nemškem prodiranju in občasno tudi o uničenih nemških tankih. Nikakor nismo mogli razumeti, da bi zmagali Nemci. Trdno smo bili prepričani, da bodo zmagali Rusi, ki jih vodi veliki Stalin.

Toda 16. septembra je bilo tega našega samotarjenja konec. Jože Finžgar, ki se je zadrževal v gorjanski skupini, nas je prišel iskat in odpeljal nas je na Pokljuko. Tu sem se srečal z našim znanim predvojnim revolucionarjem in nekdanjim županom Koroške Bele Venceljem Perkom. Tu smo se založili s hrano, nato pa smo se vsi skupaj pomaknili na Mežaklje. Že nekaj dni po tem sem pri Lukmanovi lovski koči, kjer smo se ustavili, poslušal predavanje o nacionalnem vprašanju. Predaval je Vencelj Perko kot dober teoretik in marksist. Osnova mu je bila Kardeljeva knjiga o slovenskem nacionalnem vprašanju. Imel sem občutek, da je bilo to predavanje izbrano namenoma prav zaradi mene. Z zanimanjem sem ga poslušal. Ni mi bilo žal, da sem prišel med te ljudi. Že v tem kratkem času sem zvedel za mnoge stvari, ki so mi bile do tega časa popolnoma neznane. Tudi vsakodnevna politična razglabljanja so bogatila mojo politično zavest.

Tu sem se spoznal še z eno odliko. S kolektivom. Življenje v kolektivu je zahtevalo od nas, da smo se morali odrediti svojim zasebnim zalogam hrane. Vse se je delilo na enake dele. Tudi pribliške, ki so jih posamezniki prinašali s svojih zvez. Se vedno so bili glavni vir prehrane naši sorodniki in nekateri dobri znanzi. Čeprav so vsi prejeli hrano le na karte, so si mnogi odtrgovali od ust, da so lahko zbrali tudi najmanjše količine moke, masti, sladkorja, margarine, kruha in drugega za partizane.

Zavedajoč se težav in nevarnosti ob nemških grožnjah pri zbiranju hrane, smo bili velikokrat presenečeni nad veliko zavestjo naših ljudi v dolini.

Nemci so namreč že od vsega začetka grozili z aretacijami, zaporji, koncentracijskimi taborišči in celo s streljanjem vsakogar, za katerega bi ugotovili, da pomaga partizanom. Toliko bolj so pazili na družine tistih, katerih sorodniki so bili v partizanih. S tem so hoteli preprečiti našo prskrbo.

Tako smo bili vsi, ki smo bili zbrani v partizanih pod močnim vtisom tako imenovanega kolektiva in enakosti. Bilo je res tudi nekaj kršiteljev toda ostra in resna opozorila in celo kazni so ustvarila in utrdila našo kolektivno življenje.

Zvečer 19. septembra je manjša skupina borcev odšla na zvezo v Podmežaklje. Lukmanova lovska koča (rekli smo ji bajta) je bila skoraj tik nad naseljem blizu roba Mežaklje. V koči, katero smo si uredili za začasno bivališče, smo našli prijeten dom. To noč sta bila na straži Stanko Sekardi in Viktor Beguš. Noč je bila kar mirna in bližajoča jesen nam še ni delala težav. Tudi vsak svojo odejo smo imeli in ker smo spali skupaj ter oblečeni, nas ni mrazilo. To so bile prve noči in dnevi mojega partizanstva na Mežaklji. Nisem slutil, da jo bom moral še tolikokrat prepešati. Podnevi smo z roba Mežaklje lahko opazovali pod seboj Jesenice, seveda samo tisti, ki je bil na straži ali v patrolji.

NEKAJ PRISPEVKOV IN MISLI O NAJSTAREJŠI PRETEKLOSTI MOST IN ŽIROVNICE

Slovani so se naselili v Vzhodnih Alpah, ob zgornji Savi in v Posočju ob koncu t. i. obdobja preseljevanja ljudstev, ki je trajalo v tem predelu od konca 4. do konca 6. stoletja in nezadržno uničevalo poprejšnje značilne oblike provincialnega življenja rimskega imperija v Noriku in Panoniji. Selitev Slovanov iz pradomovine za Karpati je pripeljala prednike Slovencev v dveh valovih (manjšem s severa in močnejšem s severovzhoda) v srednje Podonavje in od tod v zadnjih dveh desetletjih (predvsem v drugi polovici osemdesetih in začetku devetdesetih let) 6. stoletja ob Savi, Dravi in Muri v Vzhodne Alpe in Jadransko Primorje. Pod pritiskom in s podporo Avarov, s katerimi so bili alpski Slovani skupaj z ostalimi slovanskimi plemeni združeni v avarsko-slovanski plemenski zvezi, so zasedli ozemlje do vzhodnega roba Furlanske ravnine, izvirov Drave in Mure ter porečja Traune in Aniče na zahodu, do Donave na severu, do reke Kolpe in Jadrana jugu in do Blatnega jezera na vzhodu. To celotno področje je skupaj obsegalo okoli 70.000 kvadratnih kilometrov.

V tem časovnem razponu so predniki Slovencev v svoji novi domovini v zgodovinskih virih izpričani leta 579 oz. 587/88 v celjski in ljubljanski kotlini, Rožu in Ziljski dolini, pred letom 591 ob gornjem toku Drave in okoli leta 600 v Posočju in Vipavski dolini. V zvezi s temi viri je treba poudariti, da gre predvsem za ohranjene ostanke sinodalnih zapisnikov oglejskega patriarhata, s pomočjo katerih je mogoče ob koncu 6. stoletja spremljati razpadanje antične cerkvene organizacije v teh krajih in posredno, po času propada posameznih škofij, sklepati tudi o napredovanju Slovanov, ki je bilo vzrok tega propadanja. Podobnega pomena so tudi sporočila nekoliko kasnejših virov o prvih bojih Slovanov proti Langobardom in Bavarcem na zahodni meji zgodnjersrednjeveškega slovenskega ozemlja v Posočju, Istri in ob zgornji Dravi. Ti viri so, poleg pisem papeža Gregorja Velikega (590–604), predvsem znamenita Zgodovina Langobardov (Historia Langobardorum) Pavla Diakona iz konca 8. stoletja. Le-ta je črpal podatke iz starejših virov, ki so nastali na področju današnje vzhodne Furlanije in južne Tirolske. Vsi ti podatki nam omogočajo sklepati, kdaj je slovanski val v glavnem že prekril ozemlje vzhodno od področja bojev in tako posredno kažejo zaključek poglavitnega slovenskega naselitvenega vala v Vzhodne Alpe in zgornje Posavje.

Naselitev v avarekemu neposrednemu pritisku odmaknjenih hribovitih in goratih predelih je omogočila in olajšala alpskim Slovanom začetke samostojnega razvoja, ki ga je pospešilo tudi srečanje s staroselci v novi domovini. Za nadaljnji samostojni razvoj pa je bil pomemben tudi upor čeških in moravskih plemen proti Avarom ali Obrom (leta 623) in neuspelo obrsko

obleganje Carigrada (leta 626). Vse to je omogočilo alpskim Slovanom, da so se otreli obrske nadoblasti. Združeni v posebni »krajini Slovanov« (marca Winidorum) pod knezom Valukom, so se pridružili slovanski plemenski zvezi pod vodstvom kralja Sama (623–658) in hkrati z ostalimi slovanskimi plemeni odbijali napade germanskih vojsk (leta 631) in poskuse širjenja krščanstva. Do sredine 7. stoletja se je za to »krajino Slovanov« uveljavilo novo ime »Karantanija«, ki se je razširilo od knežje prestolnice Krnskega gradu (civitas Carantana – Karnburg) na celotno področje kneževine. Kneževina Karantanija, ki je obsegala jedro Vzhodnih Alp ob zgornji Dravi in zgornji Muri, se je ohranila kot najstarejša po virih znana slovanska država samostojna tudi po razkroju slovenske plemenske zveze po Samovi smrti (l. 658), ko so Obri vnovič vsilili svojo nadoblast Slovanom ob Donavi, zgornji Savi in ob Soči.

Ves ta razvoj je pospeševal družbeno diferenciacijo in razslojevanje med Karantanci in krepil oblast njihovega kneza, ki se je predvsem opirala na nastajajoče domače plemstvo »primores«, kosezi). Že v prvi polovici 8. stoletja je postala knežja oblast dedna v moški veji knežjega rodu, vendar je vseeno vsakega novega kneza posebej izvolil zbor kosezov ter mu ob navzočnosti ljudstva v posebnem obredu ustoličenja na knežjem kamnu na dvorišču Krnskega gradu izročil oblast. Obred, čigar opis in zapis (njegova izgubljena predloga je nastala v 11. stol.) ohranja v bistvu še poglavitne poteze iz stare karantanske dobe, se je ohranil, postopno spreminjan po zgledu raznih fevdalnih obredov te vrste do 18. marca 1414, ko je bil zadnji ustoličen koroški vojvoda Ernest Železni in je predstavljal zaradi ustoličevanja vojvode po kmetu iz vrst kosezov ter zaradi slovenskega obrednega jezika nenavadno izvemo v fevdalni Evropi. V zadnjem obdobju svoje

Moste – Sv. Martin – broša, najdena pred prvo svetovno vojno

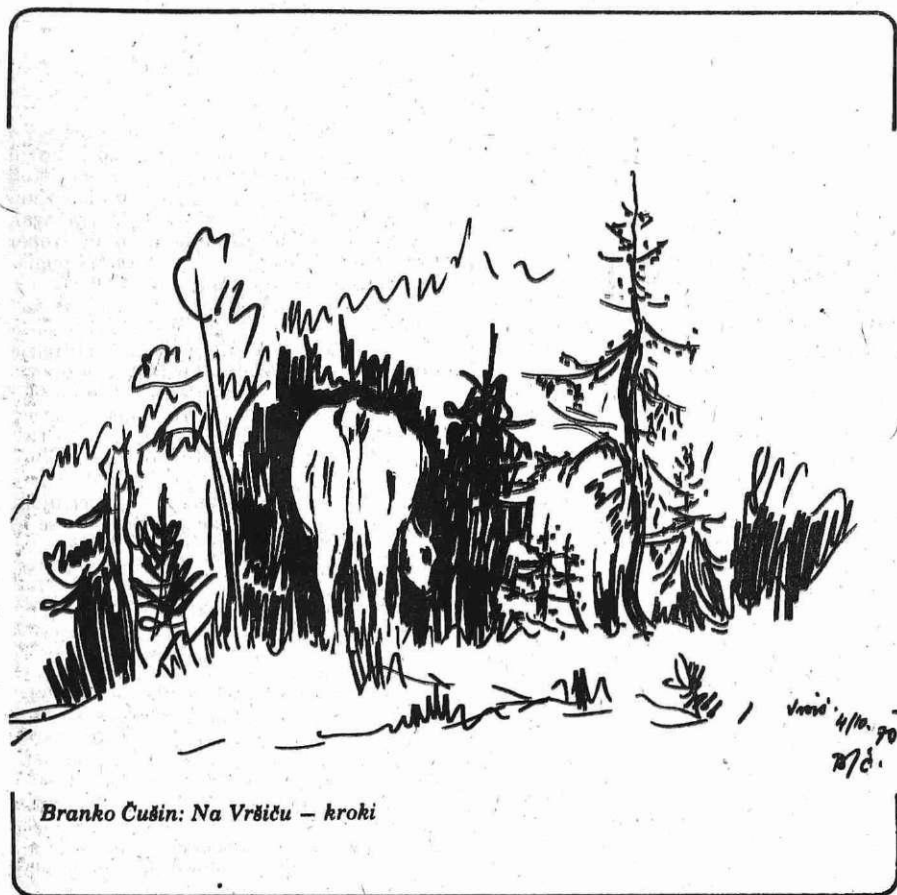
ga obstoja je ta obred zbuja izredno pozornost. Njegov opis pri Jeanu Bodinu (De la Republique, 1576) je bil celo eno od izhodišč Tomasu Jeffersonu pri oblikovanju njegove ameriške »deklaracije o neodvisnosti«.

Ko je v prvi polovici 8. stoletja ponovno narasla moč Obrov in se je začel ponovni njihov pritisk na Karantance, so se ti okoli leta 740 povezali s svojimi dotedanjimi sovražniki Bavarci. Leta 743 so pomagali Bavarcem v brezuspešnem boju zoper Franke, okoli leta 745 pa so Bavarci pomagali Karantancem odbiti napad Obrov, toda hkrati so se morali Karantanci podvreči vrhovni oblasti frankovskih »kraljev«. Tako je bila Karantanija kot notranje samostojna polvazalna kneževina z domačimi knezi na čelu vključena v frankovsko državo. Novo tujo vrhovno oblast je sprva predstavljala bavarski vojvoda, po začasni odpravi le-teh (788 do 826) pa neposredni frankovski kralj oz. cesar po letu 800.

V zvezi z uveljavljanjem in širjenjem tuje nadoblasti Bavarcem oz. Frankov se je začelo širiti v Karantaniji tudi krščanstvo ob podpori domačih knezov in plemstva. Ker se je vzporedno s širjenjem krščanstva utrjevala tudi tuja oblast in se uvajal fevdalni red, so se svobodnjaki večkrat uprli širjenju krščanstva, zlasti v letih 769–772, toda upor so bili končno s pomočjo Bavarcem knezu Valtunku (leta 772) strli. Vendar je širjenje krščanstva olajševala prav vse po Irlih povzeta misijonarstva metoda salzburske škofije, ki je močno upoštevala prvotne stare šege in ljudski jezik pri molitvah kakor frankovski cerkev. Tako so ob tej misijonarski dejavnosti, med koncem 8. in sredino 9. stoletja, nastali slovenski molitveni obrasci, ki so se ohranili v delno spremenjenih oblikah v poznejših srednjeveških rokopisih (Brežinski spomeniki, Ratiški rokopisi) in ljudske pesmi.

Konec 8. stoletja so Franki premagali in uničili obrsko državo in si podvrgli Slovanov v Posavju, Panoniji in ob Donavi. Slovenske kneževine so ohranile notranjo samostojnost in domače kneze, ki pa so bili podrejeni krajinskemu Vzhodne krajine ob Donavi (Karantanija in Zgornja Panonija) in Furlanske krajine (vse ostalo slovensko ozemlje). V cerkvenem pogledu je bilo razdeljeno slovensko ozemlje med nadškofijo v Solnogradu in patriarhat v Ogleju, katera rega resnični sedež je bil v tem času v Čedadu, tako da ni nastalo v njegovi notranjosti nobeno trajno domače cerkveno kulturno središče. Mejo med obema je tvorila reka Drava; z nekaterimi kasnejšimi pravki ob njenem zgornjem toku na današnji Koroškem. Predvsem pa je propad obrske države omogočil naknadno doseljevanje Karantancev v Spodnjo Panonijo (današnja zahodna Madžarska in Slavonija) in okrepitev tamošnjega slovenskega življa; po frankovski osvojitvi Istre (leta 788) so se začeli Slovenci naseljevati tudi na severni del tega polotoka. Toda udeležba Karantancev in prebivalcev kasnejše Kranjske pri uporu spodnjepanonskih Slovanov (leta 820), pod vodstvom Ljudevita Posavskega, s središčem okoli Siska in vendar Bolgarov v Spodnjo Panonijo ter njihova začasna osvojitve Slavonije (827–838) so povzročila precejšnje spremembe položaja in stanja slovenskih pokrajin.

Frankovska oblast se je po teh dogodkih okrepila z vojaško-upravno reformo leta 828, v Karantaniji že leta 820, s katero so bile slovenske kneževine spremenjene v mejne grofije pod upravo nemških grofov. Slovensko zemljo je začel cesar podeljevati svojim podanikom – nemškim fevdalcem, ki so postopoma preplavili in absorbirali tudi začetke domačega plemstva, slovenskega kmeta pa so s širitvijo organizacije zemljiškega gospodarstva postopoma potiskali

(Nadaljevanje s 23. strani)

Naslednje opoldne je prišla pred našo šolo sama. Andrej se je umaknil.

»Zdravo!«
»Zdravo!«
Nisva izbrala poti, le stopila sva nanjo. Po pločniku, čez polja, proti bližnjemu gozdu.

Pomlad je nasula po tleh vijolice, trobentice, vetrnice in brstiče po drevju. Sonce je osvetljevalo mlado zelenje in naju gredo v hrbet.

Nisem videl, kako so ljudje prišli na plano in s pokončnim korakom hodili ob nama. Ko sva se stopala po pločniku, nisem opazil, da je v enem od mimo drvečih avtomobilov sedel tudi moj očka za krmilom. On pa je mene. Takoj me je izdal mami. Pa o tem pozneje.

Brali smo, da je divji petelin slep za vso okolico, ko je zaljubljen. Finžgar bi ga zaradi tega lahko ustrelil, a ni zmogel. Smilil se mu je.

Zame ni obstajal nihče drug. Videl sem le Slavico.

»Slavi, hočeš, da ti naberem rož!«
»Tudi jaz jih bom tebil!«

Tako sva si izmenjala pisana pomladanska šopka.

Smehljala se je, ko sem jo pod cvetočo divjo češnjo objel okrog pasu in poljubil na lice.

»Poglej!« se je umaknila. Stekla je po gozdu in izginila med drevjem. Nisem šel za njo. Sedel sem na štor in zlagal nabrane rože v lepši šopek. Smešno. Rož nisem nabiral že od svojega šestega leta.

Vrnila se je s polnim naročjem smrekovih storžev. Stresla jih je na mojo glavo. Storži so bili trdi, suhi in so se pomešali z rožaji. Nekateri so pomečkali. Pa sem vseeno naredil lep šopek in ga povezal z vrvico, ki je med drugo šaro dotlej tlačila v žepu.

Mimo sta prišla mladenič in dekle. »Pojdiva!« je ukazala Slavica.

Spet sem bil malce razočaran in tudi tokrat ne vem, kaj sem pričakoval.

Ob slovesu me je poljubila na usta. Po božal sem jo po licih in stekel v hišo.

»O, rože!« se je razveselila mama.
»Si sam!« je vprašal oče.

Takoj se mi je posvetilo, da me je videl s Slavico.

Zazvonil je telefon.

»Zate je,« je rekla mama, ki je prva dvignila slušalko.

»Si že bral knjigo Gimnazijka?« je vprašala po žici Slavica.

»Ne.«
»Jutri ti jo prinesem.«

»Prav.«
»Zdravo!«
»Zdravo!«

Res jo je prinesla. Knjigo je položila v ovitek iz rdečega usnja. Dolge lase je pustila padajoče po ramenih in na ustnice je namazala malce rdečila. Pa ni bila sama. Ob njej je stal Andrej. Ni me pogledal. Oči je povešal in gledal v konice svojih novih čevljev.

Slavica je rekla: »Tu je knjiga!«
Vzel sem jo in iztisnil: »Hvala!«

»Adijo!« je rekla in tistikrat sem jo videl zadnjič.

Atko mi ni prečkal poti več mesecev, vse do jeseni.

Po počitnicah sem ga srečal pred kinom. Z njim sta bila Rudi in Marko. Andrej je prišel k meni in rekel: »Spet bomo skupaj.«

Vsi štirje smo se vpisali v srednjo tehnično šolo električne smeri in čeprav nismo bili v istem razredu, smo se srečevali, najpogosteje v delavnici pri urah praktičnega pouka in tudi pri športu, vsi štirje smo namreč igrali košarko. Naša višina je od sto petinsemdeset do sto devetdeset. Najvišji je Andrej.

Pozabljene so pubertetniške ljubezni, prepirčki, kajti zdaj so pred nami nove naloge, stopničke, ki vodijo v svet zrelih — odraslih ljudi.

Ljudska pravljica

KAKO JE BOHINJEC ZA STAVO S SVEDROM KRAVO DRL

Je stavl Bohinjec z mesarjem, da bo prej kravo odrli s svetrom, kakor pa klavec s figo. Pa sta pobila vsak svojo kravo. Bohinjec je vzel nož, da ji pusti kri, klavec pa je oporekal.

»Ti pa s figo zabodi,« se je posmehoval Bohinjec klavecu. In sta oba rabila nože, kakor vsak drugi, da sta vsak svojo kravo začela dreti. Le po vampu doli, kjer se krava brez noža dère, če pomagat kravo podrži, mesar pa z mesarico potolče, ali pa s stisnjeno pestjo, s figo suje za kravo. Bohinjec je vzel težki sveder, takega, ki je za kame-nje vrtati, klavecu pa ni pustil vzeti mesa-ricice. S figo je moral dreti, da se je ves pre-potil, pa še stavo je izgubil.

(Vir: J. Jalen, Trop brez zvoncev, 1973)

Ljudska pesem

Ščinkovčeva svatba

Tam dól pri Ljubljanci,
tam dól pri Ljubljanci
so ozke mejice,
k' so se ženile t'ice:
tičice, tice — tidrojdidrom!

Šinkov'c je biv za ženina;
vohko je biv za ženina,
k' ma tako rdečo sukenco
pa tako tenko štimico:
čink, čink, čink — tidrojdidrom!
Jesenica je bva nevesta;
vohko je bva nevesta,
k' ma tako lepo sukenjco,
pa take bele všesca:
ck, ck, ck — tidrojdidrom!

Lisica je bva za kelnarco;
vohko je bva za kelnarco.
Firkel s' je naliva,
po bregu se je potočiva:
bek, bek, bek — tidrojdidrom!

Medved je biv za mesarja;
vohko je biv za mesarja.
Se ni vtegnu iz kože dreti,
jel je koj kosmato žreti:
brum, brum, brum — tidrojdidrom!

Vovk je biv za kuharja;
vohko je biv za kuharja.
Se je tok' močno sprdnu,
da je vse vonce prebrnu:
vok, vok, vok — tidrajdidrom!

(Vir: A. B. Jeglič; zbirka v Slovenski mati-ci; zapisano v okolici Begunj)

Proti jutru so se vrnili vsi, ki so šli v dolino po hrano.

Se zelo zgodaj zjutraj je prišel v kočo Sekardi in povedal, da je slišal po seboj govorjenje in da so verjetno Nemci. Polde je dal takoj nalogo, da se umaknemo iz koč in se zberemo pred njo. Pobrli smo na hitro vse in zložili v nahrbtnike. Vsak s svojim orožjem smo pred kočjo čakali povelja za smer umika. Na borbo nismo računali, ker nismo vedeli kaj se pripravlja. Vsi so bili že iz koč, le Slavko Oman se nikakor ni mogel zdriniti.

Ko smo tako stali pred kočjo in se dovolj brezskrbno pogovarjali, je za hrbotom za-regljalo. K sreči je bil še mrak, da smo se lahko hitro umaknili vsak na svojo stran. Nismo se še dogovorili o zbornem mestu. Pokalo je še dolgo časa za nami. Toda ti strel nam niso bili nevarni. Tudi široka, prostrana in kotanjasta Mežaklja nam je omogočila, da smo se lahko prikrili do večera.

Posamično smo se proti večeru pričeli zbirati okrog koč. Morali smo biti previdni; lahko bi nas pričakala nemška zaseda. Vsi smo tudi hoteli ugotoviti kaj se je zgodilo in če smo še vsi živi. Skušali smo tudi ugotoviti kdo nas je že po nekaj dneh izdal. To je bil še nov dokaz, da bomo morali biti v vsakem času previdni. Veliko ljudi smo srečavali. Domačini so hodili po drva, bil pa je tudi čas za obiranje malin.

Na poti proti koči smo se našli Polde Stražisar, Franc Benedičič, ki se je šele vrnil iz Kravta skupaj s Perkcom, Viktor Beguš, že moj znanec s prvih dni in jaz.

Zadovoljni in srečni smo bili, da smo se našli. Polde je seveda želel najti še ostale. Previdno smo se približali koči. Ugotovili smo, da smo prvi. Previdno smo šli do koč in pričeli pregledovati bližnjo okolico, če se morda še kdo skriva v bližini ali pa je kdo mrtev. Na najhuje nismo računali.

Toda nekaj deset metrov stran od koč smo zagledali mrtvega Slavka Omana. V rokah je še vedno držal nogavico in bil je brez opreme. Torej tudi v tem trejem napadu na četo in mojem ognjenem krstu ni šlo brez žrtv. Najprej na Obranci prvega avgusta, nato 8. avgusta na Lipniški planini in sedaj na Mežaklji pri Lukmanovi koči. Sami mladi borci, še vsi polni načrtov, vsi že pred okupacijo vključeni v napredno delavsko gibanje.

Slavko Oman nam je bil še posebno drag. Še mlad je zapustil, poleg staršev, doma na Borovljah tudi mlado ženo. Težko nam je bilo vsem. Že pozno v mraku smo se zbrali skoraj vsi. Manjkal je le Vencelj Perko, za katerega smo pozneje zvedeli, da si je poškodoval nogo, da je moral v dolino na zdravljenje. Zdravnik dr. Viktor Marčič je bil tako eden prvih zdravnikov, ki je nudil pomoč partizanu. Celo nekaj dni mu je nudil zatočišče.

Dogovorili smo se, da Slavkota pokopljemo tu kjer smo ga našli. Poiskali smo lopato in kramp in izkopali ne preveč globoko jamo. Nismo se smeli preveč zamujati.

Pokop kartizana, soborca in sovaščana me je še posebno pretresel. In sedaj sem mu moral še kopati grob. Polde se je Slavkota spomnil z nekaj besedami. Kratek molk in nemi pozdrav z dvignjeno pestjo ob sencah, brez salve, je bilo naše zadnje slovo od Slavkota. Kasneje smo zvedeli, da nas je izdal nek domačin iz Podmežaklje, ki je na Mežaklji iskal drva; ali pa nas.

Kam sedaj?

Odločili smo se, da gremo proti Petelinu, najvišjemu vrhu Mežaklje, hribu zahodno od našega dosedanjega taborišča.

Pregledali smo še zasilno skladišče hrane in našli v njem še dva hleba sira. Tega so borci poključke skupine odkupili na planini Javornik. Tudi Vencelj Perko je

bil z njimi v akciji. Predlagal je, da se sir plača, da bi pokazali vsem, da nismo klateži, pač pa poštena in disciplinirana vojska.

Sir je bil res dober, bali smo se le, da slučajno ni zastrupljen, pa smo le ugotovili, da Nemci skrivališča niso odkrili. Razrezali smo ga in vsak je dobil velik kos v svoj nahrbtnik, kot trenutno edino hrano. Toda pozabili smo na reakcije sira v naših želodcih. Nastale so velike težave. Nekateri bi radi šli na veliko potrebo pa je bilo zaprtje tako močno, da so trpeli velike bolečine. Rešil nas je šele čaj, ki smo ga skuhali iz deževnice. Še to je bilo težko dobiti. Vode namreč skoraj ni nikjer na Mežaklji, razen v Snežni jami poleg Obrance.

V četi se je ta čas zadrževal tudi Jože Gregorič, tokrat kot komandant Cankarjevega bataljona. Prišel je k nam prav po napadu. To je bilo moje prvo srečanje s človekom, revolucionarjem, borcev in komandantom. Izkušnje, ki si jih je nabral že v španski državljanski vojni in v teh tednih tudi že v partizanih, je prenašal na vse in na vsakogar s katerim se je srečal. Bil je miren in preudaren in vili nam je novo zaupanje, da bo po vseh tegobah tudi še zasijalo sonce.

On je bil tudi med prvimi, ki nas je oživel z rahlo revolucionarno pesmijo. Med smrekami Mežaklje so zadonele pesmi: Bratje le k soncu, k svobodi, Kosec koso brusi, Bilečanka in Kovači smo. To so bile ene prvih pesmi, ki smo jih povzeli za njim. Tako smo v večernih urah, ko smo bili daleč od vseh nevarnosti, v vrtačah Mežaklje, pozabili na vse tegobe in napore tistega dne.

Tudi meni so misli uhajale v tiste čase, ko sem še svoboden in brez strahu za življenje hodil po dolini. Sedaj sem bil med tistimi, katerih večino je stara jugoslovanska oblast preganjala in jim onemogočala normalno življenje.

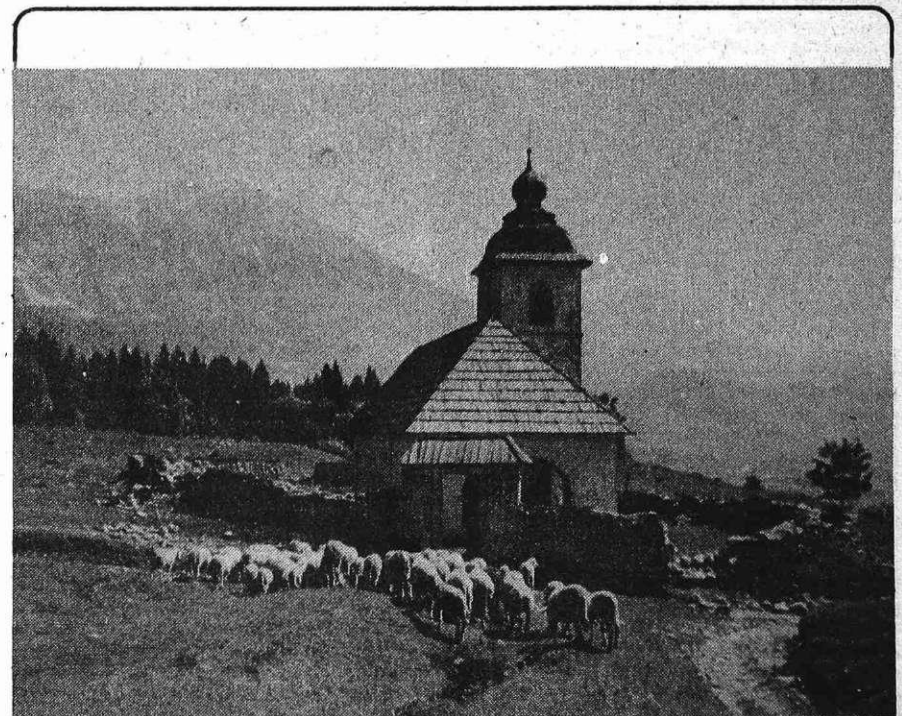
Nastopila je že jesen in vstopili smo že v oktober. Janez Tavčar, sicer zaveden in predan Svobodaš v predvojni Jugoslaviji, me je včasih rahlo ošinil s pogledom, ko je pokazal na svojo palico, na kateri je imel že vrezanih veliko črt in hotel s tem pokazati, da je dosti »starejši« partizan od mene. Bil sem res med zadnjimi, ko sem v avgustu

1941 prišel k njim. Imel je za seboj že dovolj težkega življenja in bil tudi med tistimi, ki jih je stara jugoslovanska oblast vpoklicala na prisilne orožne vaje v Ivanjico. Še danes mi ga je žal, da je spomladi leta 1942, po zdravljenju v dolini, zabredel med gestapovce.

Polde se je odločil, da gremo čez Savo, med nami je bil seveda tudi Potočnik. Pot nas je peljala na Dovške rovtve. Tu smo se srečali z Jakom Rabičem, znanim predvojnim revolucionarjem s tega področja. Delal je v Rdečem konzumu na Savi in bil dober prijatelj Gregoriča. Skupaj s komunistom Siferjem z Dovjega je oral ledino revolucionarnega delavskega gibanja v Gornjesavski dolini. Seznanil nas je z razmerami v dolini in še posebej na Dovjem in v Mojstrani. Opozoril nas je na lovca Koširja in seveda na nemške žandarje na Dovjem. Še posebno vesel pa smo bili srečanja z mladim pastirjem Martinom Skomaycem. Z zanimanjem nas je ogledoval, saj je to pot prvič videl partizane. Bil nam je takoj pripravljen pomagati. Toda zopet je bil v bližini nov, nevaren človek. Lovec Gasar s Plavškega rovtva je večkrat zahajal tudi na to območje in opazoval okolico. Vodstvo se je moralo odločiti, da ga moramo najti in kaznovati.

Izgleda, da nas je res že nekdo opazil, kajti že po nekaj dneh, nekega zgodnjega jutra, nas je Martin opozoril, da se planini bližajo Nemci. Umaknili smo se višje v gost smrekov gozd. Nemci so bili kmalu za tem že na planini. Ostali smo na kraju kamor smo se umaknili. Računali smo, da bo to najboljše. In res se je izkazalo, da se nismo zmotili. Nad nami je pričelo pokati in eksplozije bomb so odmevale prav do doline. Nekoliko nestrpni smo pričakovali najhuje, toda pripravljeni smo bili, da se spopademo, če bo potrebno. Vendar je po krajšem času pokanje nad nami prenehalo. Oddahnili smo se, ko nam je že po krajšem času Martin zažvižgal. Nemci so kot smo ugotovili, šli nad nami in metali bombe pod seboj, da bi nas preplašili. Niso natančno vedeli kje smo. Martin nam je povedal, da so ga Nemci ostro prijemali in ga strahovali ter mu dali nalogo, da vsak naš prihod mora javiti. Martin se je dobro zadržal in deležen je bil naše splošne pohvale.

(Nadaljevanje na 10. strani)

Sveta Katarina na Homu

Vendar pa se na Dovjem nismo dolgo zadrževali. Že drugi dan po napadu sta prišla na planino Stane Bokal in Albin Zemva. Oba že prekaljena borca in znana revolucionarja iz predvodnega naprednega delavskega gibanja. Bokal je bil tudi slikar, vendar ni bilo zanj pravega kruha. Nekoč, kasneje, mi je skiciral kmečke puntarje in mi razlagal pomen njihovega boja ter pogoje v katerih so se kmečki punti dogajali. Tokrat sta nas prišla iskat.

Pod Stalom je bila namreč druga skupina. Stane in Polde sta se tudi nekaj pogovarjala o prezimovanju.

Nemci pa so nas, kot zglede opazili in bili že po nekaj dneh zopet v naši bližini. Jaka Salamon je šel v koč na Rožco, da bi tam dobil nekaj hrane in tudi proizvedel od oskrbnika kaj je novega. Toda komaj je prišel v koč je bil že obkoljen. Po zajetju so ga hoteli pridobiti za sodelovanje. Jaka kot star in prekaljen predvojni revolucionar je vedel, če na to ne bo pristal, da je po njem. Seveda jim je obljubil, kar so od njega želeli.

Izpustili so ga pod pogojem, da jim bo javljal vse naše premike, pa tudi položaje. Jaka nas je o tem seveda takoj obvestil. Bili smo pomirjeni in obenem zadovoljni, da se je tako izmazal. To je bilo tudi opozorilo, da bi morali z Gasarjem obračunati še pred odhodom na Stol. Zbrali smo se nekega večera pred njegovo hišo, vendar ga žal ni bilo doma, in naša akcija je bila brezuspešna.

Noči so postajale že hladnejše in morali smo se odločiti za čimprejšnji odhod pod Stol. Okoli 20. oktobra smo se odpravili na pot. Nič kaj prijetna ni bila, še dež nas je pravil vso pot. Premočen od kože smo se približali Potoški planini. Pastirska koč je bila premajhna za vse, pa smo polegali kar v hlevu. Veseli smo bili, da imamo vsaj streho nad glavo. Tla v hlevu so bila na debelo pokrita s kravjekom, ki je bil pa že posušen. Tla smo pokrili z odejami, z drugimi pa smo se pokrili. Prijetno toplo je postajalo in pod nami se je pričel mehčati suhi gnoj, saj se je mokrota z naših oblek pa tudi premočenih odevi širila na vse strani. Kadilo se je od nas kot, da bi bili v toplem hlevu, polnem živine. Toda ničesar se ni dalo pomagati. Utrujeni in mokri smo morali počakati jutra. Počitka smo pa bili še kako potrebni.

Zjutraj so bila naša kolena trda in sparina, v kateri smo se kuhali vso noč, nas je popolnoma omehčala, razen kolen. Seveda so dišave gnoja in tudi še nekaj mokrote ostale na naših oblekah. Tu smo se tudi srečali z vodom izpod Stola. Tudi Gregorčiča sem zopet videl med nami.

Povedali so nam da gremo prezimovat, saj tu pod Stalom ne bo možno življenje. Preveč bo snega, izkušeni pa nismo imeli še nikakih. S Poldetom in Potočnikom se je dogovoril o poti in kje se bomo našli. Seveda mi o tem nismo bili seznanjeni, niti kam nas bosta peljala.

Odločeno je bilo, da ostanejo tu pod Stalom le politični delavci, člani rajonskega komiteja komunistične partije za jesensko okrožje. Tako sta ostala tu le Viktor Kejžar sekretar in Karel Prežlaj, njegov namestnik. Tudi Feliks Koprivnik je hotel ostati, pa se je moral odločnemu povelju tudi on ukloniti. Celo Polde mi je naročil, da moram nanj paziti, da se med potjo ne bi kam zmaknil.

21. oktobra se je naša kolona premaknila izpod Stola v dolino. Pot nas je vodila prek viseče brvi v Mostah, tam kjer je danes zajezena Sava, mimo Blejske Dobrave, čez Poljane in na Mežakljo. Tu smo se srečali z borci Poključkega voda. Natančneje sem šele sedaj spoznal Andreja Žvana, Janezovega brata, s katerim sem bil skupaj na Homu. Oba sta se spominjala

Razstreljen stolp na Lipcah

brata Lojzeta, ki je padel 8. avgusta na Lipniški planini. Srečal sem se zopet z bratom Ambrožičem in Kocjančičem, ter ostalimi s tega območja. Vsi so bili že pripravljeni za odhod, le Andrej se ni počutil preveč zdravega pa je odložil odhod za nekaj dni. S Poključke smo se spustili v dolino čez Savo, cesto in železnico mimo Bleda in pred Bohinjsko Belo zavili proti Kupljenku. Tu smo tudi dobili nekaj hrane in se skozi jelovške gozdove in poseke bližali Vodiški planini nad Kropo. Dež nas je močil, da nas je hoja še bolj utrjala. Dobro smo se ogreli, saj smo nosili s seboj vse kar smo mogli, še šotor za osem ljudi. Upehani in mokri smo se približali pastirski staji na Vodiški planini. Velik hlev z večjimi zgornjimi prostori nam je nudil prijetno zavetje. Še bolj pa nam je bil

potreben počitek. Rahla partizanska pesem nas je oživela, toda preveč je bilo hoje ta dan in dospali smo kot ubiti. Le straže so bile budne. Za nekaj ur smo pozabili na vse kar je bilo za nami.

Zjutraj 23. oktobra je bilo že zgodaj vse pokonci. Prvi, ki so bili zunaj so se vračali v noči z nič kaj spodbudno novico – padlo je anega do kolena. Gregorčič, ki je bil tudi z nami, je dal nalogo kuharjem, da skuhamo dober zajtrk.

Za nas pa je seveda s tem nastal nov problem. Srečali smo se z zimo. Sledi, ki jih bomo puščali vsepovsod kjer bomo hodili, bodo Nemcem še kako dobrodošle. Še bolj se bomo morali otepati z raznimi izdajalci, ki se bodo skrivali v vrstah lovcev, drvarjev, lovskih in gozdnih čuvajev. Začela se je prva partizanska zima.

TOMAŽ ISKRA

Pride dan

pride dan
ko se nenadno zazreš v sonce
dlje kot ponavadi
pride dan
ko je zamaknjenost neskončna
močnejša od tvojih sanj

tedaj se zaveš
da človek sam
kot mravlja na mravljišču
od zore do mraka
nosiš težak tovor
in mnogo slepih ulic
križa tvojo pot

potem pride dan z mavrico
in ljubiš ljubiš
da boli duša in telo
in potem pride mnogo deževnih dni
in povodenj
da te skoraj odnese

in končno enkrat pride dan
ki zmelje preteklost
da v sedanjosti občutiš prihodnost
pride in odide

ZLATA VOLARIČ MIDVA

Najprej se morava predstaviti, jaz sem Slavko, moj prijatelj pa Andrej, pravijo nama Salko in Ando, njemu pravijo tudi Ata.

Poznava se že več kot deset let. To je že od najinega tretjega leta. Zdaj sva namreč na višku pubertetnega razvoja, v trinajstem letu.

O, ja. Začela sva zgodaj. Že v predšolski dobi sva plezala po sosedovi živi meji, si trgala hlače na asfaltu pred blokom in uganjala druge vragolije.

Ando je imel družbo iz svojega bloka in jaz prav tako iz našega, pa sva se vseeno sestajala in tako postala nerazdružljiva prijatelja.

V prvem razredu naju je ločila šola, v tretjem pa je Andrej spet postal moj sošolec. Prvi dve leti sva se torej videvala bolj poredko, zato sva tretje tičala skoraj ponoči in podnevi skupaj. Vsa naslednja leta skupno guliva šolske klopi.

Moji starši so zgradili hišo v bližini našega mesta, zato sem se preselila, on pa je ostal in ostalo je tudi najino prijateljstvo, zdi se mi, da se je še bolj utrdilo.

Prijadrala sva v peti razred, ki pomeni prelomnica v življenju vsakega šolarja. Novi učitelji se pojavijo, nove metode, nov način učenja, ki se mu moraš, čeprav stežka, privaditi. Pomagala sva si pri šolskih in izvenšolskih obveznostih.

Tudi Andrejevi starši so se preselili, vendar ne v našo bližino. Na drugi konec mesta. Zato se je moral kot jaz voziti v šolo z avtobusom.

V šestem sva se skupaj vračala iz šole, pa le do Globusa – veleblagovnice.

Nisva imela odlike, starši niso bili zadovoljni z našim uspehom. Razočarani so prihajali od šolskih govorilnih ur z razredničarko.

Meni so doma in v šoli grozili, da me bodo prepisali v drugo šolo, zato sva morala malo popustiti. Pa ne za dolgo. Čez mesec sva že korakala v slaščičarno v veletrgovino in tekmovala v tem, kateremu bo uspelo skriti žvečilni gumi ali čokolado. Saj sladkarij sploh ne maram, a zdelo se mi je, da je to podvig, če skrifeš pred prodajalko žvečilni gumi. Skoraj bi naju odkrili, a sva se izmuznila in s tem poslom pravočasno nehala.

Življenje je teklo naprej in bližale so se letne počitnice. Ostalo je malo časa in še manj upanja za boljše ocene.

»Bister je, a ne uči se,« so govorile o meni učiteljice.

Premagala sva komaj dober uspeh. Počitnice. Končno. Toda minile so kot bi trenil. Zdi se mi, da so usako leto krajše.

Spet sedimo v šolskih klopih in si brusimo inteligenco in čustva.

»Ustanovimo društvo MRS,« je predlagal Marko. Pridružil se je še Rudi in tako je najino prijateljstvo začelo pokati po vseh šivih, saj je Andrej od skupine odpadel. Ne vem, zakaj nisem zahteval, da bi se nam pridružil tudi on.

On se je začel kajat in nekaj trmoglaviti, pa sva se sporekla. Seveda sem postal trmast tudi jaz. Najino prijateljstvo ima zdaj je rahle vezi, vsak dan se sporečeva, zbadava z raznimi psevdonimi, kot so Poturica, Bobek, Frnko in Bučko.

Zal se spreva tudi v učilnici in zato morava pisati spise, kot je tale in še sreča, da ne dobim opomina ali ukora.

Pred nama so težki dnevi, saj bova kmalu osmošolca in si bova morala »izgrebsti«
boljši učni uspeh.

Sicer pa ne bo preteklo dosti vode, ko se bomo razpršili po srednjih šolah in vem, da bo slovo težko in boleče, a rad bi, da bi bil konec tega spisa optimističen, čeprav sem ga moral pisati za kazen.

Pa ga ni še konec. Šele zdaj začenja glavni del.

Potem so sledili dnevi, o katerih je moja mama rekla, da postajam pravi možki. V neki reviji sem v rubriki o nasvetih prebral, da si zrel, mislim telesno, ko ti začne poganjati brki. Res sem te dni opazil pod nosom nekakšni gostejši puh. A res ne vem, če so to že pravi brki. Bom pač kak dan še počakal, da se izkaže kako je s tem.

Pri deklicah se ve. Ko dobijo menstruacijo, lahko že zanosi. Postanejo matere. Ali so že prave ženske, pa ne vem. Če pogledam drobno Mojco ali pa suhotno Anico, mislim, da sta ti dve še otročička ne le otroka. Pa Sašo. Tega bi lahko Marko, ki ima že 175 cm kar stlačil v žep, saj je velik okrog metra.

Jaz? A? Jaz sem srednje postave. To je sto in šestdeset. Ja. Še pet centimetrov je zraven. Imam okroglo glavo kot žoga, plave lase, modre oči in prevelika usta.

Tovarišice učiteljice pravijo, da imam predolg jezik.

Priznam, vtisih jih preveč sprašujem, namenoma in marsikatero spravim ob živce. Pa nisem hudoben, veste? Le zanima me to in ono. Končno zakaj bi vedno samo one spraševale. Saj smo enakopravni, ne?

Pri morali smo učiteljice uprašali, kdaj postane fant možki.

V zadregi si je segla najprej pod lase za vrat in rekla:

»Hm, to je težko reči. Pri ženskah je to drugače. So neke zakonitosti. Fant! Na vsak način je človek odrasel, se pravi zrel, ko zna zrelo odločati o stvareh, ki mu jih prinaša življenje. Kaj to pomeni? Pomembna odločitev v življenju je, ko si izbiraš poklic. Odločiš se za tistega, ki te veseli, ki si ga sposoben opravljati in seveda – da boš uspešno končal šolo. Slab učenec se ne more upisati v srednjo šolo, kjer poučujejo zanj težke predmete.«

Razumljivo. Kako naj naš cvekar Grudi gre v gimnazijo? Niti ga ne bi upisali, ko pa izbirajo samo odličnjake.

»V življenju so še druge zahteve. Človek si ustvari družino. In kdaj lahko to stori? Najprej mora izbrati partnerja ali partnerico, ki se spoštujeta, razumeta, skupno premagujeta težave in doživljata tudi lepe trenutke. Pa še nekaj. Oba morata biti materialno neodvisna. Morata imeti svoj služček, da ne skrbijo zanj več starši. Razumete?«

»Saj se poročajo celo študentje,« je rekla Alenka.

»Seveda. Samo tudi oni želijo čimprej končati študij in postati samostojni.«

Maj je silil v deželo. Tudi telovadni tovariš ga je občutil. Kot bi ga za mesec ljubezni vklopil v neko novo energijo, je poskočil in zlezel na širok stebel ograje ob igrišču in nam od tam ukazoval, ko smo telovadili:

»Ena, dve, ena, dve...«
»Pet, devet...« sem slišal v ozadju. Ozrl sem se in videl tri deklice. Neznanke.

Srednja je bila visoka in vitka z dolgimi lasmi, spetimi v nekakšen trd vzlet na sredi glave, zato se ji je njen nežni pravilni obrazek kazal v popolni lepoti. Imela je velike zelene oči.

Vse tri so stale ob robu telovadnega prostora in nas gledale, kako telovadimo. Nisem še videl deklet, ki bi tako brez sramu gledale možko telovadbo.

Še enkrat sem pogledal za hrbet, če so še tam. Tedaj sva se srečala s pogledom. Občutil sem neko skrivno elektro-magnetsko polje, ki je v snopu streljalo iz njenih v moje oči in naprej nekam k srcu. Toplotna energija je zlezla po krvi in moja bučnata lica in jih obarvala rdeče.

»Kaj zijaš?« je rekel Atko ob meni. »Saj si kot kuhan rak.«

Nisem sramežljiv, vsaj dotlej nisem bil, a v tistem trenutku sem se sklonil do tal, da me še drugi sošolci ne bi videli, kako sem v obraz pobarvan.

»Hej, ti! Obrat in odklon sem rekel, ne pa predklon!« je zavpil tovariš.

Punca se ni zasmejala. Druge bi se norčavo posmejale in še kaj duhovitega rekle.

»Samo da ne bi izginile,« sem si zaželel. Niso.

Pozabil sem na vprašanje, ali sem že zrel možki ali ne.

Po končani uri sem se bliskovito oblekel in stekel za njo. Stopale so počasi in nekaj klepetale. Mislim, da me je čakala. Morda je tudi od mene šinila vanjo tista čudežna energija in jo priklenila name. Za vse več ne čase, sem mislil.

Stopil sem k njim. Od kod imam nena doma toliko poguma. Andrej je korakal za mojim hrbtom in se molče čudil.

Doslej nisva obletaval punc. Toda enkrat je treba začeti. Morda je ta trenutek pravi.

»Jaz sem Slavko,« sem rekel, »ta pa je Andrej!«

»Mateja.«

»Ana.«

»Slavica.«

Slavica je. Jaz pa Slavko. Je to mogoče. Nobene Slavice doslej nisem spoznal. Ona je prva in morda bo edina v mojem življenju.

Spet me je predrla neka laserska toplota, ko me je pogledala z zelenimi očmi in uprašala:

»Si ti iz te šole?« in pokazala na našo stavbo, t. o. osnovno šolo.

»Ti si pa iz druge, ne?«

»Ja.«

»Na kateri stopnički si?«

»Sedmi. Pa ti?«

»Tudi.«

Hotel sem jo uprašati, če je »piflarca«, pa sem zavrl ob pravem času.

»Všeč si mi,« je rekla.

Korajžna punca, ni kaj reči!

Tudi jaz nisem od muh. Vsaj do danes nisem bil. »Bi šla z mano v kino?«

»Bi.«

Andrej je stopal med Ano in Matejo.

»Prav. Ob petih.«

Poslovili smo se.

»Nič zame,« je rekel Andrej.

Nisem mu zaupal, da pojdeva s Slavico v kino.

»Adijo!«

Molčal je. Ni me spraševal. Nisem je čakal. Ona je mene.

Stala je pred vhodom in držala v roki majhno torbico iz rdečega usnja. Obleko je imela v pasu prevezano s trakom v obliki šala. Nasmehnila se je veselo.

Ne vem kakšen je bil film. Vso uro in pol sem pogledoval k njej in jo držal za roko. Po predstavi sem ji kupil sladoled in potem se je poslovila.

Malce sem bil razočaran, sicer ne vem, kaj sem pričakoval.

(Nadaljevanje z 21. strani)

Vmes pa vedno isto vprašanje:
— Kje je stric Josef? Kje je mačeha?
Kdaj so bili bandita zadnjič tukaj? —
Kolikor vprašanj, koliko klofut.
Franči je zelen od zadržane jeze. In
krvav od surovih udarcev. Orlitsch je bes-
nel:

— Kakšno sodrgo imamo v teh krajih!
Ze smrkvci se upirajo nemškimi poveljem!
Ako te vprašam, je to povelje in ti mi
moraš odgovoriti! — Spet je padalo. A
Franči je ostal trd! Niti globlje ni za-
vzdihnil.

— Ze mladi tolovaji so taki, kaj čuda,
da odrasli postanejo banditi! Kaj da nisi še
zbežal k banditom, da bi te mi počili kot
zajca? Ha? — Pomignil je spremljevalcem,
da so fanta tirali dalje.

Orlitsch je ostal v sredi kolone in se
zgražal: Pri Voglarjevih vampih isto! Stari
kmetavzar ti pobriše v gozd. Vampa ga
oskrbujeta. Ju primeš. Krepko in izdatno.
Nič. Mu pritiskaš mrzlo pištolo na smrkoli-
nove prsi in groziš. Ničesar ne iztisneš iz
njega. Kaj pa je za vruga prišlo med te
hribovce, da so tako zapeti?

Ko je pljunil daleč od sebe v gozd, si je
dejal tiho:

— Še čaj z rumom mi ne bo zvečer di-
šal. Pa baba tudi ne. Prekleti svet. Ali so
banditi že vse zastrupili?

Vse je treba iztrebiti in potolči!

7.11.19. Okostava 16.

Tone Tomazin: Viničarija v Slovenskih goricah — kroki

SONJA KORANTER

Si bil že v sanjah?

1
Na pol poti, ob reki mrtvi
sem srečala spomin, verjela,
da bo reka živa, na njej čoln
topel ves, lesen
popeljal bo me spet na obalo modro
kot včeraj že, samo za jutrišnji spomin.

2
Imela sem vse, prijatelj,
ob tebi zaživela kot drevo pomladi
in sad jeseni zrel.
Ostala sem sama, prijatelj
drevo v jeseni, brez listov, vej,
z belo odejo pokrita,
ob misli nate, sama, prijatelj.

3
Vode, vode, modre bistre — prosim
kot nebo bi jokala, jokala vse dni,
da zemljo pusto, dušo mojo ohladi.

4
V stekleno skledo uklenjena
kot Prometej, ni konca ne začetka.
Morda od vseh črepinj
ne bom nikomu le spomin.

5
Beli modri, zeleni kamni na obali
morje pljuska, gladi kamne izbriše barve,
ostanejo le kamni beli
brez barve kot ljudje
od včerajšnjega dne.

6
Srce, telo pokloni večnosti,
kot pepelnat spomin
za včeraj — na jutri.

7
Umrla bi tako počasi in neslišno,
kot dan umira v noč,
da v temi bi ostala sama,
pozabila, da kdaj je dan sijal,
umiral v noč za naju dva.

8
Bila je tvoja smrt;
kot beduin si taval po puščavi
brez vode, sam, v rdeč plašč usode odet,
da na severu si hladnem
našel rojstvo moje.

9
Ne maram rož — prevelika je sla
po vonjavah,
kot ne potoka — prehuda je želja
po ohladitvi,
le tebe bi rada — premočna je želja
po skušnjavi.

10
Ne glej v noči, zvezdni prah ti jemlje vid,
zaklene dušo v predverja nemoči,
da v jutrih ostajaš sam.

11
Razdala sem se vsa
ob izviru posušenem, drevesu brez listov.
Ostal je le še suhi kamen,
bel od bolečin, prazen od življenja.

12
Ne jokaj, Prometej,
izključevali so ti le drobce
ostalo je srce, močno, hrabro
zato, ne jokaj, Prometej!

13
V širokem polju sva midva cvetela
v ljubezni,
pozabljena od sveta,
in sva zakopala zaklade v skrinje kovane
brez dna.

14
Imela sem dušo, srce za oba
uzel si dušo, srce samo je za teboj odšlo.

15
Bil je hrast, pokončen in nem,
zdaj miza pokončna, dolga —
ob njej sama pozabljena, vpijoča.

16
Si bil že v sanjah? Ob tebi bel svet,
ko duša tvoja govori, srce priganja:
ne hodi, ne hodi, sanje te ugonobe.

17
Pravi so ognji, ognji moji
goreči kot krvi rdečilo,
neprava je duša tvoja
pepelnata, siva —
ognjev ugaslih barvilo.

IVAN JAN

KOKRŠKI ODRED

ODLOMEK IZ MONOGRAFIJE KOKRŠKI ODRED

SANITETA V ODREDU

Kot druge službe so v odred postopo-
ma gradili tudi saniteto. Razvijali so jo na
osnovah, ki jih je še v času Gorenjskega
odreda s svojo maloštevilno ekipo vzpo-
stavil prvi gorenjski partizanski zdravnik
dr. Edvard Pohar.

Od obnove Kokrškega odreda v avgustu
1944 so sanitetno službo neprestano dopol-
njevali. Tudi zanjo je skrbel ožji odredni
štab, ki je v začetku oktobra, po odhodu
dr. Edvarda Poharja v štab 9. korpusa,
imenoval apotekarskega referenta. Prvi tak
referent je bila, ker v odredu ni bilo medi-
cinskega kadra, tovarišica Fani Knez-
Sonja (Sifrer). Naloga tega prištabnega
referenta je bila večstranska: skrbel je za
zdravila in sanitetne potrebščine, za sa-
nitetno osebje po ambulantah in bata-
ljonih, za zdravstveno stanje v odredu, za
administracijo in poročila in za vse drugo,
kar je sodilo k odredni saniteti.

Sredi novembra je bil za novega sani-
tetnega referenta imenovan medicinec
Rudolf Malovašič, ki je dotlej deloval v
2. bataljonu, Fani Knez-Sonja pa je pre-
vzela drugo dolžnost.

S tem je bil v sanitetnem pogledu
storjen korak dalje, kajti novi referent se
ni ukvarjal le z organizacijo in admini-
stracijo, temveč je tudi v strokovnem po-
gledu zelo koristil. Poleg ambulant je
obiskoval tudi bataljone in jim nudil me-
dicinsko pomoč. Rudolf Malovašič je ostal
sanitetni referent odreda do konca vojne in
je nazadnje šel tudi prek Karavank na
Koroško.

Poleg sanitetnih ustanov-ambulant,
kjer so skrbeli predvsem za najbolj priza-
dete ranjence in bolnike, je bila bolniška
služba organizirana tudi po bataljonih.
Spočetka je bila bolj šibka, s prihajanjem
sanitetnega kadra s terena in z usposablja-
njem bolničarjev in bolničark pa je bila ta
služba iz tedna v teden boljša.

Sanitetna organizacija po bataljonih je
bila izpeljana takole:

— Pri bataljonskem štabu je deloval
bataljonski bolničar. To so bili:

— v 1. bataljonu Franc Zalar in nato
Adolf Dežman, ki mu je nekaj časa poma-
gala tudi Marija Kočevkar-Zorka, posla-
na iz ambulate »A«;

— v 2. bataljonu za Alojzom Tanj-
škom, Rudolfom Malovašičem in Gašper-
jem Jesenovcem Marjan Ahačič;

— v 3. bataljonu Milica Erman-Ka-
štrun.

Po četah so delovali četni bolničarji;
med njimi Peter Valter, Gašper Jesenovec,
Francka Lukanc, Nada Zorčan, Angela
Ahačič-Sonja in drugi.

Bataljonski bolničarji so po enotah
zdravili manjše poškodbe, pregledovali
mobilizirance, skrbeli za osnovno higieno,
npr. za razkuževanje oblek in odpravljanje
mrčesa, zdravili so prehlade, nudili prvo
pomoč, izvajali dezinfekcijo in druga
opravila ter poučevali četne bolničarje in
moštvo. Pri tem so skrbeli za osnovno
sanitetno opremo, vzdrževali stike s povelj-
stvi in vsak dan poročali o zdravstvenem
stanju borcev. Skrbeli so, da je bil vsak
bolničar opremljen s kompletom prve

pomoči, sčasoma pa vaj delno tudi marsi-
kak drug borec.

Iz bataljonov so pod vodstvom bolni-
čarjev huje ranjene borce pošiljali v ambu-
lante: prvi in v veliki večini tretji bataljon
sta jih vodila v ambulanto »B«; drugi in
ustanove, ki so delovale na območju Stor-
žiča in Tržiča, pa v ambulanto »A«. Sicer
pa so jih vodili ali nosili v tisto ambulanto,
ki je bila trenutno najbližja.

Bolničarji in bolničarke v bataljonih pa
so nudili predvsem prvo pomoč na položa-
jih in v taboriščih. Če je bilo treba ranjen-
ca odnesti do ambulate, je za to moral
poskrbeti bataljonski bolničar z ekipo, ki si
jo je zagotovil že pred spopadom. Prena-
šanje ranjenih ni bilo le fizično težko, ker
je bil teren strm in grd, temveč zaradi
nemških in domobranskih zased tudi ne-
varno. Tak težaven primer se je zgodil
3. decembra 1944 s hudo ranjenim Jožetom
Koblarjem-Zivkom, ki ga je bilo treba iz
Kovorja potihoma prenesti pod Begunjščico.
Toda ranjenec, ki ni bil več čisto priseben,
je skoraj vso pot kričal in naslednji dan
umrl.

Milica Erman-Kaštrunova, ki je bila
prej zaposlena v bolnišnici na Golniku in je
ob ustanovitvi 3. bataljona postala njegova
bolničarka, je svoja opravila takole opisa-
la:

— Prehlade s temperaturo, ki jih je bilo
precej, smo zdravili z mokrimi, mrzlimi
ovitki, kajti takrat še nismo poznali anti-
biotikov. Golega borca smo zavili v mokro
ruho in ga v njej puščali dotle, da se je iz
njega začela dvigati sopara. Če tempera-
tura še ni padla, smo to ponovili. Pri tem
smo mu dajali vroč čaj, ki smo ga kuhali
kar iz smrekovih vršičkov. Taka procedura
je bila večkrat uspešna tudi pri začetih
pljučnicah.

Veliko skrb smo posvečali tudi
dezinfekciji in dezinfekciji. Intendant je
poskrbel za pločevinast sod ali »bosansko
bure«, ki smo ga izpopolnili z dvojnimi
dnom, s čemer je bil pripravljen za delo-
vanje. Borcem smo povedali, da bomo z
njegovo pomočjo preganjali mrčes, ki ga ni
bilo malo, in po četah smo začeli pariti
obleko. Slačila se je desetina za desetino,
tako zaradi majhne kapacitete in zaradi
varnosti. Razkuževali smo tudi odeje in
uspeh ni izostal. Za daljša obdobja smo
uspešno pregnali mrčes, ki je tako nadležen v
vsaki vojski. Če pa so se uši naselile tudi v
lase, smo jih preganjali s kopreksom. Tudi
v tem smo uspeli.

Sanitetni delavci so vseskozi skrbeli za
nabavo zdravil. Na območju med Tržičem,
Preddvorom in Kranjem je bila pglavitna
baza za oskrbovanje s sanitetnim materia-
lom bolnišnica na Golniku. Tu so orga-
nizirano začeli zbirati ta material že 1942.
leta in so ga po različnih zvezah pošiljali
partizanom, pa tudi k zanesljivim ljudem
po hišah, kjer so se zdravili ranjeni borci,
npr. iz Udinega boršta in od drugod. Tedaj
partizani še niso imeli ambulant.

Velike zasluge pri tem so imeli sestra
Cirila Beranič, potem Rudolf Prestrl-Jug,
ki je šel k partizanom aprila 1944, pa sestra
bolničarki Marica in Milica Erman in
mladi Peter Dovjak. To je bila organizi-

Lansko jesen je založba Parti-
zanska knjiga v Ljubljani, v
okviru »knjižnice NOV in POS«,
ki jo ureja komisija za zgodovino
sveta za razvijanje revolucionar-
nih tradicij pri predsedstvu re-
publiškega odbora ZZB NOV
Slovenije, izdala obsežno mono-
grafijo v treh knjigah Kokrški
odred s podnaslovom Narodno-
osvobodilni boj pod Karavanka-
mi avtorja IVANA JANA, zgodo-
vinarja in publicista ter večlet-
nega sodelavca naših LISTOV.
Vse tri knjige so bogato ilustri-
rane s slikami in dokumenti in
predstavljajo bogat prispevek v
zbirki zgodovinskih orisov boj-
nih poti slovenskih brigad in
odredov ter tematskih monogra-
fij iz zgodovine narodnoosvobo-
ditnega boja in revolucije.

Iz tretje knjige ponatiskujemo
dva odlomka, v katerih avtor
Ivan Jan predstavlja saniteto v
Kokrškem odredu in organizaci-
jo ter delovanje zvez v odredu.

rana skupina, sodelovali pa so še Rebeka
Grašič, Meri Perko, Marija Tkalec, Jožica
Udovič, Mara Rezar in še drugi.

To skrito sanitetno delovanje se je še
posebno razmahnilo v 1943. in 1944. letu.
Imenovani so pomagali ujetim in ranjenim
partizanom, ki so jih Nemci vozili v bolniš-
nico na Golnik. To je bilo ob nacističnem
upravniku dr. Hermannu Samoniggu zelo
nevarno, kajti ta je osebo odredjal, katera
sestra mora negovati ujetega partizana.
Kljub temu je npr. Milica Ermanova
ranjenim partizanom vtihotapila kako
pošto ali poročilo in jim na različne načine
pomagala, da so jih čim pozneje odpeljali v
begunske zapore.

Poleti 1944 pa je to skupino izdal Va-
lentin Sajovic, partizanski dezertir. Treba
je bilo ukrepati, da sodelavci ne bi zgrabili
gestapovci. Ni kazalo drugega kakor umik
k partizanom. Dne 18. avgusta so odšli
Marica in Milica Erman, Stanka Dovjak in
Peter Kušar. Peter Dovjak se je umaknil
nekaj pozneje, sestra Cirila pa je delala
tako konspirativno, da je lahko še ostala v
bolnišnici, kar je bilo zaradi nadaljnje
oskrbe s sanitetnimi potrebščinami sila
pomembno. Ubežniki so se 21. avgusta 1944
prek Tišlerjevih-Podlogarjevih v Gozdu
nad Golnikom vključili v minersko četo
Gorenjskega odreda. Razdelili so jih po
enotah; sestra Marica in Milica Erman sta
bili kot sanitetni delavki še posebno dobro-
došli. Marica je bila dodeljena ambulant
»B« pod Begunjščico, Milica pa je bila
odrejena za bolničarko novega 3. bataljona
KO. Kot partizanka je imela še vedno
zvezo s sestro Cirilo na Golniku, zato tudi
poslej ni usahnul ta vir oskrbovanja s sani-
tetnimi potrebščinami.

Sanitetni material je prihajal tudi z
Jesenic, iz Tržiča, pa tudi Kranja. Tu so
bile lekarne, bolnišnice in seveda na sode-
lovanje pripravljeni aktivisti, zaposleni v
teh ustanovah. Od konca oktobra 1944 pa
je precej sanitetnega materiala, posebno
obvez, prihajalo iz skladišč štaba 4. opera-
tivne cone, kamor so večkrat potovali

Nadaljevanje na 12. strani

(Nadaljevanje z 11. strani)

posamezni bataljoni, razne skupine in kurirji.

Zaradi vse večjih potreb po ustreznem kadru je štab 4. operativne cone objavil razpis za sanitetno šolo, ki sta ga podpisala načelnik štaba major Petar Brajčević in dr. Peter Držaj (ta je bil šef sanitetnega odseka cone, padel pa je v decembrski ofenzivi). V to novo šolo na Stajersko je od začetka oktobra 1944 pošiljal tečajnike tudi Kokrški odred. Vsakih 14 dni po dva. Vendar je to šolanje kmalu pretrgala nemška ofenziva. Zato je bil odred spet odvisen od svojih kadrov in od mobilizacije.

Vse do srede novembra 1944 Kokrški odred ni imel šolanega zdravnika, tedaj pa je prišel dr. Rado Debevec iz Radovljice. Rudi Malovašič je še vedno ostal sanitetni referent odreda, dr. Debevec pa je bil poslan v ambulanto »B« ali »777« pod Begunjščico. Sanitetni referent je pogosto obiskoval bataljone in sanitetne ustanove, med bojičim in novim letom pa bi ga bili domobranci v Trzinu pri avtoprevozniku Jožetu Kovaču kmalu zajeli. Jože Kovač se je v svojem domu res predal domobrancem, Malovašič pa se je ves dan pomanjkljivo oblečen skrival med starimi avtomobili. V odredu je nastal preplah. Obveščevalci so namreč takoj javili, da so Nemci in domobranci »ujeli sanitetnega referenta tov. Malovašiča«. Za vsak primer so bile v smislu konspiracije o tem takoj obveščene vse ambulante z naročili, naj »bodo pozorni in budni ter naj okrepi stražo«. Ker pa se je Malovašič naslednji dan vrnil v štab nad Trzinom, so v vse te ustanove spet poslali sporočilo, da »se je tov. Malovašič vrnil, da je zanesljiv... in da od te strani ni nobene nevarnosti«.

Rudolf Malovašiča so potem na štabu dolgo zasliševali; šlo je tudi za Jožeta Kovača. Na koncu so mu izrekli kazen: odvzem kandidature za člana KP; odtlej so mu dajali spremstvo pri obiskih po bataljoni in po odrednih ustanovah. »V nekaj tednih zatem pa sem začutil tako na štabu kot v bataljonih,« je izjavil dr. Malovašič, »da ta moj korak na meni ni pustil madeža nezaupanja. Spet sem prosto hodil po terenu Kokrškega odreda. V sebi sem čutil srečo in zadovoljstvo, da se je tako končalo in da nisem bil vpleten v kake nemške ali domobranske mreže...«

Pri odrednem štabu je od začetka oktobra 1944 delal tudi zobozdravnik Franc Eržen iz Trzinca. Najdalj je zdravil zobe v 1. bataljonu pod Stolum, zadrževal pa se je tudi v ambulantah.

SANITETNE USTANOVE ODREDA

V Kokrškem odredu so obstajale tri sanitetne ustanove, ki so bile še »dota« Gorenjskega odreda. Toda zaradi hajk ali kompromitiranosti so se morale večkrat seliti. Nekatere pogostejše, druge redkeje. Te ustanove so bile tri: bolnišnica, ambulanta »A« — »666« in ambulanta »B« — »777«.

Bolnišnica je imela svoja taborišča v dolini Kokre ter med Krvavcem in Kamniško Bistrico, ambulanta »A« na območju Storičica, »B« pa v strminah Stola in Begunjščice.

Najprej nekaj o bolnišnici.

Dasiravno je imela ta ustanova manjše zmogljivosti kakor ambulanti, so jo vendarle imenovali za bolnišnico. Njeno taborišče je bilo najprej nad kmetom Suhadolnikom, kjer so dobili tudi gradbeni material; le nekaj sto metrov niže je bila tehnika. Ko so tehniki obkolili Nemci in domobranci, so tovariši v bolnišnici to pravočasno opazili in se naglo umaknili pod vzhodni del Kriške planine. Rešilo se je tudi osebe iz tehnike, ki so jo napadalci zažgali.

Pod Kriško planino je bila bolnišnica. Sprejela je lahko 12 do 14 ljudi pod šotore. Tedaj se je na bližnji planini pasla večja čreda govedi in pastir je bolnišnico oskrboval z mlekom in mlečnimi izdelki, sicer pa je bilo za prehrano trdo.

Takoj ko je pastir s čredo šel v dolino, se je bolnišnica spet premaknila nad Suhadolnika v Kokro, in sicer še pravi čas, kajti že jutro po odhodu je prišlo iz Cerkelj 45 domobrancev in nekaj orožnikov, ki so napadli izpraznjeno taborišče. Ni težko uganiti, da je za bolnišnico povedal pastir, ki so ga v dolini domobranci zasliševali in ki si je s tem nekako rešil glavo.

V dolini Kokre blizu Suhadolnika je bolnišnica prezimila iz 1944. v 1945. leto. Na zdravljenju so imeli 5 do 6 nepokretnih pacientov, prehodnih bolnikov pa je bilo vedno kakih 10. Konspiracijo so morali upoštevati do skrajnosti. Bolnike ali ranjence so vodili ali nosili v taborišče po možnosti le ponoči. V glavnem so hodili po potoku, ki jih je pripeljal na gozdno stezo, to pa so zaupni domačini prevlekli s hlodi. Tod je bil v bolnišnici v izredno pomoč oglaš Peter Črv, ki je bil sam velik siromak, a je vse delil s partizani. Pomagal je brisati sledi, dajal pa jim je tudi ogelje, ki je bilo zaradi brezdimnega gorenja zelo dobrodošlo.

Prvoborec Karel Kozar-Romi z Jesenic, ki je že v začetku 1944. leta prišel v Karavanke in je bil politkomisar te bolnišnice, je zapisal:

»Zaradi izredne dejavnosti domobrancev iz Cerkelj se je bolnišnica kar štirikrat selila. Nazadnje smo se utaborili pod Osredkom, nekako sredi med dolino Kokre in Kamniške Bistrice pod Krvavcem, kjer smo dočakali konec vojne.«

Do srede marca 1945 nas je s hrano oskrbovala gospodarska komisija, delno pa smo se morali oskrbovati sami. Po zaslugi izdajalca so bili člani komisije kmalu napadeni in večinoma pobiti. Rešila se je le tovarišica Rezi... [?], a vendar zadeta v obe nogi. Mi smo jo dobili naslednji dan in jo prinesli v bolnišnico. Okrevala je že v slabem mesecu in se spet vrnila na teren.

Zdravil smo za takratne razmere dobivali dovolj. Konec 1944. leta smo dobili tudi radijski sprejemnik, da smo lahko sledili svetovnim razmeram.

Blizu mimo nas so hodili borci Kokrškega odreda; zlasti tistim, ki so hodili na

Stajersko, sem mimogrede izruval kakih 10 gnilih zob. Neki mimoidoči odredni enoti smo odstopili precej zdravil. Na koncu vojne, 8. maja 1945, sta dva člana našega osebja celo razorožila 5 domobrancev iz Cerkelj.

Tako kakor po vseh podobnih ustanovah je bila tudi v tej oborožitev zelo slaba. Osebe, ki je šlo od 5 do 7 tovarišev, je premoglo le 3 do 4 puške s po desetimi naboji. Zato je moralo biti še toliko bolj previdno in konspirativno.

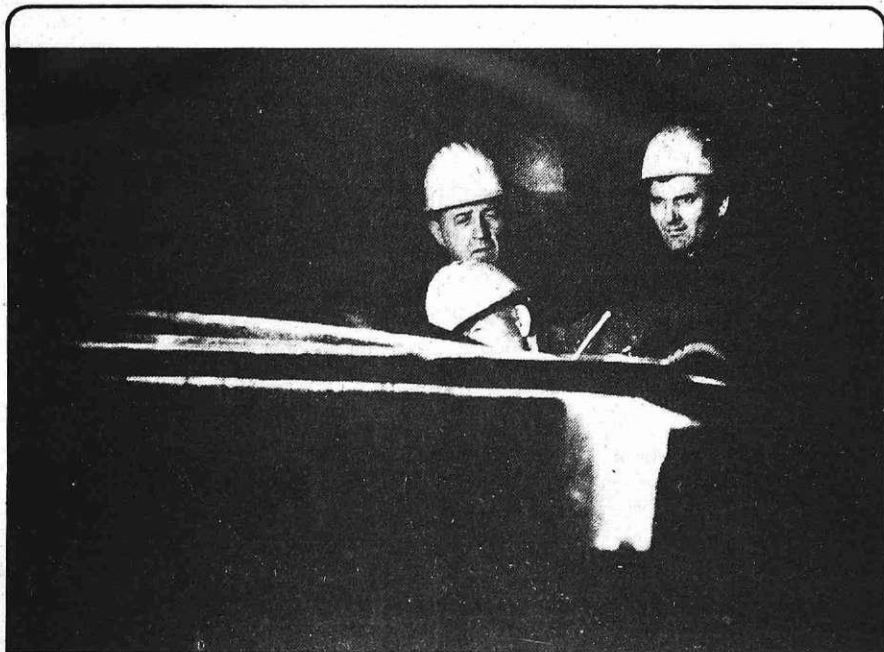
AMBULANTA »A« ali »666«

Ta ambulanta, ki je nastala in delovala na sektorju Storičica, Trzinca in Jezerskega, se je v drugi polovici septembra 1944 razvila iz združenih ambulant »A« in »B«. Ti dve sta se v Gorenjskem odredu imenovali »F« in »G«. Prva je bila znana tudi kot ambulanta »Košuta«.

Komandir ambulante je bil vse do osvoboditve Mirko Toplikar-Vinko, politkomisar pa Janez Hudobivnik; pred njim je to dolžnost opravljal Janez Vrevec-Marjo, ki je bil premeščen v tehniko KO. Od začetka novembra pa do konca vojne je bil njen politkomisar Peter Smrekar, intendant pa Jože Kokalj-Oskar. V njej je delalo bolj ali manj stalno osebje, 12 do 16 ljudi z manjšimi menjavami. Osebe je 21. februarja 1945 izgubilo Franca Podlipca. Padel je med prehranjevalno akcijo v Povljah. Zdravnika ambulanta ni imela. Dr. Edvard Pohar jo je, dokler je bil v odredu, obiskal od časa do časa, potem pa je tja prišel medicinec Rudolf Malovašič, ki pa je bil že sredi novembra 1944 premeščen v odredni štab za sanitetnega referenta.

Zelo samostojni sta bili bolničarki Marija Kočevar-Zorka, studentka, in Jerica Udovč-Jana, ki je bila prej bolničarka v bolnišnici na Golniku. Nekaj časa sta pomagali tudi 17-letna Cvetka Ažman-Koželj Olga in še mlajša, šele dobrih 15 let stara dijakinja Marija Majerišič. Konec januarja 1945 je bila v ambulanto »A« iz ambulante »B« premeščena bolničarka Marica Erman, na njeno mesto pa je v ambulanto pod Begunjščico odšla Cvetka Ažman-(Koželj)-Olga. Kuharica in gospodinja je bila Francka Močnik in potem še Kati Zupančič.

Čeprav je bila to le ambulanta, je zmogla več ležišč kakor bolnišnica. Spo-

Vitimir Pretnar: Vsi za enega, eden za vse

(Nadaljevanje z 18. strani)

Za katerim imenom se le skriva...? Torek, 12. oktobra 1943.

Lepo jutro. Kot ponavadi se tudi danes Podgorčevi pripravljajo na vsakdanje delo.

Dijakova sestra Katrica je hušnila še na svojo sobo, da je uredi. Pravkar je postlala. Lepe sanje je imela. Taka dekleta, ki so tik pred svojim osemnajstim rojstnim dnevom, lahko vedno lepo sanjajo!

Zunaj se nekaj sliši...

Pri belem dnevu vendar ne bodo partizani? je pomislila blondinka.

— Dol pridi! Katrica, dol pridi! — kliče oče z veže.

— Takoj! Sem že naredila!

Na veži so policisti in drugi uniformiranci. Trdo stojijo. Neprizadeto gledajo. Kot bi jih nekdo postavljali na vojaškem vežbališču. Orlitsch zareče zoprn v tišino: — V trg moramo z vami na zaslišanje. Za dve uri!

Potem določi dva policista kot Katrinih stražarja.

— Z glavo mi jamčita zanjo! — je pribil komandant.

Dva druga uniformiranci prežita ob očetu.

Kar tako jih spravijo od hiše. Kot za mimogrede.

Na dodatno izrecno prošnjo pustijo še hišnega gospodarja k ženi, ki je ležala na porodu poleg izbe. Mala Mirica še mesec dni ni stara, nikdar ne bo pomnila svojega rojstva.

Oče je mehko potipal najmlajši po nosku.

Tudi ženi je prožil roko. Lepo. V tem trenutku je bilo vse odpuščeno, kar je kdajkoli v razburkanih mladih letih prišel zakon.

Zunaj imajo policisti še spodnjega soseda.

Kljub duševni tesnobi je smešno, da pustijo možakarja malicati. Domači speh ima v rokah in nož in kruh.

Na hišnem vogalu ustavi Orlitsch Katrico. Očetu pomigne. Grozeče in s počasno, a izkušeno kretnjo seže k pasu in počasi, preklensko počasi privleče pištolo na dan:

— Tako, zdaj boš povedal, kdaj so bili banditi zadnjič tukaj!

Od ovčjaka sem je zeleno strljal z očmi Taras.

Ali se je kaj ganilo v njegovi Judeževi duši?

Kaj neki misli? Človek je vse nekaj drugega tudi kot človek!

— Še enkrat te vprašam!

Oče Podgorec je gledal odprto v Orlitscha:

Ne boš me strašil s svojo grdo pištolo! Da te ni sram, ko se toliko let poznavata?

Dolgo sta stala. Minute napetosti so vekovi, ko v prebiskih trenutkih obletajo človeške misli vsemirja upanja in strahu, vere in izgubljenosti. Zda se postavi Orlitsch pred zalo Katrico in ponovi svoje trdo vprašanje. Dekle se ne da:

— Zakaj delate to?

Ko ste rekli, da gremo samo za dve uri na zaslišanje v trg?

Neki uniformiranec vseka od zadaj: — Tako čedno dekle, pa tako izprieno zaradi banditov!

Tako močna kot oče je bila tudi hčerka. Taras, ki je preslepil neko partizansko edinico, z njo obhodil celo vrsto podgorskih in sosednjih krajev iz tržanske okolice, se ni počutil zda nikjer varnega.

Ali mu je šlo na bruhanje?

Kot pred dnevi, ko je spodaj pri Podgorčevem mlinu obesil mladega človeka? Obesil samo zato, ker bi lahko dotični zanesel na partizansko uho vse resnice preteklosti tega zlikovca Tarasa.

Kar je najhuje, je bilo to, da se je nekaj dni po tistem zločinu bahal vprico Katrice!

Podgorčeva hčerka ga je odločno zavrnila. Zda pa je prišlo najhuje: Zlobni človek se je izmislil zgodbu in podtaknil zločin Podgorčevemu gospodarju in spodnjemu sosedu. Kapelskemu komandantu pa je natvezil, da je bil ubiti dober zaupnik njegovega kova, ki bi mu pomagal odkriti vse skrivne partizanske mreže okrog Pece in še daleč naokoli.

Orlitsch je bil lisjaški tip. Vsega ni požrl, kar mu je Dravograjčan natvezil. A odobral je, da se toliko žene za uničenje banditskega rovarjenja. Orlitsch je upošteval antikomuniste, ki so prihajali po raznih uradnih, pa tudi po drugih nepreglednih vezeh v kraje dvojezičnega ozemlja. Mislil pa si je o vseh podobno: Same podgane!

Kadar se je tržanski komandant spomnil tiste akcije pri Golobu tik nad trgom, ga je zoprn stiskalo v drobno:

Prekleti norec! Ne drži se napotkov »komunistenstrukturja« Merharja. Pa Hansa Schneiderja! Dezerterja iz nemške vojske in domačega prekucuha. In vseh drugih! Odlikovanje bi bil dobil takrat ko bi se akcija uspešno iztekla. Tako pa ti ta »rajstajčar aus Laibach« vse pokvari, ker ni tako ravnal kot sem mu zabičal, ko smo sestavili napadalni načrt. Idiot se še tako postavi v bajti, da sem prav njega počil. Nehote! In potem so vsi navzoči komunisti ušli. Iz moje pesti so ušli! Za vraga s temi banditi!

Orlitsch je bil lahko previden glede Tarasa. Seveda je imel točne podatke od pristojne gestapovske izpostave v Dravogradu. Vse je bilo pozitivno ocenjeno pri delu. A naravni čut je svaril tržanskega komandanta, naj bo vseeno oprezen, kajti ti jugoslovanski tipi vseh kategorij simpatizirajo za nemško stvar so vseeno za nas Korošce nekaj tujega.

Tako se je tudi sedaj Orlitsch razdvajal, ko je stal s Podgorčevimi v grapi blizu mline, kjer je bil nesrečni neznanec obešen pokopan. Katrinih policist za-momlja svojemu tovarišu:

— Kaj je tako živčen?

Kot da ga je strah? — Misli je na Tarasa.

Katrica pa pogumno vmes: — Če ima količjak človeškega v sebi, mu ne more biti vseeno. Sam se je pred mano bahal, kako ga je obešal!

Orlitsch se je zadržal nad dekletom: — Tiho! Tedaj govori, kadar te bom kaj vprašal!

Policijska tolpa je gnala aretirance prek Blajevega, spotoma pobirala še nove nesrečne domačine. Vse je bilo posledica Tarasovega »partizanjanja«.

Dijakovega brata Joha so naduti policisti odgnali štiri dni pred očetom in sestro. Za ovčami je hodil. Zakaj jeseni ovce rade gredo za gobami in se ne držijo domačih planinskih predelov. Plotov pa ni bilo povsod in tudi popravljali jih niso zaradi vojnih razmer.

Tako so Joha zagrabili pod Topico kot bi zajeli največjega bandita. Pa je bil tržanski orožnik Platnar zraven. On je poznal fanta. Nič ni pomagalo. Izgledalo je, da mu ničesar ne verjamejo. Lisici so mu natakili na roki in ga gonili od hiše do hiše pa bedasto spraševali, češ ali se je pojavil kdaj ta bandit tu. Domačini so Joha poznali in to policistom tudi zatrjevali. Ničesar ni zalego. Vlačili so ga s sabo. Le na dolgo prigovarjanje in prošnje so ga toliko sprostili, da je šel na potrebo. Še pri tem so ga stražili z napetimi brzo-strelkami.

Joh je vedel tudi, da je oče zadnje tedne prodal Matjaževim dve ovci. Hotel jih je kar tako dati, pa Matjaž ni pustil.

Matjaž je bil pri vseh hišah spoštovan. Kjer so bili njegovi, so kupili le, če je bila potreba. Celó jesti so se branili. Matjaž

sam je le jedel in popil kak kozarec mleka, če so drugi že dobili in so mu domačini hoteli izkazati na vsak način gostoljubje.

Johu se je posebo hudo zdelo, ker orožnik Platnar ni pustil besede do sebe. Fant je mislil: bo, kar bo. To vidim sedaj, da je človek nekaj strašnega. Ničesar mi ne morejo. Zato, da sem ljudem v gozd jesti nosil me trpinčijo. Če me mislijo tepsti, ne bom kričal. Pa če si jezik zgrizem. Borci so pripovedovali, da ne smeš jokati in vpiti, če te tepejo, tedaj postanejo mučitelji zverine.

Vseeno pa se je Joh bal. Bal se je predvsem za svoje domače. Negotovost ga je grizla in stalno jo je premagoval s tem, da si je pravil: Ne bodo me! Ne bodo nas!

Drugo noč so ga privlekli v trg. Na živinskem trgu so čakali. Ko je prišel pošasten tovarnjak, da ga sunili pod plahto. Znašel se je med domačini. Policijski stražarji pa so revsknili, če je kdo le hotel spregovoriti besedico.

— Ničesar nisem... — je začel Joh in hotel povedati glasno, da ničesar ni naredil, pa te odženejo od doma. Še živine ne gonimo tako, če pride v klavnico.

A stavka ni dokončal. Policist ga je sunil s puškinim kopitom.

Čez dni je v odurni sivi stavbi v Celovcu izvedel, da je v zaporu vse polno domačinov. Tudi oče in sestra sta nekje.

Oddahnil se je, kot da je to tolažba. V takih duševnih stiskah je za človeka že uteha, ako izveš, da svojci živijo v zaporu...

Zasliševanje so uniformiranci izvajali na razne načine. Zaenkrat še niso toliko mladincev. Bikovka pa je ležala okrvavljena na mizi. Grožnje so bile surove. Vsako minuto, ki jo trpin živi dalje, je pridobitev neke notranje sile, za katero doslej ni vedel. Poživaljenost mučiteljev povzroči pri mučenih tudi plemenitost in trdnost za obstoj pod vsakim pogojem.

Prav tako so v usodnem oktobru 1943 prišli po sosedove blizu sosednjega dijakovega doma. Domači, kolikor jih je še bilo pri hiši, so pospravljali krompir. Oče gospodar je že prvo vojno leto končal zunaj v ruskem mestu Dünaburg. Stric Johi že dolgo ni bil na dopustu.

Gospodinja je pravkar zanesla v gozd jesti pobegli kmetici iz rjavškega kraja, kjer so odgnali njene domače. Ko sta stopila iz gozdne sence, zagledata spodaj na domačiji vse polno policije. Dobila je k sreči iz trga svarilo, da bodo v teh dneh tudi pri tej hiši izselili. Tako je sedaj še Priška kmetica pobegnila v gozd.

Mladega sedemnajstletnega Francija pa so policisti prijeli. Ni jim pa uspelo dobiti strica Jozija, ki jim je pod nosom še pobegnil raz njivo v gozd.

Tudi drugega domačega sina so zagrabili. Bil je dijakov sošolec in je samo do božiča 1941 hodil v šesti razred. Potem ga je gospodar rektor šole in krajevni ortsguppenlajtar oprostil nadaljnega obiska pouka, ker je oče padel na Ruskem. To je bilo takrat.

Danes pa te ženejo od hiše kot tolovaža in te gledajo mrko. Orlitsch je spet v akciji. Solčavanka Lojzka, ki je služila pri Priškihovih za dekle, je zbežala v smreko in od tod bila priča sledečega:

Orlitsch in njegovi spremljevalci pridejo do križa zapadno od domačije. Glavnina uniformirancev, z aretirano teto in najmlajšim sinom in še z drugimi okoličani v sredi, gre dalje.

Orlitsch pa se loti sedemnajstletnega Francija:

— Kje je stric Josef?

Franči je trd in krepek fant. Molči in hladno zre komandantu v oči. Potem ga začnejo pretepsti.

(Nadaljevanje na 22. strani)

(Nadaljevanje z 19. strani)

meltolar govoril z močnim vzhodnotirolskim naglasom na »š«!

Zdravko se je pripravljaj na obrambo, ker je pričakoval, da bo konec koncev Drumljev napad usmerjen kot vedno spet proti njemu. A tokrat se ni tako zgodilo. Pichler in Kleinlerhar sta ga napodila:

— Mi pripravljamo nalogo iz angleščine, ti nas motiš! —

Pri pobiranju krompirja na razsežnih njivah je sivo dolgočasje. Posebno še, če je bilo oblačno, hladno in je hotelo rosljati. Neki hišnik, ki ni bleknil niti besedice, je prinesel za malico dvojni kruhek, z maslom ali špehom. A cel kos je bil take velikosti, da bi ga lahko z eno mladeničevo dlanjo pokrili.

— Treba se bo pritožiti na mednarodnem rdečem križu, če bodo nas tako hranili. Angleški vojni ujetniki to naredijo! — je požrl Gučeji zadnji pičli zalogaj malice.

— Mi pa nismo »prisoner of war« (vojni ujetniki) —, se je izkašljaj angleško Walter v traktorista Francoza, ki je hitro pojedel in nato bral neko knjižico. Drumlja so dodelili k skupini na onem kraju dolge njive. Šarfirer Grečl je tako zapovedal, ker so ga drugi iz dijakove bližine k temu pripravili. Grečl je bil sploh zabaven hajotfirer! Vselej je vidno zardel, preden je zakikirikal povelje, kar je donelo smešno. Potem se je delal strogega, besedoval nekaj in členki nemške slovnice so mu kar tako letali med »der, die das«, da je bilo veselje. Zato so si upravičeno pošepetavali šalo:

»Tajče šproh švere šproh, do gibc draj artikel, das die der tajfl holt!«

Ampak hajotfirerja Grečla, ki je le po redko nadomestoval višje čine, so imeli vsi radi. Radi so mu tudi v pouku pomagali. Bil je prijeten blondinec. Bil je starejši kot je izgledal.

Neumarja in Tawernerja iz 2. a letnika so najtežje prenašali. Vedno sta nekaj nergala. Če ju nisi razumel in jima vdrug spet prijazneje serviral svoj »prosim«, tedaj sta šele začela »lajati po štajersko«.

»O bistvu rajha.« Tako se imenuje naslov današnjega predavanja študijskega svetnika doktorja Alberta Reussa:

Nemški vojak v svojem heroizmu za Evropo kakor tudi domovina v svoji sodelujoči budnega srca doživljata, zavestno ali nezavestno, veličino tega prostora, za katerega se bije odločilni boj te svetovne vojne; mnogi čutijo, če morejo videti zgodovinske dogodke, da se oživlja prav tisti srednjeveški prostor nemškega rajha, v katerega je izžarevala volja nemškega reda. Toda mnogo naporov je treba, zlasti v vzgojnem delu šol, preden bomo premagali zatemnjeno zgodovinsko zavedanje naše preteklosti in da se prevzgojimo iz malodržavniške miselnosti v politično gledanje, ki zajema prostornost ...

V obmejnih področjih rajha, tako tudi v Krainburgu, na ozemlju stare kranjske krajine, se napolnjuje beseda »Rajh« zopet novim zvenom ... Urejevalno silo rajha doživljamo pravkar tudi v ponovnem pridobivanju področij.

— Denn ein Reich lebt ja nicht allein als Obrigkeit, die Gewalt hat über uns. Es lebt als Idee, die Gewalt ist in uns (Walter Frank) ...

Ako iščemo po jezikovnem korenu besede »Rajh« (Reich), tako pridemo preko srednjevisokonemškega »riche« h gotskemu »reiks«, ki ima pomen »kralja« (König). Je zgolj izposojenka iz keltskega »riga«, ki odgovarja latinskemu »rex«, »regis«, in ima tudi v indijskem »radja« indogermansko paralelo ...

Srbik definira rajh (das Reich) kot organsko, z isto krvjo prežeto in v isti ideji zakoreninjeno skupnost ...

Stählinova definicija: Rajh je skrajno protislovje tako hierarhijske kot anarhijske, je oblika hierarhijske, ki opredeljuje ljudi ne samo drug poleg drugega, ampak tudi nadreduje, je priznanje dejanja k povelju in pokorščini ...

Zakaj se pustimo ljudje rajha od fajerjeve volje voditi?

Zakaj se pokorimo njegovim poveljem? S priznavanjem vodilne volje, kateri se drugi pokorijo, potrjujemo življenjski zakon, ki ga ima krvno nordijski človek, zlasti pa Germani, zakon o redu. S tem je vsekakor postavljeno vrednotenje, katerega merilo ne pogojujejo zemlja dogajanja, ampak priznavanje nadčloveškega smisla

zgodovine, in je potemtakem transcendentno vrednotenje. Če gledamo rajh in njegov urejevalni princip kot imanentni življenjski zakon nordijsko-določenega človeka in kot navodilo predvsem za zgodovino okcidenta, je obratno tisočletna bolezen, odkar se je posameznik iztrgal iz tehle vezi, kakor kaže razvoj vse od renesanse preko razsvetljenstva k francoski revoluciji. Proti liberalističnim pojmom, ki se v političnem iz njih izcimajo, se bori borec za rajh z vso ostrino. Zanj je ves nered v Evropi iz izločitve od rajha, iz ločitve iz skupnosti, iz zanikanja firer-principa. Priznavanje firerjeve volje pa ne slona samo na dosežkih ali na soglašanju skupnosti. Vse kraljestvo, se reče: pristno »firerstvo« (firertum) ima svoj nalog »po božji milosti«, iz transcendence vse zgodovinske biti.

Firerjeva volja, brez katere rajh ni rajh, se ne izraža samo z nekim odlokom; pokorščina in zvestoba, ki ju prinašamo do firerja, so samo prostovoljni »da« za firerja, ki je tukaj, ker ga je bog poslal ...

Priznavanje takega pristnega »firerstva« zopet vzpostavi, je prvinski namen rajha. Steding, veliki, prezdajaj umrli oznanjevalec novo se prebujajoče ideje o rajhu, pravi:

»Ozdraviti in uvesti red v našem srednjeevropskem svetu more samo rajh in tisti, ki ta rajh vodi, od boga poslani državnik ...«

Človek, ki živi ob meji, je lahko tudi nekaj takega kot je bil Taras. Taras je živel v stari Jugoslaviji.

Od česa? Koga bi že naj brigalo! Ob meji človek vedno nekaj izvohaš, da se lahko okoristiš, če se znaš obnesti in da imaš srečo.

Taras pa je bil sebi sreča. Lahko je izhajal. Saj tudi ni jemal dogodkov v življenju tako kot jih jemljejo zakoni in stare navade in človeške mere.

Tarasu je rastele grebene, ko je na bližnji avstrijski meji na Viču pred Labotom zaplapolala zastava s hitlerskim kljukastim križem. Očitno se je postavljaj, da je naročnik v Mariboru izhajajočega nemškega časopisa.

Bil je tudi član kulturbunda. Kolovratil je po Mežiški dolini in vohljaj med rudarji. Vedel je, da pride čas tudi za tamošnje komuniste in nacionalne prenapeteže.

Zdaj je bil že nekaj dni nastanjen z večjo skupino oboroženih SA sil v gostilni pri Podgorčevem sosedu. Večkrat pa se je spreoblekel v civil in je šel po svojih skrivnih opravkih. Imel je veliko dela. Tudi v trg je zahajal. Spajdašil se je z marsikom. Bil je previden kot star lisjak. Opazil pa je kar prve dni, da organizacije prejšnjih avstrijskih političnih strank izpred Dollfusovega časa pravzaprav krajevno niso več eksistirale. Sploh niso bile tako zakoreninjene kot so bili levičarji v Jugoslaviji. In tako spretno zakamufilirani pod raznimi nedolžnimi kulturnimi in športnimi društvi. Slovenski človek na bivši avstrijski strani se mu je zdel sila preprost in vdan v usodo, kakršna pač je. Glavni predvojni komunisti so bili proč. Enega so že osemindesetega leta vtaknili v Dachau. Ne ve se prav, ali je še živ ali ne. Prišel je sredi tridesetih let jugoslovanskim oblastem v roke, pa je presedel nekaj let v Sremski Mitrovici, sedaj nadaljuje svojo revolucionarno pot v kacetu Tretjega rajha. Drugega najbolj znanega komuniste je menda spreobrnila ruska fronta. Tam se je nagledal rdečega raja, da je sprevidel zmoto. Tam je padel. Tretji, neki Korl, pa je druga viža. Lani novembra je ušel dvema gestapovcema iz rok in v gozd. Cele legende se plečejo o njem. Gestapovca sta morala biti pravi šlevi. Meni bi se kaj takega ne moglo pripetiti. Zdaj iščem tega Korla. Ni ga uslediti.

četka je lahko sprejela okoli 15 ranjencev in bolnikov, pozneje, dasiravno se je morala večkrat seliti in občasno priključevati najbližjemu odrednemu bataljonu, je mogla sprejeti tudi do 25 ljudi. Nemci in domobranci so običajno prihajali iz Tržiča, iz Predvdora, iz Cerkelj, iz Kranja in Tupalič, a tudi od drugod.

Ambulanta je delovala pod Storžičem blizu prehoda Poljane, za nekaj časa, med zadnjimi hajkami, pa se je umaknila celo v Medvodje nad Puterhof (Jelendol). Do druge polovice marca 1945 je skrbela predvsem za potrebe drugega bataljona, zadnji mesec pa za prvega, ki se je zamenjal z drugim. Sprejemala je tudi koroške borce.

Zaradi širjenja domobrancev, ki so na tem sektorju pogosto preiskovali hribovje, je trpelo tudi politično delo na terenu, s tem pa tudi delovanje gospodarskih komisij. Zato je osebe ambulate samo moralo skrbeti za hrano, s tem pa je trpela konspiracija in potrebni so bili veliki napor. Vendar so v ambulanti skoraj vedno imeli rezervne hrane vsaj za mesec dni.

Od jeseni 1944 in prek zime 1944/45 je bilo v ambulanti običajno okoli 10 ranjencev in bolnikov, občasno pa tudi več. Vendar so zaradi večje nevarnosti tod zdravili le manj ranjene in bolne. Nekaj huje ranjenih so s tega terena premestili v ambulanto pod Begunjsčico, kjer je bilo bolj varno.

Vendar je bilo tudi v tej ambulanti nekaj tako hudo prizadetih tovarišev, da jih ni bilo mogoče nikamor prenašati. Tak primer je bil Ljubo Meglič, komandir Jurišne čete, ki je bil konec decembra 1944 ranjen v nogo. Zaradi izgube krvi in gnjenja so ga komaj rešili. Bilo je še nekaj primerov zlomljenih reber z izlivom krvi v pljuča. Izjemno pomoč pa so nekajkrat nudili tudi borcem Koroškega odreda, največ v prvi polovici februarja. Tedaj je ta ambulanta spričo hudih zimskih hajk na severni strani Karavank sprejela 10 borcev 2. bataljona Koroškega odreda. Za pomoč sta prosila štab Koroškega odreda in štab njegovega 2. bataljona. Politikomisar Koroškega odreda je tja poslal reševalno ekipo, ki jo je vodil sanitetni referent Koroškega odreda Rudolf Malovašič. Ta je pozneje povedal, da ga je poklical politikomisar Koroškega odreda Peter Bratko-
vič-Zvonko in mu naročil, naj gredo reševati ranjene in omrznjene koroške borce, in sicer prek Kort na Obirsko planino. »Iz Medvodja«, pravi dalje dr. Rudolf Malovašič, »smo se prek Dolgih njiv vzpeli čez greben in se spustili v Korte. Pot je bila zelo težavna. Globoko zamete in debel sneg smo gazili ves dan in vso noč. Ko smo se zjutraj začeli spuščati v dolino na koroški strani, smo padli v nemško zasedo. Rešil nas je komandir čete, ki nas je spremljal. S svojo brzostrelko je hitro reagiral in pokosil nekaj Nemcev, med trenutnim zatijem, ki je temu sledilo, pa smo se umaknili. Pod Obir smo potem ponoči prišli po drugi poti. Tam smo prevzeli ranjene in omrznjene koroške borce — bilo jih je kakih 10 — potem pa smo jih na vse mogoče načine transportirali na našo stran. Nad Zalim potokom smo jim postavili začasno kolibjo, kjer so si fizično opomogli. Nekaterim sem moral amputirati omrznjene prste na nogah, po dobrem mesecu pa so se prvi že vrnili na Koroško.

Reševanje teh borcev je trajalo skoraj teden dni. Bilo je izredno naporno, potekalo je v hudem mrazu in lakoti. Vendar smo imeli še srečo, kajti, kot smo zvedeli pozneje, je te kraje na Koroškem tedaj hajkala SS divizija »Princ Evgen« ...

Reševalci so bili za ta podvig pohvaljeni, pred zborom širšega štaba pa še posebej Rudolf Malovašič.

Zaradi prihoda koroških borcev je bilo v ambulanti »A« na začetku aprila 1945 kar

23 ranjencev in bolnikov. Od teh je bilo 8 ranjenih, 15 pa bolnih. V začetku aprila 1945 so bili v tej ambulanti naslednji pacienti: iz 2. bataljona Koroškega odreda Jožef Dolinar, Edvard Grabnar, Franc Mugoli, Matija Dovjak, Ivan Šparovec, Jožef Koder, Boris Krystofek in Herman Reisner. Miha Zornik, ki je bil ranjen v glavo že v januarju, pa je umrl 31. 1. 1945. Ostali so bili iz Koroškega odreda, in sicer iz 2. bataljona Ljubo Meglič, Lojzka Valjavec, Franc Bregant, Ivan Dolinar, Anton Slivnik, Marjan Belec, Stane Konc, Jože Rosolnik, Mihael Meglič in Marjan Ahačič. Peter Šibelj, Ivan Stular, Kristjan Kokalj, Anton Kržišnik-Nego in Anton Resman so pripadali drugim enotam Koroškega odreda in kurirskim postajam. (O tem govori poročilo ambulate »A« KO 16. 4. 1945, shranjeno v IZDG, F-338/II.) To število pa se je naglo spremenilo, kajti zasrtopljenjem borci so postopoma odhajali v svoje enote.

Zdravljenje je potekalo pod nadzorstvom sanitetnega referenta Koroškega odreda in je bilo kljub hajkam tako uspešno, da je bilo 15. aprila 1945 v ambulanti samo še 12 pacientov; med temi 6 ranjencev in ravno toliko bolnikov, ki so boleli za TBC, za revmatizmom, za zasrtopljenjem ali za kakšnimi žledodnimi boleznimi.

Ker je šlo proti koncu vojne, hajke pa so bile skoraj neprestane, ta ambulanta ni več gradila novih bunkerjev, temveč se je delno premikala s 1. bataljonom Koroškega odreda. Ko je bilo tudi že bolj kopno, je postavila šotore.

Zvezo z odrednim štabom in z drugimi enotami oziroma ustanovami je ambulanta vzdrževala prek zanesljivih kurirjev, in tako je razen v času hajk vsak drugi dan dobivala radijska poročila. Poleg tega je politikomisar pogosto prirejal politične razgovore, a tudi sicer so »vsak večer imeli debate o svetovnih dogodkih, o OF, o delavskih in kmečkih vprašanjih«, s pomočjo partizanskih pesmaric pa so si krajšali čas s prepevanjem, kadar je bilo varno. Tako pravi ambulantno poročilo z dne 2. februarja 1945.

Vodstvo ambulate je tudi skrbelo, da so pacienti ob praznikih dobili kak priboljšek, vendar je bilo to za osebe težavna naloga.

Oborožitev je bila vseskozi veliko vprašanje, saj ambulanta ni premogla niti ene strojnice ali brzostrelke in tudi z drugim orožjem je bil opremljen le vsak drugi član tega osebeja. Zato so toliko bolj morali paziti na konspiracijo: na dim, na sledi, na obnašanje v stiku z ljudmi in na vse druge malenkosti. Pri tem se je kdaj pa kdaj tudi spozabil in ga je bilo treba opozoriti. Vendar je ambulantni uspevalo, da se je pogostim hajkam in zasledovanju vedno brez žrtve umaknila.

Ob koncu vojne je bilo osebeje z večino gibljivih pacientov poklicano k Begunjam, kjer so sodelovali pri osvobajanju zapor-
nikov in varovanju nemške posadke. Nekaj ranjencev pa se je še po vojni zdravilo na Golniku oziroma v Kranju.

V ambulanti »A« so imeli tudi nekaj hujskih primerov. Eden takih je bil septembra 1942 skozi usta ranjeni Izidor Kuljad-
Jožek. Po spopadu se je skrival v gmovju in potem 2 dni v vodi, da se je hudo prehladil. Nazadnje se je splazil k nekim znan-
cem in se v temnem prostoru skrival skoraj dve leti. V ambulanto je prišel oslavljen in smrtno blede. Rana se mu ni hotela celiti, nato pa so ga poslali na osvobodeno ozemlje in nazadnje v Bari, kjer je ozdravel.

V ambulanti se je že od 11. junija 1944 zdravil tudi komaj 17-letni borec Prešernove brigade Jože Ličan (iz 2. čete 1. bataljo-
(Nadaljevanje na 14. strani)

ANA STAZE

Pesmi

Ne jokaj.
Ne smej se.
Ne šepetaj o ljubezni.
Ne kriči o sovraštvu.

Reka,
ne prestopaj bregov.
Drevo,
ne rasti.
Ptica,
ne poj.

Ne drhti,
ko v lase ti sežejo.
Ne smehljaj se,
ko po travah tečeš.
Ne sanjari,
ko veje brez se sklanjajo.

Kot Kristus bodi:
Z nemimi očmi
zri

v nerogene otroke,
uržene na smetišče,
v vodenoglavce,
živeče zaradi etike.

Kot Buda bodi:
Z mirnim smehljajem
spremljaj
nebogljene deklince,
ki se obešajo,
krepke krovkovedje,
ki jih nagrajujejo za mir.

Ne bodi človek.
Le plačan vojak morda,
ki ubija otroke — za denar.
Le vljuđen uradnik morda,
ki skrbno seštevaja ljudi — za denar.
Ne bodi Človek.

Srce sem položil
na dlan.
Za vse lačne otroke.
Za vse trpeče starce.
Za vse izgubljene deklince.

Lačni so se izstradali.
Trpeti so dotrpeli.
Izgubljeni so se izgubili.

Srce so razgrabili
vljudni volkodlaki.

Čemu zvezde.
Saj svetilke močnejše svetijo.
Čemu sonce.
Saj je peč v sobi toplejša.
Čemu trave.
Saj so postelje mehkejše.
Čemu nebe.
Saj so strehe varnejše.

Ne, mi ne potrebujemo
prav nič.
Prav nič!
Razen ničta samega.

Zgradite streho!
Naj pokrije vso Zemljo!
Naj ogradi ves planet!
Da ne bomo več
videli zvezd.
Da ne bomo več
strmeli v nebo.
Da nas ne bo več
dramilo sonce.
Da nas ne bo več
osvežil dež.
Da se ne bomo več
zaljubljali.
Da ne bomo več
sanjari.
Da ne bomo več
pisali pesmi.
Da ne bomo več
ljudje.

Tone Tomazin: Kajza na Kapeli — kroki

VALENTIN POLANŠEK

ODLOMEK IZ ROMANA

KRIŽ S KRIŽI

SENCA KLJUKASTEGA KRIŽA SE SOPIRI VSEPOVSOD VEDNO BOLJ KRUTO, četudi je septembra 1943 Mussolinijev fašizem v Italiji propadel in se je vojna gibala k neizogibnemu koncu nemškega nacizma.

Kljukasti križ pa so nosili ljudje. Ljudje iz različnih nagibov. Prepričani nacionalisti, ki so togo izpolnjevali strankina navodila in verovali v že nekaj časa napovedano »čudežno orožje«, ki ga ima firer pripravljenega. Kljukasti križ pa so nosili tudi bedaki, ki niti niso prav vedeli, kaj je hitlerizem, pa so tudi pokorno izpolnjevali povelja, ki so jih jim posredovali mali nadrejeni. In takih ni bilo malo. Takih je bilo v vsaki ulici precej. Takih je bilo skoraj v vsaki hiši, kjer je stanovalo po več družin skupaj. So bile babe, ki so »vlekle denar« za dedcem, ki je bil pri vojaki ali pogrešan ali pa je celo padel. Take babe so bile v večjem številu nevarne simpatizerke rjavega režima. Potem so eksistirali dedci, ki so bili zaradi »takih ali takih strankinih uslug in iz potrebe po vzdrževanju vojne morale v zaledju« oproščeni vojske. Se razume, da so taki ostajali fanatični nacisti.

Tak primer je bil orožnik Orlič. V Rožu, koder je prihajal je že kot brezposeln mladenič začel črtiti kmete, saj je v njih videl krivdo, da je na svetu, da je slovenskega poretka, da je zapostavljen od onih, ki prihajajo iz nemških krajev. Mladi Orlič se je poizkušal v raznih krajih v različnih poslih. Tako je v kriznih letih prišel v kroge »hajmatkrajsov«, ki so bili leglo velenemškega duha in kajpak tudi ilegalno zbiralistično nacionalsocializma, ki je januarja devetnajstotriinšestdesetega leta prišel v Nemčiji na oblast.

S »šuchundlarjem« Korajžnikom sta se nekaj časa pajdašila. Ko je februarja štiriinšestdesetega leta pogorel socialdemokrataki »šuchund« in z njim celotna stranka, se je Korajžnik, ki se je seveda pisal Koreischnigg, vedno bolj bližal Orliču, ki se je seveda podpisoval Orlichtsch. Ko so na Dunaju istega leta julija ubili nacisti avstrijskega kanclerja Engelberta Dollfussa, je dejal Orlichtsch Koreischnigg:

— Tako se dela prava revolucija, ne pa tako kot vaša!

Koreischnigg je bil v tistih dneh v velikih škripcih. Bal se je, da bi policija izbrskala kje njegovo ime in bi ga dali za zapah. Zato je nameraval uiti prek Jugoslavije na Češko, kamor se je glavnina »šuchunda« izmaknila v burnih februar-skih nočeh.

Tudi Orlichtsch se je vznemirjal. — Preden me zaprejo, se umaknem v inozemstvo! je zaupal Koreischnigg. V NSDAP ilegalni je veljalo geslo:

Izogniti se aretaciji in se umakniti prek Jugoslavije v Hitlerjevo Nemčijo za »ostmarklegijo«.

Koreischnigg pa je debelo gledal, ko je izvedel, da so Orlichtscha sprejeli celo v žandarmerijsko šolo.

Po posredovanju hajmatkrajsovskih ilegalcev je prišlo tako daleč.

— Ti si pa za vraga! Znajdeš se. Na zunaj si sedaj avstrijski orožnik, znotraj pa si nacionalsocialist.

— Vidiš, tako dela naše Gibanje. Tako ohranjujemo svoje ljudi pred aretacijami in na drugi strani izpodjedamo to trlho državo. Prej ali slej se bomo priključili k Veliki Nemčiji. Že lani bi to uspelo, ko ne bi simpatiziral bedasti Mussolini z Dulfussom.

Prvo Orlichtschevo službeno mesto je bil trg. Žandar je bil postaven in kar čedne zunanosti. Imel je povsod nastavljena ušesa. Dober nos ga je vodil ponavadi na pravo sled. Posebno pri divjih lovcih. Kaj kmalu je bil na tekočem, kje tičijo v grofoveski službi ilegalni strankini tovariši.

Kadar pa je imela edino dovoljena mladinska organizacija za časa Schuschniggove stanovske države »faterlidiše fronte« (domovinska fronta) kakšno slavo, se je ilegalcelec nacist postavil kot čuječi organ za mir in varnost.

Orlichtsch se je zanimal za vse. Tudi za to, kako so tukajšnji ljudje na primer dvajsetega leta glasovali. Izvedel je, da je okoliška občina dosegla večino za SHS, le trg se je »nemško« držal. Zato je sedaj orožnik s posebno pozornostjo opazoval kraje kot so Prisoje in Sosednje, Podpejse, zlasti pa Malinškov dol. Prav v Malinškovem dolu je živel poseben tip prebivalstva. Za vraga niso mogli ničesar izvirati, kadar je šlo za divji lov. Pripovedovali so mu v zaupnih krogih kaj čudne dogodivščine v zvezi z divjimi lovci. Tako je neki Malinškar za časa jugoslovanske zasedbe ugonobil nekega takratnega logarja, da se mu je na sodnji jokal. Pa tisto z logarjem Greblaherjem! Preprost malinški drvar ga vlačil za nos in zabava sodnijo s svojimi trditvami, kako je z zarjavelo golo puškino cevjo vragvedil iz katere vojne zadel srnjaka. A srnjaka so mu ukradli drugi.

Žandar Orlichtsch je bil kaj vesel, ko so v Malinškovem dolu gradili novo šolo. Kolikor je bilo pričakovati, bodo nastavili zanesljivega učitelja, ki je organiziran v ilegalni nacionalsocialistični učiteljski zvezi in ima stike z boroveljskimi hajmatkrajci.

Orlichtscha pa je pikalo, da je v Malinškovem dolu toliko levičarjev. In to v kraju, kjer je majhna samostojna župnija in je župnik prav tako zapisan kot nacionalni Slovenec. Kako tudi drugače, saj je prišel s Kranjskega. Baje se imajo dobro v Malinškovem dolu komunisti in socialdemokrati in krščanski socialisti. Za NSDAP Gibanje pa je malo simpatije...

Za Prisoje orožnik Orlichtsch ni vedel ničesar. Ničesar se ne dogaja gori v hribovskem dolu, da bi bilo treba nastopiti. Je mogoče, da bi bili tako v redu ljudje?

Kaj bomo potlej orožniki imeli početi?

V trgu samem se je Orlichtsch imel dobro. Živel je tako na distanco. Nihče je ni spregledal.

— Računamo z vašo veliko sposobnostjo, mu je dejal marca 1938 tržanski gospod nadučitelj, ki je skozi Schuschniggova leta svetohlinsko hodil sedet v prvo cerkveno klop, a je sedaj prevzel krajevno strankino vodstvo.

Orlichtsch je takoj pokazal svoje, dolgo skrite, nacistične zobe že aprila osemindesetega leta, ko so v propagandne svrhe razdeljevali med revnejše sloje marmelado, sladkor, salame in še bone za nakup kake obleke. Posebno se je sprva previdna

V izdaji in založbi Družbe sv. Mohorja v Celovcu je lansko jesen izšel obsežen roman sodelavca naših LISTOV pesnika in pisatelja, sicer pa po poklicu učitelja VALENTINA POLANŠKA iz Obirskega na avstrijskem Koroškem. V uvodu v roman je avtor pod oznako LKH napisal:

»Polanškov roman KRIŽ S KRIŽI je pisalo življenje samo. Življenje koroških slovenskih ljudi v kapelskem Prisoju in Sosednju. Življenje zgaranih bajtarjev in ponosnih kmetov, življenje dninarjev in dekel, življenje ljudi, ki so z vsem srcem ljubili svojo domačo zemljo in svoj narod, za katerega so mnogi od njih pretrpeli mučeniško smrt. Pisalo ga je življenje Fantka iz obirskih grap, ki mu je edina želja, postati učitelj, pa mora za dosego tega cilja iti skozi vice hitlerjanskih šol, v katerih naj bi po želji in namenih fanatičnih vzgojiteljev in učiteljev postal narodni izdajalec in bojeviti janičar pa ob zavestnem doživljanju grozotne usode svojcev in po čedalje jasnejšem spoznavanju nacizma postane vedno trdnější in zavednejši sin svojega teptanega naroda.

Ta avtobiografski roman je pretresljiva dokumentacija najgroznejše dobe naše zgodovine, ki s svojo nečloveško krutostjo in podivjanostjo prekaša vse šibe, ki so kdaj koli mučile naše kraje in ljudi. Kar Polanšek v njej pripoveduje, ni izrodek pisateljske fantazije, ampak resnično doživeta in prav zategadelj tem pretresljivejša realnost.

VALENTIN POLANŠEK je bil rojen leta 1928 na Obirskem, sicer pa živi v Lepeni pri Železni Kapli. Od leta 1948 dalje je ljudskošolski učitelj, več let pa je že ravnatelj ljudske šole na Obirskem. Ta čas je tudi predsednik Slovenske prosvetne zveze v Celovcu. Z našimi Listi pa sodeluje že vseh enajst let.

nacistična zver dobrohotno približevala socialdemokratskim slojem.

Nimate pravice, ven z vami! Dvajsetega leta so vaši starši glasno vpili za Jugoslavijo! je nadrl žandar Sosednječanko.

Praznihi rok je odšla mati Helena. Boris, njen takrat devetletni sin, je tolažil mater:

— Morda bodo pa čebele letos dobro brale, pa bo veliko strdi, da jo bomo prodali in si bomo marsikaj kupili!

Hčerka Sonja pa ni razumela:

— Zakaj nam niso ničesar dali?

Ali smo sami mi Slovenci?

Ko pa vsi tako govorijo kot mi doma?!

Mati je bila nesrečna, da je skrito brisala solze.

To je bil zanjo vstop v novo dobo krvočnega krutega nacizma, ki bo zanjo prinesel še strašno trpljenje...

Orožnik Orlichtsch je imel tudi Hojka iz Sosednje na piki. Že zaradi tega, ker je bil nekomu podoben, ki ga je žandar osvoval zaradi nepojasnene antipatije. Zdej je bilo še tisto, da so pri hiši naročniki slovenskega lista »Koroški Slovenec« in mohorjank. Zdej pa pretkani kmetavzar še hvali Hitlerja. Ko je orožnik točno vedel, da se dedec le pretvarja. Spomnil se je:

Kako pa se je dogajalo takrat, ko je bilo toliko nejasnosti zaradi uboja neke užitka-

3. d. 1944

15. 1. 1945

1944 in je umrl čez nekaj dni, ter Jože Koblar-Zivko, borec 3. bataljona iz Bohinja, ki je bil ponoči na 3. december 1944 ranjen med napadom na Kovor, naslednji dan pa je kljub operacijskim poskusom umrl.

In kakšno je bilo zdravstveno stanje borcev Koroškega odreda od jeseni 1944. leta dalje?

Po oceni tedanjega medicina in sanitetnega referenta odreda dr. Rudija Malovašiča je bilo z zdravjem, s higieno in s saniteto takole:

Borci so bili v povprečju izredno zdravi, kondicijsko pa močni in razmeroma odpori. Psihičnih obolenj ni bilo, večkrat pa je bilo opaziti lažja depresivna stanja, ali natančneje: domotožje. Precej je bilo tudi prehlada, ker so borci bivali predvsem zunaj, vendar je bilo vročinska stanja mot zdravit kar po četah in bataljonih. Tudi težjih pljučnih ali drugih težjih notranjih obolenj ni bilo. Pogosto so se pojavljale diareje in črevesna obolenja. To zaradi včasih premasne in močno beljakovinske hrane. Primanjkovalo je zlasti zelenjave in kisle hrane, kar ni neugodno vplivalo le na prebavila, temveč tudi na zobe in dlesni. Pojavljali se je skorbut. Pitje mrzle vode po mastni hrani je pospeševalo črevesne bolezni, vendar nalezljivih črevesnih obolenj ni bilo. Prav tako ni bilo razen dveh, treh primerov tudi drugih nalezljivih bolezni. Srbečica se je zaradi prejšnje higienске stopnje pojavljala le tu pa tam.

Ker so bili borci najpogostejše stari od 20 do 25 let, so se hitro utrjevali in se prilagajali ostrim zimskim razmeram. Postali so odporni proti raznim boleznim. Teren, kjer so se zadrževali, je bil izredno zdrav in ni bil okužen z boleznimi sovražnikovih vojakov, ki so se gibale tod.

Pomembno je bilo tudi dejstvo, da so bili borci večinoma domačini iz tamkajšnjih krajev.

Osebná higiena po enotah je bila zadovoljiva, borci so sami čutili potrebo po osebni in kolektivni čistoti.

Po dobro skritih ambulantah in v bolnišnicah, kjer je bilo zaposlenih okoli 35 tovarišic in tovarišev in kjer so skupno premogli okoli 40 ležišč, je bila zdravstvena oskrba dosti dobra. Dr. Rudolf Malovašič je ugotovil, da

— je bilo zdravljenje bolnikov v ambulantah in v bataljonih na strokovno zadovoljivi rani;

— da je bila prehrana bolnikov in ranjencev v ambulantah zadostna in vitaminsko bogata;

— da so bili premiki iz bolnišnice in ambulant le kratkotrajni, včasih le za nekaj ur ali za nekaj dni in da do konca vojne ni bila izdana oziroma uničena nobena sanitetna ustanova Koroškega odreda.

ORGANIZACIJA IN DELOVANJE ZVEZ V ODREDU

Kljub omrežju splošne relejne kurirske zveze — na Gorenjskem je bil IV. relejni sektor z oznako postaja »G« — je imel drugi Koroški odred lastno organizacijo zvez, tako kurirskih kakor tudi radijskih in telefonskih. Zlasti kurirske zveze odreda z imenom »vojaška štafetna linija« so bile razporejene po vsem njegovem operativnem sektorju: od Kamniških planin na vzhodu do Jesenic, ena pa je bila nekaj časa tudi na desni strani Save blizu Kroke. Ta teren je strm, razsekan, obsežen in poleg tega je bil še nevaren. Na severni strani pa je segal tudi na Koroško, na južni pa prek Save.

Za vse te zveze je skrbel odredni štab, ki je organiziral sekcijo za zveze. Vodja oziroma referent te sekcije je postal Anton Cvelbar-Tomik, ki ga je sredi marca 1945 zamenjal Viktor Smolej. Anton Cvelbar je bil tedaj imenovan za referenta radijske sekcije v odredu.

Takoj spočetka so vodji sekcije dali v pomoč linijskega kontrolorja Janka Lotriča-Falenka. Zaradi vse širšega delovanja in boljšega poslovanja so 18. decembra 1944 za dodatnega linijskega kontrolorja zvez imenovali še Jožeta Robleka, dotedanjega komandirja kurirske postaje »Z«.

V politično pomoč, ki so jo potrebovale vse ustanove in tako tudi kurirske postaje, so sprva dodelili Ignaca Stucina-Iztoka, v decembru 1944 pa so za linijskega politkomisarja postavili Franca Prešerna-Juleka, ki je deloval na sektorju Stola, in Nandeta Rakarja, ki je bil določen za delo na območju Storžiča in Kravca. Oba sta bila kmalu premeščena. Franc Prešeren-Julek je potem 27.—28. januarja 1945 padel kot poverjenik OZNA za radovljiški okraj.

V januarju 1945 so za linijskega politkomisarja, ki je obiskoval predvsem kurirske postaje, imenovali Ferdinanda Hribarja; to dolžnost je opravljal do konca vojne.

Po neprestanem dopolnjevanju kurirskih zvez in njihovih postaj je na prelomnici 1944/45 delovalo sedem kurirskih postaj. Te so večkrat morale menjavati taborišča, včasih pa so se tudi delile. Postaje so bile označene s črkami, in sicer:

— »A«: kurirska postaja vojaške štafetne linije, ki je taborila nad Gozdom pod Kriško goro.

— »B«: postaja pod Zabreško planino pod Stolom.

— »C«: postaja, ki se je zadrževala pod Dobro in v Dragi in je bila največja zaradi zveze čez Savo.

— »D«: postaja na desnem bregu Save blizu Kroke.

— »V«: postaja okoli Počivalnika nad Tržičem.

— »Z«: postaja nad Bašljem pod Storžičem, a taborila je tudi pod Dobro.

— »H«: postaja, ki se je zadrževala v Lomu nad Tržičem in potem čim bliže Koroški ter štabu 4. operativne cone. Na postajah odredne štafetne linije so bili od začetka oktobra (nekateri le občasno, nekateri pa vseskozi) naslednji tovariši:

— Postaja »A«: Ignac Legat-Lojze, komandir, kasneje je prišel za politdelegata Mihael Lukanc, kurirji pa Peter Grašič, Tone Krt-Drago, Miha Križaj, Franc

Kravcar, Ignac Lončar, Martin Jeruc, Janez Kopač, Janez Kocjančič, Karol Legat. (Toliko naenkrat jih seveda nikoli ni bilo na postaji, kar velja tudi za druge.)

— Postaja »B«: Viktor Derling, komandir, nato za njim Anton Muhovec, politdelegat je bil Anton Kodras, kurirji pa Franc Dežman, Matija Mulej in Janez Debeljak.

— Postaja »C«: Mihael Lukanc, komandir, za njim Jože Jeruc, politdelegat pa Anton Kržišnik-Nego, nato pa Franc Jenko. Kurirji Anton Renko, Stane Teran, Viktor Dornik, Vinko Mandelc, Stanko Prešeren, Mirko Papler, Ignac Bizjak, Anton Bizjak, Janez Cerar, Silvester Pangerc, Valentin Trlej, Srečko Vester.

— Postaja »D«: Filip Praprotnik, komandir, politdelegat Franc Šolar, kurirji Andrej Bešter, Stane Luznar, Ivan Cengle-Kroparček, Janez Ješe, Anton Jakopin, Anton Bešter, Mirko Ješe. Ta postaja je bila kasneje reorganizirana oziroma ukinjena.

— Postaja »V«: Viktor Smolej, komandir (on je bil nato vodja sekcije), Pavel Vodnik, ki je postal komandir za Smolejem, Janez Oman, Peter Oman, Anton Raztresen, Franc Ropret, Franc Benedik.

— Postaja »Z«: Jože Roblek, komandir (zatem je bil kontrolor), nato komandir Anton Renko, Stane Teran pa politdelegat, kurirji Albin Jevšek, Franc Senk, Alojz Štefe, Peter Ankele, Janez Cerar, Stanko Mulej, Andrej Nunar.

— Postaja »H« (ustanovljena zadnja): Viktor Dornik, komandir, kurirji Franc Leskovec, Alojz Lužar, Jože Srečnik, Jože Mrak, Tone Dolenc, Zdravko Mezež, Tone Benedik, Milan Lončar.

Nekateri tovariši so na postaje prišli prej, nekateri pozneje. Nekateri so bili vmeš premeščeni na druge postaje, nekateri so napredovali ali pa so odšli drugam, zato se imena takih pojavljajo večkrat.)

Postaji »Z« in »H« sta vzdrževali zvezo tudi s Koroškim odredom in štabom 4. operativne cone, in sicer s kurirskimi postajami 1-53, 1-52 in 1-16, ki je taboril v Kortah na Koroškem. Od tam je zveza vodila tudi v Solčavo in v štab 4. operativne cone.

Tako kot poprej kurirska linija Gorenjskega odreda se je tudi štafetna linija Koroškega odreda še vedno navezovala tudi na linijo štaba 9. korpusa, na J-linijo, in sicer na postajo »J-3«, ki je bila na Prtovcu.

Na teh postajah so bili poleg komandirjev tudi politdelegati (a ne na vseh), postaje pa so običajno štele od 5 do 8 mož. To so bili predvsem zanesljivi, pogumni in vzdržljivi ljudje, ki so se običajno že poprej izkazali na trenu. V glavnem so bili to domačini, poznavalci terena.

V sistem odrednih zvez sta sodili še dve radijski ekipi: »Storžič 33«, ki je deloval pri odrednem štabu, in »Stol 33«. Šteli sta od po 3 do 6 ljudi, ki so bili na področju radijske tehnike do neke mere strokovnjaki. Prvo je najprej vodil Hinko Lečniškar, nato pa Franc Celestina. Drugo, ki je bila pod Stolom zlasti pomembna potem, ko se je odredni štab preselil nad Tržič, je vodil Janez Zupan.

Pogosto so kurirji padali ali so bili ranjeni, kajti sovražnik jim je čisto postavljaj zasede. Zato se je moštvo menjavalo in se izpopolnjevalo. Prav tako so nastajale razne spremembe na liniji med štabom 4. operativne cone in odrednim štabom. To se zlasti v okolici Kravca. V tej sekciji je z radijsko ekipo vred delovalo od 65 do 78 borcev.

Znano je, kako nevarne so bile kurirske poti v tako nadzorovanih krajih, kakršno je bilo ozemlje Koroškega odreda. Ni bilo vaeeno, kje so tekle kurirske poti in kje so

(Nadaljevanje na 16. strani)

(Nadaljevanje s 15. strani)

bile kurirske javke: ali na osvobojenem ali na napol osvobojenem ozemlju, ali pa v takih krajih, kot so bile Karavanke in Kamniške planine z železniškimi progami in rekami. Zato so kurirske linije in kurirske postaje vzpostavljali v največji tajnosti. Postaje so taborile samo v gozdovih. Javke, kjer so se sestajali kurirji in njihovi spremljevalci, pa so morale biti najmanj pol ure hoda od postaj ali karavi, kot so jih tedaj imenovali.

Kadar je pretla nevarnost, je moral kurir pošto skriti na varen kraj, kadar pa tega ni bilo mogoče storiti, jo je moral uničiti. O tem je postaja morala takoj poročati vodstvu sekije za zveze. To navodilo je veljalo za vso pošto, tudi za taka pisma, ki so bila označena s EX. Ta oznaka je pomenila, da pošta mora takoj dalje. Kadar so bili ti kraji blokirani ali če je sovražnik hajkal in je bilo nemogoče približati se javki, je kurir moral poslati novo smer. To pa je bilo spet tvegano in naporno, kajti če je bilo le mogoče, pošta ni smela ostati na postaji. In čeprav so bile te zasile karavle skrite v gozdovih in je bilo vse skupaj videti zelo primitivno, je vsaka postaja vodila dnevnik, kamor so vpisovali prejšeto in oddano pošto.

Zaradi varnosti so v kurirsko postajo smele priti le redke osebe: kontrolor, člani vodstva odseka za zveze in najožji člani odrednega štaba. Če pa je bila kaka kurirska postaja, javka ali linija izdana, so vse skupaj morali naglo premestiti drugam. To se je večkrat zgodilo. Iz varnostnih razlogov kurirjem ni bilo dovoljeno obiskovati hiš, razen v najnujnejših primerih, npr. zaradi hrane ali obveščanja. Dovoljeno in celo naročeno pa jim je bilo mobilizirati posamezne ljudi, ki pa so jih morali takoj odpustiti v kako odredno enoto. Tudi druga navodila so bila za kurirje zelo stroga, kar je bilo nujno potrebno. Sovražnik jim je neprestano pošiljal zasede, jih lovil, a tudi nekaj dezertirjev jim je delalo težave.

Kurirska zveza je po priključitvi odreda k 4. operativni coni še naprej potekala tudi proti štabu 9. korpusa. V normalnih pogojih so jo vzdrževali vsak drugi dan, in sicer po natanko določenem urniku, poleg tega pa še po potrebah.

Osrednja kurirska postaja je delovala pri ekspeditivni odredi, omrežje pa je obsegalo štiri magistralne smeri. Prva je potekala na relaciji Dobruča-Sava-Kropa-Prtoč-Martin, druga na relaciji Dobruča-Sv. Ana (Podlublje)-Lom-Pod Storičim-Kokra in po priključitvi k 4. operativni coni še Gornji Grad, tretja na relaciji Podlublje-Medvodje-Jezersko-Zelena Kapla, in četrta na relaciji Dobruča-Smokuška planina-smer Jesenice.

Seveda so bile te relacije prilagojene sedežu odrednega štaba, ki se je nekajkrat preselil, in drugim občasnim potrebam.

Kurirsko omrežje je služilo predvsem za prenašanje pošte, medtem ko so paketi potovali prek drugih zvez.

Najvažnejša je tudi najbolj nevarna je bila smer proti Kroki, kajti na tej poti je bilo treba prečkati več cestniš, železniško progo in najtežje oviro - Savo. Včasih so se kurirji morali sleči in reko pregaziti, kar je bilo težko predvsem pozimi. Kadar pa je bilo najhuje, so kurirjem pomagali ljudje iz Podgore, iz Begunj, iz Vrbenj, Radovljice ali Mošenj. Mnogo je koristil možak, invalid brez roke, ki je stanoval pri Savi, tik ob mostu.

Prek Save so drzne mladinke in drugi aktivisti prenašali pošto tudi v posodi za mleko z dvojnimi dnom, ali pa so jo dekleta tihotapila v spodnjem perilu. Kake večje pošiljke je prevažal predvsem kmet Panžer iz Vrbenj, tako da jih je skrival v vozu, v gnoju in podobno.

Branko Čušin: Kranjska gora - kroki

Zveze pa so se zlasti pozimi večkrat pretrgale. Med odrednim štabom in med odrednimi enotami ter ustanovami je morala kurirska zveza potekati vsak dan, medtem ko so zveze med Kokrskim in Skofjeloškim odredom in od tam dalje s štabom 9. korpusa vzdrževali dvakrat tedensko. Javka je bila blizu Save. Linija s 4. operativno cono je bila pozimi začasno pretrgana. Ker je bila ta linija tudi izdana, so javke in poti proti štabu cone zamenjali. In tako je sredi februarja 1945 zveza s 4. operativno cono potekala le dvakrat tedensko, medtem ko so jo s Kokrskim odredom imeli vsak dan. Lahko si predstavljamo, kaj vse so morali žrtvovati kurirji tudi na oni strani Karavank, če so hoteli premagati visok sneg in nevarne strmine, pri tem pa paziti na sovražnikove zasede.

Pri štabu odreda je bila za različne potrebe osnovana štabna patrulja s komandirjem in politkomisarjem na čelu, v kateri je bilo običajno okoli 25 do 28 borcev, a tudi več. To so bili različni obrtniki, mesarji, ekonom, stražarji, administrativno osebje pa tudi kurirji. Le-teh je bilo v tej enoti 5 do 6, ki jih je vodil vodnik. Ti kurirji so vzdrževali zvezo z vsemi odrednimi ustanovami, kot je bila tehnika, različne delavnice, obveščevalne točke in predvsem trije bataljoni (v začetku in na koncu sta bila le dva). Ta zveza je bila redna, skoraj vsakodnevna in po potrebi.

V bataljoni so imeli desetine za zveze, vendar so bili v njih, podobno kot v štabni patrulji, borci in borke z različnimi zadolžitvami: mesar, ekonom, frizer, bolničar, administrator in pa običajno po dva kurirja. Kurirji iz bataljonov so v štab odreda in drugam odhajali le po potrebi, drugače pa so skrbeli za varnost in imeli različne naloge pri štabih bataljonov. Ker so bataljoni drugega odreda običajno taborili skupaj na enem kraju, redni četni kurirji niso bili potrebni.

Poleg kurirskih zvez so znotraj Kokrškega odreda postopoma vzpostavili tudi nekaj kilometrov telefonskih zvez. Do konca 1944. leta je odred napeljal skupno 5 km takih zvez. Telefonsko je bil tedaj štab odreda povezan:

- z okrožnim komitejem KPS Kranj, ki je bil le slab kilometer od štaba;
- z odrednim obveščevalnim vodom, ki je bil tudi blizu štaba;
- z javko v Dolini (pri Kotarju) nad Tržičem, ki je bila okrog 2 km od štaba;
- z 2. bataljonom, ki je bil tudi na sektorju Jelendola in severno od Storičiča.

- Nekaj časa je imel telefonsko zvezo s stražo tudi 1. bataljon v Titovi vasi pod Stolom.

Konec februarja je v začetku marca 1945 so v odredu poleg naštetih vzpostavili še telefonsko zvezo s 3. bataljonom, s čimer je bila dolžina telefonskih zvez podaljšana na 7 km s sedmimi telefonskimi aparati.

Ob kurirskih zvezah je od 12. februarja 1945 spet delovala že prej vzpostavljena radijska zveza (prej se je aparatura dvakrat pokvarila). Ta zveza je potekala tako s štabom 4. operativne cone kot tudi z glavnim štabom NOV in POS.

Tako je 70 kurirjev in drugih tovarišev, včasih nekaj več, včasih nekaj manj, pod vodstvom Antona Cvelbarja-Tomiksa in na koncu še Viktorja Smoleja skrbelo za notranje in k nadrejenim štabom speljane zveze. Kurirji so bili kljub odgovornemu delu razmeroma slabo oboroženi. Še v februarju in marcu 1945, ko je bilo v tej službi zaposlenih čez 70 borcev, so v vsej sekciji za zveze premogli le 3 brzostrelke in 18 pušk. Zato so morali orožje menjavati tako, da so ga nosili v glavnem tisti, ki so bili na poti.

Ob vsem tem je služba za zveze v Kokrškem odredu vse do konca vojne svoje delo častno opravljala.

O'HENRY

LJUBEZENSKÉ DRAŽI

Lekarna »Modra luč« je bila dol v mestu med Bowery in First Avenue, na križišču teh dveh ulic. V lekarni niso prodajali galanterijskega blaga niti ne dišav ali hladne sode. Tudi bonbonov niste dobili, če ste jih zahtevali za olajšanje bolečin.

V lekarni »Modra luč« niso cenili pridobitev sodobne farmacije. Namakali so opij in redčili opijevo tinkturo. Še danes izdelujejo za visokim pulmom razne pilule. Mešajo jih na stekleni ploščici, režejo z lopatico, mešajo med palcem in kazalcem, namakajo v magnezijev kalcij ter zlagajo v okrogle škatlice iz lepenke. Lekarna je bila na oglu, okrog katerega se igra ves dan jata kuštravih, veselih otrok. Vsi so bili kandidati za bonbone proti kašlju ali za sladke sirupe, kakor da v lekarni čakajo nanje.

Ikey Schoenstein je bil v »Modri luči« nočni uslužbenec in uslužben prijatelj znanih stalnih odjemalcev. Kaj takega je lahko samo v East Sideju, kjer srce farmacije še ni popolnoma položeno. Tu je lekarnar to, kar po vsej pravici mora biti: svetovalec, spovednik, sposoben misijonar in uslužben prijatelj, čigar znanje vsi spoštujejo, čudijo se njegovi okulni znanosti in čigar zdravilo se večkrat neuporabljeno odvzame na smetišče. Zavoljo tega je nosil Ikeyja Schoensteina, na katerem čepa naočniki ter njegovo od učenosti upognjeno telo, dobro poznano v vsej sosesčini »Modre luči«. Še njegov nasvet je bil zelo zaželen in upoštevan.

Ikey je stanoval in se hranil pri Riddlovih, dve hiši dalje. Riddlovi so imeli hčerko po imenu Rosy. Ne bilo bi prav, da o tem na dolgo besedičimo, ker ste verjetno že uganili. Ikey je ljubil Rosy. To dekle je bilo vsebina vseh njegovih misli, ekstrakt vsega, kar je kemijsko čisto in lekarniško predpisano. Lekarna sama ni imela nič podobnega. Žal, da je bil Ikey v bistvu precej strahopeten in nepodjeten. Vseled tega je tudi njegovo upanje ostalo neraztopljeno v tekočini nerodnosti in strahu. Za lekarniškim pulmom je bil sicer vzvišeno bitje, dobro se je zavedal svojega izrednega znanja in cene. V nasprotju s tem pa je bila izven lekarnarjeve preveč očitna plahost, potepuški videz, ki ga je poudarjala ohlapna, ne zanj krojena obleka, vrh vsega še zamazana in smrđljiva od kemikalij.

Ljubezenske račune mu je bržčas najbolj kalil Chunk Mc Gowan.

Gospod Gowan si je z vsem srcem prizadeval, da bi zase osvojil sladki nasmehek, s katerim se je razdajala brhka Rosy. Pri tem je imel prednost, ker ni slepomislil kakor Ikey, temveč je stvar zagrabil takorekoč z obema rokama. V istem času ko je osvajal Rosy, je bil Ikeyjev prijatelj in odjemalec. Tu pa tam je pritekel v lekarno »Modro luč«, da so mu z jodom pomazali podplutbe ali po večernem veseljačenju v Boweryju z mazilom obložili in zavezali rano.

Lepega popoldneva je Mc Gowan vstopil v lekarno na svoj tih, lahek način. Ves fantovski, brhek in obrbit, samozavesten in židane volje je sedel na stol.

»Ikey,« pravi, ko je prijatelj vzel možnar, mu sedel nasproti in počasi začel drobiti benzoin. »Ikey, naprezi ušesa! Potrebujem posebnega praška!«

Ikey zapiti oč Mc Gowanu v obraz. Na njem ni bilo sledu po najmanjšem razburjenju. Očitno pa je bilo, da ga razjeda neka skrb.

»Tako je sleci plašč!« mu veli. »Razumem, zopet si jo dobil z nožem pod rebra. Tolikokrat sem te že svaril pred Dagojem, ki te ho naposled le ugnal v kozji rog.«

Gospod Mc Gowan se veselo zasmije. »Ne, nikakor ne!« pravi. »Dagol nima tu vmes prstov. Vendar si odlično postavil diagnozo - rana je pod plaščem, v bližini reber. Ikey!« je slovesno pritiškal glava. »Z Rosy nameravam pobegniti in se poročiti še noč!«

Ikeyju se je levi kazalec krepko ovil ob rob možnarja. Čeprav se tega ni zavedel, je jezno zamahnil s batom; Gowan pa je nadaljeval z razkošnim smehom:

»Poročila se bova, če bo Rosy ostala teh misli do kraja. Če štrinaš dni delava načrte, kako bi pobegnili. Kakšen dan se strinja z načrtom, zvečer pa že okleva. Torej, dogovorila sva se za noč. Do tistega trenutka je še pet ur, a jaz se bojim, da zopet ne bo nič, ko pride odločen trenutek.«

»Prosil si za prašek, čemu ga potrebuješ?« opomni Ikey.

Gospod Mc Gowan je ob neprijetnem mu vprašanju v zadregi mencial, kar je bilo povsem v nasprotju z njegovim običajnim vedenjem. Segel je po neki lekarniški reviji, jo zvil in motal okoli prsta, ne da bi se bil tega zavedal.

»Nočem, da bi se mi namera nočjo ne posrečila, niti za milijone ne. V Harlemu sem si že uredil majhno stanovanje. Krizantemo so na mizi in čajnik je pripravljen za kuhanje. Tudi župniku sem že naročil, naj bo doma do pol desetih. Nočjo se mora posrečiti, če se Rosy ne bo medtem premislila...« je utihnil kot žrtev svojih dvomov.

»Ne morem uganiti, čemu ti bo prašek in s čim naj ti pomagam?«

»Stari Riddle me ne mara,« je pojasnjeval Mc Gowan naštevajoč vzroke zakaj ne. »Ves teden ni dovolil Rosy, da bi se sprehodila z menoj. Ako bi ne bilo vmes bojazni, da zgubijo podnajemnika, že davno bi me vrgli na cesto. Na teden zaslužim dvajset dolarjev in Rosy se ne bo nikdar pokesala, da se je omožila z Mc Gowanom.«

»Chunk, saj mi boš opustil,« reče Ikey. Pripraviti moram neko zdravilo, po katerega bodo bržčas v kratkem prišli.«

»Ikey, povej,« je Mc Gowan s prošnjo v očeh uprl pogled vanj, »povej, če imaš kakšno sredstvo, kakšen prašek, da bi me dekle še bolj vzljubilo?«

Ikeyju gornja ustnica prezirljivo zadrhti; preveč nenadno je spregledal ter zavedel resnice. Ni utegnil odgovoriti, Mc Gowan je nadaljeval:

»Tim Lacy mi je povedal, da je nekoč dobil nekaj od nekega padarja gori v mestu, to pa je primešal dekletu v pijačo. Že od prvega požirka je on postal njen poglavitni, a vsi drugi skupaj ji niso bili več vredni od trideset centov. Poročila sta se čez kratka dva tedna.«

Krepak in preprost je bil ta Mc Gowan. Boljši ocenjevalec ljudi od Ikeyja bi hitro spregledal, da je njegova okorna postava napeta na tenke stene. Načrt za pobeg je pripravil z natančnostjo generala, ki se pripravlja zavzeti sovražnikovo ozemlje. Skrbno je preiskal vse možnosti, da si zagotovi stolidnostno zmago.

»Mislim,« povzame Chunk poln zaupanja, »če bi imel ustrezni prašek in ga na

skriva potresem Rosy, ko bom z njo večerjal. S praškom bi ji dal moči, da bi vzdržala in ne oklevala ob podvigu. Uverjen sem, da mi ne bo potrebna jata pobalinov, da jo odpeljem, zakaj ženske so bolj občutljive na vozu, kadar beže. Če bo sredstvo delovalo vsaj nekaj ur, upam, da mi bo uspelo izvesti zvižajo.«

»Kdaj nameravaš izvesti to norost z begom?« vpraša Ikey.

»Oh deveti uri,« reče Mc Gowan. »Večerja bo ob sedmih. Ob osmih bo Rosy odšla spat kot da jo boli glava, a ob devetih me bo stari Parenzano pustil na dvorišče, kjer manjka ena deska v Riddlovi ograji. Stopil bom pod njeno okno in pomagal ji bom, da bo zlezla iz sohe po gasilski lestvi. To moram storiti o pravem času zaradi župnika. Vse se bo dobro izteklo, če Rosy ne bo oklevala. Ali mi moreš pripraviti takšen prašek?«

Ikey Schoenstein se nalahno popraska po nosu.

»Chunk,« mu pravi, »so praški, s katerimi morajo biti tudi lekarnarji zelo oprezní in previdni. Tebi edinemu od vseh svojih znancev bom pripravil primeren prašek. Tebi ga bom pripravil in videl boš, kako bo Rosy mislila nate.«

Medtem je Ikey stopil k mizi za recepte, zdrobil v prah dve tableti, k vsaki dodal še četrtno zrncu morfija. Zmes je dodal še nekaj mlečnega sladkorja, da je bilo več; vse skupaj pa zavije v bel papir. Pri odraslih ta prašek povzroči nekaj ur globokega spanja, ki pa je za spečega brez nevarnosti. Tako pripravljene praške je oddal Chunku rekoč mu, da naj po možnosti servira v tekočini, sam pa sprejme za uslugo prisrčno zahvalo.

Ikeyja zvižaja vam bo na dani ob naslednjem dogodku. Takoj je poslal po Riddla in mu odprti ust izdal Mc Gowanov načrt o nameravanem begu z Rosy. Gospod Riddle je bil orjak, rdeč v obraz in nagle jeze.

»Zelo sem vam hvaležen za odkritje,« reče Riddle. »Fej, leni irski pohajči! Prav, da je moja soba nad Rosyino sobo. Tako po večerji bom šel na prežo, nabasal bom puško in počakal. Ako zaide na moje dvorišče, bo odtod odšel v bolnišnico, namesto k poroki.«

»Zdaj se je Ikey počutil na varnem. Prepričan je bil, da bo njegov tekmeč poražen vse dotlej, dokler bo Rosy v objemu morfija in bo njen, o zadevi seznanjen oče, čakal z orožjem na preži.«

Ikey je vso dolgo noč čakal v »Modri luči« na vesti o tragediji, toda ni in ni je hotelo biti.

Ko je ob osmih zjutraj Ikeyja nadomestil dnevni uslužbenec, se Ikey nemudoma odpravi k Riddlovim, da bo zvedel, kaj se je zgodilo. In oh! - ko je stopil iz lekarnarjeve skočil iz nekega tramvaja nihče drugi, kakor Chunk in ga zgrabil za roko z smehom zmagovalca ter ves sijoč od sreče.

»Vse je šlo kakor namazano,« se je smehljaj Mc Gowan. »Rosy je zlezla po lestvi ob določeni sekundi. Ob pol desetih in četrtno sekunde smo bili že pri župniku. Rosy je zdaj v stanovanju - skuhalo mi je jajca v modri kimoni... Gospod, kako sem srečen! Pridi na ogled Ikey, moraš priti in kosil boš z nama. Tudi zaposlil sem se že onkraj mosta, pravkar sem se napotil tja.«

»A... a... prašek?« se zvižja Ikey.

»Oh, tisto, ki si mi dal?« se smeje Chunk. »Da tako je bilo. Snoči o mraku sem sedel pri Riddlovih, pogledal sem Rosy in dejal samemu sebi. Chunk! Če ti uspe urediti z dekletom, ne igray se hokus pokus s takim ognjem, kakšen je ona. Tako sem zadržal zavojček, ki si mi ga dal, v žepu. Spomnil pa sem se neke druge prisotne osebe. Zopet sem rekel samemu sebi: »Le-ta nima preveč lepega obnašanja do svojega bodočega zeta!« Tedaj sem izkoristil priložnost in ne bodi len stresel prašek v kavo starega Riddla.

Prevedel Č. Š.